

Poola Vabariigi Presidendi külaskäigu puhul Eestisse 10. augustil 1930. a.

Maailmasõja suures rahvaste heitluses tuleb hinnata kõige kõrgemalt seda, et selle otsese tagajärjena oli esile lükatud rahvaste enesemääramise õigus, mis kuigi mitte tegeliku, siis vähemalt moraalse vabaduse andis rahvastel end ise maksma panna. Tegelik enesemääramine tuli igal rahval endal kätte võidelda ja maksta selle eest võrdlemisi kõrget lunastushinda. Selles võitluses kerkis iseseisvana suur ajalooline Poola. Samas võitluses ajas end sirgu Eesti. Poolal ja Eestil on olnud varemalt juba ajaloolisi ja kultuurilisi sidemeid. Nad on ajaloos moodustanud ühise riigi. Neil on olnud ühiseid valitsejaid. Nad on kannatanud ühiselt ühe ja sama võitja suurriigi valitsusiket. Oma vabastamiseks on nad ühel ja samal ajal teinud läbi raske vabadussõja, selleks et nad ise oma määramise järgi saaksid vaimliselt kasvada ja kultuurväärtusi luua.

Kultuuri loomine nõuab rahu, nõuab pikaajalist rahulist arengut. Et neid rahulise kultuuritöö tingimusi luua, tuleb seista valvel rahu eest.

Poola suur- ja rahuarmastaja rahvas on Ida-Euroopas suurimaks rahuteguriks. Ajalooline Poola on Ida-Euroopa rahutegurina suuri ülesandeid täitnud. Praegune Poola jätkab neid omal ajal pooleli jäänud ajaloolisi ülesandeid. Selle rahu kindlustamiseks on Suur-Poola loonud ühe hoobiga tugeva, hästi varustatud ja õpetatud sõjaväe, mis on Ida-Euroopas suuremaks reaalseks jõuks ja tagatiseks rahu kindlustamisel.

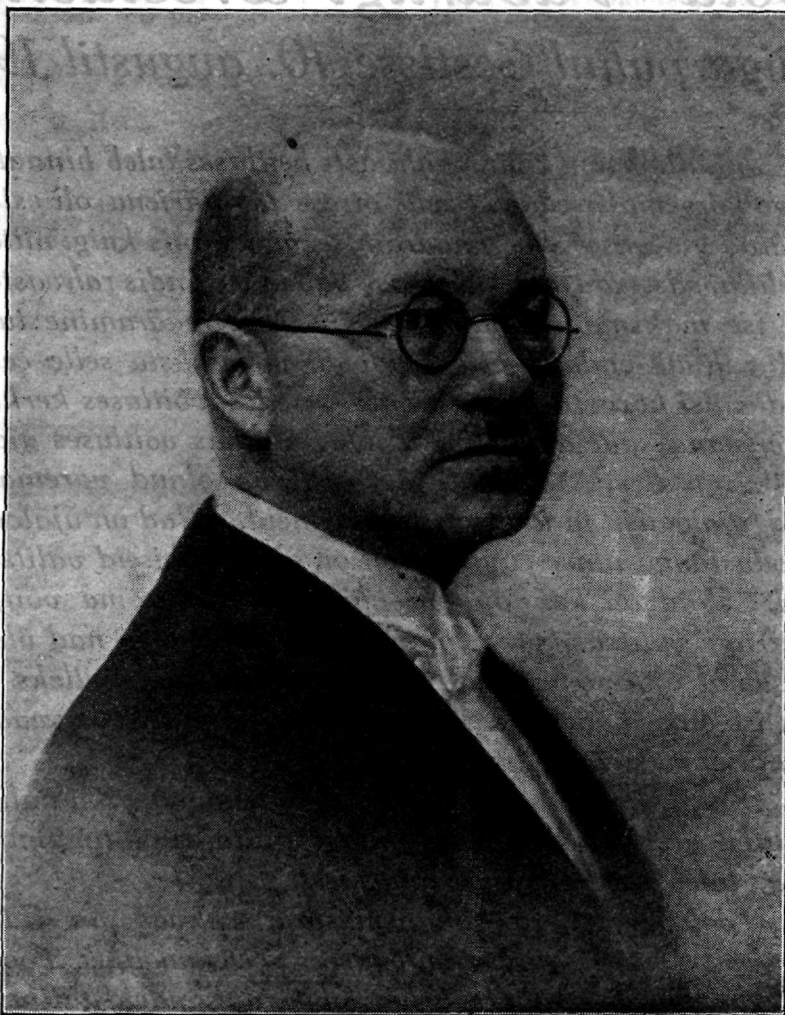
Poola esimese kodaniku ja sõjaväe kõrgema juhi saabumisel Eesti pinnale tervitab Eesti kaitsevägi tema kõrges isikus poola sõjaväge.

Esimene kodanik ja suur õpetlane.

JOONI POOLA VABARIIGI PRESIDENTIST J. MOSCICKIST.

MEIE demokraatlik ajajärk määrab riigipeale — olgu see monarh või president — peamiselt esindusülesanded. Tema osavõtt riigi juhtimisest muutub sageli enam dekoratiivseks funktsiooniks, kui reaalseks administratiivseks teot-

satub riigipea kohale väljapaistev isik, kelle individuaalseid omadusi, elutööd ja teeneid võiks õigusega hinnata kõrgemaks ka kõige väljapaistvamatest kaaskodanikest riigis. Normaoludes kõiki nivelleeriv demokraatlik kord sarnast nähet loomulikult ei võimalda. Ainult riigi rasketel hetketel,

Otto Strandman
Riigivanem.

semiseks. Seepärast sobiks riigipeadeks keskpärased, „hallid“, ja vastastele ohutud isikud, kes kergesti lepiks oma osaga esindada võimu, kuid mitte valitseda. Ja tõelikuks nüüdisaja demokraatlikkude rahvaste riigipäid on ülalmainitud ilmega. Harva

millised meie ajal ka sagedased nähted, soovitakse näha riigi tüüril omi paremaid mehi. Sarnaseks meheks Poolale oli ta esimene president marssal Joseph Pilsudski ja on praegune president professor Ignacy Mościcki.

Poola Vabariigi kolmas president Ig-

n a c y M o ś c i c k i on Poola viimase poollesajandi avalduste elavaks sümboliks, on tolle hooga ja lämbutamatu elujõu ürgsaimaks kehastuseks, mis sünnitatud kangelaslikult minevikult. Visas ja leppimatus võitluses tugevaimate tõketega ehitas ta vabat ja rippumatut Poolat, mis uuestisünnil pesti puhtaks veres ta mineviku pattudest ja nõrkustest. Tema põlvele, inimestele nagu tema, oli määratud osaks, viia lõpule viie inim põlve poolakate töö oma riigi uuesti sünnitamisel.

konna maaomanikud valisid ta neilt moodustatud vabatahtlikkude salga juhiks, miliseid ta ka juhtis kogu vastuhakkamise kestvusel. F. Mościcki salgast oli umbes 700 meest, seega tolleaja mõistes tugev üksus, mille arvel nii mõnigi kuulus võitlusepisood.

Nüüdne Poola president, lõpetanud gümnaasiumi Varssavis, astus Riia Politehnikumi keemia osakonda. Õppimise aastatel Riias võttis elavalt osa poola üliõpilasorganisatsioonide tegevusest, mis võitlesid isamaa vabastamise eest. Instituudi lõpetat-

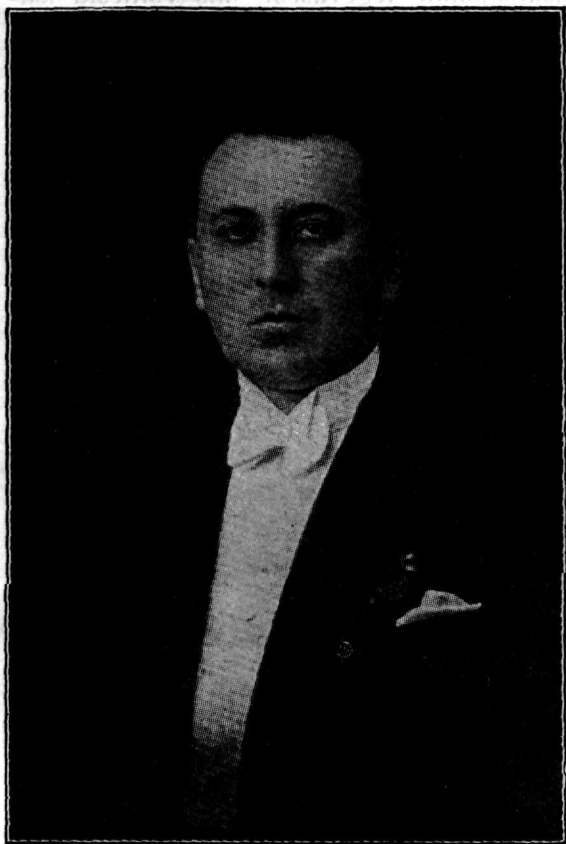

Prof. Ignacy Mościcki
Poola vabariigi president.

Ignacy Mościcki sündis Plotski läheduses Merzanovis mõisniku perekonnas. Tema vanaisa Valentin Mościcki, Klitse mõisa omanik, võttis osa 1831. a. vabadusvõitlusest. Presidendi isa Faustyn Mościcki oli 1863. a. vastuhakkamise väljapaistvamaid tegelasi. Plotski ümbrus-

nud, asus Varssavi, kus töötas insenerkeemikuna, jätkates osavõttu vabadusliikumisest. Vene võimude survele jätab maha kodumaa ja asub elama Londoni. Töötades siin rasketes tingimustes, mis harilikud väljamaalastele, ei lakka I. Mościcki ka siin tegevusest Poola iseseisvuse saavutamiseks.

Koos J. Pilsudskiga ja teiste poolakatest-pagulastega hingestatakse vabadusliikumist, antakse välja brošüüre ja ajakirju. Siin juures rasketele oludele vaatamata I. Mościckil jätkub jõudu veel teaduslikuks tööks. Teaduseilmas võidab niivõrd kuulsuse, et 1897. a. kutsutakse Shveitsi Friburgi Ülikooli füüsika õppetooli assistendiks. Siin andub ta 15 aasta jooksul teadusele ja praktilisele tegevusele.

O. Köster
Kaitseminister.

1901. aastast juhatas erakordselt ellu kutsutud teaduslikku laboratooriumi, milles tema ja ta õpilased rikastanud teadust rea tähtsate leiutistega.

Õpetlasena huvitas I. Mościckit peamiselt lämmastikhappe saamine õhust, elektri kõrgepinge lahestamise kaudu.

Arvestades lämmastikhappe tõusvat tähtsust tööstuses ja majanduses ja tema kallidust tootmisel tshili-salpeetrist, samuti viimase olenevust toorainete tagavaradest ja nende asukohast, pühendas noor õpetlane end sellele uuele väga tähtsale probleemile.

Prof. I. Mościcki otsesel algatusel ja juhtimisel asutati Shveitsis rida suuri tööstusi lämmastikhappe ja nitraatide alal. Nimetatud tööstuste kasulikkus avaldus kohe Maailmasõja aastail, mil nad Shveitsis rahuldasiid täiesti nõuded vastavate keemiliste ainete järele, sedaenam, et Shveits ei saanud enam sõja tõttu Tshilist salpeetrit. Rööbiti lahendas I. M. tähtsaid probleeme kõrgepinge voolu tehnikas. Temalt konstrueeritud kõrgepingevoolu kondensaatorid loetakse veel tänapäev parimateks sellel alal.

1912. a. prof. I. Mościcki valitakse Lwovi (Galiitsia) Ülikoolis avastatud elektro-keemia ja füüsika-keemia õppetoolile. Siin ta loob Instituudi Keemilisteks Uurimusteks, mis hiljem on üle viidud Varssavi. Lvovi Ülikoolis prof. I. Mościcki teeb rea leiutisi, nende hulgas — allumiiniumi tootmine kohapealseist metallimuldadest, täiendusi nafta ja söe puhastamisel jne.

1917. aastal alustati ta juhtimisel Krakovi ümbruses ehitama suurt Keemiatööstust „Azot“i“. Selle suure ettevõtte, suurima sellesarnastest Euroopas, ehitamine lõppes alles möödunud aastal ja kannab nime ta algataja auks — Riigi Keemilised Vabrikud „Mościcie“.

Kui keemik, võitis I. M. suurima tunnustuse ja kuulsuse Horžovis, Ülem-Sileesia s. Siin olid Saksa suured lämmastiku ja kunstrammutehased. Kui tehased rahulepingu põhjal läksid Poola alla, siis lahkusid neist sakslased-eriteadlased, et surmata kõneall olevat tööstust, olles kindlad, et peale nende ei leidu eriteadlasi, kes suudaks juhtida nende viimistellud tehaseid.

Tehaste juhtimine anti Poola valitsuselt prof. I. Mościcki kätte. Ta ilmus oma abilistega kohale, orienteerus kiiresti olukorras ja pani tehased uuesti käima. Sakslastelt mahajäetud tehased töötavad nüüd hästi. Neid on veel täiendatud nii, et nad praegu suudavad anda kuni 30 vagunit lämmastik-ühendusi päevas, olles seega poola tehnika-geeniuse tunnustajaks.

Olnud nii intensiivselt andunud teadusele ja praktilisele tegevusele keemias, leidis I. Mościcki aega võtta osa politikast. Tema maja Friburgis ja Lvovis oli koondamiskohaks kõigile neile, kes vaikselt, kuid andunult tagusid mõõka Poola vabastamiseks.

Sõbralikud suhted Ignacy Mościcki ja Joseph Pilsudski vahel kasvasid ja süvenesid. Tulevase presi-

dendi teadmised tehnikas olid alati valmid aitama Poola vabadusvõitluse juhti.

Poola rahvas oskas hinnata oma suurt teadusemeest. Kui 1926. aastal juunis valiti presidendiks, siis peale J. Pilsudski keeldumist astuda presidendiks kohale, valis Rahvuskogu suure hääleenamuse ja vaimustusega Poola presidendiks prof. Ignacy Mościcki.

Kuivõrt usaldati ja austati uue presidendiks isikut, kuivõrt kõrge on ta autoriteet, tõendab seegi, et peale valiku parlamendis võeti vastu rida seadusi, mis tunnundvalt laiendavad presidendiks võimupiire, eriti seadusandluses.

Sellest ajast on möödunud juba üle 4 aasta, mil prof. Ignacy Mościcki võttis kanda Poola riigipea mittekerget kohused. Väsimatu, vastutulelik, võimas haarama

oma pilguga, mõistma ja lahendama arvutuid riigi ja ühiskondlikke vajadusi, isiklikult meeldiv, on ta sõna tõsisel mõttes oma isamaa esimene kodanik, pälvides üldist armastust ja austust. Tema enastohverdavat energiat ei nõrgestanud raskest perekondlikud kaotused — poja ja väimehe, mõlemad noored insenerid, surm. Poola rahva sügav kaastundeavaldus südamevalust tabatud isale vaid lähendas Presidenti oma rahva kõikide klassidega.

Ka veel tänapäev pühendab president tähelepanu teadusele, saates mööda arvurikkad tunnid omas laboratooriumis.

Need oleks mõned üldised jooned Poola presidendiks prof. Ignacy Mościcki isikust ja tööst, Poola esimesest kodanikust, keda homme tervitame Eesti kalli külalisena.

9. VIII 1930.

Poola sõjateaduse seltsi organisatsioonist ja tegevusest.

VAHE on meie sõjaajakirjanduses puudutatud selle sõjaväele nii üli-tähtsa ja tarviliku instantsi organisatsiooni, milleks on sõjaväes sõjateadusline selts. Ja kuna meil sarnane ühing üldse puudub, huvi aga selle järele laiemates sõjaväelistes ringkondades kahtlemata on, tahaksin käesolevas kirjutises vähe pikemalt peatada Poola sõjateaduse seltsi tekkimise, organisatsiooni ja tegevuse juures.

Poola sõjateaduse seltsi („Towarzystwo Wiedzy Wojskowej“) ajalugu on peaaegu sama vana, kui Poola sõjaväe omagi. Juba Poola sõjaväe loomispäeval 1919. a. tekkis ka tarvidus sarnase asutise järele, mis kaasa aitaks teaduslise pinna tõstmisele sõjaväes, kui ka sõjateaduse populariseerimisele seltskonnas (rahva hulgas). Viimast momenti tuleb eriliselt alla kriipsutada tema eritähatsuse poolest riigikaitse seisukohalt. Selle 10-aastase kestvuse jooksul on Poola sõjateaduse selts mitu korda reorganiseeritud, järjest kasvades ja arenedes. Ohvitserkonnas on selts suutnud huvi äratada teaduse vastu, mis on kaasa aidanud tõsta nii ohvitseride puht teaduslist, kui ka moraalset tasapinda. Käesoleval ajal töötab selts täiskogu poolt 22. I. 1927. a. vastu võetud ja sõjaministri poolt kinnitatud põhikirja alusel (avaldatud Poola sõmini ksk. Nr. 13 — 21. IV. 1927. a.) ühes sellesse hiljuti toodud väheste muudatustega (sõmini ksk. Nr. 19 — 17. VI. 1929. a.). Sõjateadusline selts („T. W. W.“ — lühidalt poola keeles) ülesandeks on sõjateaduse arendamise, jälgimise ja toetamise otstarbel jõududa enese ümber sõjateaduse põllul töötavaid jõudusid (seltsi põhikirja § 2), mida ta teostab:

a) algatust andes sõjateadusliste spetsiaal-tööde valmistamiseks;

b) eritööde autoritele toetuse andmises, kas subventsioonide, preemiade, laenude ehk trükkulude katmise näol;

d) sõjaväe spetsiaal- kui ka populaarväljannete töötamises (raamatud kui ka perioodilised ajakirjad);

e) teaduslikule tööle kaasakiskumises eriliste väljalavalitud teemidele konkursi korraldamise teel;

g) kitsamas ringkonnas teadusliste koosolekute organiseerimises, kui ka laiemale kuulajas-konnale loengute ja referaatide korraldamises;

h) teaduslikuks tööks raamatukogude, lugemislauadade jne. organiseerimise teel;

i) kontakti ja sidepidamises välisriikide sõjateadusega.

Nendes üksikutes punktides on lühidalt kogu seltsi töö juba üles loetud. Vaataksime nüüd aga lähemalt, kuidas see töö tegelikult sõjaväes on organiseeritud ja läbi viidud. Sõjateaduse seltsi organiteks on:

Täiskogu (delefaatide koosolek), keskjuhatus ja pearevisjonikomisjon. Täiskogu valib administratsiooni aasta alul (iga aasta aprillikuus) seltsi keskjuhatus — koosneva 1 esimehest, 2 abiesimehest ja 6 liikmest (esimeheks peab olema kindral, keda sõmin kinnitab ja kes viimase ees vastutab seltsi üldise tegevuse eest). Seltsi keskjuhatus organiseerib: 1) Tegelaste Nõukogu ja 2) Tead. sektsioonid seltsi keskjuhatus juures. Esimesse neist kuuluvad (automaatselt, tingimisel, et on sõjatead. seltsi liikmeteks): Kõrgema sõjakooli ülem, sõja ajaloo büroo ülem, üldorg. büroo ülem, sõjaminister, pea-staabi III osak. ülem, geograf. ja teadusl. kirj. instituutide ülemad, sanit. ohvits. kooli ülem, sõjat. seltsi keskjuhatuses esimees ja I abiesimees, peasekretär ja kõik teaduse sektsioonide juhatajad. Sõjateaduse seltsi juhatus juures on organiseeritud järgnevad teaduse sektsioonid:

1) üld — sõjaväe, ühes jaotusega peaväelike allsektsooni peale; 2) ajaloo; 3) maade-teaduse; 4) tehniline; 5) fortifikatsioon; 6) sõj. majandus (ökoonomia); 7) sanitäär; 8) veterinaär; 9) juriidiline; 10) sõj. muuseumite; 11) loengute — ettekannete ja 12) filmi ning raadio propaganda.

Marssal Joseph Pilsudski

*Poola sõjainminister ja vägede ülemjuhataja
Poola vabadusvõitluses.*

Need sektsioonid juhivad igaüks omal erialal kogu selle teaduseharu arenemist terves sõjaväes, iga 2 kuu jooksul vähemalt kord kokku tulles ja esitatud töid läbi harutades, teatud tööd trükkis avaldada lubades ja erialal esitatud küsimustele oma arvamist avaldades. Aegajalt võivad sektsioonide juhid ka provintside delegaate erikonverentsile kokku kutsuda (mitte rohkem kui kord aastas juhatare nõusolekul).

Sarnaselt on organiseeritud seltsi juhtiv aparaat. Vaatleme nüüd aga kuidas töötavad ja on organiseeritud seltsi osakonnad — ringid („Kola Tow. Wiedzy Wojskowej“). Igas garnisonis, kus küllaldane arv ohvitseride olemas, moodustavad selle garnisoni ohvitserid endist „Sõjateaduse seltsi ringi“. Viimase täiskogu valib oma hulgast juhatare esimehe ja 5—9 juhatare liiget. Vastavalt ohvitseride arvule, teenistuse iseloomule, huvile, organiseerivad need sõjateaduse seltsi ringid vastava arvu allsektsoone. Need allsektsoonid töötavad juhatare juures asuvalt sektsioonidelt saadud instruksioonide kohaselt, korraldades ettekandeid, loenguid, teaduslisi diskussioone ja oma tegevusest aru andes seltsi peajuhatusele.

Sõjateaduslisse seltsi kuulumine on ohvitseridele vabatahtlik, milleks ohvitser sisseastumisel vastava kirjaliku deklaratsiooni peab andma. Teisest küljest aga ütleb sõjateaduse seltsi põhikirja § 44, et seltsi liikmeteks peaksid olema kõik Poola sõjaväe ohvitserid. Nagu tegelik elu näitab, oleneb teatud garnisoni sõjateaduse seltsi ringi liikmete arv peamiselt ära selle ringi eestseisusest ja tema tegevusest; 1927. a. alates näitab sõjateaduse seltsi liikmete arv järjekindlat tõusu (mida kindlasti seltsi keskjuhatare arvele tuleb panna). Paljudes garnisonides ei ole mitte ainult kõik garnisoni aktiivohvitserid selle sõjateaduse seltsi ringi liikmeteks, vaid on osatud ka reservohvitseride kaasa kiskuda, nii on sõjateaduse seltsi Poznani ringi esimeheks juba mitmendat aastat erukindral Serda-Teodorski, kes vaatamata oma kõrgele eale kogu oma jõu ja aja Poznani sõjateaduse seltsi juhtimisele pühendanud ja oma töö poolest niisama lugupeetud aktiiv ohvitserkonnas, kui sõjaväest lahkunute hulgas.

Peatudes seltsi majanduslise külje juures, näeme, et sissetulekuid saab sõjateaduse selts peamiselt liikmemaksudest, mis järgnevalt kindlaks määratud (sõmini ksk. Nr. 13 — 1927. a.): kindralitele — 2 zl., vanem ohvitseridele — 1 zl. 50 gr. ja noorem ohvitseridele — 1 zl. kuus. Liikmemaksust läheb 50% sõjateaduse seltsi keskjuhatare korraldusse. Teatud tuluallikaks seltsile on ka seltsi keskjuhatare poolt ellukutsutud filmi propaganda sektsiooni ja filmi laadul saadavad tulud. Peale ametuste eraasutustelt on sõjateaduse seltsi subventsioneeritud ka Poola peastaap. Sõjateaduse seltsi keskjuhatare 1926. a. aruandes, mis 53 : 717 zl. suur (ligi 22.000 Ekr.), moodustavad seltsi ringidelt saadud liikmemaksud üksi 23:887 zl. Väheaarvulisi garnisonide ringe toetab keskjuhatare, peamiselt oma lektorite saatmise teel kohtadele loengutega esinemiseks.

Analüüses seltsi Poola sõjateaduslise seltsi l. a. tegevust, näeme selle üldist arenemist kolmes suunas: töö organisatsioonis, kirjastusalal ja informatsiooni-loengute korraldamises.

Töö organisatsiooni alal võeti viimasel täiskogu n. n. „delegaatide“ koosolekul terava analüüsi alla üksikute tead. sektsioonide töö ja selle tulemuseks oli nende sektsioonide ratsionaalsemale ning elulisemale alusele asetamine, teatud mõttes terve selle töö rekonstrueerimine: otsustati likvideerida järgnevad tead. sektsioonid keskjuhatare juures: tehniline, sõjav. administrat.-majand., sõj. muuseumite ja raadio propaganda sekts., tõstes selle vastu teiste, eriliselt aga jalaväe, lennukite ja ajaloo sektsioonide töö produktiivsust. Ka otsustati luua lähem kontakt üksikute sektsioonide ja eriala sõjajakirjade vahel nõnda, et viimased muutuksid vastavate sektsioonide töö aparaadiks (töö organis.).

Kirjastusalal loobuti ühise kirjastuse tsentraali loomisest, mille eesmärgiks oleks olnud koordineerida kõikide mitteametliste teadusliste tööde väljaandmist vastavate krediitide muretsemise teel. Siin on valitud teine tee — kirjastuse toetamine subventsioonide abil, ja määrati rahalist toetust nende eriala ajakirjadele, mis omale sõjaväe ringides juba suutnud üldist poolehoidu võita, nagu „Przegląd Wojskowy“ (Sõjaväeline ülevaade), „Przegląd Piechoty“ (Jalaväe ülevaade), „Przegląd Lotniczy“ (Lennukite ülevaade), „Biuletyn Sekcji Sanitarnej“ (Sanit. sekts. bulletin) ja „Wojskowy Przegląd Prav-

niczy" (Sõjav. õigustead. ülevaade). Uute tööde kirjastuse alal toetati järgnevate teoste väljaandmist: major Kaminski töö „Kohtupidamise ajalugu end. Poolas“, Levy töö „Geodeetiline teenistus sõjaväes“ ja „Sõjaväe nuhtlusseadus kommentaaridega“.

Sõjateaduse seltsi keskjuhatuse ja kõikide sektsioonide tähtsamaks kollektiivtööks kirjastusalal on aga kahtlemata igaaasta ilmuv sõjateaduse ülevaade „Przeład Wiedzy Wojskowej“, milles summeeritakse kõike, mis aasta keskel sõjateaduse alal nii omas riigis kui ka välisriikides tehtud ja trükkis ilmunud.

Sõjateaduse seltsi keskjuhatuse suurimaks teeneks l. a. tegevuses on töö informatsiooni-loengute korraldamise alal ja eriliselt möödunud administratiivaastal on siin võrreldes eelmiste aastatega palju ära suudetud teha. Kõikide keskjuhatuse teaduse sektsioonide tegevusest tuleb eriliselt selle sektsiooni tööd välja tõsta. Provintsi S. T. seltsi ringides on huvi loengute vastu kasvanud ja nõudmisi lektorite järele on nii palju olnud, et loengute sektsioon pole kõiki soove rahuldada suutnud. Mõned sõjateaduse seltsi 1929. a. aprilli—juunikuu bulletinis Nr. 4—6 avaldatud arvud illustreerivad kõige paremini keskjuhatuse tegevust sel alal:

	1929.	1928.
	admin.-	admin.-
	aastal.	aastal.
Loenguid kasutanud S. T. S.		
ringide arv	29	13
Peetud loengute arv neis ringides	93	26
Loengute maksimaalne arv 1 ringis	7	3
Lektorite (loeng. ettek.) arv	22	11
1 lektori poolt peetud maksimaalne loengute arv	12	3
Üldised loengute kulud	8.819:84 zł.	1.577:03 zł.

Tuleb ära tähendada, et nende loengute arvu pole arvatud need ettekanded ja loengud, kus keskjuhatuse on ainult vahemehena tegutsenud ja ise loengu ettevalmistusest pole osa võtnud (nagu ülikoolide ja teiste kõrgemate õppeasutiste õppejõudude poolt peetud loengud S. T. seltsi keskjuhatuse ehk ringide juhatuse palvel). Nagu nendest arvudest näha, on ühe loengu korraldamine keskjuhatusele keskmiselt 100 zloty ümber (42 Ekr.) maksuma läinud (s. o. sõidukulud ja tasu lektorile). Loengute pidamise ajaks on hariikult talve ja kevade perioodid (15.X—15.V). Nimetaksin siinkohal mõnede möödunud administratiivaastal peetud loengute teemid, millede järele kõige rohkem nõudmisi provintsisist olnud:

Kapten Teslari loeng: „Sõjaprobleem kominterni uue programmi foonil“;

Major Sypniewski loeng: „Gaasi pealetungi tehnika“;

Ltn. Marynowski loeng: „Individuaal ja kollektiiv gaasidevastane kaitse põhialused“;

Diplom. kolonel Kunert'i loeng: „Suurtükiväe ülesanne kohtamislahingus“;

Diplom. major Zychowski loengud teemidele:

- 1) „Jalaväe saatesuurtükivägi Poola naaberriikides“;
- 2) „Kaeviksuurtükivägi“;
- 3) „Dekadentism sõjakunstis“;

Kapten Cybulski loeng: „Saksamaa politika lennuväe loomises võrreldes teiste Euroopa riikidega“.

S. T. seltsi keskjuhatuse palvel ja ettepanekul on ka mõned kõrgemad Poola sõjaväelased loengutega provintsis esinenud, nagu: armee inspektor div. kindral Romer teemile: „Iseloom

Kindral J. Laidoner
Vägede ülemjuhataja Vabadussõjas.

ja voores kui võidu tegurid“, brig. kindral Lucpynski: „Esimesest Hindenburgi pealetungist Varssavi peale“.

Samas sõjateaduse seltsi bulletinis Nr. 4—6 tuuakse ära ka nende loengute pidamisel ilmsikstulnud negatiivsed küljed, nagu mitmekordne loengute tähtaja muutmine ehk mitte küllaldane tehniline ettevalmistus loengu pidamisel. Peale nende tehniliste puuduste on avalikuks tulnud ka mõned puht teaduslikult külge puudutavad vead, nagu mõne lektori mittevastav loengute pidamiseks või loengu lihtne mahalugemine valmiskirjutatud tekstilt. Et tulevikus ära hoida nende puuduste kordumist, tahab sõjateaduse seltsi loengute komisjon maksa panna korda, mille järele sõjateaduse seltsi vastavasse ringi enne lektori välja ei saadeta, kuni viimane ettekande kohta pole aruanne (ringi arvamine) sõjateaduse seltsi keskjuhatusele ära saadetud (nimelt on kõik sõjateaduse seltsi ringid kohustatud iga ärapeetud loengu ja ette-

Poola sõjaministri 1. abi ja armee administratsiooni ülem, diviisi kindral Daniel Konarževski.

Daniel Konarževski

Sündinud 21.VIII.1871. a. Peterburis. Sealsamas lõpetanud Kadeti Korpuse, Peterburi Ülikoolis lõpetanud õigusteaduskonna 5 semestrit ja täielikult lõpetanud Ülikooli juures põllumajanduse kursuse. Peale selle lõpetanud Arheloogia Instituudi ja 2-aastase kursuse Sõjaväe Akadeemias.

Võtab osa Vene-Jaapani sõjast noorema ohvitserina ja maailmasõjast kaardiväes teenides vanemohvitserina. 1917. a. novembris alustab I. Poola Korpuse erilise Rüütlil Leegioni organiseerimist, saab vähe hiljem I Korpuse I küti diviisis brigaadi ülemaks. Sel kohal püsib kuni mai kuni 1919. a. Vahepeal (jaanuaris 1919. a.) vormeerib Poznanis I Suur-Poola jal. rügementi, võtab osa Lwowi vabastamisest ukrainlastest. Hiljem nimetatud Wielkopolska operat. grupi ülemaks Walge-Vene-Leedu rindel ja juhatab Polocki operatsioonis (septembris 1919. a.) Poola väerühmi.

5.X.1919. a. nimetatakse ta I. Suur-Poola kütide diviisi ülemaks ja 29.V.1921. a. — Bialystoki Ringkonna ülemaks. 29.V.1921. a. määratakse Kesk-Leedu vägede juhataja abiliseks. 1923. augustikuus nimetatakse div. kindral Konarževski I. Sõjav. Korpuse Ringkonna Ülemaks Varssavis. 14.XII.1925. a. nimetatakse ta Sõjaminist. I abiks ja Armee Administratsiooni Ülemaks, missugusel kohal püsinud vahetpidamata kuni tänapäevani.

Poola Sõjaministri marssal Pilsudski puhkuse puhul täidab k.a. juulikuu keskpaigast Sõjaministri kohuseid.

kande kohta keskjuhatusel oma arvamist avaldama, nii loengu sisu väärtuse kui ka ettekandmise viisi üle, kuid sellest nõudmisest on, nagu bulletinist näha, vähe senini kinni peetud). Vastava sõjateaduse seltsi ringi resümeeeritud arvamise avaldatakse siis üldiseks teadmiseks bulletinis.

Huvituseta pole ehk ka lühidalt pilku heita selle sõjateaduse seltsi tähtsama haru, loengute komisjoni kavatsustele eeloleval 1929./1930. a. loengute perioodil, nagu seda S. T. seltsi bulletin Nr. 4—6 järeldada võib. Loengute komisjon koosseisus — K. S. kooli klasside inspektor diplom. kolonel Zieleniewski, K. S. kooli taktika lektor diplom. kolonel Janicki ja major dr. Lipinski — on juba vastava plaani kokku seadnud ja selle kõikide keskjuhatusel sektsioonidele ning kohalistele ringidele laiali saatnud loengute kokkuseadmiseks, kusjuures iga loeng võimalikult üld populaariseloomuga peaks olema, kokku seatud aga baseerudes puht teaduslikele alustele. Vastavad keskjuhatusel juures tegutsevad teaduste sektsioonid määravad ise lektoreid, kes neid loenguid ettevalmistama peavad ja siis sektsiooni istangul ette kannavad. Ainult sektsiooni heakskiitmisel võib loeng üldse kusagil ettekandmisele tulla. Ühe loengu kestvuse aeg

ei pea mitte üle 1½ tunni kestma. Allpool nimetatud ettekandmisele määratud loengute teemid on ainult üldraamides fikseeritud, kuna vastavad teaduse sektsioonid neid ise täpsamalt ära määrata võivad.

Jalaväe sektsioonis:

- 1) Nüüdisaja soomusväed.
- 2) Raske-kuulipildujate otsese tule tähtsus; tehnika.
- 3) Nüüdisaja saksa jalaväe organisatsioon ja taktika.

Ratsaväe sektsioon:

- 1) Nüüdisaja Lääne-Euroopa riikide ratsaväe organisatsioon ja taktika.
- 2) Nüüdisaja Ida-Euroopa riikide ratsaväe organisatsioon ja taktika.

Suurtükiväe sektsioon:

- 1) Jalaväe suurtükivägi välisriikides.
- 2) Osaline suurtükiväe motoriseerimine.
- 3) Aktiivne tankidevastane kaitse.

Ajaloo sektsioon:

- 1) Ilmasõda Poola maa-alal.
- 2) Ühe suure väerühmi taktika Napoleoni

ajal (ehk Napoleoni manöövri iseäraldused — konkreetse näituse varal).

Lennuväe sektsioon:

- 1) Uuemad lennukite vastu võitlemise relvad ja abinõud.
- 2) Lennuvägi naabrite juures.
- 3) Lennuväe lahingtegevuse iseloomustus ja abinõud selle tegevuse vastu.
- 4) Lennuväe koostöö suurtükiväega.

Juriidiline sektsioon:

- 1) Aukohtud uute korralduste varal.

Fortifikatsiooni sektsioon:

- 1) Teede ja sildade parandamine (väeliikides ja diviisid).
- 2) Jõgede forseeerimise ajaloolised näited.
- 3) Tankidevastane kaitse.

Maadeteaduse sektsioon:

- 1) Kartograafia uued põhialused ja saavutused meil ja naaberriikides.
- 2) Idapoolsete riigiosade etnograafia.

Gaasiasjanduse sektsioon:

- 1) Gaasisõda välisriikides (gaas, suitsukatted, kaitse) välisriikide määrustikkude, instruksioonide, kirjanduse valgustusel.

Sanitaar sektsioon:

- 1) Sanitaarteenus ratsaväe brigaadis, rügemendis manövreerimissõjas.

Veterinäär sektsioon:

- 1) Hobuste tagavarad riigis; hobuste majapidamise põhialused riigis ja sõjaväes.

Psühholoogia sektsioon:

- 1) Psühotehnika põhilised spetsialistide väljavalikus sõjaväes.
- 2) Võitluse psühholoogia: a) juhi psühholoogia, b) alluva psühholoogia.

Eelmiste aastate loengutest võivad ettekandmisele tulla populaarseks saanud ettekanded — kapten Teslari oma sõjaprobleemidest, ja prof. Jellenty „Marssal Pilsudski kui kirjanik ja kõnemees“. Peale kordamisele määratud viimase kahe loengu on loengute komisjon, et suurimat huvi äratada sõjateaduse alal loovat tööd tegijates, otsustanud ülal tähendatud teemidele ettevalmistatud loengute eest nende autoritele peale hariliku honoraari maksta erilisi preemiaid, vastavalt teaduse sektsioonide otsusele.

Alates 1. oktoobrist s. a., mis ajaks nende loengute ettevalmistamine peaks lõppenud olema, hakkab keskjuhatus oma bulletini veergudel nende kohta lühidaid kokkuvõtteid avaldama, et siis S. T. seltsi ringid selle varal võiksid oma soovidega loengute valiku asjus keskjuhatus ees esineda.

Mis nüüd puutub keskjuhatus filmide sektsiooni tegevusse, siis tuleb ka sel alal suurt edu ära märkida. Läänud administratiivaasta kestel on valmistatud ja paljundatud oma filmide töökojas ligi 100 km koopiald väljaõppe filmidest „Patrulli teenistus“ ja „Jagu lähene-mismarsil“. Eriliselt tagavaraväelaste ja väljaspool sõjaväe õppiva noorsoo sõjav. ettevalmistamiseks on need filmid väga otstarbekohased. Nagu bulletin nr. 3 näha, on ka väeosad väga hästi nende filmidele suhtunud ja leiavad nad järjest ikka rohkem ja rohkem ärasutamatist. Peale nimetatud väljaõppe filmide on sektsioon ka Prantsusmaalt ja Belgiast

üksikuid filme ostnud. Lõpuks on sektsioon kindlaks määranud sõjaväe üksustes tarvitusele võetavate kinoaparatuuride tüübid ja nimelt: „Firma Pathe Nord Paris, tp. N. A. U. ja N. O. E.“ Bulletin nr. 6—12, 1926. a. ja on välja töötatud eriline kinokasutamise instruksioon väljaõppe ja sõjav. kasvatamise otstarbel.

Kindral P. Lill

Kaitseministri abi.

Sektsioonil on oma kogukas filmide ja filmaparatuuride ladu, mis ka materjalselt hästi töötab ja selleks otstarbeks kulutatud summad tagasi saadakse.

Veel mõni sõna keskjuhatus poolt hiljuti väljakuulutatud võistlusest sõjateaduslike seltsi 10-aastase tegevuse äramärkimiseks. Selleks on asutatud eriline auhind, n. n. „Sõjateaduse seltsi 10. a. kestvuse auhind üldise tegevuse eest sõjakirjanduses uuetsündinud Poolas“. Erilise põhikirja järele (mis avaldatud sõjateaduslike seltsi 1929. a. märtsikuu bulletinis nr. 3) on see auhind (4500 zloty) määratud väljajagamisele 3 paremale poola sõjaväe autorile (1-sele — 200 zl., 2-sele — 1500 zl., 3-le — 1000 zl.) nende tegevuse eest sõjateaduslikes literatuuris ajajärgus 10. X. 1918. a. — juulikuuni 1929. a. Auhinna väljajamine sünnib k. a. sügisel. Võistluse auhinnaõistja komisjoni kuuluvad: Sõjateaduslike seltsi keskjuhatus esimees, viimase I abiesimees ja 1 keskjuhatus liige, kõik sõjateaduslike seltsi keskjuhatus juures asuvad teaduse sektsioonide juhatajad.

Nõnda üldiselt Poola sõjateaduslike seltsi keskjuhatus ja tema näpunäidetel töötavate üksikute teaduse sektsioonide tegevus, mis nii väga mitmekesine olnud.

Poola sõjaministri 2. abi, brigaadi kindral Kazimierz Fabrycy.

Brigaadi kindral Kazimierz Fabrycy.

Organisatsioon ja selle tegevus
Organisatsioon ja selle tegevus

Organisatsioon ja selle tegevus
Organisatsioon ja selle tegevus

Organisatsioon — see on kõigepealt vastav inime-
vastaval kohal.

Kasvatada ja väljaõpetada (ettevalmistada) õiget
juhti — see on iga ohvitserikooli pea- ja ainsamaks
eesmärgiks.

Peataksime nüüd lühidalt konkreetselt mõne
provintsi sõjateadusliku seltsi ringi — nii ütela-
da osakonna organisatsiooni ja tegevuse juures.

Sõjateaduse seltsi osakondi — ringisid on
üle riigi 94. Nagu juba varemalt tähendatud,
oleneb S. T. seltsi ringi organisatsioon ja te-
gevus suurelt ära vastava garnisoni suurusest,
selles seisvatest väeosadest ja ringi juhatuse
koosseisust; erilisel viimase arvele tuleb panna,
kuivõrt selts aktiivselt on töötanud.

Sõjateaduse seltsi üksikute ringide tegevuse
üle saame kujuka pildi keskjuhatuse poolt aval-
datud 1929. a. jaanuari-veebruarikuu bülleteni-
dest (nr. 1—2). Vaataksime siis näiteks ühe
suurema — Poznani ja ühe vähema Garwolini
(Varssavi läheduses) asuvate garnisonide sõja-
teaduse seltsi ringide tegevust möödunud ad-
ministratiivaastal (1928. a. aprill — 1929. a.

Sündinud 1888 a. Keskkooli hariduse omanud
Podoliaš. Õppinud Lvovi ja Müncheni politehni-
kumides. Juba noore üliõpilasena astunud 1908 a.
komendant Pilsudski poolt ellukutsutud n.n. „Akti-
tiivse võitluse ühingu“ mis Galitsias Austria
võimude loaga tegutses ametliku ja üldtuntud ni-
me all „Związek Strzelecki“ („Küttide Ühing“).
1909 aastal saab ta selles ühingu allohvitseriks-
instruktoriks ja 1910 a. ohvitseriks-instruktoriks.
1911—1913 a. on ta Küttide Ühingu salajaselt te-
gutseva ohvitseride kooli ülemaks ja 1913—1914 a.
vanemate ohvitseride kursuste juhatajaks. Maa-
ilmasõtta astub ta kompanii ülemana 4. küttide
pataljoni koosseisu komendant Pilsudski juhatusel.
Mõni kuu hiljem ülendatud kapteniks ja määratud
pataljoni ülemaks. Võttis osa 1914—1915 a. lahin-
gutes (Karpatides). 1915 a. ülendatakse ta majo-
riks ja ta täidab tiikk aega igasuguseid kohuseid
I Leg. Brigaadi Staabis, Täidab vahepeal I jal.
leg. rüüglil kohuseid, 1916 1917 a. teeb läbi saks-
laste poolt korraldatud kursuse rüüglile asetäit-
latele. Loobudes truuduseandmisest Saksa keis-
rile saab ta nagu suurem osa legionääre sakslas-
telt interneeritud ja istub kinni 1917 a. juulist kuni
1918 a. aprillini Benjaminovi kontsentratsioon
laagris. 1918 a. määratud sakslaste poolt kor-
raldavas Poola sõjaväes n.n. „Wehrmacht'is“ —
ohv. õppelaagri ülemaks. 1918 a. ülendatakse ta
kolonel-leitn. ja määratakse Deblinis asutatud
keskkohtu kooli ülemaks. Vähe hiljem saab ta 4
„Wehrmacht'i“ (praeguse 34 jal. rügl.) rügemendi
ülemaks. 1918 a. detsembris nimetab teda Magdebur-
gist tagasisõudnud marssal Pilsudski kõikide ja-
lav. koolide inspektoriks, missugusele kohale jääb
kuni 1919 a. augustini, mil nimetatakse jalaväe in-
spektori abiks. 1919 a. novembris määratakse ta
Poznani sõj. ringkonna staabi ülemaks. 1920 a.
veebr. on ta juba koloneli auastmes Pomerani 31
jal. brigaadi ülemaks, vähe hiljem brigüülks 11 jal.
diviisis ja 1921 a. kuni 1926 a. brig. kindralina 3
leg. jalaväe diviisi ülemaks. Sept. 1926 a. määrat-
tud praegusele kohale II Vicemin. sõjaminist., kus
tema otsekoheheseks ülesandeks sõjav. juhtimine,
organis. ja väljaõppe aladel; ka kuulub suurem
osa sõjav. Tsentraalkoole otsekohehelt tema või-
mupiiridesse.

aprill). Mõned andmed allpool illustreerivad
kõige paremini seda.

Poznani sõjateaduse seltsi ringi.

Ringi juhatusse kuuluvad eru div. kindral
Serda-Teodorski — esimees, brig. kindral Ked-
zierski — abiesimees, dipl. kolonel Abzoldorski,
kolonel Baranski, diplom. major Szczlaszewski,
dipl. kapten Klochoviez — sekretär, ltn. Plachta
— laekahoidja.

Seltsil on olnud keskmiselt 350 liiget. Ringi
juhatuse juures on organiseeritud järgnevad
allseksioonid:

a) Sanitaar — on organiseerinud rida
teaduslisi nõupidamisi, osavõetud näitlikkudest
õppustest ringkonna sõjaväe haigemajas; peet-
tud 14 puht teadusliku iseloomuga loengut, mil-
ledest keskmiselt 25 kuulajat osa võtnud. Mõ-
ned loengutest avaldatud „Sõj. Arst“ revüüs.

b) Tehniline — dipl. kolonel Schychovski, juhataja. Arvesse võttes laialist tööala, mis selle allsektiooni tegevuspiirkonda kuulub, jaguneb ta omaette töötavate sapööri-fortifikatsiooni, auto ja side jaoskondadeks.

Sapööri-fortifikatsiooni jaoskonnas:

peetud 3 loengut, milledest erilist huvi äratanud loeng teemile: „Moondamise instruks. I ja III osa kriitika“.

Autoasjanduse jaoskonnas:

peetud 7 loengut, üks teemile „Psyhotehnika“, teised kõik vastavalt erialale — puht tehnilise iseloomuga, nagu „Mitmesilindr. mootorite regulatsioon“, „Termiline terase ümbertöötamine“ jne.

Sidejaoskonnas:

peetud 3 tehnilise ilmeaga loengut.

d) Juriidiline: juhataja kolonel Kielbinski. Peetud 9 koosolekut, millel 7 ohvitseri referaatidega esinenud.

e) Veterinäär: juhataja kolonel-leitn. Droblevski korraldatud 10 koosolekut, kus mitmeid kirurgilisi juhtumisi hobuste juures demonstreeritud; peetud 5 loengut pikemate diskussioonidega; nendest väärivad tähelepanu järgnevad loengud: „Heinte sordi kindlaksmääramine Langenthali süsteemi järel“, „Remont-hobune ja tema väljaratsutamine“.

g) Ajaloo: siia kuuluvad (vastavalt Sõmini korraldusele) peamiselt ainult kinstable-rid ja K. S. kooli sisseastuda soovi avaldanud kandidaadid. Allsektioon on otsustanud läbi töötada „Lodzi lahingu“ (Maailmasõjast).

h) Teised allsektioonid: jalaväe, ratsaväe, suurtükiväe, lennukiväe ja administr. — ei ole möödunud aastal suuremat aktiivsust üles näidanud.

Mis puutub ringi juhatuse poolt organiseeritud üldiseloomuga loengutesse, siis on neid läinud aastal peetud 7; loengust on keskmiselt 100 ohvitseri osa võtnud. Huvitavad loengud: „Saksa sõjav. situatsioon“, „Uus ohvitseride aukohtute põhikiri“, „Töö organisatsioon“.

1929./1930. a. kavatakse juhatus 11 loengut korraldada (sellest 7 keskjuhatuse lektorite abil).

Et ohvitserkonnas rohkem huvi äratada selle töö vastu, korraldab juhatus ka käesoleval aastal erilise konkursi parima kirjaliku töö peale, määrates selleks otstarbeks 600 zloty preemiateks.

Kuna korpuse ringkonna staabi juures oma rikkalik raamatukogu, pole Poznani ring senini oma raamatukogu asutanud. Küll otsustas aga ringi täiskogu ringi summadest täiendada seda raamatukogu, uute sõjateadusliste raamatute ostmiseks 2500 zloty määrates. Omamaa ja välisriikide erialajakirjandusest on üksikutele allsektionidele atoneeritud üldse 21 kuu- ja nädalikirja.

Läinud aastal on organiseeritud olnud prantsuse ja inglise keelte kursused ohvitseridele, milledest osa võtnud esimestest 60 ohvitseri (lõpetanud kursuse 40 ohvitseri); ingliskeele kursust alustanud 20 ohvitseri ja kursuse lõpul jäänud neist järele 5 ohvitseri.

Oma majandusaasta lõpetas Poznani ring zl. 4513:88 ülejäägiga (üldise aastase 15.655 zl. sissetuleku juures).

Paar sõna ühe teise vähema garnisoni S. T. S. ringi tegevusest:

Garvolini sõjateaduse seltsi ring.

Ringi liikmete arv — 30 ohvitseri.

Juhatuse esimeheks: veterinäär major Wrocenski.

*Dla pisma „Södur“
ze słowami żołnierskiej przyjaźni
Smigły Rydz
Gen. dyw.*

Dla pisma „Södur“

ze słowami żołnierskiej przyjaźni
Smigły Rydz
Gen. dyw.

Möödunud aasta kestel on peetud 11 loengut (kõik oma jõududega), milledest huvitavamad: „Napoleon ja Poola“, „Poola juurepääs merele — Danzig — Ida-Preisimaa“, „Poola-Vene piir sõjav. ja geograafilisest seisukohast“, „Poola sõjaväe arenemine XVI—XVIII aastasadadel“, „Leedu unioon Poolaga“.

Ring pani läinud aastal käima kino oma liikmetele, liikmete perekondadele ja kohaliku garnisoni jaoks.

Ring omab päris keskmise raamatukogu, kus üldiselt 790 köidet olemas.

Ringi eelarve tasakaalus zl. 287:50.

Sellest lühidast kokkuvõttest saame ülevaate, mis suunas Poola sõjateaduse seltsi tegevus tema 10 a. kestvusel arenenud, näeme misuguse innu ja armastusega oma teadmiste tõstmiseks ja sõjateaduse arendamiseks Poola ohvitserkond töötab. Näeme aga ka kuidas sõjateaduse seltsi osakonnad, mis laialipillatud üle terve riigi, isegi kõige vähemates garnisonides, on saanud selleks loomulikuks side-

meks aktiiv sõjaväe ja seltskonna vahel, mille lõpmata suur tähtsus, kuna ju ikka kaugemale eemale läheme sõjaaegust, sellega aga seltskond ikka rohkem ja rohkem kaotab ettekuju- tuse sõjaaegsest reaalsusest. Ja selles seltskonna massile lähenemises sõjaväele, tema elule ja tööle, on tagavaraväelastel tähtis osa edendada; moodustavad nad ju seltskonnas riigikaitse küsimustes kõige iseteadlikuma elemendi.

Poola sõjaajakirjanduse arenemine ja tänapäev.

POOOLA vabariigi uuestsünnil 1918. a. olid juba kaks sõjaajakirja olemas, millised legionäride poolt ellukutsutud: ohvitseride jaoks kuukiri „Bellona“ ja allohvitseridele nädalakiri „Wiarus“. Nende mõle-

ma sõjaajakirja asutajaks ja redaktoriks oli professor kolonel dr. Waclaw Tokarz, kellel üldse väga suured teened sõjakirjanduse ja presse arenemises Poolas. Poola vabadusvõitluse aegu 1919. a. alustati Poznanis erilist sõdurite ajakirja „Zolnierz Wielkopolski“ väljaandmist, mis peamiselt Lääne-Poola maakondadele oli määratud. Peale sõda hakkas sõjaministri korraldusel „Wiarus Polski“ ja „Zolnierz Wielkopolski“ asemel ilmuma üldise iseloomuga sõduritele määratud ajakiri „Zolnierz Polski“ („Poola Sõdur“).

Juba kohe peale sõja riigi ja sõjaväe reorganiseerimisajajärgus tekkis tarvidus ühe üldise iseloomuga sõjaväelise ajakirja järele, mis aktuaalsete sõjaväeliste küsimuste harutamisele oleks pühendatud — nii tekkiski sõjaministeeriumi toetusel eralgatusel sõjaajakirjandusline päevaleht „Polska Zbrojna“.

Edaspidine Poola sõjaajakirjanduse arenemine kannab juba spetsialiseerumuse ilmet: hakkab ilmuma rida nädala- ja kuukirju, mis mitmesuguste väeliikide ja teenistuste probleemide ja eriküsimuste valgustamise oma peale võtavad. Tänapäeva poola sõjaväelisel erikirjandusel on paar-kümmend organi, peale selle kehalise kasvatare ja sõjaväelise ettevalmistuse ning end. sõjaväelaste ja reservistide küsimusi valgustavad paar-kümmend perioodilist ajakirja.

Allpool toodsin ära tähtsamate sõjaajakirjade iseloomustuse.

A. Üldiseloomuga ajakiriad:

1) „Bellona“. Kõige vanem Poola sõjaajakiri. Juba Poola kongress-kuningriigi aegu (1815—1830) oli kindral Pradzynski kavatsus sellenimelist ajakirja ohvitseridele väljaandma hakata, kuid Vene suurvürst Konstantin ei annud selleks luba. Asutatud 1918. a. jaanuari kuus. Kuna „Bellona“ algul ainsamaks ohvitseride ajakirjaks oli, pidi ta loomulikult kõiki sõjaväelisi probleeme käsutama, kuid silmapilgust, kus üksikute väeliikidel ja teenistustel omad eriajakiriad hakkavad ilmuma ja nende eriküsimuste valgustamine selle tõttu ära langeb, omab ta selle ilme, millena ta algul mõeldud oli — „Bellona“ saab 1929. a. alates Poola kõrgema väejuhatare ja peastaabi organiks. Sel aastal hakkab ka „Bellona“ üle 2 kuu ilmuma. „Bellona“ veergudel

ilmuvad artiklid vanemate kindralite, kindralstaabi ohvitseride, teadusemeeste ja muude eraisikute-spetsialistide sulest. „Bellona“ oma stiili ja artiklite kõrge väärtuse pärast äratab huvi ka välisriikide sõjaväelistes ja teadusliikudes ringkondades. Tema väljaandjaks on Poola peastaabi alluv Sõjav. teadusline kirjastamise instituut. Käesoleval ajal ilmub ta 2100 eksemplaris.

2) „Przegląd Wojskowy“ („Sõjaväe ülevaade“ — (reviüü. 1924. a. asutatud, iga veerandaasta tagant ilmuv ajakiri, mis pühendatud välisriikide sõjaväelisele kirjandusele — temas avaldatakse kogu Euroopa sõjaväelises kirjanduses ilmuvate tähtsamate artiklite kas kokkuvõtteid ehk poolakeelsed tõlked. See annab võimaluse igale sõjateadust uurijale ja sõjaväelastele, kes paljud võõraid keeli ei valda, oma emakeeles tähtsamate sõjav. aktuaalseid küsimusi käsitavate välisriikide sõjaväeliste ringkondade arvamistega tutvuneda. Ka see ajakiri on rohkem kõrgema väejuhatare ja kindralstaabi ohvitseride nivou'le hoiatud. Tema väljaandjateks on Sõjav. Teadusl. Kirjastam. Instituut, Poola Sõjateaduse Selts ja Peastaabi II osakond. Ilmub 1500 eksemplaris.

3) „Przegląd Historyczno-Wojskowy“ („Sõjav. Ajalooline Ülevaade“ (reviüü). 1929. a. asutatud, veerandaasta ajakiri. Tema asutajaks on Poola Kindral-Inspekt. alluva sõjaajaloo büroo ülem kindral Stachiewicz. Tema peaesmärgiks on endiste, peaaesjalikult Poola sõdade (enne Maailmasõda) uurimine. See ajakiri on suure rahuldustundega vastuvõtmist leidnud, mitte ükski sõjav. vaid ka eraisik-ajaloolaste ringides. Ajakirja väljaandjaks on Poola sõjaajaloo büroo. Ta ilmub 1000 eksemplaris.

Tuleb äratähendada, et nii „Przegląd Wojskowy“ kui ka „Przegląd Historyczno-Wojskowy“ on ainukesed sellelaadilised sõjav. ajakiriad kogu Euroopas.

4) „Szaniec“ — kahe-nädalakiri, ilmub 1927. a. alates ligi 1000 eksemplaris, täiesti eraväljaandel; pühendatud riigikaitse probleemide harutamisele.

B. Üksikute väeliikide eriajakiriad:

1) „Przegląd Piechoty“ („Jalaväe ülevaade“). 1928. a. asutatud kuukiri, mis oma ilmutamisest saadik suure rahuldustundega ohvitserkonnas vastu võetakse, kuna selle puudus end tunda andis. Selle kuukirja veergudel leiavad valgustamist kõik tähtsamad jalaväe organisatsioonide, relvastuse, väljaõppesse ja varusta-

missis puutuvad probleemid, kusjuures nii mõnigi küsimus elava diskussiooni välja on kutsunud. Tema väljaandjaks on Sõjaminist. Jalaväe Department, Sõjateaduslise Seltsi Jalaväe Sektsioon ja Sõjateadusl. Kirjastamise Instituut; redaktoriks — kindralstaabi major Peczkowski. Ilmub 4100 eksemplaris.

2) „Przegląd Kawalerii“ („Ratsaväe ülevaade“). Kuukiri asutatud 1924. a. Nagu jalaväe revüügi, pühendatud ratsaväe probleemide valgustamisele. Küllaldaselt tähelepanu pööratakse selles kuukirjas ka ratsaspordi ja hobusekasvatuse küsimustele. Väljaandjaks Sõjaminist. Ratsaväe Department. Ilmub 1000 eksemplaris.

3) „Przegląd Artylerjiiski“ („Suurtükiväe ülevaade“). 1923. a. ellukutsutud kuukiri, mis suurtükiv. probleemide valgustamisele pühendatud, ja seda võrdlemisi kõrgel teaduslises ning tehnilises pinnal. Selle kuukirja veergudel puudutatakse tihti ka sõjatööstuse küsimusi. Väljaandjaks Sõjaminist. Suurtükiväe Department. Ilmub 800 eksemplaris.

4) „Przegląd Lotniczy“ („Lennuväe ülevaade“). 1928. a. ilmuma hakanud rikkalikku materjali sisaldav ja soliidse sisu ning välimusega kuukiri. Peale puht-teaduslike lennuväelasi huvitavate artiklite avaldab ka kergema sisuga kirjutusi lennuväe alalt, mis teiste väeliikide ohvitseridele arusaadavad ja lennuväe propageerimiseks ning sellest õigeks arusaamiseks sõjaväe kaasa aitavad. Väljaandjaks Sõjaminist. Lennuväe Department ja Sõjateaduse Seltsi Lennuväe Sektsioon. Ilmub 1300 eksemplaris.

5) „Przegląd Wojskowo-Techniczny“ („Sõjatehniline ülevaade“). See on õieti end. kuukiri „Saper i Inzynier Wojskowy“, mis juba 1922. a. ilmub ja uue nimetuse all 1928. a. hakatakse välja andma. Iga number jaguneb oma sisu poolest kolme ossa, vastavalt aladele, mida neis käsitatakse: sapööri, side ja soomusvägede osad. Igas neist osadest leiavad vastavaid väelike huvitavad küsimused käsitamist. Rohkesti tähelepanu pühendatakse ka sõjatööstusele ja sõjatehnika arenemisele välisriikides. Väljaandjaks Inseneriväe Katses. Instituut. Ilmub 1000 eksemplaris.

6) „Przegląd Morski“ („Meriväe ülevaade“). Üks nooremaid revüüid, hakkas ilmu- ma alles 1929. a. teisel poolel. Peale puht spetsiaal artiklite meriväe küsimustes, leiduvad temas ka üldise iseloomuga kirjutised, mis kogu sõjapäele meriväega tutvumiseks määratud. Väljaandjaks Toruni Meriväe Aspirantide (ohv.) kool. Ilmub 500 eksemplaris.

C. Üksikute teenistuste eriajakirjad:

1) „Wiadomosci Techniczno-artylerjiiskie“, ilmub kord kolmes kuus lisana „Suurtükiväe Revüü“ juure. Käsitatakse peamiselt teaduslises külljest tehnilisi küsimusi, mis puutuvad sõjaväe relvastusse. Väljaandjaks Sõjaminist. Relvast. Depart. alluv „Relvast. materialala Katses. Instituut“. Trükitakse 800 eksemplari.

2) „Przegląd Intendencji“. Ohvits. Intendantide ringi poolt väljaantav veerandaastakiri, mis pühendatud puht intendantuuri, majanduslikele, tehnilis-sõjatööstuslikele ala eriküsimustele ja probleemide valgustamisele. See ajakiri, mis juba 1926. a. asutatud ja 1000 eksemplaris trükitist ilmub, on ohvitserkonnas, eriti administratiiv-ohvitseride peres väga populaarne. Hiljuti ilmus sama intendantuuri ohvitseride ringi

väljaandel huvitav monograafia „Intendantuuri kümme aastat“.

3) „Lekarz Wojskowy“ („Sõjaväe arst“) — kaheandalakiri, mis Sõjav. Tervishoiu ohvits. grupi poolt välja antakse — on üks vanimaid sõjaasjanduse spetsiaal ajakirju, ta ilmub juba 1920. a. alates ja käesoleval ajal 1300 eksemplaris.

Kindral J. Tõrvand
Kaitseväge staabi ülem.

4) „Przegląd Sportowo-Lekarski“ (Spordi arstitead. revüü) — veerandaastakiri, ilmub ligi 1000 eksemplaris Sanitäärteenistuse ja riiklise kehalise kasvatuse ning sõjaväel. ettevõtmist. instituudi ohvitseride hoolet. Temas leiavad valgustamist peamiselt spordi hügieeni ja sportlastest võistlustest osavõtjate kehalise kasvatuse probleemid.

5) „Biuletyn Sekcji Sanitarnej T. W. W.“ („Sõjateadusl. Seltsi Sanitaar Sektsiooni Bülletän“) — veerandaastakiri, ilmub 1000 eksemplaris. Väljaandjateks Sõjaminist, Sõjav. Tervishoiu ohvitseride ring ja Sõjatead. Seltsi San. Sektsioon.

6) „Wiadomosci Weterynaryjne“ („Veterinäärala Teataja“) — on üks vanimaid sõjav. erikuukirju, ta on asutatud 1919. aastal sõjaaegu sõjav. veterinaar-ohvitseride eragrupi poolt. Trükitakse ligi 500 eksemplaris.

7) „Wojskowy Przegląd Prawniczy“ („Sõjav. õigustead. revüü) — veerandaastakiri, alles 1928. a. asutatud. Praegu trükitakse ligi 1000 eksemplaris. Väljaandjaks Sõjaminist. Kohitu Department ja Sõjateadusl. Seltsi Juridiline Sektsioon.

8) *Wiadomosci Sluzby geograficznej* („Sõjav. Geograafia teenistuse teated“), ligi 700 eksemplaris ilmuv Sõjav. Geograafia ja Sõjatead. Seltsi Geogr. Sektsiooni poolt väljaantav veerandaastakiri. Väga hästi toimetatud ja kauni välimusega eriajakiri, mis pühendatud geogr. teenistuse uuduste, välisriikides sel alal tehtavate katsete ja leiduste valgustamisele ja milles ka omamaa tähtsamate ilmarändurite kirjelused äratuakse.

9) *„Spolem. Wojskowy Przegląd Spoldzielczy“* („Sõjav. ühistegelise ülevaade“, ligi 400 eksemplaris ilmuv sõjaväe kooperaatiivide küsimustele pühendatud kahenädalakiri, Sõjav. ühistegeliste ühingute revisjoni komisjoni organ.

D. Sõdurite ajakirjandus:

1) *„Zolnierz Polski“* („Poola Sõdur“) — nädalakiri, mis Sõjaminist. eelarve korras Sõjav. Teadusl. Kirjastamise Instituudi poolt välja antakse 12.000 eksemplaris. See on illustreeritud populaar kasvatus-väljaõppe iseloomuga ilmuv ajakiri, mis sõduritele määratud ja 2—4 eksempl. iga sõjaväe üksuse (kompanii, eskadroni, patarai) peale laiali saadetakse. Ilmub 1919. a. saadik.

2) *„Wiarius“* — Sõjatead. Kirjast. Instituudi poolt 8.000 eksempl. väljaantav nädalakiri on Poola allohvitseride häälekandjaks, töötab oma erieelarve piires, 1921. a. sai see juba 1918. a. asutatud ajakiri sulatud ja alles käesoleval aastal hakkab ta uuesti ilmuma, kuid seekord juba allohvitseride eneste algatusel ja nende omal kulul (peale ruumide ja tööjõu — redaktori ning tema abilise näol, mis Sõjaminist. eelarvest tasutakse).

3) *„Zolnierz Wielkopolski“* („Suur-Poola sõdur“) ilmub Poznanis ja on pühendatud peamiselt kehaliskasvatuse ja sõjaväelisseteadmist. ühenduses seisvate küsimuste valgustamisele. Kohaliku tähtsusega (Poznani ja Pomeranii Wojewodstwod) illustr. nädalakiri.

E. Sõjaasjandusline päevaleht

„Polska Zbrojna“ („Relvastat. Poola“) riigikaitse küsimustele pühendatud, eraseltsi poolt väljaantav (5—10.000 eksempl.) päevaleht. Ajalehel on rohkesti korrespondente välisriikides. Pearedaktoriks on Poola-Eesti Seltsi üks agaramatest tegelastest hra Wladyslaw EWERT.

Peale nende nii üld- kui spetsiaalsõjaasjandusliste ajakirjade ilmub Poolas veel rida teisi, suuremalt jaolt eraseltside väljaandel, sõjaväelise ettevalmistusele, kehaliskasvatusele, spordi, õhukaitse ja kihvtiste gaaside kaitse vastasaladele pühendatud ajakirju, nagu kuukiri „SOKOL“, nädalakiri „STRZELEC“ (mis mõlemad meie Kaitse Kodu'le vastaksid), nädalakiri „STADION“ (ainult spordile pühendatud ja Sõjaminist. poolt subsideerit. ajakiri) Poola Õhukaitse Ühingu ja Lennuväe Spordi Klubide poolt väljaantavad „LOT“, „MLODY LOTNIK“ ine. Poola Kõrgem Sõjakool annab 1926. a. saadik oma eraalgatusel välja (Kooli professorite grupi toimetusel ilmuv) „Taktilliste Ülesannete Kogu“, mis puht taktikaliste probleemidele, ja lahendatud taktikaliste ülesannete analüüsile pühendatud, Nr. ilmub iga 1 kuni 2 kuu tammant. Trikitakse 2500—3000 eksemplaris ja ainult ohvits. ettevalmistuse peale. Väga heaks abinõuks Kõrg. Sõjakooli sisseastujatele

ettevalmistamiseks. Äratähendada tuleb ka veel, et res. ohvitserid ja res. allohvitserid, ning end. vab. badussõjast osavõtnutel omad eriajakirjad ilmuvad (ligi kümne ümber).

Nagu sellest lühidast kokkuvõttestki juba näha, on Poolas selle lühida aja kestel rikkalik ja suurearvuline sõjaajakirjandus tekkinud, kusiuures allakriipsutamiseväärtus on, et suurem jagu neist

Div.-kindral T. L. Piskor
Poola Peastaabi ülem.

väeligi ja teenistuste erakirjades ohvitseride eneste algatusel on hakkanud ilmuma ja mõned ka praegugi ilma riiklise rahalise toetuseta (vahet väljaarvatud sarnased kuukirjad kui „Bellona“ ja „Przegląd Intendencki“, mis Sõjaminist. subventsioneeritud) välja antakse. Selleks oma poola rikkaliku sõjaajakirjanduse arenemiseks ja tekkimiseks on väga tähtsal määral kaasaaidanud poola ohvitseride eneste teaduslik eraorganisatsioon „Towarzystwo Wiedzy Wojskowej“ (Sõjateaduse Selts); viimane — kui üle riigi ja üle poola ohvitserkonnast enese ümber koondatud võimas organisatsioon, toetab üksikute ajakirjade väljaandmist küll otsekohekselt oma kaastööga, küll materjaalselt. Äratähendada tuleb ka, et sõjaasjand. ajakirjad on võrdlemisi kallid, näit. maksavad harilikult üksikud Nrid zlot. 2,50 kuni Kr. 1:05 ehk koguni zł. 3,50 — Kr. 1:45. (nagu „Przegl. Intendencki“), kuid sellepeale vaatamata ilmuvad ajakirjad võrdlemisi suures eksempl. arvus. Kõik see näitab aga poola ohvitseride huvi sõjaajakirjanduse vastu ja annab tunnistust poola ohvitserkonna kõrgest vaimlisest tasapinnast. (Osalt aitab kaasa ka see, et Poola sõjavägi on suur ja ohvitserkond arvurikas). L. J.

Poola suhted Eestiga

XVI sajandi lõpul.

O. Vares.

KUI orduriik Liivimaal kokku langes suure Vene-Liivi sõja järeldusel XVI sajandi esimesel poolel, siis oli Liivimaa ühes Eestimaaaga jäetud ilma reaalse kaitseta naabrite jagada. Mõõgavendade ordu, kes tõi siia, Baltimere maadesse, ristiusu koos Euroopa tolaeagse kultuuri saavutustega ja lõi kindla administratiivse ja sõjalise organisatsiooni, mis aastasadu suutis tagasi tõrjuda naabrite vallutuskatsed, nõrgenes ka ise sajandite jooksul sisemiste lahkhellide tõttu. Nii et Johan Hirmsa väehulgad, kes saaketi maad vallutama, leidsid nüüd orduvägede vastupanu ja võitlustahte koguni nõrga olevat. Kadunud oli orduväes see distsipliin, sõjaline väljaõppe ja raudne võitluse tahe, mis maa koloniseerimisel XIII sajandi ahul oli murdnud maa pärisrahva visa vastupanu ja teinud ordu võidetud maa peremeheks. Siin ilmnes jällegi selgesti see rahvaste ajaloos nii tihti korduv nähe, kuidas valitsev klass, kes on jõudnud end juba asetada mugavasse peremehe ossa, ajajooksul degenereerub isegi enesele märkamata. See protsess viis langusele ka vana Liivi orduriigi, mille asemel meie näeme 1562. a. Liivimaa 6. ossa jagunevat. 1) Eestimaa Rootsi all; 2) Tartu, Narva ja osa Võrumaad venelaste käes; 3) Düünaäärsed maad Poola all; 4) Kuramaa — Poola lääni hertsogiriik; 5) Saaremaa ja osa Läänemaad Daani mõjualuse hertsog Magnuse valitsuse all, ja 6) Riia linn kuni 1582. a. iseseisev kuuludes Rooma riigi alla. Samane kirju poliitiline situatsioon pidi loomulikult viima kokkupõrgeteni ja sõdadeni maade ahnitsemisel. Tekivad keerulised ja ühtlasi ka fantastilised diplomaatilised plaanid, mis moodustavad ühe huvitavama peatüki Liivimaa ajaloos. Kerkib poliitilisele näitelavale igasugu juhusteotsijaid ja afferiste, kelledel on täiesti ükskõik, kelle poolt või kelle vastu intrigeerida ja spioneerida, kui aga selles isiklik kasu seisab. Püütakse agentide kaudu vastaspoole sõjavägedes mässusid õhutada ja meelitatakse vastaspoole juhtivaid mehi suurte lubamistega töötama selle riigi huvides. Kõige selle all kannatasid kõige enam, nagu see alati on olnud, rahva alamad kihid nii linnades

kui ka maal. Venelased püüavad kõige agaramalt offensiivi teostada ja ujutavad sageli maa vägedega üle, kuid selle tagajärjeks on, et aastakümnete jooksul nad, ise täiesti Poola ja Rootsi poolt Baltimaadelt välja tõrjutakse, jättes Liivimaa saatuse otsustamise kahe tollajal võimsama riigi Poola ja Rootsi lahendada. Kuidas selle võitluse tekkimise poliitilised ja sõjalised keerdkäigud arenesid, ongi järgnevatel ridade ülesandeks.

Minister C. Libicki
Poola saadik Eestis.

1384. a. valiti kestvate parteivõitluste järele Poola troonile lese kuninganna Elisabethi tütar, Hedvig, kes paar aastat hiljem abiellus Leedu suurvürsti Jagelloga. Seega olid kaks naaberriiki seotud valitsejate abieluga, mis enesega kaasa tõi ühise slaavi suurvõimu ja mis pani kindlalt seisma vähemalt esialgu Saksa ordu ja sellega kaasaskäiva koloniseerimise (Drang nach Osten) suuna idasse, eriti Poolasse. Nüüdne Leedu-Poola kuningas Jagello, või Vladislav II nagu teda pärast ristiusku ületulekut nimetatakse, purustas Tannenbergi lahingus

1410. a. täielikult Saksa ordu väe, ja oleks vallutanud ka ordu maa-ala kui mitte Leedu vürst Vitovd ja Ungari kuningas sellele plaanile vastu ei oleks seisnud. Leedu vürst Vitovd oli palju sõjakam ja ühtlasi ka kuulsam kui ta poolvend Poola troonil. Nii võitis ta Smolenski ja Podoolia ja hellitas fantastilisi plaanisid juba tollajal asutada leedulastest, venelastest ja tshehhidest Panslaavia riik. Jagello (Vladislav II) poeg Vladislav III, kes aadlike poolt isa järelle Poola troonile valitud, tõi Poolale juurde veel Ungari ja langes pea Varna lahingus türklaste vastu võideldes, jättes trooni vabaks oma vennale Kasimir IV, kes oli juba a. 1440 saadik Leedu suurvürstiks. Kasimiril õnnestus see, mida asjatult tema eelkäijad olid püüdnud, nimeft välja p ä ä s u B a l t i m e r e l e . Kuid mitte ainult välispoliitiliselt ei krooninud edu ta tööd, ka riigi siseelus püüdis ta maa-aadli ja suurnikkude suureks paisunud võimu kärpida ja vähendada. Kuid see oli ainult ajutine tõkestamine, sest juba ta poja Sigismund I ajal tõuseb jällegi kiiresti aadli võim, nõudes juba jälle suuremaid õigusi ja vabadusi, selle hulgas ka õigust otsustada sõja ja rahu üle, mis senini kuulus ainult kuningale. Sigismund I poja Sigismund II valitsuse ajal 1548—1572 teostub n. n. Lublini uniooni 1569. a., mille järeldusel sündis seega täielik Poola ja Leedu ühendamine ühise riigipäeva ja ühise valitseja isiku alla. Senini oli kumbagil riigil, vaatamata personaal-uniooni peale, ikka veel oma riigipäev (parlament), kuid nüüd aeti mõlemi riigi asju ühisel riigipäeval. Ida-Euroopas oli seega Poola-Leedu tõusnud XV sajandi jooksul ja faktiliselt pärast Lublini uniooni suureks slaavi suurriigiks neis piirides, millega tänapäevane Poola võrreldes oleks alles veel väikeriik. Ta piirid ulatusid põhjapool Tartu-Paide-Pärnuni ja lõunas — Mustamereni, kus piirikaitseteks peale üngivate türklaste vastu olid Poolaga liidus olevad kasakad. See XVI sajandi II pool oli Poola hiilge ja suurvõimu aeg. Sigismund II surmaga 1572 kustutas Jagelloonide meessugu Poola troonil. Kadus seega omapärane nähe kahe riigi, Leedu ja Poola ajaloos, kus Leedu valitsejate sugu ligi paar sajandit valitses Poolat, mis seda enam kurioosumina kõlab kui meelde tulevame nende kahe riigi tänapäeva tülisid ja välispoliitilisi püüdeid.

Nüüd uue kuninga valimisel 1573. a. käidi n. n. „pacta conventa“, või kuningate valimise seaduse järele. Selle „pacta conventa“ järele oli kahe kuninga surma kor-

K. Tofer

Eesti vabariigi saadik Poolas.

ral Gneseni peapiiskop kohustatud kokkukutsuma n. n. convocationi või kuningavalimise riigipäeva, millest osa võisid võtta kõik aadli mehed nii kõrgem kui ka maa-aadel. Kuningas pidi talitama riigipäeval vastuvõetud seaduste ja juhtnõuude järele, vastasel korral oli rahval õigus murda truudusevannet.

Sellel riigipäeval võeti üles küsimus, et valitav kuningas peab olema võõras, väljastpoolt Poolat, mis tagaks Poola aadli ja schlahtale kuninga erapooletuse riigivalitsemisel suuremal määral kui eneste keskel valitud isik. Kõne alla tulid Austria Ernst, Ivan Hirmus ja Rootsi kuningas Johan III, kuid lõpuks langes valik Prantsuse kuninga Karl IX venna Anjou Heinrichi peale. Viimane tuli ka 1574. a. jaanuarikuul Poolasse, kuid juba juuli lõpul põgenes salaja kodumaale tagasi, lootes saada venna surmaga vabanenud Prantsuse troonile. Oli jällegi tarvis võtta ette uued valimised. Kuid nüüdsel valimisel jädi peatumata juba Siebenbürgeni vojevooda Stephan Bathory juure, kes ka 1575. a. troonile astus. Tema valitsuse ajal võtab Poolas erilist hoogu vastureformatsioon. Neil aastatel võtab üldse Ida-Euroopa riikides vastureformatsioon, rekatoliseerimine, tugevasti maad ja eriti Poolas leiab see liikumine sooja poolehoidja Stephan Bathory isikus. Väga tähtis ja pea juhtiv osa selles liikumises oli jesuiitidel. Need truud paavst

Gregor XIII suurte ja kaugelulatuvate utopilliste plaanide, nagu üldine ristisõda türklaste vastu, Vene kiriku ühendamine katoliku usuga ja üldine vastureformatsioon, toetajad ja kaasaaitajad, said peagi Poolas Stephan Bathory nõuandjaiks ja armualusteks. Kuningas püüdis jesuiitide ära kasutada oma salajasemate plaanide täitmisel — katoliitsismi abil enese seisukohta kindlustada. Asutati terve rida jesuiitide koolisid, kus õpilasteks olid peamiselt Poola aadli noored. Kuid nagu mujal riikideski, kus reformatsioon oli jõudnud oma tööd juba teha, tekkis ka Poolas varsti opositsioon kuninga sisepolitika vastu. Vastased koondusid peamiselt aadli Zborovsky perekonna ümber, kuna kuninga poolehoidjate juhiks sai Johan Zamoisky. Enne aga kui kuninga seisukoht lõplikult oleks otsustatud ta pooldajate ja vastaste vahel, suri Stephan Bathory 12. detsembril 1586.

Kestvate valimisvõitluste järeltulijal valiti Zamoisky partei õhutusel uueks kuningaks Rootsi kuninga Johan III poeg Sigismund. Jällegi oli ringkäik kuningate valimisel tehtud, sest nii nagu Lublini uniooni ajal, sai nüüdki, olgugi ajutiselt, Poola kuningaks isik, kes hiljem ühtlasi ka Rootsi kuningaks oli. Uuesti oli personaal-unioon teoks saamas. Et just Sigismundi troonile valimiseks võitlus Baltimaade pärast Rootsi ja Poola vahel enam reaalsema ilme võtab, siis on tarvilik peatuda lühidalt samaaegsete Rootsi sise- ja välispoliitiliste suhete ja personaal-uniooni tekkimise eeloo juures.

Rootsi riiklasele korrale ja üldse kui rahvusriigile pani aluse alles Gustav Vaasa (1525—1560). Kui ta septembrikuul 1560 suri, jäi tal järele abielust Saksi printsessiga neli poega, Erik, Johan, Karl ja Magnus. Kuningaks sai nüüd troonipärimise seaduste järele ta vanem poeg Erik — Erik, XIV nime all. See, iseloomult tundeline ja rahutu noormees sai hea kasvatusel tolleaegses moodsas protestantismi usus ja vaimus, kus ta võis avaldada oma häid vaimuandeid võõrkeelte oskuses, muusikas ja joonistamises. Riigi siseelus ta korraldas kohtuasja, asutas kõrgema kohtuinstantsi n. n. kuninga kõrgem laudkond. Et segastel aegadel oli eriti kõrgema aristokraatia võim väga suureks tõusnud ja tihti kuninga soovidele risti vastu töötasid, siis viis Erik Arboga riigipäeval läbi seaduse, n. n. Arboga artikli, mis tublisti kärpis aristokraatide võimu, jättes neile (vabaduse) õiguse ainult alamaid ametnikke kohtadele nimetada. Ta asutas ka Rootsis esimesed krahvi ja vabahärra tiitlid, seisused, mis pidid

Kolonel-leitnant S. Kara

Poola sõjaväe esindaja Balti riikides.

olema vastukaaluks hertsogitele ja moodustama üli hertsogite ja kuninga vahel. Välispoliitiliselt õnnestuvad Erikul mõningad sammud, nii näit. Tallinna ja Eestimaa Rootsi külge liitmine 1561. aastal. Sellega oli Rootsi faktiliselt Baltimere valitseja ja omandades mõlemad Soome lahe kaldad, võis ta täiesti oma äranägemise järele reguleerida Venemaa kaubandust Balti mere kaudu. Kuid sellele edule välisasjades ähvardas tõsiseid raskusi teha tema vendade tegevus Rootsi provintside, kes igauks püüdis valitseda omal territooriumil võimalikult iseseisvamalt, jättes sageli tähelepanemata keskvalitsuse soovid. Gustav Vaasa pärandas Soome hertsogiriigi järgmisele pojale Johanile, Södermanlandi Karlile ja Ida-Gotlandi Magnusele. Selles riigijagamises poegade vahel peituski hädaoht, mis hiljem Rootsi riigile ähvardas saatuslikuks saada. Johan, asudes Soome provintsi valitsemisele, mis tollajal oli üks suurem ja ühtlasi iseseisvam Rootsi provintsi, müdugi kaugeltki mitte neis piirides, mis on tänapäeva Soomal, hellitas lootust luua suurem Rootsist rippumatu riik, mille kesk-

koha oleks moodustanud Soome ja kuhu loomulikult oleks pidanud kuuluma ka Eestimaa. Kuid teatavasti tõmbas sellest kriipsu läbi Eriku osavus, kellel läks korda liita Põhja-Eesti Rootsi külge. See hertsog Johani huvitav plaan, moodustada ühine riik Soomest ja Eestist, mis oleks võib olla küllalt elujõuliseks saanud, arvesse võttes rahvaste sugulust geograafiliselt asendilt ja teisi eeldusi, oli siiski vähemalt sellal ainult Johani auahne plaan ja unistus. Sest poliitiline olukord ja naabrite jõudude vahekorrad olid sel ajal säärased, mis vaevalt oleksid lasknud luua mingisugust ühist Soome-Baltimaade riiki. Siiski hertsog Johan vaatas asjale palju optimistlikumalt ja reaalsemalt. Nähes ette konflikti selles asjas oma vennaga Rootsi troonil, püüab ta omale seljatuge ja toetust leida Poolas, kes juba ammu on huvitatud Baltimaade saatusest. 1562. a. abiellub ta Poola kuninga Sigismund II õega, Katariina Jagelloniga. Ühtlasi laenab ta naisevennale raha 12.000 taalrit, saades pandiks mõned lossid Liivimaal, kus sellal asusid juba poolakad. See ilma Eriku loata sündinud Johani teguviis tõmbab enesele kuninga viha, kes kahtlustab hertsogit separaatpüüetes ja riigi äraandmises, pealegi ei olda sugugi rahul Johani abiellumisega katoliiklasega. Kui hertsog, kategoorilise kutse peale ilmuda Stokholmi, Soome jääb, mõistetakse ta tagaselja surma. Lõpuks on ta siiski sunnitud karistusväele alla andma ja Rootsi tulema, kus ta heidetakse Gripsholmi lossi vangla ühes oma abikaasaga. 1563. a.

Nüüd on Erik oma võimu tipul, kuid ühtlasi samal aastal algab Rootsil õnnetu sõda Daaniga, n. n. seitsmeaastane Põhja sõda, mis saabki Eeriku võimu languse alguseks. Rootslased kaotavad Öölandi merelahingu daanlaste vastu, mille juures isegi nende admiral Jacob Bange vangi langeb ja sellele seltsivad ka kaotused maal (Lõuna-Rootsis). Kõik need sõjalised kaotused mõjuvad rängalt Eeriku tundelisele ja kergelt ärrituvale psühhikale. Ta hakkab igalpool nägema ainult äraandmist, ka oma parimate sõprade ja nõuandjate juures. Ühtlasi laseb ikka enam ennast mõjutada iga sugustest kahtlastest ja ebaausatest nõuandjatest ja astroloogidest. Nii üks astroloog ennustab talle, et valgejuuksega mees saavat ta hukatuseks. Et ta sugulased krahvid Stured olid valgejuukselised, siis ühel vihahool ta surmab oma väega Nils Sture ja 1567. a. ta laseb Stokholmis tappa terve rida Rootsi paremaid mehi. Kuid omas äkilises meele muutuses ta vabastab Johani

Kolonel-leitnant L. Jacobsen

Eesti kaitseväge esindaja Poolas.

Gripsholmi lossi vanglast. Oli selge Rootsi valitsevale klassile, et võib riigile saatuslikuks saada nõrgameelse kuninga edasiolek troonil. 1568. a. tõstavad vennad Karl ja Johan mässu, vallutavad sama aasta septembrikuul Stokholmi ja heidavad Eeriku vangla, kus ta hiljem Johani käsul kihvitatakse. Troonile pääseb Johan, Johan III nime all (1569—1592).

Uus kuningas toob kohe sise- ja välispoliitikasse uued suunad. Kui tema eelkäjad olid näinud Rootsi vaenlasi ainult Daanis, Poolas ja Venes ja siseriigis olid toetanud talupoegi ja maa-aadlit, olles ühtlasi ka protestantismi kaitsjad, siis Johan pöörab neile kõigile selja. Ta võtab omaks Poola orientatsiooni, otsib siseriigis tuge ja abi ainult kõrgemalt aadlilt ja soodustab igal viisil katoliku usu levimist ja vastureformatsiooni edukat läbiviimist. Eriti usulistest küsimustes oli tal eriline maailmavaade, mis täielikult ei ühtunud ühegi usuga. Tõsise katoliiklasena ta püüab leida uusi usudogmasid, mis ühendaks mõlemad nii katoliku kui ka protestantlase usu ja mis rohkem tugeneks puhtale algõpetusele, mille juures tal abilisteks olid ta sekretär Petrus Fecht, Norra munk Laurentius ja paavsti saadik Antonio Possevino. Eriti viimane, salaja keisri saatkonna hulgas Rootsi saadetud, püüdis meelitada kuningat salaja oma poega andma

kasvatada katoliiklaste kätte. Oli loomulik, et sarnane katoliku usu esikohale tõstmine ja prevaleerimine teravat pahameelt ja opositsiooni tekitas protestantismi pooldavais ringkondades. Paljud silmapaistvad isikud põgenevad Södermanlandi hertsogi Karli juurde, kes oli tuntud kui protestantismi kaitsja. Osalt sellest tekivad lahkeliidid ja hõõrumised vendade vahel, mis hiljem areneb lausa vihavaenuks. Peale oma abikaasa surma, kelle mõjul ta võib olla oligi katoliku usu pooldaja, juba vanema mehana abiellub ta uuesti noore protestantlise roofslannaga, Gunnilta Bjelkega ja muutub ühtlasi vastuvõtlikumaks protestantismile, püüdes seega lepitada vaenulikuks muutunud rahvamaasse ja aristokraatiat.

Nagu juba eelpool mainitud, valiti Johan III poeg Sigismund 1587. a. Poola kuningaks. See fakt, ühendada kaks Põhjamaa vägevamat riiki personaal-uniooniga, oli sellal paavsti poolt juhitud kogu Euroopa rekataliseerimise poliitikale, vähemalt näiliselt, määratu suur võit. Poola riik muutus nüüd katoliku usu levitamise ja kogu vastureformatsiooni keskpunktiks. Kui Sigismund peale isa surma 1592. a. päris ka Rootsi krooni, siis näis Euroopa riikidele, et need kaks põlist rivaali on leppinud ja võivad ajada ühist poliitikat Baltimere maades. Daanil oli küllalt tegemist Saksamaaga ja Venemaa oli täiesti reast välja löödud, näis, et sellele suurvõimule nüüd enam ühtegi takistust ees ei ole. Roomast juhitud vastureformatsiooni poliitika nägi ette head võimalust just nende kahe riigi abil idast ja põhjast ja Hispaania-Prantsuse abil lõunast ja läänest tõmmata Saksamaa, selle luteriusu tekkimise pesa, ümber vastureformatsiooni rõngast. Kuid nagu alamal näeme, langesid need ilusad plaanid väga kurvalt kokku.

Kui noor Sigismund valiti Poola troonile, siis nõudsid poolakad ühes sellega ka Eestimaa liitmist Poola külge. See pidi niioelda tasuks Poolale olema oma kuningakrooni andmise eest. Kuid enne, kui Sigismund Poolasse asus, võttis isa temalt suusõnalise ja kirjaliku lubaduse ühtegi Rootsi provintsi Poola külge liita, mida Sigismund ka tegi. Kuid Kraakovi jõudes andis ta end väga kergelt Poola nõudmistele järele, mis Rootsi kuningakojas kutsus esile suure ärevuse ja opositsiooni kuninga vastu. Et tekkinud olukorda lahendada ja et ka Vene poolt võis sõda lahti puhkeda, kutsus Johan oma poega kokku saamiseks Tallinna. Augusti alul 1589 jõuabki Rootsi kuningas suure laevas-

tiku ja hülgava saatjaskonnaga koos abikaasa ja noore poja Johaniga Tallinna. Ta läheb jala kogu saatjaskonnaga sadamast Toompea lossi.

Kapten J. Kviecinski

Poola sõjaväe esindaja abi Eestis ja Lätis.

28. augustil jõuab ka Sigismund maa kaudu suure saatjaskonnaga Tallinna, kuhu jõudmisel isa temale teele vastu läheb ja lossi juhatab. Suurele pidusöögile järgnevatel arutlemistel püüab Johan Sigismundi meelitada Rootsi, kroonimise ettekäändel, kuid poolakad ei taha sellest kuuldagi. Mitmepäevased läbirääkimised jäävad tagajärgeta ja 30. septembril lahkub Sigismund Tallinnast ja ka isast jäädavalt, alustades reisi üle Pärnu kodumaale. See kauaaegne koosviibimine Toompea lossis oli enesest mõistetavalt saatusliku tähtsusega niihästi Eestimaa suhtes kui ka Johan III valitsusele Rootsis. Siin arutati meie kodumaa saatust ja võib olla oli see kasulik Eestimaale, et ei jõutud ühelegi kokkuleppele. Sest meie ei saa mitte kindlasti öelda, kuidas oleks meie maa ja rahva saatus kujunenud, kui sellel Tallinna koosolekul oleks otsustatud poolakate soovidele vastu tulla ja Eestimaa Poola külge liita. Ainult oletada võime, et arvesse võttes Poola riigi seisukorda neil ajal ja laialisi riigipiire, vaevalt oleks jõudnud Poola riik Eestimaad alaliste sõ-

„POLSKA ZBROJNA“.

Igapäevilmuv Poola sõjapolitiline ajaleht. Peatoimetajaks on Vladislav Ludovik Ewert, tuntud Poola kirjanik ja ajakirjanik. 24. veebruaril 1928, Eesti vabariigi 10. aastapäeval oli „Polska Zbrojna“, mis ilmus suurekaustalise ja suurejoonelise Eesti erinumbrina, andes esikohal peatoimetajalt sütitavama sõprusartikli Eestile ja sisaldas rikkaliku ülevaate Eestist ja ta kaitsevääst. Rikkalikust Poola sõjaajakirjade ja ajalehtede perest on „Polska Zbrojna“ neid, kes esiülesannetena näeb kasvatada sõjameestes vaimu, palavat patriotismi, kes loob sõprusdemeid lähemate ja kaugete naabritega.

Poola Presidendi käesoleva külaskäigu puhul tuletame sõpruses ja lugupidamises meelde „Polska Zbrojnat“, kes „Sõduriga“ loonud kõige lähema koostöö.

Tervitame täna W. L. Ewert'it kalli külalisena.

Vladislav Louis Ewert

„Polska Zbrojna“ peatoimetaja ja Poola-Eesti sõprusühingu esimees.

dade vastu kaitsta. Teisest küljest oleks loomulikult ka Eestimaal vastureformatsioon püütud läbi viia, muidugi jesuiitide kaasabil, kellele tegevust peamiselt meie luteriusu vaimulikud on kõigiti püüdnud lasta paista ebameeldivalt, kuid nagu meie allpool näeme, tuleb jesuiitide tööd meie maal meie rahva edu seisukohalt hinnata kõrgelt.

Niikaua, kuni Johan III elas, olid ka Rootsi ja Poola suhted rahulikud, kuid muutusid varsti, kui Sigismund päris isa surma järele Rootsi trooni. Kohe 1592. a. järele n. n. Kalhari statuutidega määrati riigiõiguslikult kindlaks personaal-uniooni õigused. Selle järele oli mõlemil küll ühine riigipea, kuid kumbagil oma valitsus. Rootsi rahva — talupoegade ja aadli — hulgad ei näinud sugugi seda heameelega, et nende riigivalitseja istub ühtlasi ka katoliiklisel Poola troonil. Kõige peale vaatamata ikkagi usuasi nihutati esiplaanile, kui oli küsimus riigivalitsejatest. Ikkagi ei saanud juba protestantismist läbi imbinud talurahvas ja aadel Rootsis Sigismundile andestada poolameelsust ja peaasi, katolikuusku. Pilgates hüüti teda ta järelandliku iseloomu ja aegluse pärast homsepäeva kuningaks (rex crastinus). Temale iseloomult täieline vastand oli ta vend Rootsis,

Södermanlandi hertsog Karl. See pärsine n. n. „talupoegade kuningas“ oli kogu rahva lemmikuks, eriti seetõttu, et ta esines protestantismi kaitsjana ja rahvusliku rippumatuse eest võitlejana. 1593. a. kutsus ta kirikukogu kokku Upsalasse, kus veel kord kinnitati, et Rootsi kiriku aluseks on ja peab jääma pühakiri ja Augsburgi usutunnistus (Luteri usk). Need otsused saadeti Sigismundile allakirjutamiseks ja kinnitamiseks, mida ta ka tegi, et sellel teel kroonimisele pääseda. Hiljem ta tühistas need otsused ja väitis, et need olevat temale vägivaldselt peale sunnitud. Sellegi peale vaatamata, et üldine pahameel valitses Sigismundi üle, oli siiski Karlil raskustega tegemist. Nimelt olid siiski mõned aristokraadid Sigismundi poolehoidjad, sest kuninga äraolek Rootsis oli neile kasulik. Sellepärast kutsus Karl 1595. a. seisustekogu Söderköpingi kokku, et lasta end kuninga asetäitjaks Rootsis valida. Kuid teda ei tunnistanud Soome asehaldur Clas Flemming — truu Sigismundi poolehoidja, mille järeldusel Soomes algas verine kodusõda n. n. „nuiasõda“ Karli ja Flemmingi poolehoidjate vahel. Hertsog Karl läks nüüd tugeva laevastikuga ja maaväega Soome, et lõpetada kodusõda. Ühtlasi karistas ka armutult kõiki, kes veel Sigismundi poole-

Pilte nüüdisaja Poolast.

Talupojad president J. Moscickit (×) küllastamas Spales, kevadepühil 1930.

hoidjad olid. Kuid nüüd oli lõpuks ka Sigismund sunnitud sekka lööma. 1598. a. suvel jõuab ta Danzigist 5000 poola sõduriga Rootsi. Temale ruttab Karl tugeva sõjaväega vastu. Et rahu sobitused asjatuks jäid, peab otsustama lahing, mis 25. sept. 1598 Linköpingi lähedal Stangebros juures tuleb. Karl võidab täielikult. Peale lahingu jõutakse kokkuleppele, mille järele Sigismund oli kohustatud Poola sõjaväe kokku kutsuma. Kuid et ta siiski ise Rootsist lahkudes Kalmari linna (Lõuna-Rootsis) Poola garnisoni jättis, siis ähvardati teda truudusevande murdmisega ja troonilt kõrvaldamisega, ühtlasi nõuti, et ta oma poega Vladislavi Rootsi saadaks, kus teda kavatseti kasvatada protestantlises vaimus. Kuid just sellest viimasest nõudmisest täitmisest loobus Sigismund ja sellega kaotas trooni. Nüüd pakuti 1600. a. märtsikuul Linköpingis kokku tulnud riigipäeval kuninga krooni Karlile, sellele Sigismundi vastase võitluse hingele, kuid ta loobus sellest, sest oli veel osa aadlit, kes ei pooldanud teda kuningana. Alles 1604. aastal ta võtab krooni ja kuninga-tiitli vastu, astudes troonile Karl IX nime all. See kestav kuningate tüli ja võitlus võimu pärast, mis oli kestnud pea vahetpidamata

ligi nelikümmend aastat, koos veel väliste sõdadega, oli tugevasti vapustanud riigi alustugesid, moraali ja usku, jättes sügavad jäljed ka riigimajandusse.

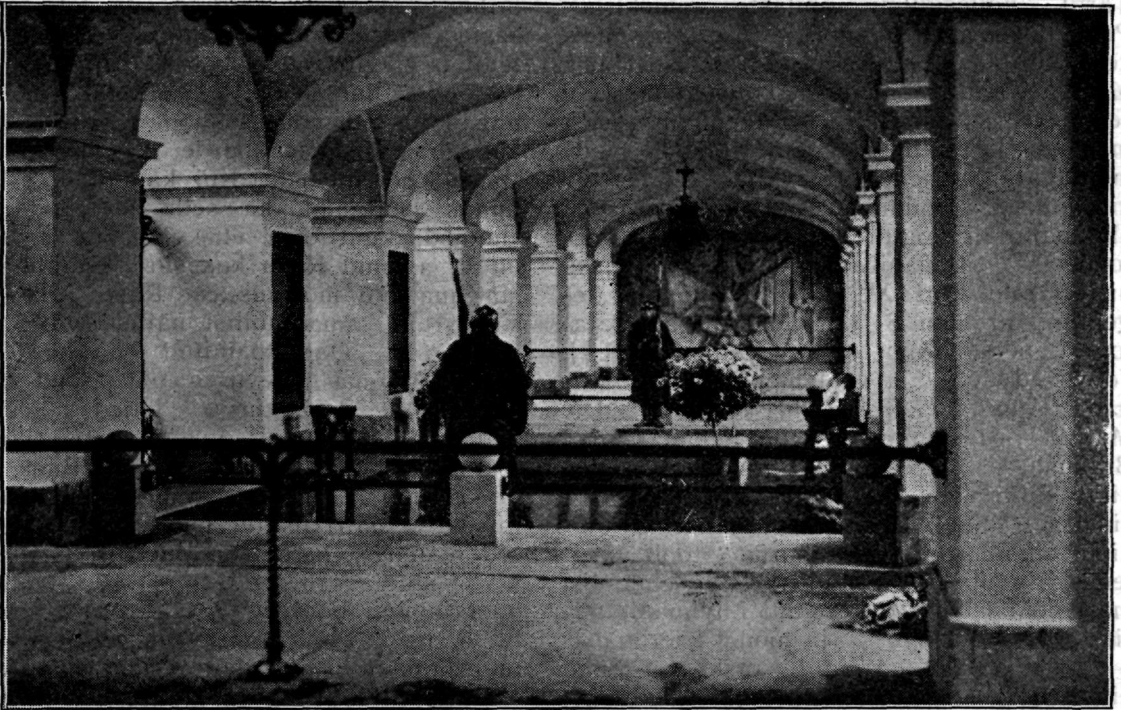
See kahe riigivaheline troonisõda kandus osaliselt ka Liivimaale, võrdlemisi küll lühikest aega, kõigest umbes neli aastat 1600—1604. See Rootsi-Poola sõda oli sõja esimestel aastatel rootslastele võrdlemisi edukas, ilma suuremate võitlusteta langesid kindlused ja lossid rootslaste kätte, peamiselt küll selletõttu, et maal puudusid suuremad Poola väliväed ja linnade arvukad garnisonid ja kindlustused, ei olnud küllalt tugevad. Karl IX nõudis Linköpingi riigipäeva otsuse najal 1601. a. uute väeosade juurdetoomist Rootsist ja Soomest Liivimaale, kokku umbes 9000 meest, kuid enne nende päralejõudmist tabas rootslasi Lõuna-Liivimaal kaotus; nimelt sai Rootsi väeülem Karl Karlsson Gyllenhjelm Kokenhuusi lähedal poolakatelt lüüa 1601. a. kevadel. Poola sõjavägi vallutas nüüd kiirelt Chodkieviczi juhatusel kõik kindlused Koiva jõest lõunapoolse ja peatas Ronneburgi all, et seda piirama hakata. Ühtlasi jõudis poolakatele appi ka nende väeülem Georg von Fahrensbach, kes varem oli Saksamaale läinud,

et sealt sõjaväge värbida. Saadi ka teateid, et kuningas ja poola vägede ülemjuhataja Jan Zamoisky tugeva väega Riiale läheneb. Rootslased koondasid nüüd peajõud Burtneki juurde kokku, et siit ühiselt operatsiooni alata. Jõuti Riia alla, milles oli juba Fahrensbach oma palksõduritega jõudnud end tugevasti kindlustada, kuid ei suudetud kestvate ja kaotusrikaste lahingute peale vaatamata linna vallutada ja 17. septembril anti üldine taganemise käsk. Rootsi väed paigutati linnadesse ja osa saadeti Soome. Nüüd oli tee Põhja-Liivimaale poolakatel lahti. Kiirelt tungivad nende tugevad väed Ronneburi ja Volmari ümbrusse ja ägeda piiramisega vallutavad peagi Volmari, kus vangid langevad Rootsi väejuhid Gyllenhjelm ja Jacob de la Gardie. Rootslaste käes olid veel 1602. a. kevadel Liivimaal ainult Pärnu ja Tartu, kuna teistes linnades asusid juba poolakad. Suuremaks põhjuseks rootslaste kaotamisele oli just toidu ja sõjavarustuse puudus. Samal aastal vallutavad poolakad ka Paide ja Rakvere, ja 1603. a. aprillikuul Tartu. Need olid ka viimased poolakate võidud Liivimaal ja Poola riigi kõige kaugem piir põhjas. Siit peale hakkavad rootslased neid järk-järgult lõuna poole tõrjuma kuni teisele poole Düünat. Need järgnevad võitlused ei puuduta enam otseselt seda Liivimaa pindala, kus eestlased elasid, vaid juba lätlaste osa. Karl IX järgneval Rootsi kuninga Gustav Adolffi ajal, tõrjutakse poolakad lõpulikult Liivimaalt välja, kuhu asetseb Rootsi valitsus kuni suure Põhjasõjani.

Liivimaa rekatoliseerimine XVI sajandi viimastel aastakümnetel, see on ajal, mil Liivimaa oli langenud Poola valitsuse alla, on tihedas ühenduses ja võib öelda, et pea otsesel kokkupuutumisel jesuiitide ordu ja viimase tegevusega. Nagu Heine tähendab omas artiklis: „Miscellaneen zur Geschichte des Jesuitenordens in Livland“ — „in Livland wirkenden Geistlichen gehörten entweder dem Jeuitenorden an, oder hatten ihre höhere Bildung in Anstalten erhalten, die unmittelbar unter der Leitung von Jesuiten standen.“ Selleks asutati õppeasutusi, et kasvatada jesuiitide pedagoogiliste meetodide järele järeltulevat põlve ja katoliku usule ja misjonitööle õpetatud, teadlikke eestvõitlejaid, kes saades tolleaja kohta kõige parema süstemaatilise kasvatuse, võiksid omi teadmisi kasutada katoliku kiriku kasuks. Jesuiitide ordu tekkimine on iseenesest Hispaaniast

pärit, asutatud aastal 1534 Ignatius Soyola, endise Hispaania rüütli poolt. See ordu seadis oma ülesandeks kindlalt ja energiliselt võidelda igasuguste lahkusliste, ketserite ja protestantismi vastu. Ta oli paavstil nii öelda sõnakuulelikuks löögirühmaks, keda viimane oma trooni kindlustamiseks võis kasutada igal ajal ja igal pool. Oli kolm peatöötust, mida iga jesuiit pidi kaljukindlalt täitma, need olid: vaesus, sõnakuulmine ja kasinus. Ordus valitses kindel alluvuse kord (subordination). On öeldud nende kohta pilgates, et nad on pidanud laskma endid ülemustelt juhtida nii, nagu oleksid nad „surnukehad“ ja „et kui kirik tunnistab midagi mustaks, mis neile valge näib olevat, siis peavad nad kohe ütlema, et see on must“. Ühesõnaga, püüti isiku individuaalsust täiesti hävitada. Loomulikult see nõudis pedagoogidelt suurt vaeva ja süstemaatilist tööd noore inimese juures, kes oli astunud jesuiitide kooli. Kogu see õppeaeg, mis kestis harilikult 15 aastat, oli õpilane intensiivselt rakendatud tööle ja pidi mitmed astmed ja eksamid läbi tegema, mil harilikult õpilane jõudis juba 30 eluaastasse, kuni teda võis kasutada otsekohesteks ülesanneteks ja saata teistesse riikidesse küll mitmesuguste diplomaatiliste ülesannetega, küll pedagoogidena. Kogu ordu eesotsas seisis eluajaks valitav ordukindral, mida välis üldine koosolek n. n. general-kongregatsioon. Üksikute orduprovintside eesotsas seisis provintsisaadid, kes saatsid igakuised tegevuse aruanded kindralile. Nagu öeldud, jesuiit pidi olema vaene, ühtegi eravarandust ei tohtinud koguda, kuid ega sellepärast ei olnud sugugi keelatud vastuvõtmast kingitusi ja pärandusi, mis läks ordu, kui üldsuse kasuks. Ja sarnaseid annetusi ja pärandusi oli palju, mille tõttu ordu sai ka majandusliselt väga tugevaks. Raha kulutati enamasti suurte kirikute ja veel enam koolide, n. n. kolleegiumide ehitamiseks ja asutamiseks. Need kolleegiumid ei olnud mitte ainult jesuiitide kasvatamiseks vaid ka neile pärismaalistest õpilastele ja teistele, kes ei soovinud peale kooli lõpetamist vaimulikuks ega üldse jesuiidiks saada. On alati püütud rõhutada seda asjaolu nagu oleksid jesuiidid kõik nende koolides olevad õpilased püüdnud kuidagi vägivaldselt või kavalusega muuta jesuiitideks ja neid ordu vastu võtta. See on täiesti ebaõige. Selleks, et orduisse pääseda

Pilte nüüdisaja Poolast.

Poola tundmata sõduri haud Varssavis.

ja jesuiidiks saada, tuli väga peenikesest ja pikast filtrist läbi käia ja mitte alaealise õpilasena vaid täiskasvanu mõistusega asja kaaluda ja katsed sooritada. Sest ordu oli tarvis ainult kindlaid iseloomusid ja omas elukutses veendunudid töömehi aga mitte ülearust ballasti. Õpetus koolides oli maksuta, sest seda võimaldas ordu hea majandusline olukord. Pedagoogid-jesuiidid ei surunud oma õpetust mitte sarnaselt keskaegseile kerjasmunkadele kivinenud usudogmale ja kitsastesse raamidesse, vaid püüdsid kuiva scholastikat igapäevi elustada ja modernajaga sammu pidada. Usuõpetuse kõrval õpetasid nad vabalt ka kõiki tollajal moodsaid teadusi ja õpetusi, olles veendunud, et see huvitab õpilasi kaugelt enam kui keskaegne kuiv scholastika, mis piirdus ainult usuõpetusega. Kõik see meelitas noortsugu igal maal, kuhu aga jesuiidid ilmusid. Jättes nüüd kõrvale põhjalikud teoloogide ja pedagoogide vaielused jesuiitide kasvatusel tähtsuse üle, peame siiski tunnistama, et jesuiidid tegid kõigis maades üldise kirjaoskuse ja üldhariduse levitamisel ära suure töö. Nad püüdsid hoida katoliku usku lagunemise eest vahest ehk liiga radikaalsete abinõudega, mille pärast luteriusulised hakkasid

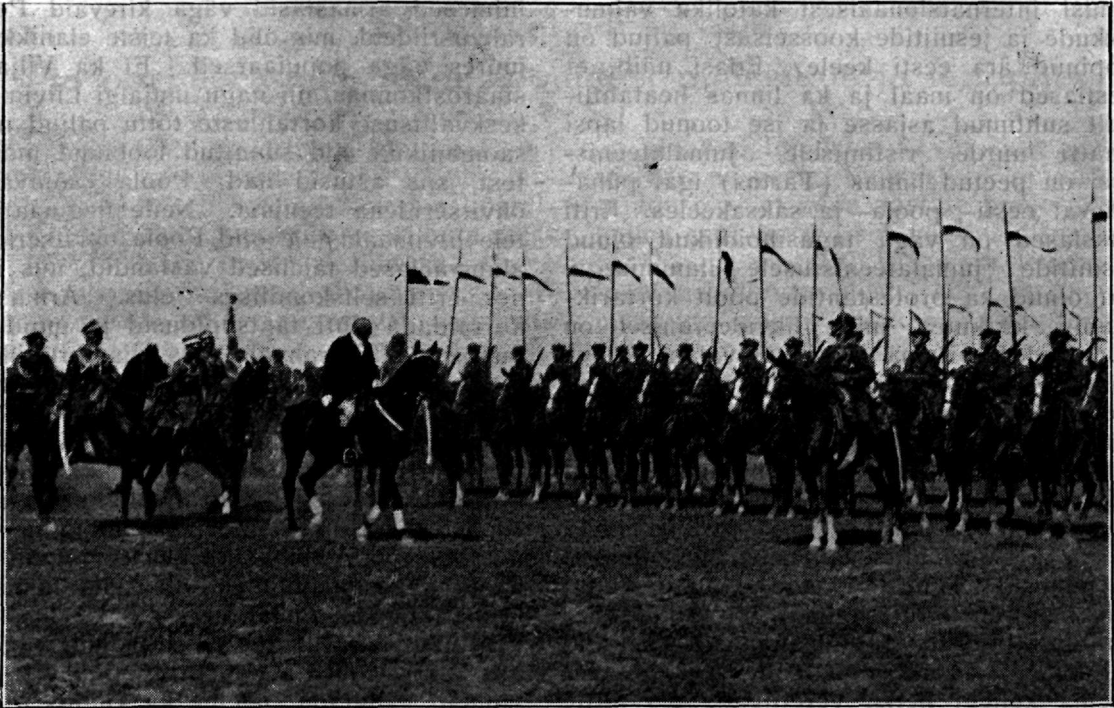
üldse katoliku usus nägema „mitte õndsakstegevat usku“ ja mitte puhast õpetust. Muidugi objektiivselt vaadeldes ei saa meie ju sugugi öelda, et inimene luteriusus end õnnelikumana tunneks kui katolikuus.

Nüüd siirdume Liivimaa olude vaatlamisele ja ühes poolakatega siia asunud jesuiitide tegevuse kirjeldamisele. Et võimaldada Põhjariikidele, eriti Skandinaaviale ja Liivimaale noori inimesi saata jesuiitide koolidesse, selleks asutati jesuiitide seminarid Braunsbergi, Olmützi ja Vilna. See oli piirkond, kus katoliku usul seisis ees suur tööpõld ja tegevusvõimalused, sest siin oli tegemist veel küllalt tugevalt luteriusust kinnihoidva Liivimaaga, ortodoksilise Venega ja katoliitsismist langenud Rootsiga. 1583. a. tulevad jesuiidid kohe Poola sõjaliste võimude järel Riiasst Tartu. Tartus ja Riias nad asutasid kohe õppeasutised, mis olid määratud esijoones muidugi maa pärisrahvale. Kuid meil ei ole säilinud ühtegi nimestikku sellest Tartu kolleegiumist ja meie ei tea, kas oli seal maa päriselanikke õppimas või ei. Ainult ühte nime toob T. Christiani omas uurimuses: „Übersicht

der Gegenreformation in Dorpat“, esille, nimelt Jacob Kolewart, kes on seisnud Tartu kolleegiumi õpilaste nimekirjas. Peab üldse tähendama, et see küsimus, kes Baltimaalt ja millisest rahvusest isik oli Tartu ehk mõne teise kolleegiumis või seminaris, ei ole kergelt lahendatav, sest meil ei ole kättesaadavad allikad peale mõningate vähemtähtsate ja refereeriva kirjanduse. Puuduvad näiteks sarnased allikmaterjali kogud nagu Stanislaus Rostovsky — „Lituanicarum societatis Jesu historiarum libri X“, siis „Catalogus de gentium primum S. J. Poloniae“ ja „Catalogus personarum prov. Poloniae S. J. (dvye edycyc),“ ja veel mõned teised allikad. Ainult Georg Lühri teos — „Die Matrikel des päpstlichen Seminars zu Braunsberg 1578—1798. Braunsberg 1925“ aitab juba vähe selgust tuua sellesse küsimusse. See Lühri töö „Matricula omnium alumnorum pontificiorum“ toob võrdlemisi huvitavaid andmeid ja eluloolisi märkmeid isikutest, kes olid Liivimaalt pärit — natione Livo — ja mõnel ka rigensis — pärit Riias. Muidugi raske on nüüd ainult nende kahe nimetuse järele rahvust kindlaks määrata, sest natione Livo võis kas eestlane, sakslane ehk koguni vene-lane olla, samuti ka rigensis. Toon ainult mõned näited sellest jesuiitide seminari õpilaste nimestikust, et näidata tolleaegset, see tähendab 1590. a. ümber, matriklisse sissekandmise viisi. Seal on näiteks õpilane: „Albertus Volterus — 22 febr. 1587, Livo. Discessit 8 maii 1589. Ingressus est soc. Jesu in qua pie mortuus est Riga, Nr. 152“. Sellesama mehe kohta toob teine allikas: („Catalogus Jesuit. Polon.“ ab ao. 1586—1771) järgmisi teateid: „Albertus Volterus, aetas 27, Rigensis; ingressus in Soc. Jesu 1591, obiit Reval.“ Nagu nii ühest kui teisest allikast selgub, oli Albertus Volterus liivimaalane ja Riias pärit. Matrikli number on tal 152 ja 27 a. vanusena on ta astunud seminari õppima 1587. a. Üldise märkusena olgu tähendatud, et isiku nimele järgnev daatum (siin — 22 febr. 1587) tähendab sisseastumise aega (venit). Braunsbergi seminarist on ta lahkunud 8. mail 1589. Paar aastat, see on 1587. a. algusest kuni 1589. maikuuni on ta seminari õpilaste nimestikus ja töötab seminaris. Meil puuduvad teated, kas ta suutis õppimist lõpetada seminaris. Võimalik, et ta lõpetas ainult sarnaste ainete õppimise, mida võis paari aastaga lõpetada. Sarnasteks aineteks võisid olla retoorika ja literatuur, ku-

na juba filosoofia, füüsika ja matemaatika õppimiseks kulus kolm aastat. Jesuiitide orduusse astus ta 1591. a. ja juba nelja aasta järele läheb ta Tallinna. Ei ole teateid ta tegutsemise kohta Tallinnas ega ka teistes linnades. Võib olla oli see Tallinna reis ühenduses mõne erilise ülesandega rootslaste juurde, kes sellal olid siinsed peremehed. Kui kaua ta on Tallinnas peatunud, ka selle üle puuduvad andmed, kuid oma elu viimastel aastatel on ta asunud Riias kus suri jesuiidina... „in qua pie mortuus est Rigae“. Samasisulisi ja samatüübilisi näiteid võib tuua terve rida. Olgu mainitud siin veel isikud, kes oma tegevusega on jätnud Eesti vaimulikku kirjandusse jäljed. See oli Wilhelm Buccius, nagu arvatakse võrsunud Tartus asuvast perekonnast Buck (latiniseeritud Buccius). Sündinud 1585. a. Liivael. Matriklis on tema kohta järgmised teated: „Guilhelmus Buccius, patria — Livo, studia: rhetor, aetas 17. Optimus puer ingenii boni et vivacis, proficit bene, brevi iturus ad noviciatum“. Seega oli ta iseloomult väga elav ja tegi suuri edusamme, nii et pea lubatakse vastu võtta noviitsiks (kõige esimene aste ordu). Ta on kirjutanud mitmed eestikeelsed palve- ja lauluraamatud, mida vanemad allikad tunnevad nime all „Handbuch in estnischer Sprache“, mis pole enam säilinud. Tema suure katekismuse (catechismus magnus) kohta, mis 1622. a. tõlkes ilmus, tähendab Amelung, et see oli veel täielikum kui katoliku tolleaegsed katekismused. Ta on väga noorelt (17 a.) jesuiitide orduusse astunud, mis veelgi tõendab ta andekust. Suri Vilnas 1643. a., nagu poolakad mainivad (Wilhelm Buck — jesuiit, urodzoky w Inflantach 1585 i umarl w Wilnie). Mainitud matriklis on toodud veel paljude nimed, kes olid Liivimaalt pärit, kuid kelle kohta ei ole andmeid, et ta oleks jesuiitide orduusse astunud. On huvitav, lehitsedes matriklit tähelepanna, mida koolide pedagoogid kõik üles ei märgi. Seal mainitakse mõnda õpilast, kui andekat ja väga korralikku „kellest võib loota head sulast Issandale“ ja kes töötab Jumala auks (ad majorem Dei gloriam). Kuid samas nimetatakse jälle, et see ja see õpilane on usust taganenud ja koolist lahkunud ehk mõni on jooksnud maiste juurde, saates seega korda suuremat pattu, mida üldse jesuiit teha võib. Paljud saadetakse koolist välja enne lõpetamist ka tervislistel põhjustel, eriti nõrga nägemise pärast, kuid nende tööjõudu ka-

Pilte nüüdisaja Poolast.

Poola Vabariigi president prof. J. Moscicki ratsaväge tervitamas paraadil.

sutatakse siiski teistel kohtadel. Siin Liivimaal kujunes välja kord, et andekamad ja paremad kohalikkude õppeasutiste õpilased kui ka silmapaistvad mehed väljastpoolt kooli saadeti enamasti Vilno ja Braunsbergi jesuiitide seminaridesse, sest nagu eel juba tähendatud, ei valmistanud kohalikud kolleegiumid neid mitte lõpuliikult orduusse astumiseks ette. Kuidas sündis tegelik töö ja kuidas suhtus sellesse maa pärisrahvas? Ütleme kohe algul, et ka siinse pärisrahva juures maksis neis küsimustes põhimõte, nii nagu see pea igal rahval oli, et kelle valitsus — selle usk (cujus regio, ejus religio). Eestlaste kristianiseerimise töö, mida algatas mõõgavendade ordu juba XIII sajandil ja mida tehti, peab ütleva, mitte just eriti intensiivselt kuni usupuhastuse tulekuni, jäi ikkagi ainult valitseva klassi — sakslaste usuks. Maa pärisrahvas jäi usuliselt enam-vähem selleks, mida ta oli muistsel iseisivsuse ajal, toimetades usulisi talitusi salaja ikka veel paganlike kummide järele. Tuli usupuhastus mis, tõsi küll, lähendas rahvast oma elulikkuse tõttu usule väga kiirelt; aitas ju selleks kaasa väga palju eestikeelsed kirikotalitused, kuid reformatsioon ei suutnud veel oma

tööd lõpetada, kui jällegi hakati katoliiklaste poolt endist usku ülesehitama. Kui Stefan Bathory Poola troonile sai, siis tähendas ta Liivimaa suhtes, et see on katoliiku usule alles veel valge leht (tabularasa). Oli seepärast ka päris loomulik, kui rahvas, nähes uskude vahetamist maa valitsejate juures, end niisama ükskõikselt katoliiku vaimulikkudest ristida ja muid kiriklike talitusi toimida lasi, kui ta seda tegi ka reformatsiooni tulekul. Pealegi tuli nüüd katoliiku vaimulik rahva juurde, kuna varem oli see ümberpöördukt. Sellega käisid kaasas veel mõningad majanduslikud soodustused, mida juba kuningas omas privileegiumides oli tootanud. Liivimaal said usulevitamise keskohtadeks nüüd Riia — lätlaste jaoks ja Tartu — eestlastele. Neis asuvad kolleegiumid tegid väga intensiivset usulevitamise tööd isegi linnast kaugetes maakohtades. Nagu iga-aastased kolleegiumide aruanded näitavad, on usu levitamisel maa pärisrahva juures küllaltki märgatav edu. Tõsi küll, need kolleegiumide ja ordu aruanded (Annuae litterae societatis Jesu) on tendentsilised, püüdes võimalikult suurendada jesuiitide tegevuse edu, kuid võrreldes teiste abiallikate ja kriitiliselt analüüsides, võib selle

najal küllalt objektiivse pildi saada asja tõelisest seisundist. Nii selgub, et võrdlemisi internatsionaalsest katoliku vaimulikkude ja jesuiitide koosseisust paljud on õppinud ära eesti keele. Edasi näib, et eestlased on maal ja ka linnas heatahtlikult suhtunud asjasse ja ise toonud lapsi paatri juurde ristimisele. Jumalateenistus on peetud linnas (Tartus) igal pühapäeval eesti-, poola- ja saksakeeles. Eriti sakslased on väga tagasihoidlikud olnud jesuiitide jumalateenistusele ilmumisega. On olnud ka protestantide poolt korrarikumisi kirikutes, mille likvideerimisel on sunnitud tarvitama isegi vägivalda. Rahva tolaeagseist kommetest ja suhtumisest Poola võimudesse toob ülevaatliku kirjelduse Amelung omas kirjutises „Die Stadt und Landschaft Fellin in polnischer Zeit 1582—1600“. See on küll protestantlase seisukohalt kirjutatud, mis püüdis kõiki rahva keskel valitsevaid ebaisu kombeid ja pahesid jesuiitide arvele kirjutada, kuid siiski üldpilti võib saada. Nii Viljandi jesuiitide Katariina kirikus näitasid jesuiidid reliikviat — väike nõu, mille sees pidavat olema kellegi neitsi veretilgad, kes mitte soovides abielluda kellegi Vene bojaariga, olevat põgenenud nimetatud kirikusse, kuid vihane bojaar surmanud ta seal ühe mõõgahoobiga. Ohverdamine paganlike kude kommete järele oli veel kaua peale Poola aja tarvitusel. Metsas süüdatud ohvritulle visati andidena villa, leiba, raha ja igasuguseid koduloomi kujutavaid vahakujusid. Järgnes tants, kuna arvukas kerjaste pere kogunes tule ümber, et sealt midagi toidupoolist leida. Ka harilik seltskondline elu, eriti linnades, oli tollal mitmeti huvitav ja omapärane. Poola garnison oli näiteks Viljandis võrdlemisi vähearvuline, koosnedes umbes 2 roodust kergeratsaväest ja ühest roodust Ungari jalaväest. Loomulikult oli see ühtlasi linna aristokraatsem kiht. Sõjaväes, ratsaväes, oli tarvitusel sellal n. n. husaarivorm, väga

kiitsas ja rohkesti ilustatud nõõridega ja nõõpidega. Poola ametnikud ja üldse erainimesed armastasid väga kirevaid Poola rahvusrüüdeid, mis olid ka teiste elanikkude juures väga populaarsed. Et ka Viljandi staarostkonnas, nii nagu mujalgi Liivimaal, keskvalitsuse korralduste tõttu paljud mõisaomanikud olid sunnitud loobuma mõisastest, siis astusid nad Poola sõjaväkke ohvitseridena teenima. Neile flegmaatilistele liivimaalastele olid Poola ohvitserid ja alamväelased täielised vastandid, mis ilmes eriti seltskondlises elus. Armastati korraldada tihti tantsupidusid ja muid lõbustusi ka lihtrahvale, kus siis torupilli ja vilepuhujate muusika saatel temperamendikad Poola sõjaväelased kodanikkude tütarde ja prouadega tantsisid, mis, nagu protestantlised kirikuõpetajad kibedusega tähendavad, olevat lihtrahvale, eriti naissoole, väga meeldinud. Analoogiline Viljandile, võis seltskondlik elu ka mujal linnades ja maakohtades olla, mis kuulusid Poola alla Liivimaal.

Pilku tagasiheites eeltoodule, võime aru saada toleaja kahe riigi püüetest Liivimaad vallutada; näeme ka kuidas otsustavat mõju sellesse avaldab inimese usuiline ilmavaade, mis oli eriti peamiseks põhjuseks Sigismund III Rootsi trooni kaotamisel ja mis põhjustas osalt ka Poola võimu kokkuvarisemise Liivimaal. Balfi ajaloolased on püüdnud alati kõige kurja juureks Poola ajal nimetada jesuiitid, mis on ka täiesti loomulik luteriusulise seisukohast, kuid erapooletult asjasse suhtudes ei või meie seda mitte öelda. Edasi, Poola kõrgemad võimud kuningaga eesotsas püüdsid maksta panna mõningaid korraldusi, mis oleksid kahtlemata üldist rahva majanduslist olukorda tõstnud ja parandanud, kuid aeg nende reformide läbi viimiseks oli liig lühikene, sest agraarreformide maksmapanemine nõuab aasta-kümneid.

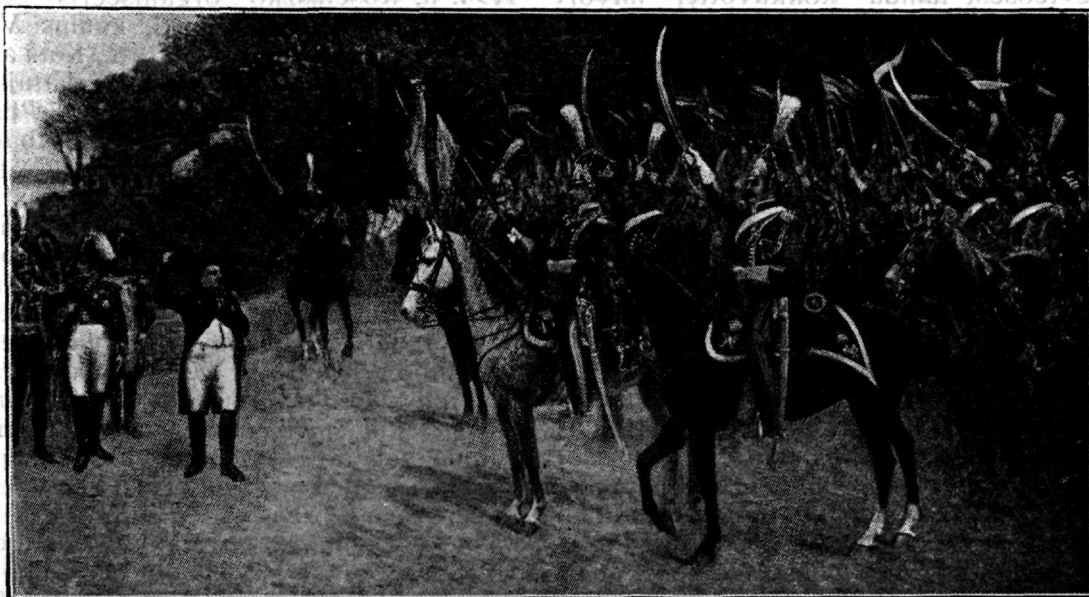
Poola ohvitseride võitlusest

rahva vabaduse eest

ja ohvitserkonna traditsioonidest minevikus ja tänapäev.

NAGU meilgi, nii tuli ka Poola rahval oma riiki 1918. a. äärmiselt rasketes oludes korraldada, tuli kõigepealt oma sõjaväge organiseerida ja kui see alles loomise ajajärgus oli, astuda võitlusele noort riiki ähvardava vaenlaste vastu. Rasket heitlust pidas poola sõjavägi kaks aastat oma ajaloolise vaenlase vastu idast, enne kui saavutas võidu. Algab ka sõjaväes nagu kõikidel teistel aladelgi, rahuaegne töö — kõigepealt sõjaväe reorganisatsioon, selle sõjaväe kaadrite eliminatsioon ja kõige selle elemendi eemaldamine sõjaväest, mis tema rahuaajale ei vasta. Ja kui tänapäev näeme Poola sõjaväes juhtivatel kohtadel aastate poolest alles noori, kuid küllaldaste sõjakogemustega sõjaväelasi, kuulub siin ja seal tihtipeale märkusi selle kohta, et kas sarnane juhtiva koosseisu noorendamine mitte nõrgestavalt ja halvavalt ei mõjuta üldist sõjaväe rahuaegset arengut ja tema ettevalmistust. Kuid peab tähendama, et kõik, kes vähegi Poola sõjaväe tegelikku arenemist viimastel aastatel on tähele panna tahtnud või temaga lähemalt kokku on puutunud,

on pidanud tunnistama, et selle sõjaväe väärtus on veelgi tõusnud. Pole ka mitte saladuseks, et need aastate poolest võrdlemisi veel noored sõjaväe juhid on endistes Poola marssal Pilsudski leegionides teeninud ohvitseridest. Miks just see sõjaväeline grupp Poola sõjaväes teenivatest end. vene, saksa või austria sõjaväest päritolijaist sõjaväelastest eesõigustatud seisukorda on asetatud, paistab nii paljudelegi ülekohtuna, kuid ometigi, kui analüüsime lähemalt selle sõjaväelaste grupi tegevust minevikus (võitluse algamine Poola iseseisvuse eest juba siis, kui paljudel veel uskugi Poola iseseisvusse polnud), peab tunnistama, et siin õige mõõdupuuga on mõõdetud. Tekib nagu iseenesest küsimus, milles siis õieti sarnane leegionidest päritolevate ohvitseride üleolemine seisab. Sellele küsimusele saame kaunis selge vastuse, kui vaatleme vähe lähemalt nende Poola leegionide tekkimislugu nendes valitsenud vaimu ja sealt kaasa toodud traditsioone. Omal ajal ilmus praegu Poola välisministeeriumis tähtsal ja vastutusrikkal kohal — ida osakonna juhatajana — teenistuses seisvalt, üldiselt

J. CHELMINSKI. — Napoleoni ihukaitsevägi Elba saarel. (Poola ulanid).

V. KOSSAK. — *Somo-Sierra lahing Hispánias 8. XI 1808.*
(Poola sõjavägi Napoleoniga Hispániat vallutamas).

lugupeetud ja tuntud politikategelaselt hra Tadeusz Holowkolt raamat („Oficer Polski“), mis pühendatud poola ohvitserile, ja kus autor analüüsis poola ohvitserkonna osa, mis see minevikus etendanud, pikemalt peatub ka m a r s a l Pilsudski leegionide tekkimise ja neis valitsenud vaimu ning traditsioonide küsimuste juures. Luban enesele siinkohal selle lugupeetud politikategelase teosest lühida kokkuvõtte, niivõrt kui see puudutab poola ohvitseri osavõttu võitluse oma rahva vabaduse ja riiklise iseseisvuse eest ja niipalju kui sellest meile vastu peegeldavad poola ohvitserkonna traditsioonid minevikus. Peame vähe tagasi vaatama ajalukku Poola viimase kuninga Stanislas Augusti ajajärku. Nimelt asutas kuningas Stanislas August erilise „Rüütliikkuse kooli Kadeti Korpuse“ („Korpus Kadetow Szkoly Rycerskiej Krola IMCI i R. P.“), mille — nagu seda edaspidi näeme — poola ohvitseride kasvatamise ja traditsioonide loomise mõttes otse põhjanev tähtsus, ja mille eesmärgiks oli ohvitseri ettevalmistada mitte kitsas kastilises (seisuse) vaimus, vaid kui ohvitseri-kodanikke. Selles koolis valitsenud vaimust annab kõige paremini tunnistust kuulsaks saanud „rüütli katekismus“. See kool on Poolale annud mitte üksi häid ja ajakõrgusel seisnud sõjaväelasi, vaid ka rea oma iseloomu poolest tugevaid ja po-

litiliselt hästi ettevalmistatud riigimehi, kelle kuulsus ulatub kaugelt üle Poola riigi piiride. Üheks esimestest kooli kasvandikkudest oli Tadeusz Kosciuszko — üks kaunimaid poola ohvitseri ja vabadusvõitluse juhtide kirjudest minevikus. Sama kooli õpilaste hulka kuuluvad Poola vabadusvõitluses peale Poola viimast jaotust kuulsaks saanud kindralid Madalinski, kelle abil 1794. a. Kosciuszko organiseeris 80.000 sõjaväe, kindral Sowinski, kuulus Varsavi fort Wola kaitsja 1831. a., Kniazewicz — Rheini leegionide juhataja ja Hohenlindeni lahingu kangelane, ja palju, palju teisi, kellel Poola rahva vabadusvõitluses suured teened. Näeme, et sel ajal, kui Vene- ja Preisimaal oli kastiline ohvitseride korpus, Poolas riigi viimase iseseisvuse tunnil end organiseeris hoopis teiste vaadetega ja teistel alustel ohvitseride korpus, kus mitte ei valitsenud nagu mujal reaktsiooni vaim, vaid demokraatiline, ja isegi revolutsiooni vaim. Näeme, kuidas suurem osa neist ohvitseridest, kui neid taheti Poolat jaotamute riikide sõjavägedesse üle viia, et pea kõik isamaaliselt mõtleval element end tagasi tõmbab erale, või emigreerub Sulkowski järgedes ja usus, et „Poola on igalpool, kus vabaduse eest võideldakse“ — Veneetsiasse, Konstantinopoli, kõigepealt aga Prantsusmaale, kes

Poola sõjamaale.

V. Kossak:

Grohovi lahing a. 1831.

samuti nagu Türgigi ei tunnistanud Poola jaotuse akti. Nende kõikide emigreerivate sõjaväelaste eesmärgiks oli võõrastes riikides, kes Poolale sümpatiseerisid, oma sõjaväge organiseerida, et siis esimesel võimalusel jälle Poolasse tungida. Kõige ilusamaks ja otsekohe legendaarseks leheküljeks Poola minevikus on D a b r o w s k i leegionide epopöa. Prantsuse revolutsioonilise sõjaväe juhi Bonaparte toetusel organiseerib end Itaalias uus Poola sõjavägi. Dabrowski peakorterisse Mediolanis kogus end see igast Euroopa kaarest, küll Poolast, küll Austriast, isamaaline poola element, kõigepealt aga Kosciuszko enimesed ohvitserid tulid siia kokku. Seal kaugel Põhja-Itaalias organiseeriti uut sõjaväge ja seda hoopis teistel — demokraatlistel — alustel kui mujal. Selles uues sõjaväes olid talupoegade kõrval sõduriteks ka šlahta ja ohvitserid, ohvitserideks aga ka peale šlahta teistesse seisustesse kuuluvad kodanikud. Seal olid kõik üheväärilised, üheõiguslikkudeks kodanikkudeks. Ei olnud selles sõjaväes ka mitte ihunuhtlust, (mis tol ajal nii Austria kui ka Saksa ja

Vene sõjaväes väga moes oli). Selle vastu näeme poola ohvitseri analfabetismi vastu sõjaväes võitlemas. Sealjuures olid need Dabrowski kui ka Donau kallaste leegionide juhid tihtipeale oma alamatele otse eeskujuks. Vaimust, mis tol korral leegionides valitses, annab meile ettekujutust kas või sarnane näide, millest üks leegionide vanimaid ohvitseri — Drzewiecki oma mälestustes ise jutustab. Veebruaris 1800. a. saanud tema käsu oma väesalgaga Pfaltsburgist Metzi marssida. Pea kõik sõdurid tema salgas olnud aga ilma jalanõudeta. Ja kui nüüd enne rännakut salgas nurin kuuldavale tulnud ja sõdurid rännakut alustada pole tahtnud, võtnud Drzewiecki oma saapad jalast ja annud nad kõige rohkem nurisunud sõdurile, ise aga vaatamata sõdurite pealekäämisele, astunud salga ette paljajalu. Tagajärg oli see, et sel mõnekümnepäevalisel rännakul ühtki deserteri polnud ega ühtki marodeerimise juhist ette ei tulnud. Illustreerib see kõige paremini, missugune oli leegionides ohvitseride ja sõdurite vahekord.

Ei tuntud selles sõjaväes ka mitte röö-

vimist (mis ju harilikult toleaegetes sõjavägedes oli igapäevaseks nähteks) ja Dabrowski karistas selles süüdlasi kõige valjemalt, isegi mahalaskmisega.

Ei olnud üksi anduvus Napoleonile, keda need leegionide sõdurid otse jumaldasid, vaid kõigepealt sõdurite usaldus ohvitseride vastu, teadmine, et õige asja eest väljas ollakse ja sel teel ka oma isamaa vabastamiseks kaasa aidatakse. Missugune väärtus oli neil leegionidel, näeme alles siis, kui Napoleoni poolt uuestiasutatud n. n. Varssavi kuningriigis hakatakse oma poola sõjaväe looma. Kuigi selle sõjaväe juht vürst Poniatowski hoopis teisiti vaatas sõjaväes valitseva vaimu ja ohvitseride ning sõdurite vahel valitseva vahekorra peale, töid leegionides teeninud ohvitserid ja sõdurid sõjaväkke uue vaimu kaasa ja ei suutnud mitte üksi omi kaaslasti mõjutada, vaid viisid ka vürst Poniatowski enese arusaamisele, et ainult Dabrowski leegionides valitsenud distsipliin ja vaim poola sõjaväes see õige ja ajakohane on. Vürst Poniatowski hakkas neid legionääride poolt kaasatoodud traditsioone alles hoidma ja edasi arendama, eriliselt hoolt kandes, et ohvitseri ja sõduri vahel vastastikune arusaamine ja usaldus valitseks; kõigepealt ise selleks eeskujuna andes. Nii võttis ta tihti peale pärast hästilõppenud paradi või vaatust mõne sõduri käe alt kinni ja viis oma juure koju lõunasöögile. Ohvitseride poolt tema auks korraldatavatel ballidel nõudis ta, et teatud sõdurite esitus seal ei puuduks. Sarnastel alustel ja sarnases vaimus kasvas ja arenes see Dabrowski poolt alguse saanud noor sõjavägi. 1809. a. lahingutes näitas see sõjavägi, missugune kangelasvaim ja üksmeel temas valitses. Näeme seda sõjaväge kõige truimalt kuni lõpuni Napoleoni juures võitlevat ja kui siis lõpuks Napoleon löödud, oma kodumaale sõjariistus ja kõikide auavaldustega tagasi pööravat.

Näeme edasi, millist võitlust peab see leegionides kasvatatud ohvitser Viini kongressi järele loodud n. n. Kongress-Poola sõjaväes. Selle eesotsas seisab despootilise iseloomuga vene suurvürst Konstantin, kes sellesse sõjaväkke uusi traditsioone hakkab tooma ja poola ohvitseri vene ohvitseri eeskujul tahab ümber kasvatada. Suurem osa poola ohvitseri ei astugi sellesse uude sõjaväkke, teades ette, mis neid seal ootab, nad eelistavad vabadusele ja karjäärile euroopavõitja

keiser Aleksandri sõjaväes kontsentratsioonilaagri. Ja kui siis suurvürst Konstantin seda sõjaväge hakkab russifitseerima, seda vene vaimus kasvatama, kutsub see sõjaväkke astunud leegionide ja napoleoni-traditsioonidega harjunud ohvitserides välja kõige valjema seismise protesti — suurel arvul hakkavad ohvitserid demissioneerima. Nende vastu aga, kes teenima jäävad, hakkab suurvürst pidama kõige karmimat võitlust. Paradiidid ja ülevaatustel — milles tema sõjaväe peaeesmärki nägi, kuna ta sõda ei tunnistanud, sest „siis määrduvat ja hävinevat mundrid ja langevat distsipliin sõjaväes“ — Saksi (praegusel marssal Pilsudski nimelisel) platsil hakkas avalikult kõikide ohvitseride ja sõdurite ees „eksinuul“ paguneid maha kiskuma ja tihti peale vilhas koguni piitsaga neid näkku löües. Sarnane ümberkäimise viis ohvitseriga oli tol ajal küll täitsa loomulikuks nähteks vene sõjaväes, kuid leegionides teeninud ja napoleoniaegne ohvitser oli teise ümberkäimisega harjunud. Pole siis ka imestada, et poola rahvusest ohvitserid eneste auhaavamist selles nägid ja suuremalt jaolt enesetapmisega lõpetasid. Olgu tähendatud, et Konstantini nelja esimese valitsemise aasta kestel oma auks haavatud poola ohvitseridest 49 ohvitseri enesetapmisega elu lõpetab, mis küllalt selgelt näitab poola toleaegetse ohvitseri kõrget moraalselt tasapinda ja tema võitlust usurpaatoritega. Sõjaväest astuvad tagasi kõik napoleoniaegsed kindralid, nagu Dabrowski, Kniazewicz, Malachowski, Chlopicki kui ka teised ja pea kõik polkovniku aukraadis ohvitserid. Suurvürst Konstantin aga püüdis oma vaimus ohvitseri kasvatada, neid seltskonnast ja sõduritest eraldades. Ja kui siis sõjaväest end. legionäärid pea täielikult olid lahkunud, dragooniliste abimõudega poola ohvitseri oli suudetud vene võimule alla heita ja et poola seltskond oli täielikult inertne, siis ei leia Dabrowski teist pääseteed, kui annab mõtte salaseltside asutamiseks. Peale Dabrowski surma oli selle mõtte teostajaks 4. jalgväe rügemendi noorem ohvitser Lukasinski, kes erilise „Poola Patriootide Ühingu“ asutab. Ja ohvitserid on esimesed, kes sellesse isamaad päästa kavatsesasse seltsi astuvad, nii aktiiv- kui ka sõjaväest lahkunud ohvitserid, kaasa kiskudes ka eraisikuid. See ühing sai peagi paljastatud ja tema initsiaatorid sõjakohtu kätte antud. Kui siis suurvürsti käsul

sõjakohtu otsusel vangimõistetud Lukasinski degradeerimise ja vangirüüsse panek poola ja vene sõjaväe ees teostati ning vangirüüus Lukasinski käru oma ees ajades rindelt möödus, ei löönud ta omi silmi mitte maha, vaid vaatas iseteadvalt, julgelt ja uhkelt oma ülemusele ja kaasvõitlejate silmi, otsides nagu nende hulgas veel ausaid ja oma isamaad armastavaid kaasvõitlejaid. See sõjavägi nuttis selle sõna kõige otsekohesemas mõttes — nähes oma parimate liikmete au ja tundmusi haavatud... nõnda kirjeldab prof. Aszkenazy seda stseeni. Ja kui siis Konstantini režiim täiesti väljakannatamatuks muutus, ohvitseridest pea enamasti kõik endised legionäärid ja napoleoniaegsed lahkunud olid, need aga, kes veel teenistuses seisisid, olid pealtnäha nagu täielikult taltsutatud ja Konstantini mõju alla sattunud, seltskonnas end nagu teatud inertne olek ja apaatia tunda annab, — seal korruga väljendub see protestiavaldu vene usurpaatorite vastu kõigepealt Konstantini vaimus teotsevas ohvitseride koolis, mis esimesena 29. nov. 1830. a. vastavalt leitnant Zaliwski — kui üldmässu juhi — plaanide kohaselt pidi vene sõjaväele ja suurvürst Konstantinile kallale tungima ja nii ütelda signaaliks pidi olema üldiseks väljaastumiseks venelaste vastu. Huvitav on ära märkida, et nendes plaanides ükski vanematest ohvitseridest pühendatud polnud, vaid ai-

nult üksikud aktiivvääs teenivad nooremad ohvitserid ja ohvitseride kooli õpilased. Selles raskes võitluses ligi aasta kestel kuni oktoobri kuuni 1831. a. väljendus jällegi end kord poola sõjaväelaste tuline isamaa-armastus ja eneseohverdumise valmisolek oma rahva ja kodumaa vabastamiseks. Kui lähemalt tutvuneme selle sõjakäiguga (hiljuti ilmus trükist poola professor kolonel Tokarzi sulest väärtuslik töö „Wojna polsko-rosyjska 1830 i 1831“), kus improviseeritud, kuid täis vaimustust ja oma isamaa eest vapralt võitlev sõjavägi pidi rasket võitlust pidama mitmekordselt ülekaalus olevate väljaõpetatud ning hästi ettevalmistatud vene sõjaliste jõududega, näidates reas lahingutes üles otse legendaarset kangelaslikkust, ja kui lõpuks see sõda nii õnnelt Poolale lõppes, — siis ei tule seda mitte ohvitseride süüks panna, vaid kõrgema väejuhatuse ja vastava poliitilise juhatuse arvele (olgu tähendatud, et selle 10,5-kuulise sõja kestel Poolas vägede ülemjuhatajad — vanemad kindralid — üksteise järele 6 korda vahetusid).

Ja kui siis edasi vaatame Poola võitlust minevikus, näeme jällegi, et see tung rahva vabaduse ja oma riiklise iseseisvuse järele kõigepealt poola ohvitserkonnas (kelledest suur hulk emigreerunud) nagu tuluke edasi põles ja aeg-ajalt end jälle ilmutas. Kui peale 1831. a. sõda poola rahva massisid sügav depressioon

Kosciuszko Raclavici all

V. Kossak'i ja Styka maailmakuulsast Lvovi panoraamist.

Kuningas Stefan Batory.

valdas ja emigratsiooniselav poola ohvitser enam avalikult oma isamaa vabaduse eest surema ei saanud minna, seal leiab ta teise võitlusabinõu usurpaatorite vastu — see ohvitser läheb talupoegade juurde ja õhutab neid vene võimu vastu üles. Tuleks vaid siinkohal ainult nimetada 1831. a. kuulsaks saanud ohvitseri Zaliwski ilmumist talupoegade juurde ja nendega väljaastumist venelaste vastu. Need ohvitserid läksid ju kindlas teadmises surma, nad teadsid liiga hästi, et vene tsaarivõim nende vastu armu ei tunne ja neid mahalaskmine või poomissurm ootab, kuid tegid seda kindlas usus, et Poola kord jälle vabaks saab. Kas ei väljenda Poola šlahta seisusse kuuluva ohvitseri Zavisza sõnad (üks Zaliwski mõtteosalisi), mis ta talupoegade mässule õhutamise eest poomissurma minnes täis vaimustust rahvale hüüab: „Oleks mulle antud 100 aastat elada, tooks ma nad kõik

ohvriks isamaale“ — kõige paremini poola ohvitseri-emigrandi sügavat isamaa-armastust ja võitlust rahva vabaduse eest.

Ja kui siis edasi vaatleme selle võõrsil viibiva ja nii moraalselt kui ka materiaalselt kannatava poola ohvitseri saatust, näeme, et ka mujal, kus võideldi vabaduse eest, seal võttis igalpool poola ohvitser sest võitlusest aktiivselt osa, oma elu ohverdades rahvaste vabaduse ja vendluse ideaalide eest. On vaid tarvis meelestada üldiselt ajaloos tuntud poolakate kindral Bem, kindral Dembinski osavõttu Ungari vabadussõjast 1848—1849. a., Pulawski ja Kosciuszko osa, mis need Põhja-Ameerika vabastamises etendanud, ehk Mieroslawski osa Sitsiilias, Krzyzanowski osa Dresdeni kaitsel Preisimaa vastu.

Uusi kangelasi sõjaväelaste ridades toob 1863. a. mäss Poolas, kus rida Vene, Austria ja Saksa sõjavägedes kõrgetel kohtadel teenivaid ohvitseri, nagu Vene väes kindralstaabi kolonelid Sawicki-Stella, Rozycki, kindral Joseph Hauke (keiser Aleksander II adjutant), kindral Sierakowski ja palju teisi, kuuldes mässu lahtipuhkemist Poolas, kodumaale tõttavad, et oma rahva vabastamise võitlusest osa võtta. Paljud neist ohverdasid oma sõjaväe karjääri, oma varanduse, jätsid omad perekonnad — läksid võitlusse oma isamaa vabaduse eest, kuigi ette teadsid, et see võitlus kerge ei saa olema. Vahvalt võitlevad nad venelaste vastu ja saavad pea kõik kas lahingutes surma või venelaste poolt ülespoodud (nagu kindral Sierakowski Vilnos 27. VI. 1863 ja Poola diktaatori ja Poola vägede ülemjuhataja Traugutti ülespoomine 1864 Varssavis).

Ja kui siis lõpuks poola rahvast selle ebaõnnestunud katse järele oma vabadust kätte võidelda nagu teatud psühholine reaktsioon valdab, ta kokku langeb ja teised voolud maad võtavad, mis olukorraga näisid leppinud olevat, Dabrowski leegionides või 1830./31. a. sõjas kasvatatud ohvitseridest enam kedagi järel polnud, kes rahvas tungi oma iseseisvuse järele oleks aidanud alal hoida, — seal võtab isamaa eest aktiivse võitlemisidee üles ärkav poola tööline. 1905. a. ebaõnnestunud mässu järele aru saades, et oma riiklist iseseisvust ei saa kätte ilma sõjalise jõuta ja et ükski massiline revolutsiooni liikumine ei suuda võitu saa-

vutada, kui ta mitte ei tugine organiseeritud ja väljaõpetatud sõjaväelistele kaadritele, näeme siis ka poola sotsiaaldemokraatliku partei juures tekkivat erilise salajase „Aktiivse võitluse ühingu“, mis hiljem aluseks sai küttide organisatsioonile.

Nende aktiivse võitluse ühingu rühmade juhiks saab peagi praegune Poola Sõjaminister ja Kindral-Inspektor marssal Pilsudski, kelle otse legendaarne minevik kõige paremini kõneleb tema teenetest poola rahvas isamaa-armastuse ja ohvrimeelsuse tunnete äratamisest, sõjaväeliste kaadrite ettevalmistamisest veel enne sõda ja Poola vabadusvõitluse võidurikkale lõpule viimisest. Selles tulevase sõjaväe kaadrite organisatsiooni ja ettevalmistamise töös tugeneb Joseph Pilsudski kõigepealt Dabrowski legioonides valitsenud traditsioonidele, eeskujudele, ühtlasi aga ka ära kasutades kõiki 1863. a. mässu ja vabadusliikumise kogemusi, üle riigi terve võrgu konspiratiivse iseloomuga salaseltsi asutades. Ja selles vaimus marssal Pilsudski poolt kasvatatud küttide organisatsioonidest osavõtnud vabatahtlised näitasid peagi lahingväljal, et nendes kestavad Dabrowski Legioonide traditsioonid, tuline isamaa-armastus ja Traugutti aukartust äratav kangekaelsus ning vastupanujõud. Kui seame kõrvuti Dabrowski Legioonide ja Marssal Pilsudski Legioonide tegevust möödunud kahes sõjas, neis mõlemas ohvitserkonnas valitsenud vaimu ja meeoleolu, näib nii mõnigi kord, nagu oleksid Dabrowski Legioonid üles ärganud. Ja nagu omal ajal ohvitserid andsid omad palgad Dabrowskile, et viimane saaks Pariisi sõita ja seal Poola küsimust üles tõsta, nõnda toimetaski ka kuude kaupa Pilsudski legioonides teenivad ohvitserid, oma palga vabatahtliselt Komendandi käsutusse andes, et viimasel sel teel võimalik oleks rohkem emissaare rahva ülesäratamiseks välja saata ja oma sõjalist jõudu organisnerida. Nagu Dabrowski juures poola omad ohvitserid teenisid allohvitseride kohtadel, nii teenisid ka sõjaaegu Pilsudski I. Legioonide Brigaadis end. Austria ja Vene jõjavägedest ületulnud ohvitserid allohvitseridena. Näeme kuidas 1918. a. oktoobri kuus Varssavist taganemisel, kui legioonide väeosadele kohale jõudsid kauaoodatud sinelid, neid aga kaugełtki

kogu kooseisu jaoks ei jätkunud, kuidas seal ohvitserid nende sinelistest lahti ütlesid, et koos nendega, kes sinelist ilma jäänud, ühetaoliselt kannatada — nagu oleks nendesse ohvitseridesse 1830.—31. a. Dwerniecki waim üle läinud. Ja sarnaseid tegusid Pilsudski Legioonidest võiks veel rohkesti mainida. Nad näitavad kujult, et vahekord ohvitseride ja sõdurite vahel baseerus vastastikuse usalduse ja vendluse tunnetel. Samasugune oli ka legionääride suhtumine seltskonnale. Näeme ka, kuidas see lahingväljal võitlev legionäär enese kanda võtnud mitte üksi võitluse vaenlasega väerindel, vaid kuidas ta enese kohuseks loeb, siis, kui rahval usku pole sellesse võitlusse, ka võitluse sisepoliitilisel rindel Poola iseseisvuse saavutamiseks oma kanda võtta.

L. I.

Jan Moniuszko.

Sõjasaak.

Poola ohvitseride palgaoludest.

POOOLA sõjaväelaste palga- ja teised tasunormid on kindlaks määratud „riigi ametnikkude ja sõjaväelaste tasuseadlusega 9. okt. 1923.“ („Ustawa z dnia 9 października 1923. a. o uposażeniu funkcyjnarjuszów państwowych i wojska.“) Selle seadluse üksikuid §§ on vahepeal nii mitmel korral muudetud, mispärast väga tarvilikuks osutus kõikide asfleidnud muudatuste koostamine ja seadluse varustamine asjatundlikkude seletustega. Hiljuti ilmus Poola Sõjamineisteriumi intendantuuri ohvitseride grupi poolt kokkuseatuna trükist teos „Uposażenie wojska“ („Tasunormid sõjaväes“), mis sisaldab üle 300 lehekülje ja täielise ülevaate annab Poola sõjaväelaste tasunormides ettevõetud muudatustest 1923. a. kuni 1930. a. alguseni. Sõjamineistri käsukirjaga on nimetatud teost soovitatud tarvitusele võtta kõikides väeosades ja asutustes.

Kuna meie ohvitseride palganormid kaugelki rahuldavad pole, poleks ehk huvitusest pilku heita, kuidas see probleem on lahendust leidnud Poola sõjaväes, pealegi, kus üldiselt teada, et poola ohvitseride palgaolud viimastel aastatel märksa on paranenud ja seda just marssal Pilsudski sõjaväe etteotsa astumise silmipilgust, 1926. a. saadik.

Eelpoolnimetatud seadluse järele koosneb poola sõjaväelase palk põhipalgast ja lisatasudest.

Põhipalk.

Riigiametnikud on põhipalga alal jaotatud 16 palga gruppi, igas grupis on teatud arv astmeid. Sõjaväes on esimeses

9. grupis ohvitseride, X—XVI grupini (alamad riigiametnikud) üleajateenijate palgad. Palga suurus on igas astmes tähendatud teatud punktide arvuga, mida iga kuu Valitsuse poolt kindlaksmääratud koefitsiendi peale tuleb kasvatada. — 1925. a. lõpust saadik on see koefitsient muutmata ja 0,43 zl. Ühes palgagrupis üleminek ühest astmest teise sünnib automaatselt kaks korda aastas: 1. jaanuaril ja 1. juulil iga kolme teenistus aasta järele. Seadluse art. 3 ja 66 järele on ohvitseride põhipalkade alal järgnev tabel maksev (v. tabel).

Käsitades käesolevat tabelit, näeme, et põhipalk on 1925. a. lõpust saadik muutmatuks jäänud, kuna sest ajast koefitsiendi muudetud pole. Ühe sõjakoolist tulnud noore leitnandi põhipalk oleks seega 390 punkti \times zl. 0:43 = zlot. 167.70 (ehk E. krooni 70:43.) Ühe kapteni põhipalk, kes 7 aastat aukraadis — 720 punkti \times zl. 0:43 = zl. 309:60 (ehk Eesti rahas Kr. 130:00). Palka makstakse igal 1. kuupäeval ühe kuu peale ette (samuti ka kõik punkt a — k lisatasud).

Lisatasud.

a) Seadluse art. 3 järele maksetakse kõikidele riigiametnikkudele, arvesse võttes erilist rasket majanduslist aega, n. n. regulatsioonilisatasu („dodatek regulacyjny“) à 60 punkti, s. o. $60 \times$ zl. 0:43 = zl. 25:80 (Kr. 10:84). Seda regulatsiooni lisatasu võidakse Valitsuse otsusel 10 punkti võrra iga kuue kuu tagant vähendada. 1923. a. seadluse järele oli see regulatsiooni lisatasu 70 punkti suur ja selle aja kestel on seda vaid ainult 1 kord 1925. a. 60 punkti peale vähendatud;

Palga-grupid	Aukraad	Palgaastmed						Märkus	
		a	b	c	d	e	f		g
I	Marssal	2600							X—XVI palgagruppides olemas
II	Väeliigi kindral, admiral	2200	2300	2400				Kolonel-leitn. ja komandor-ltn. saavad 75 punkti võrra kõrgemat palka, kui samal kohal teenivad majorid või komandor n.-ltn.	
III	Diviisi kindral, vice-admiral	1800	1900	2000	2100				
IV	Brigadi kindral, kontr-admiral	1400	1500	1600	1700	1800			
V	Kolonel, komandor	1100	1200	1300	1400	1500	1600		
VI	Kol.-ltn., major, komand.-ltn. kom.-n.-ltn.	800	875	950	1025	1100	1175		
VII	Kapten	600	660	720	780	840	900		
VIII	Leitnant	480	520	560	600	640	680		
IX	Noor.-leitnant	390	420	450	480	510	540		

b) erilisi raskeid majandus-
lisi tingimisi silmaspidades
on seadluse art. 4 põhjal eri-
line majandusline lisatasu

rekonnaliikme pealt, s. o. $44 \times \text{zl. } 0:43 =$
zl. 18:92 (Kr. 7:95).

Regulatsiooni lisatasu vähendamisega
väheneb ka majandusline lisatasu 1 punkti

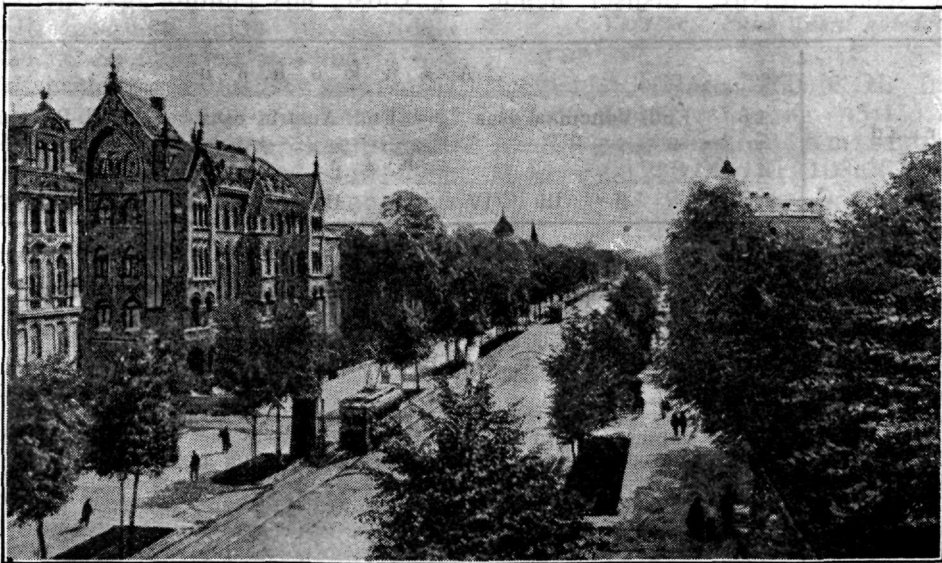

Varssav. Kuninglik loss — Poola presidenti kodu.

(„dodatek ekonomiczny“, meie perekonna
abiraha mõistele vastav) m a k s e v, mida
iga riigiteenija poolt ülalpeetava perekonna

võrra. 1923. a. seadluse järele oli ta al-
guses 45 punkti suur.

c) Seadluse art. 4 järele on

Varssavi tähtsamaid puisteid: Aleja Ujazdowska.

liikme pealt maksetakse (ka riigiametniku
naine käib selle art. alla) kõige rohkem
aga kuni 5. liikmeni. Selle majandusl.
lisatasu normiks on 44 punkti kuus iga pe-

Valitsusel õigus erilist pal-
galisa määrata riigi pealin-
nas (Varssavis) ja piiriäärsete
maakondades teenivatele

riigiametnikkudele. Ka eelmise palgaseadluse järele makseti riigi idapiiri äärsetes maakondades ja Sileesias erilist lisapalka, kuid 1923. a. palgaseadluse järele maksti 20% palgalisa vaid ainult Varssavis asuvatele ohvitseridele.

Alles Valitsuse otsusega 1927. aastal lubatakse 1. jaanuarist 1928. a. maksta seda 20% palgalisa Varssavi ja Rembertovi garnisonides, ja koguni 40% palgalisa Ülem-Sileesia Vojevodstvos, Biala linnas (Krakovi Vojevodstv.) ja Gdynias (Pomerania Vojevodstv.) teenivatele sõjaväelastele. Seda palgalisa, mida nimetatakse „pealinna“ ehk „piiriäärseks lisatasuks“ arvestatakse põhipalgast, reguleeritakse ning majandusl. lisatasust ja hiljem veel juuretunud 10% palgalisast.

d) Seadluse art. 10-ga on Valitsusel õigus antud, arvesse võttes riigiametnikkude teenistuse eritingimisi, neile ka edaspidi erilisasatusid määrata.

Selle artikli põhjal määrabki Valitsus 1924. a. juunikuus riigiametnikkude erilise ajutise korteri lisatasu; alles 1925. a. lõpul saab see, kuigi Poolas maksva sundusliku üüriseaduse tõttu, õige madalates normides jäädavalt kindlaks määratud. Alles 1929. a. alul tõstetakse korteri lisatasu märksa ja sest ajast saadik makstakse seda Valitsuse otsusel nende

kõrgendatud normide järele, kuigi seadlus ise veel kinnitatud pole. Korteri lisatasu suurus oleneb ära ohvitseri aukraadist, tema perekondlisest seisukorrast, ja teenistuse asukohast. Asukohtade mõttes on kõik linnad jaotatud nelja klassi kuuluvateks:

üle 80 tuhande elanikkude arvuga linnad kuuluvad I klassi,
üle 40 tuhande elanikkude arvuga linnad kuuluvad II klassi,
üle 10 tuhande elanikkude arvuga linnad kuuluvad III klassi,
alla 10 tuhande elanikkude arvuga linnad kuuluvad IV klassi.

Varssavi, kui pealinna kohta, on maksvad erinormid. Allpooltoodud tabelis on käesoleval ajal Poolas maksvad ohvitseride korteri lisatasu normid zlotydes (v. tabel):

Äratähendada tuleb ka siinjuures, et seadluse art. 8 lubab sõjaväelastel (nagu riigiametnikkudelgi) ka korteri andmist natuuras, kusjuures teatud juhtumel ohvitserid neid kas täiesti tasuta või vähendatud tasu eest võivad kasutada. Selle seadluse artikli alustel määraski Valitsus Sõmini ettepanekul 1928. a. kindlaks ametkohad sõjaväes, kellel kas representatiiv- või teenistuskorterid võidakse määrata.

Üldse, mis puutub aga ohvitseride kor-

Aukraad	A s u k o h a d												
	Varssavis	End. Venemaa osas				End. Austria osas				End. Preisimaa osas			
		K l a s s i d											
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Marssal	242,86	167,44	150,43	133,43	116,43	192,35	156,54	139,07	121,13	129,84	115,65	103,82	92,46
Väeliigi kindral													
Diviisi kindr. } abielus	168,58	114,30	101,29	89,29	76,29	128,86	103,64	91,17	78,17	87,97	76,85	68,61	59,37
Brigaadi „ } abielus													
Kolonel, abielus	96,68	65,00	58,00	51,00	44,00	72,98	59,68	52,26	45,26	55,76	48,76	43,44	38,12
Diviisi kindral													
Brigadi „ } abielus	60,00	42,67	37,67	33,67	28,67	45,19	41,03	34,51	29,93	36,37	31,79	28,63	24,89
Kolonel													
Kolonel } abielus	26,00	20,00	18,00	16,00	15,00	20,74	18,74	16,74	15,74	19,26	17,63	15,63	14,63
Kolonel-ltn. } abielus													
Major } abielus	26,00	20,00	18,00	16,00	15,00	20,74	18,74	16,74	15,74	19,26	17,63	15,63	14,63
Kapten } abielus													
Kolonel-leitnant	26,00	20,00	18,00	16,00	15,00	20,74	18,74	16,74	15,74	19,26	17,63	15,63	14,63
Major													
Kapten	26,00	20,00	18,00	16,00	15,00	20,74	18,74	16,74	15,74	19,26	17,63	15,63	14,63
Leitnant } abielus													
N.-leitnant } abielus	26,00	20,00	18,00	16,00	15,00	20,74	18,74	16,74	15,74	19,26	17,63	15,63	14,63
Üleajateen. } abielus													
Leitnant	26,00	20,00	18,00	16,00	15,00	20,74	18,74	16,74	15,74	19,26	17,63	15,63	14,63
N.-leitnant													
Üleajateenijad	26,00	20,00	18,00	16,00	15,00	20,74	18,74	16,74	15,74	19,26	17,63	15,63	14,63
Üleajateenijad													

teriküsimusse, siis peab tunnistama, et sel alal poola ohvitserid võrreldes meie omadega on tänapäev otse ideaalses seisukorras. Peale riigi poolt määratavate, kas esitus- või teenistuskorterite, on viimasel viiel aastal ohvitserkond omale ise lõpmata palju kortereid riigi poolt antava odavaprotsendilise pikaajalise laenu abil juurde ehitanud.

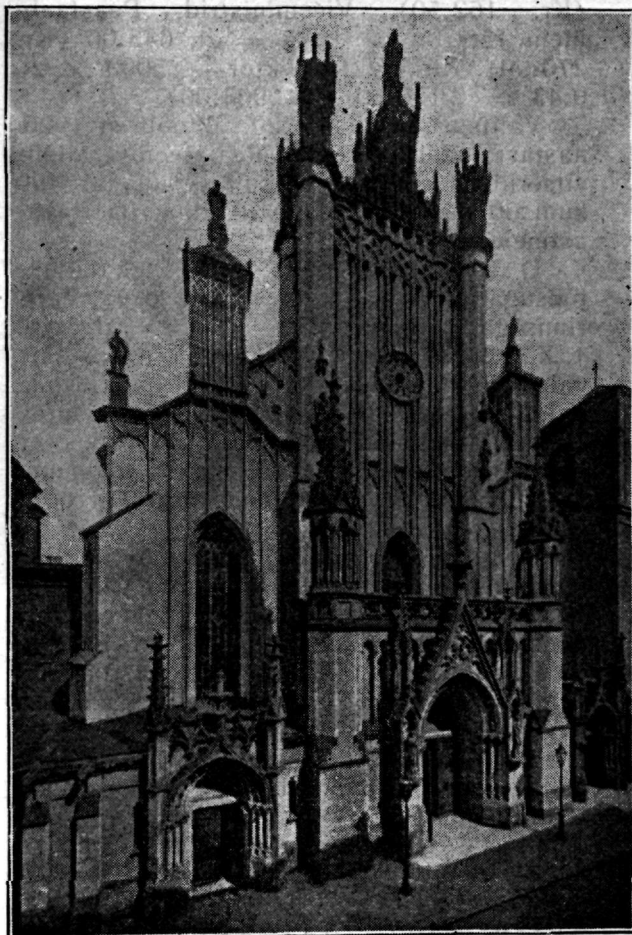
e) Sama 1923. a. seadluse artikl 10. alusel, millega Valitsusele õigus antakse, riigiametnikkude ja sõjaväelaste teenistuse eritingimisi arvesse võttes, neile erilisasatusid määrata, määrabki Valitsus sõmini ettepanekul oma otsusega 5. VIII. 1926. a. sõjaväelastele erilise teenistuse lisatasu („dodatek służbowy“), vastavalt ametkohtade järele, alates üleajateenija seržant — chefiist ja rühma ülemast kõrgemale.

Valitsuse nimetatud otsuse põhjal on vastavalt olemasolevatele ametkohtadele kõik ohvitserid jaotatud üheksasse kategooriasse (vastavalt olemasolevatele ohv. aukraadidele Poola sõjaväes).

Allpool toodud tabelis on kuus maksetav teenistuslisatasu norm punktides:

Vastavalt selle Valitsuse otsusele on juba Sõmin oma käsukirjaga kõik sõjaväes olemasolevad ametkohad üksikasjaliselt nende kategooriate alla viinud.

Nagu eeltoodust näha, on see üks suurematest lisatasudest, mida ohvitseridele 1. IX. 1926. a. on hakatud maksuma ja mis väga ohvitseride majanduslist seisukorda on aidanud parandada. Kui vastavad punktide arvud kasvatame koeffitsienti zl. 0:43 peale, näeme, et kompanii ülem või ohvitser kapteni kohal saab kuus

Varssav. Püha Jaani katedral.

teenistus lisatasu $250 \times \text{zl. } 0:43 = \text{zl. } 107:50$ (meie rahas Kr. 45:15).

Rügemendi ülem saab $600 \times \text{zl. } 0:43 = \text{zl. } 258:00$ (Kr. 108:36), Diviisi ülem — $900 \times \text{zl. } 0:43 = \text{zl. } 387:00$

Kategooria	Ametkoha nimetus	Norm punktides
I	Sõjaväe kindral-inspektor	5000
	Sõjaminister	2500
II	I, II viceministrid, Peastaabi ülem, Sõjaväe kontroll korpuse ülem, Armees inspektorid	1500
III	A. Sõjaväe korpuse ringkondade ülemad, Merejõudude juhataja	1200
	B. Sõjaväe peapiiskop, Sõjaväe vanem prokuröör, Kõrgema sõjakohtu eesistuja	1000
IV	A. Diviiside ülemad, Laevastiku juhataja, I sõjamin. administrats. chefi asetäitja, I peastaabi ülema asetäitja, Sõjaväe kontroll korpuse ülema asetäitja	900
	B. II sõjamin. administrats. chefi asetäitja, II peastaabi ülema asetäitja, Sõjaväe kabineti ülem presidenti juures, Kõrgema sõjakohtu vicepresident ja kõik ohvitserid diviisi kindralite kohtadel	800
V	Brigaadide ülemad ja ohvitserid brigaadi kindralite kohtadel	700
VI	A. Rügementide ülemad	600
	B. Ohvitserid kolonellide kohtadel	500
VII	A. Pataljonide ülemad	350
	B. Ohvitserid kolonel-leitn. ja majorite kohtadel	300
VIII	Kompaniide ülemad ja ohvitserid kaptenite kohtadel	250
IX	Rühmaülemad ja ohvitserid ehk aspirantid leitnantide ning noor-leitnantide kohtadel	150

(Kr. 162:50), Viceministrid, Peastaabi ülem 1500 × zl. 0:43 = zl. 645:00 (Kr. 270:90), Kindral Inspektor — 5000 × zl. 0:43 = 2.150:00 (Kr. 903:00).

Valitsuse otsusega 29. oktoobrist 1926. aastast määratakse ka üleajateenija allohvitseride teenistuslisatasud kindlaks: 90 kuni 30 punkti, vastavalt allohvitseri auastmele.

f) 10% palgalisa. Elukalliduse tõusuga ja poola zloty osalise devalveerimisega (1. apr. 1925. a. 1 \$ = zl. 5:18. 1. X 1926. a. 1 \$ = zl. 9:00)) tekkis tarvidus riigiametnikkude palkasid tõsta. Kuna palga koefitsient aga endiseks oli jäänud, oli seega tegelikult ohvitseridele maksetav palganorm 1926. a. algul märksa alanenud (rahaüksuse devalvatsiooni tõttu ligi 60% võrra).

Kuigi ohvitseridele maksetav eriline teenistus lisatasu nende olukorda vähe parandas, tuli Valitsusel siiski ka veel abinõusid otsida, et seda veelgi tõsta. Esialgu otsustas Valitsus 1926. a. lõpul kõikidele riigiametnikkudele ühekordset 20%-list palgalisa maksta, mida kahes osas 15/XI ja 15/XII 1926. teostati. Järgnevas Valitsuse korralduseks oli alalise 10% palgalisa määramine kõikidele riigiametnikkudele alates 1. jaan. 1927. a. Selle 10% palgakõrgenduse alla käib põhipalk, regulatsiooni lisatasu, majandus lisatasu (perekonna abiraha) ja pealinna ning piiriäärne lisatasu. Selle Valitsuse määruse otsusel jäid 10% lisapalgast ilma ohvitserid, kes teenistuslist lisatasu said ja alles Valitsuse otsusega 23. I. 1928. a. hakatakse seda lisatasu ilma erandita kõikidele ohvitseridele 1. I. 28. a. maksuma.

g) 15% palgakõrgendus. 1928. aasta esimesel poolel suurendab Valitsus veelgi kord riigiametnikkude palkasid, erilise ühekordse abiraha 45% kuupalga suuruses väljamaksmise teel neljas osas: 25. I, 10. III, 20. IV ja 20. V. 1928. a.

Valitsuse otsusega 22. VI. 1928. a. hakatakse — esialgu küll ainult 1928./29. eelarveaastal, kuid mida tänapäevani pikendatud on — kõikidele riigiametnikkudele, alates 1. juulist 1928. a. 15% kuu palgalisa maksuma. Selle 15% palgakõrgenduse alla käib põhipalk, regulatsiooni lisatasu,

majandusline lisatasu pealinna ehk piiriäärne lisatasu ja pkt. f) tähendatud kogu 10% palgalisa.

h) 1923. a. seadluse art. 91 alusel makstakse ohvitseridele esimesse aukraadi ülendamisel (res. ohvitseridele esimesele kordlõppusele ilmumisel) erilist riiete muretsemise raha 1.500 punkti suuruses, s. o. 1.500 × zl. 0:43 = zl. 645:00 (Kr. 270:90) ja kahe aasta tagant peale üleandmist iga aasta 700 punkti (s. o. zl. 301:00; Kr. 126:40).

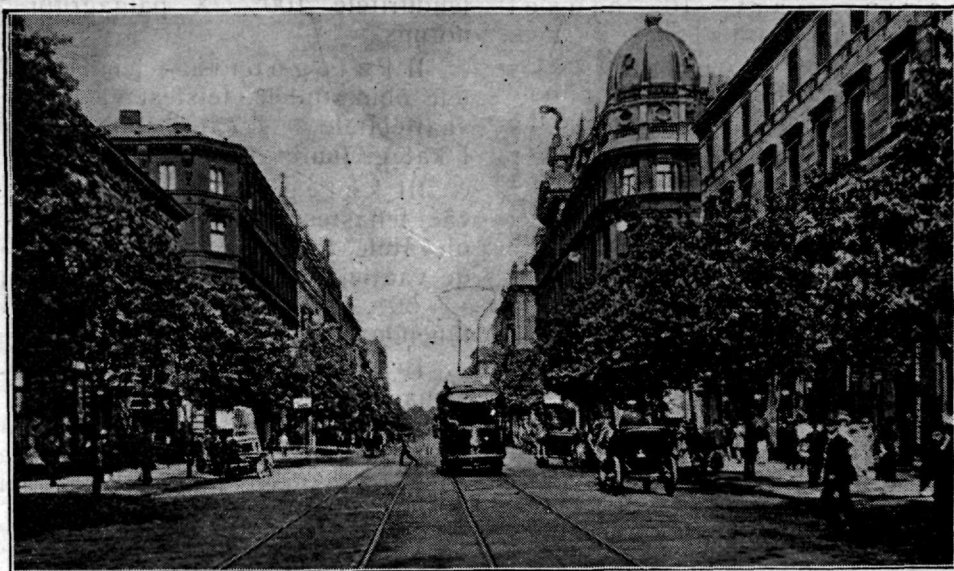
Muud riidevarustuse soetamise raha ega ka natuuras midagi poola ohvitserid ei saa.

Sama artikkel 91, pkt. 3 alusel makstakse ohvitseridele, kes katse, osalise ehk üldise mobilisatsiooni korral mobiliseeritavatesse üksustesse määratud, ühekordselt varustuse ja rakmete muretsemise abiraha 700 punkti suuruses (s. o. zl. 301:00).

i) 1923. a. seadluse sama artikkel 10 alusel, millega Valitsusele õigus antakse, erilisatasusid määrata, on ka äratähendatud, et riigiametnikule ja tema perekonnale arstiabi antakse. Selle seadlusele tugenedes ongi Valitsus oma otsusega 4. VIII. 1926. a. kindlaks määranud need alused, millede põhjal riigiametnikkudele ja nende perekonna liigetele arstiabi võidakse anda. Riigiametniku haigemajas ravitsemise kuludest katab riik 75%, kuna 25% riigiametniku enese kanda jäävad; arstide poolt väljakirjutatud rohtude alatasub riik 50%, kuna ülejääv osa riigiametniku kanda on. Riiklistes muda- ja veeravilates kasutavad riigiametnikud ja nende perekonnad 50% hinnaalandust.

k) 1923. a. seadluse art. 10 alusel võttis Valitsus 4. IX. 1925. a. otsuse vastu, mille põhjal riigiametnikkudele senini kuni on maksev regulats. lisatasu, makstakse tagasi nende laste kooliraha, ka kui nad era-, kesk- ehk kutsekoolides õpivad. Vastava era-, kesk- ja kutsekoolide nimekirjad avaldab iga õppeaasta algul Haridusministeerium. Erakeskkoolis ei tasu aga riik õppemaksu alal rohkem kui 300 zloty ja keskkutsekoolis mitte üle 450 zloty õppeaastal

Peale eelpool äramärgitud lisatasude (punktides a—k), mis enam-vähem kõikide ohvitseride kohta maksvad, on Va-

Varssavi peatänavaid Marssalkowska.

litsuse otsusega veel rida erilisi lisatasusid maksuma pandud, mida eritingimustes ehk erialal töötavatele ohvitseridele (lennuväelased, topografid, kadetid, meriväelased jne) makstakse.

1) 1923. a. seadluse art. 10. alusel makstakse sõjaväelastele, kes väljaspool oma garnisone õppustest ehk sõjaväelise ettevalmist. ning kehal. kasvat. laagrites osa võtavad, erilist õppuste (laagri) päevaraha järgnevate normide kohaselt päevas:

abielus seisvat. ohvitseridele 11 punkti (s. o. zl. 4:73 = Kr. 1:98);

perekonnata ohvitseridele 5,5 punkti (s. o. zl. 2:36 = Kr. 0:99);

abielus üleajateenij. allohv. 5,5 punkti perekonnata üleajat. allovits. 2,75 pkt. ajateenijatele sõduritele 0,7—0,2 pkt.

1924. aastast kuni 1928. a. maksti seda õppuste päevaraha poole normi suuruses, alles Valitsuse otsusega 30. VI. 28. a. hakati seda päevaraha täies suuruses välja maksuma.

2) Sama seadluse art. 10. alusel võib Valitsuse otsuse põhjal 21. I. 1924. a. tehnilistes vägedes (sappööri, side, raudtee, tankide, autoväeosaades) erilist tehniliste vägede õppuste praktilisel väljaõppe perioodil päevaraha maksta ja seda järgmiste normide kohaselt:

ohvitseridele 2,75 punkti (s. o. zl. 1:18 = Kr. 0:50);

üleajateenij. allohv. 1,375 punkti.

Seda päevaraha maksti kuni 1928. a. poole normi suuruses (s. o. 50% tema normist) ja alles Valitsuse otsusel 30. VI. 1928. a. on hakatud seda päevaraha täies normis välja maksuma.

3) Seadluse art. 10. alusel makstakse Valitsuse otsusel 7. I. 1925. a. sõjaväesteenivatele meistritele, kes lennuväe, auto ja relvastuse töökodades töötavad ehk kes mujal teiste töid juhatavad, tegelikkude tööpäevade eest erilist päevaraha $\frac{1}{100}$ — $\frac{1}{60}$ osa kuupalga normist.

4) Seadluse art. 10. alusel makstakse Valitsuse otsusel 13. I. 1925. ja 11. III. 25. a. Sõjaministeeriumi Kohtudepartamentis ja kohtualaltegutsevatele ohvitseridele vastavalt ametkohtadele, peale teiste lisatasude, nende erilisi teenistustingimusi arvesse võttes, veelerilist kuulisatasu 100 kuni 500 punktini (s. o. zl. 43:00 — zl. 215:00).

5) Seadluse art. 10. alusel makstakse Valitsuse otsusel 6. XII. 1928. a. sõjaväelastele, ja eraametnikkudele, kes Sõjav. Gaasiasjanduse Instituudis ehk Sõjav. Gaasiasjanduse Koolis teenistuses, erilist lisatasu, vastavalt funktsioonidele, mis neil neis asutustes täita 10—50% põhipalga normist.

6) Seadluse art. 10. alusel on Valitsus oma otsusega 21. I. 1924. a. topograafidele, geodetidetele ja nende käsituses viibivatele sõduritele välistööde ajaks kindlaks määratud erilise lisatasu, nende põhipalga 100% suuruses normis. Kuni 1927. a. maksti seda lisatasu poole suuruses normis välja, Valitsuse otsusega 25. VII. 1927. a. makstakse seda tasu aga täies ulatuses.

7) Seadluse art. 91. alusel on Valitsuse otsusega 1. VII. 1927. a. lennuväe teenivale personaalile eriline a) aeronautiline kuulisatasu ja b) aeronautika preemiad määratud.

a) aeronautiline lisatasu:

I kategooria lisatasu — ohvitseridele-lenduritele ja koosseisus ettenähtud lendur-vaatlejatele, õhupallide lenduritele — 100% vastavalt aukraadile põhipalgagrupis a) astes normile; sõduritele-

lenduritele 100% X palgagrupi aste a) normis.

II kategooria — lennukitel lendavatele õhukütidele, teistest väeliikid. lendur-vaatlejatele — 75% põhipalgast, nagu I kateg. juures tähendatud.

III kategooria — tehnilistele lennuväe tehastes, rügemendi tehastes, ametisolevatele tehnil. kontrollööridele, õhupallide vaatlejatele, lennuväe koolide õpilastele — 50% põhipalgast nagu kad. I juures tähendatud.

IV kategooria — tehnilist. ohvits., mehanikutele, raadio-telegraf., fotograafidel ja teistele lennuväe spetsialistidele, kui nad omal erialal kaasa lendavad — 30% põhipalgast, nagu I kateg. juures tähendatud.

V kategooria — õhupallide mehanikutele ja teistele õhupallide spetsialistidele, õhupallide koolide ja kursuste õpilastele — 25% põhipalgast, nagu kateg. I juures tähendatud.

b) Aeronautika preemiad.

Lendude alal tegutsev personaal võib erilisi lennuväe preemiaid saada, kui ta alljärgnevat tingimised täitnud on:

Lenduritel vähemalt poolaastas 10 lennutundi (selle hulgas 2 lendu à 150 km, 2 lendu 2000 m kõrgusel, kõige vähemalt 25 maandumist olnud); lendur-vaatlejat. — vähemalt 10 lennutundi (selles 2 lendu à 150 km, erilised fotograf. ja radio ülesanded hästi täidetud). Väljaspool liiniüksusi teenivatel lenduritel ja vaatlejal tuleb vähemalt 6 tundi (15 maandumist) õhus viibida.

Õhupallidel peavad vähemalt 4 korda poolaastas kaheks tunniks õhku tõusma.

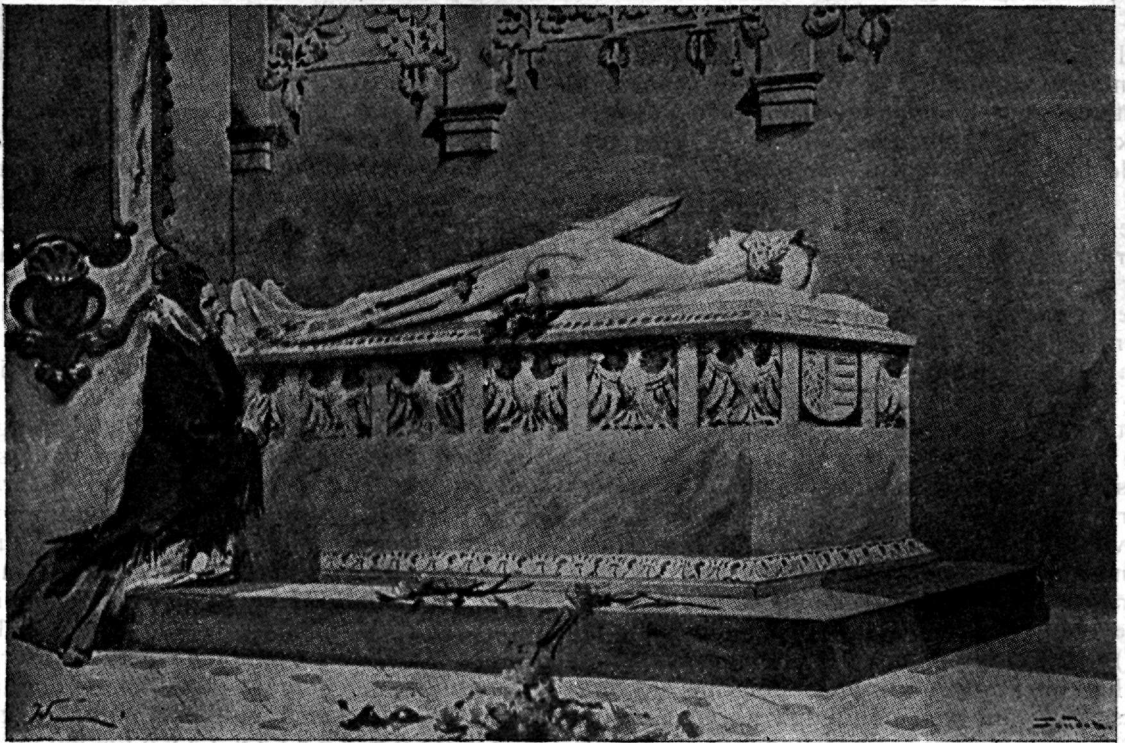
Lendurid ja lendur-vaatlejad, kes eelpooltoodud tingimised täitnud, saavad üle-normi lennatud lennutundide eest (õised lennud) preemia-tasu ja nimelt iga tunni eest 25 punkti (s. o. $25 \times \text{zl. } 0:43 = \text{zl. } 10:75 = \text{Kr. } 4:51$). Kuid poole aasta kestes ei või lendurid üle 30 sarnast üle-normi lennutundi (õised lennud) olla.

Lennuväe koolides ja traineerimis-eskadrillides töötavad lendur-instruktorid saavad vaatamata aeronautika lisatasule iga õpilasega teostatud lennu pealt: ohvitserid 0,4 punkti (s. o. 17 grossi = 7 senti), allohvitserid — 0,3 punkti.

Lennuväe tehastes ja töökodades ametis seisvad lendurid-kontrollöörid saavad iga uuetüübilise lennuki sissesõidutamise

Pilt Wawelist, Krakovis.
T. Kosciuszko V. Lokietka haua juures.

Eluga lepitavaid hauaehiseid . . .

Kuninganna Jadwiga haud Wawelis, Poola kuningate matusepaigas Krakovis.

eest 256 punkti (zl. 110.—); iga uue, juba tuntud süsteemi lennuki sissesõitmise eest — 64 punkti; iga remonteeritud lennuki sissesõitmise eest — 39 punkti.

Reserv lennuvé ohvitseridele makstakse erialadel lisatasu ja preemiaid.

8) Meriväelastele makstakse navigatsiooni ajal peale hariliku palga ja teiste lisatasude seadluse art. 10. alusel valitsuse otsusel 1924. a. — 21./1 (hiljem järgnenud muudatustega) erilist navigats. lisatasu vastavalt selle järele, kas nad merel (jõgedel) ehk reservis järgmistes kuu-normides:

	Merel viibimisel.	Reservis viibimisel.
Admiral	1200 punkti	600 punkti.
Kontr-admiral	780 „	390 „
Komander	600 „	300 „
Komander — ltn.	480 „	240 „
Komander — noor.-ltn.	420 „	210 „
Kapten — ltn.	300 „	150 „
Leitnant	240 „	120 „
N.-leitnant	210 „	105 „
Üleajateenijad — allohvitserid	180—90	90—45

Ajateenijad sõdurid,

vabatahtlikud 78—6 39—3

9) 1923. a. seadluse art. 92. ja 93. alusel on valitsus 1924. a. erilised tuukrite ja spetsialistide lisatasud maksuma pannud, mida järgmiste normide kohaselt makstakse:

a) tuukrite lisatasu iga vee all olemise tunni eest:

kuni 10 mtr sügavuseni: ohvits. — 10 punkti (zl. 4:30 = Kr. 1:80), üleajateen. — 7 punkti, ajateenij. — 5,25 punkti, õpilastele — 2,25 punkti;

kuni 30 m sügavuseni: ohvits. — 14 punkti (zl. 6:02 = Kr. 2:52), üleajateen. — 11 punkti, ajateenij. — 9 punkti, õpilastele — 5,50 punkti.

üle 30 m sügavuse: ohvits. — 18 punkti (zl. 7:74 = Kr. 3:25), üleajateen. — 15 punkti, ajateenij. — 13,75 punkti, õpilastele — 6,50 punkti.

b) navigatsiooni ajal makstakse ohvitseridele-spetsialistidele vastavalt ametkohtadele erilist lisatasu päevas 8—4 punkti (zl. 3:44 — 1:72 = Kr. 1:44 — Kr. 0:77).

10. Komandeerimise päevarahade normid.

1923. a. seadluse art. 10. põhjal on valitsus kindlaks määranud ka komandeerimis-päevarahade ja abirahade normid mitmesugustel juhustel: lühikeseajalistel, pikaajalistel komandeerimistel ja ohvitseride üleviimistel ühest väeosast teise:

a) lühikeseajalistel komandeerimistel makstakse: I) päevaraha ja II) sõidukulud;

b) pikemaajalistel komandeerimistel makstakse: I) päevaraha kogu komandeerimisel viibimise ajal, II) sõidukulud;

c) ohvitseri üleviimisel ühest väeosast teise, tasutakse: I) päevaraha reisi ajal ja 24 tunni eest uues teenistuskohas, samuti ka ohvitseri abikaasale 75% ja laste peale 50% ohvitseri päevarahade normi suuruses ning sama aja eest; II) sõidukulud nii ohvitserile kui ka tema perekonnale, peale selle ühe teenija reisikulud (viimasel III klass); III) majakraami veokulud; IV) makstakse erilist ühekordset abiraha: poissmeest. ohvits. 75% ühe kuu põhipalga normist (ühes 10% palgalisaga), perekonnaga ohvits: kuni 3-liikmelise perekonnaga — 75% kahe kuu põhipalga normist ja üle 3-liikm. perekonnaga — 75% kolme kuu põhipalga normist.

Päevarahade normid on järgmised:

Marssal	100 zl. (Kr. 42:00)
Väel. kindral, admir.	50 „ („ 21:00)
Diviisi kindral	35 „
Brigaadi kindral	35 „
Kolonel	25 „ („ 10:50)
Kolonel-ltn., majoor	20 „ („ 8:40)
Kapten	15 „ („ 6:30)
Leitnant	13 „ („ 5:20)
N.-leitnant	11,5 „ („ 4:85)
Üleajateen.-allohv.	9,5 zl. — 6,5 zl.

Komandeerimistel pealinna ehk Sileesiasse ning Gdyniasse on päevarahade norm 20% kõrgem.

Pikaajalistel komandeerimistel (mis üldse 6 kuud kesta võib) makstakse ohvitseridele päevaraha täies normis esimeste kahe nädalate jooksul, järgneva 6 nädala jooksul vähendatud päevaraha: poissmeestele 40% ja abielus ohvits. 20% võrra; ka selle 6 nädala möödumisel makstakse poissmeest. 50% ja abielus ohvits. 30% võrra vähendatud päevaraha.

Pikaajalistel komandeerimistel viibivateks loetakse ka mitmed ohvits. täienduskursustele komandeeritud.

Välisriikidesse komandeerimistel on erinormid maksvad.

11) 1923. a. seadluse art. 15. alusel on riigiametnikkudel ja elukutselistel sõjaväelastel õigus palga arvel erijuhustel protsendita laenu saada:

Ühe kuu palganormi suuruses saadud laenu tasutakse 6 kuu jooksul, kahe kuu palganormi suuruses — 12 kuu jooksul ja kolme kuu palganormi suuruses saadud laenu tasutakse 24 kuu jooksul.

12) 1923. a. seadluse art. 10. näeb ette, et riigiametnikkudele sõidul raudteedel teatud hinnaalandusi võidakse anda. Senini pole seda küll veel valitsus mingisuguse otsuse näol teostanud, on vaid sel alal maksev Raudteede Ministri määrus 30. VI 1920. a., mille põhjal riigiametnikud raudteedel sõidul 50% hinnaalandust kasutavad (I klassis — sõjaväelased majoorist kõrgemale, II kl. — nooremad ohvitserid, III kl. — üleajateenijad, ajateenijad).

Erilise eesõigusena teiste riigiametnikkude hulgast kasutavad elukutselised sõjaväelased puhkusel viibides kuni 2 korda aastas tasuta sõiduõigust raudteedel (s. o. sõit sünniriigi kulul), kusjuures igal korral sõjaväelasel õigus on kuni 5 tasuta raudteepileti peale (rozkaż wyjazdowy). See on suuremaks eesõiguseks, mis ohvitseridel teiste riigiametnikkude ees ja nagu kuulda, tahetakse uues ohvits. pragmatikas seda ka sõjaväelaste perekondade peale laiendada.

Olgu siinkohal meele tuletatud, et teiseks suureks eesõiguseks, mis sõjaväelastel teiste riigiametnikkude ees, ja seda nende teenistuse eritingimusi arvesse võttes, on sõjaväelast. maksetav teenistuse lisatasu.

13) „Virtuti Militari“ (meie „Vabaduse Risti“ mõistele sarnane) risti kavalerid saavad iga aasta pensioni 300 zlotty (Kr. 126:00) suuruses summas.

Nagu eelpooltoodust näha, on ohvitseride palgaolud Poolas, võrreldes meie omadega, märksa paremad. Mis aga väga tähtis, ohvitserid kasutavad, nende teenistuse eritingimisi arvesse võttes, teatud eesõigusi ka palga mõttes teiste riigiametnikkudega võrreldes.

Selgema ettekujutuse saamiseks poola ohvitseride palganormidest (kuna selle väljaarvestamine kaunis keeruline ülesanne) toon allpool mõned neist ära, selleks paar näidet võttes:

	Põhipalk ühes regulats. lisatasuga	10% palgakõr- gendus	15% palgalisa, põhipalk, regulats. lisa- tasu + 10% palgakõr- gend.	Teenistuslisatasu	Korteri lisatasu	Ü l d s e	
1. a) N-leitnant, rühmatülem, Lvovis poisimees	450 punkti = zl. 193,5	zl. 19,36	zl. 31,93	150 punkti = zl. 64,5	zl. 45,19	zl. 354,47 = Kr. 149:00	
b) Sama noor-leitnant, rühmatülem, poisimees, Varsavis	450 punkti = zl. 193,5 pealinna lisat. = kokku zl. 255,42	zl. 19,35 + 20% = kokku zl. 255,42	zl. 38,31	zl. 64,5	zl. 60,00	zl. 418,23 = Kr. 175:65	
	Põhipalk ühes regulat- siooni lisatasu + 10% palgakõrgendus	20% pealin- na respet. 10% Silesia- Gdynia lisat.	15% pal- galisa (lahi. 1 ja 2 juure)	Majandusl. lisa- tasu (10% + 15%)	Teenistuslisatasu	Korteri lisatasu	Ü l d s e
2. a) K a p t e n. 7 a. aukraa- dis, kompül., Rovnos, naine + 2 last	780 punkti = zl. 335,40 + zl. 33,54 = zl. 368,94 zl. 368,94	—	zl. 55,34 zl. 77,48	3 × zl. 23,93 = zl. 71,79	250 p. = zl. 107,50	zl. 51,00	zl. 654,57 = Kr. 274:90
b) Sama k a p t e n, Katovices Ülem-Silesia)	860 punkti = zl. 369,8 + zl. 36,98 = 406,78 zl. 406,78	—	zl. 61,02 zl. 73,22	zl. 23,93 zl. 28,72	350 p. = zl. 150,50 zl. 150,50	zl. 48,76 zl. 51,00 zl. 96,68	zl. 850,76 = Kr. 357:90 zl. 693,23 = Kr. 291:15 zl. 837,25 = Kr. 351:65
3. a) Major, 2 a. aukraadis, patül., Pinski, naismees	1260 punkti = zl. 541,80 + zl. 54,18 = zl. 595,98 zl. 595,98	—	zl. 81,36	3 × zl. 23,93 = zl. 71,79	600 pkti = zl. 258	zl. 114,30	zl. 1207,05 = Kr. 506:95 zl. 1129,47 = Kr. 474:30
b) Sama major, V a r s a v i s c) Sama major-lendur, divis- jonitülem, naismees, Varsavis	1160 punkti = zl. 498,80 + zl. 49,88 = zl. 548,68 zl. 548,68	—	zl. 82,30	zl. 23,93	900 pkti = zl. 387	zl. 51,00	zl. 1221,90 = Kr. 513:20 zl. 1547,60 = Kr. 650:00
4. a) Kolonel, 5 a. aukraadis, rügrül. Vilnos, abielus, 2 last	1860 punkti = zl. 779,80 + zl. 79,98 = zl. 859,78 zl. 859,78	—	zl. 158,86	2 × 28,72 = zl. 57,44	1500 pkti = 645,00	zl. 242,86	zl. 2159,40 = Kr. 906:95
b) Meriv. komand., jõelaevas- tiku juhat. Pinski, abielus, na- vigats. ajal (kampanias)							
5. Brig. kindral, div. tülem Ka- tovitzes (Ül.-Silesias), poisimees							
6. Diviisi kindral, armees ins- pektor, Varsavis, 2-liikmelise perekonnaga							

Krakovi linna raekoda.

St. Tondos'i maali järele.

Siinjuures olgu tähendatud, et elukallidus provintsilinnades (peale Sileesia Vojevodstvo ja suuremate linnade, nagu Lvov, Vilno, Poznan, Krakov) vahest ainult korterite mõttes Poolas kõrgem on meie omast (10% võrra). Varsavis on üldiselt elukallidus 20—30% kõrgem Tallinna omast (väljaarvatud korterid, kuna siin sundusliku üüriseaduse tõttu korteritega spekulimine ja seda fantastiliste hindadega väga moes; kuid suuremat osa sõjaväelasi see enam ei puuduta, kuna neil riiklise laenu abil ehitatud omad korterid ehk teenistuskorterid käes).

Nagu sellest kokkuvõttest näha, on ohvitseride palgaolud paranema hakanud marsal Pilsudski võimule pääsemise silmapilgust 1926. a. teisest poolest saadik, kuna nad veel sama aasta algul zloty devalveerimise tagajärjel enam-vähem meie ohvitseride palkade normidele vastasid.

Mõne sõnaga puudutaksin ka Poola ohvitseride palgast tehtavaid mahaarvamisi ja Poolas maksvaid pensioninorme ohvitseridele.

Ohvitseride palgast arvatakse maha iga kuu:

- 1) täiest palgasummast (väljaarvatud pealinna või Sileesia lisatasu) 3% emerituur kassasse, ja
- 2) tulumaksuna täiest palgasummast (väljaarvatud korteriraha) järgneva tabeli järele vastavalt riigilt saadavast summast mahaarvamise teel palga väljamaksmisel iga kuu:

Palgasumma aastas.	Mahaarvatav tulu- maksuks %.
zl. 2.500—2.600	1,5%
„ 2.600—2.700	1,6%
„ 2.700—2.800	1,7%
„ 2.800—2.900	1,8%
„ 2.900—3.000	1,9%
„ 3.000—3.100	2 %
„ 3.800—3.200	2,1% jne.
„ 3.800—4.000	2,5%
„ 4.000—4.200	2,6%
„ 5.200—5.600	3 %
„ 7.200—7.600	3,5%
„ 7.600—8.000	3,6%
„ 8.800—9.600	4,1%
„ 10.400—11.200	4,6%
„ 12.000—13.000	4,9%
„ 14.000—15.000	6,1%
„ 17.000—18.000	7,1%
„ 20.000—22.000	8 %
„ 28.000—30.000	9,2%
„ 34.000—36.000	10,3%

Mis puutub poola ohvitseride pensioninormidesse, siis näeb seadlus ette juba pensioni (emerytur'a) maksmist 10-aastase teenistuse järele 40% suuruses summas täiest palgasummast (väljaarvatud teenistus- ja pealinna lisatasud), mis ohvitser enne reservi või erusse arvamist tegelikus teenistuses sai.

Pensionisumma suureneb iga väljateenitud aastaga 2,4% võrra, nii saab ohvitser 11 väljateenit. teenistusaasta eest 42,4%, 15 a. järele — 52%, 20 a. järele — 64%, 25 aasta järele — 76%, 35 aasta järele täieliku palgasumma (100%):

Poola sõjatööstus.

KUI Poola 1918. a. lõpul algas oma piiride kaitsmist arvurikka vaenlaste vastu, siis ei võinud olla veel juttu sarnasest omast sõjatööstusest, mis oleks suutnud rahuldada rinde nõudeid, kui varustuses nii laskemoonas.

Rinde nõudeid rahuldati tollajal kolmest allikast: a) okupatsioonivägedelt maha jäetud varustuse, relvastuse ja laskemoonaga, b) kindral Hallerilt tema väeosadega Prantsusmaalt kaasa toodud varustuse ja relvastusega, d) sisseostudega demobiliseeritavatel lääneriikide vägedelt.

Kodumaa tööstuse osa rinde varustamisel oli väike, sedaenam, et okupandid olid rüüstanud palju Poola pinnal olevatest tehastest ja vabrikutest, milliseid muidu oleks võinud kiires korras sooveldada sõjatööstuseks. Esimene, mida suutsime teha, see oli luua relvastuse ja varustuse parandamise asutised — tehased. Asi arenes nii, et peagi võisime neis tehastes korda seada autoid ja lennukeid ning alustada laskemoona valmistamist.

Võidurikka sõja järele algas palav töö sõjatööstuse loomisel. Et kiirendada sõjatööstuse edu ja ülesseatud kavade täitmist, tuli panna maksma sõjaväelt nõuetavate varustusartiklite tüübid ja võimalik ühtlus.

Kui tänapäev võrrelda Poola sõjatööstust sellega, mis oli kümne aasta eest, siis on märgata suurt edu. Poola võib nüüd oma toodanguga rahuldada sõjaväe peamisi nõudeid. Tänapäev valmistatakse Poolas suurel arvul käsirelvu, kuulipildujaid, miinipildujaid, mitmetliiki laskemoona, käsigranaate, lõhkeaineid, gaasimaski, lennukeid koos mootoriga, autoid, raadiojaamade sisseseadeid, välitelefone, pontoone (sõjasilla materjale), välikööke, sõjaväe binokleid jne. jne.

Poola sõjatööstus ei kata ainult omi rahuaja nõudeid, tal on suured ülejäägid ekspordiks. Toodang on kõrge kvaliteediga, võib igas suhtes, eriti odavusega, edukalt võistelda maailmaturul. Soodus-

tab Poola sõjatööstusel edukat konkurentsi see asjaolu, et ta on noor, tema siseseaded on modernimad, tehnikanõuete viimane sõna.

Rööbiti suursõjatööstusega on arenenud väiketööstused — varustuse, relvade, gaasikaitse jne. alal, eriti aga autotööstuses, lennuasjanduses ja elektrotehnikas.

Poola suudab täita oma armee suhtes kõiki nõudeid — vormi, jalatsite, pesu, toitlustamise, sanitaar, kütte, määride, valgustuse, kirjutuse jne. aladel, ilma pingutuse, sest tööstus neil aladel on niivõrt arenenud, et produktsioonis tekivad ülejäägid.

Mis puutub tooresainete küsimusse, siis Poola on siin eriti heas seisukorras, sest ta omab kõik tähtsamad ja sõjatööstuseks vajalikud tooresained. Nii on tal arenenud kivisöe tootmine, rauakaevandused, petrooleumiallikad, tsingilademed, tinatootmine, soolalademed, kalitööstus, piiritusetoodang jne. Eriti tuleks mainida raudtööstust, mis suudab sõjandusele anda kõrgeväärtuslikke terase sorte.

Tööstuses tarvilikke masinaid, aparate, abinõusid valmistab tänapäeva Poola suurelt osalt ise.

Arvestades Poola geopolitilise olukorraga, on tähtis sõjatööstuse julgeolek. Selleks püütaksegi sõjatööstust koondada maa südamesse, milleks antud eriseaduski.

Sõjatööstus ei suuda arenda ja pidada võistlejatega sammu, kui riigil puudub tööstusele tarvilik tehniline personaal. Ka sellel alal on olukord kindlustatud. Poolal on suur arv eriteadlasi-insenere ja meistreid, kes suudavad hästi lahendada kõik sõjatööstuselt esitatavad probleemid ja tehnilised küsimused. Varssavi ülikool ja politehnikum annavad eriettevalmistust tööjõududele sõjatööstuses.

Niisugune on üldjoontes Poola sõjatööstuse tänapäev. Tema edu on kõigile nähtav. Ta moodustab tõsise faktori kalli verega võidetud Poola vabaduse kaitsel.

Üldjooni Poola riigikaitse korraldusest ja sõjaväe organisatsioonist. *)

1. Üldine väeteenistuskohustus.

POO LA sõjalise jõu organisatsioon põhjeneb üldisel väeteenistuskohustusel, millele alluvad kõik meessoost kodanikud, kui neid vastav sõjaväeasutus sellest ei vabasta.

Väeteenistuskohustus langeb kolme järku: 1) aktiivteenistus, 2) tagavaraväeteenistus ja 3) maakaitseväeteenistus.

Aktiivteenistus kestab vastavalt sellekohasele seadusele kaks aastat kõigis väeliikides, välja arvatud ratsavägi ja ratsakahurvägi, kus ta kestvus on kaks aastat üks kuu, ning mereväes, kus tuleb teenida kaks aastat kolm kuud. Tegelikult kestab aga aktiivteenistuse aeg eelarveliste raskuste tõttu kõigis väeliikides ja -asutustes, väljaarvatud ratsavägi, tehnilised väeosad, lennu- ja merevägi, ainult poolteist aastat, mille möödu-

Jalaväe pealetungil.

Väeteenistuskohustus algab selle kalendriaasta alul, mil väeteenistuskohustusline saab 21 aastat vanaks, ning kestab aktiivteenistuses 23. eluaastani, tagavaraväes 40. eluaastani kõigile, 50. eluaastani ohvitseridele, maakaitseväes 50. eluaastani kõigile, 60. eluaastani ohvitseridele. Sõjaajal algab väeteenistuskohustus juba selle kalendriaasta algusega, mil väeteenistuskohustusline saab 19 aastat vanaks.

misel meeskonnad määratakse puhkusele seadusliku teenistusaja lõpuni.

Teenistus tagavaraväes mahutab endasse 4 tagavaraväeõppust kolme- kuni kaheksanädalise kestvusega nii ohvitseridele kui meeskondadele. Tegelikult on aga ka neid õppusi eelarvelistel kaalutlustel tublisti kärbitud.

Maakaitseväeteenistuses ei ole õppusi ette nähtud.

Noorsõdurid, kes on lõpetanud keskkooli, saavad teenistusaja lühendamise soodustuse osaliseks, teenides vaid 15 kuud, milledest 9 kuud viibitakse mõnes vastavas tagavaraväejunkrute koo-

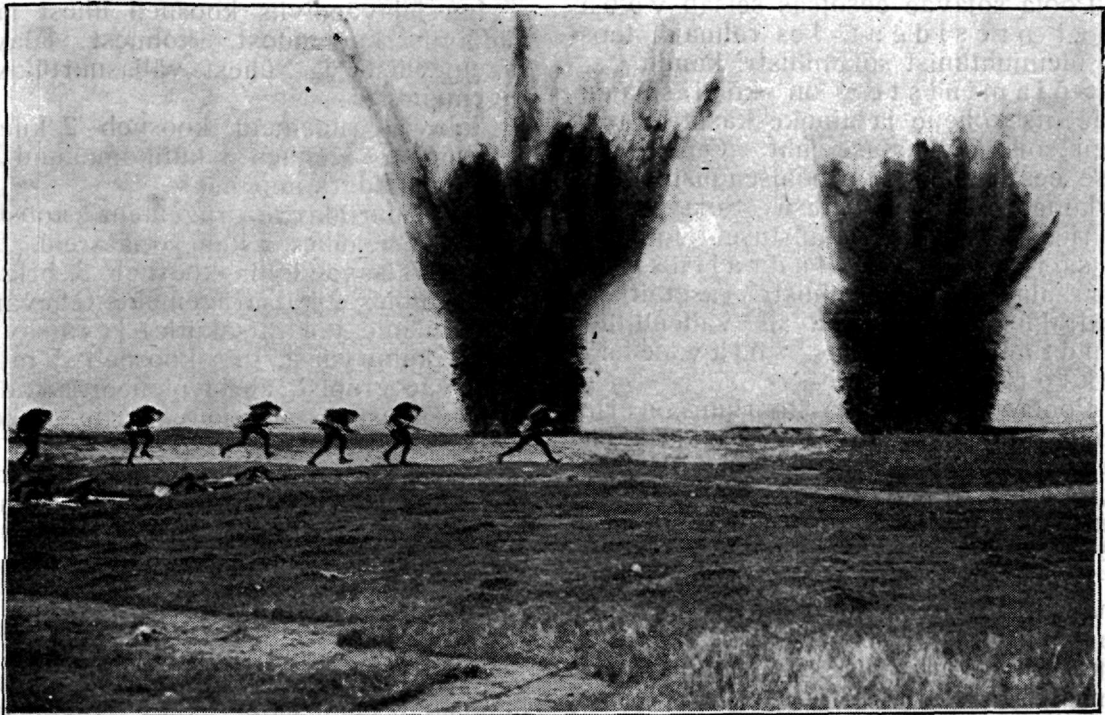
*) Peaallikatena kasutatud „Jahrbuch für Polen 1930/1931“, „Die Nord-Europäischen Staaten“ ja „Statistischen Atlas 1930“.

lis, 6 kuud aga vastavas väeosas prakti-
liste kogemuste omandamiseks.

Ajapikendust antakse kesk- ja üliskoole-
lde õpilastele, põhimõttelikult aga mitte
kauem kui 24. eluaastani. Peale selle
võib ajapikendust saada siis, kui väetee-
nistuskohustusline on: a) ainuke pere-
konna toitja, b) päritava põllumajandus-
liku üksuse omanik, c) ajutiselt väetee-
nistuseks kõlbmatu.

tesse. Tegelikult aga alustavad oktoob-
ris oma väeteenistuskohustuste täitmist
vaid need noorsõdurid, kes on määratud
kaheaastase teenistusaja kestvusega väe-
liikidesse, kuma ülejäänuid (18-kuuse tee-
nistusajaga) pooled paigutatakse väeosa-
desse oktoobri keskpaigas, teine pool
aga alles järgmise aasta märtsis.

Iga-aastane noorsõdurite võtmine an-
nab Poolamaal keskmiselt vaid 198.000

Jalaväe pealetungil.

Noorsõdurite vastuvõtmist toimetata-
takse üks kord aastas 1. mai ja 30. juuni
vahel. Korralduse noorsõdurite vastu-
võtmiseks teeb sõjaminister, selle läbi-
viimine on siseministri ülesandeks, kes
seda teostab tsiviil-sõjaväelaste vastu-
võtu-segakomisjonide abil. Viimased hin-
davad väekohustusliste teenistusvõimeid,
jagades neid viide kategooriasse: kat. A
— aktiivteenistuseks kõlbulised; kat. B
— ajutiselt aktiivteenistuseks kõlbmatud;
kat. C — relvaga maakaitseväeteenistu-
seks kõlbulised; kat. D — relvata maa-
kaitseväeteenistuseks kõlbulised, ning
kat. E — sõjaväeteenistuseks hoopis kõlb-
matud.

Kõik A kategooriasse arvatud peavad
sama aasta oktoobris, mil nad tunnustati
aktiivteenistuseks kõlbulisteks, ilmuma
vastavatesse väeosadesse või -asutis-

A kategooria sõdurit, kuna suuremat arvu
ei luba piiratud eelarve. Selle tagajär-
jeks on, et vaid pooled teenistuskõlbulis-
test võetakse tegevteenistusse. Ülejää-
nud moodustavad nõndanimetatud lisa-
tagavaraväe. Neid kasutatakse tegev-
teenistuses vaid siis, kui loomulik tegev-
teenistusest lahkumine esile kutsub sar-
nase vajaduse. Mis nendest siis veel
järele jääb, loetakse ilma väljaõppeta
tagavaraväkke.

Eelarvele vastavalt koosneb Poola
sõjavägi:

17.100	ohvitserist
37.000	allohvitserist
198.000	sõdurist

Kokku 252.100 sõjaväelasest.

See arv on minimaalne, kui arvestada,
et näiteks Saksamaal valitses enne Maa-

ilmasõda põhimõte: rahuaegse sõjaväe koosseis peab olema vähemalt 1% elanikkude arvust. Kui viimast põhimõtet teostada Poolas, siis peaks tal vastavalt ta 30 miljonile elanikule olema vähemalt 300.000 sõdurit, ohvitsere ja allohvitsere arvamata, kuna tal nüüd on aga vaid 198.000 sõdurit.

2. Sõjaväge juhtivad asutised.

Poola sõjaväe eesotsas seisab vabariigi president, kes rahuajal teostab ülemjuhtimist sõjaministri kaudu.

Sõjaminister on kõigi sõjajõudude otsekohene ja ainuke käsutaja ning kogu sõjaväevalitsuse juht. Oma tegevuse eest kannab ta põhiseaduslikku ja parlamentlikku vastutust. Sõjaväe kui ka riigi sõjaks ettevalmistuse toiminguis on sõjavägede kindralinspektor alaliseks sõjaministri asetäitjaks. Kindralinspektorile alluvad vahenditult: kindralstaap ja sõjaväeinspektorid.

Poola vabariigi territoorium on jaotatud kümneks sõjaväe piirkonnaks: 1) Warssaw, 2) Lublin, 3) Grodno, 4) Lodz, 5) Krakow, 6) Lwow, 7) Poznan, 8) Torun, 9) Brzesc nad Bugiem, ja 10) Przemysl.

Iga sõjaväe piirkonna eesotsas asub kindrali auastmes kohaliku korpuse komandant. Tema on sõjaministri nimel kõrgeim sõjaväeline instants oma piirkonnas.

Korpuse komandandile alluvad kõik tema piirkonnas asuvad väeosad ja juhtivad asutised, nii mobilisatsiooni ning ametkondade ja materjalide valitsemise kui ka lisatagavaraväe ja varustamise suhtes, samuti ka järelvalve julgeoleku, korra ja distsipliini suhtes. Sõjaväe organisatsiooni ja väljaõppe suhtes alluvad temale juhtimise organid nende juhtide kaudu, kui ka brigaadidesse ja diviisidesse kuuluvad väeosad brigaadi- ja diviisijuhtide kaudu. Peale nende on aga olemas veel väeosi ja asutisi, mis ei kuulu brigaadide ja diviiside koosseisu. Viimased alluvad vahenditult sõjaministrile (resp. selle esimesele või teisele abile) sõjaministeeriumi vastavate osakonnajuhatajate kaudu.

Korpuse komandandi organiteks juhtimise ja varustamise alal on vahenditult temale alluvad juhtimisharude juhid oma asutistega, julgeoleku, korra ja distsipliini alal — garnisoni komandandid, šandarmi komandandid ja sõjakohtute juhid,

lisatagavaravägede suhtes — maakondade lisatagavaraväe komandandid, kes asuvad neile alluvais piirkonnas.

3. Maavägede organisatsioon.

Poola sõjavägi koosneb 30 jalaväediviisist, 6 iseseisvast ratsaväebrigadist ning tervest reast väeosist, kes asuvad väljaspool diviiside ja brigaadide koosseise.

Iga jalaväediviis koosneb ühest jalaväediviisi komandost, kolmest jalaväerügemendist ja ühest väljasuurtükiväerügemendist.

Jalaväe rügement koosneb 2 kuni 3 pataljonist, igas ühes 3 kütikompaniid ja üks kuulipildurkompanii.

Väljasuurtükiväe rügement koosneb 3 grupist, igas ühes 2 kuni 3 patareid.

Iga ratsaväediviis koosneb 3 brigadist, igas ühes 2 ratsarügementi (chevaux-léger, ulanid või ratsakütid) ja ratsaväediviisi kahurväest, mis koosneb 2 ratsakahurväe grupist, ühest pioneer-eskadronist ja ühest soomus-jõuvankrite eskadronist.

Iseseisev ratsaväebrigad koosneb 2-st kuni 3-st ratsarügemendist, ühest ratsakahurväe grupist, ühest pioneer-eskadronist ja mõnikord ka ühest soomus-jõuvankrite eskadronist.

Väljaspool jala- ja ratsaväediviise ja -brigaade seisavad auto-tankid (üks rügement), raske kahurvägi (11 rügementi), mägestiku-kahurvägi (üks rügement), lennukite-tõrje kahurvägi (7 väeosa), pioneeriosad (10 rügementi), sidemeeskonnad (6 formatsiooni), soomusrongide väeosad (2 rügementi), lennuvägi (6 rügementi), jõuvankrite väeosad (10 gruppi), vooride meeskonnad (10 eskadroni), sanitaariosad (10 pataljoni), varustusosad (10 pataljoni) ja töömeeskonnad (10 pataljoni).

4. Mereväe organisatsioon.

Poolamaa, kellele kuulub küll vaid väike riba merekallast suurepäraselt arenenud Gdynia sadamaga ja oma kaubalaevastikuga, on siiski sunnitud pidama ka väikest sõjalaevastikku, mis suudaks kaitsta Poola kaldaid ja paljutõotavale edenemisele sammuvat kaubalaevastikku.

Poola merevägi koosneb:

- Warssawis asuvast mereväe juhatusest,
- Gdynias asuvast merelaevastikust,
- Pinskis asuvast jõelaevastikust.

Suurtükivägi õppustel.

Mereväe juhatus allub sõjaministrile ning koosneb mereväe staabist ja juhtimisharude juhtidest.

Merelaevastik koosneb merelaevastiku juhatuselt, ühest allveepaatide grupist, ühest torpeedopaatide grupist, ühest traalerite grupist, ühest merelennukite grupist, mõnedest abilaevadest ja Gdynias asuva sõjasadama komandost. Allveepaatide gruppi kuuluvad hiljuti Prantsusmaal ehitatud 3 allveepaati.

Torpeedopaatide gruppi kuuluvad 5 endist Saksa torpeedopaati ja kaks hiljuti Prantsusmaal ehitatud kontertorpeedopaati.

Traalerite gruppi kuuluvad kaks suurtükipaati ja neli traalerit.

Merelennukite gruppi kuuluvad kaks merelennukite rühma.

Peale selle kuuluvad merelaevastiku hulka veel üks kooliristleja, üks koolipurjek, üks koolitorpeedopaat ning üks veeolude uurimise laev.

Pinskis asuv jõelaevastik koosneb jõelaevastiku juhatuselt, staabist ja kolmest liinigrupist. Iga grupp koosneb kahest tornilaevast, ühest relvastatud laevast ja ühest mootorpaatide rühmast. Jõelaevastikku kasutatakse peamiselt maavä-

gede toetusena pääsemiseks Poleesia raskesti pääsetavatesse vetesse ja soodesse.

5. Sõjaväe õppeasutused.

Sõjaväe õppeasutusi on Poolas järgmisi:

- a) ettevalmistuskoolid,
- b) ohvitseridekoolid,
- c) täiendus- ja spetsiaalkoolid,
- d) kõrgemad sõjakoolid.

Ettevalmistuskoolideks loetakse kadetikorpused (3), kui ka jalaväe ohvitseridekoolis igal aastal ärapeatavad ühtlustamiskursused kõigile väeliikidele.

Ohvitseridekoolideks nimetatakse sellaseid, mis välja õpetavad iga üksiku väeliigi alalisi ohvitseri. Need oleksid: jalaväe ohvitseridekool Osrow Mazowieckis (2 aastat), ratsaväe ohvitseridekool Grudziadz'is (2 aastat), kahurväe ohvitseridekool Torunis (2 aastat), tehniliseväe ohvitseridekool Warssawis (3 aastat), sanitaar-ohvitseridekool Warssawis (5 aastat), mereväe ohvitseridekool Torunis (3 aastat), ohvitseridekool allohvitseridele Bydgoszcz'is (2 aastat).

Täiendus- ja spetsiaalkoolideks on:

1. Väljaõppe kese Rembertow'is, kus korraldatakse ühtlustamiskursusi kõigi

väeliikide ohvitseridele enne nende majoriks nimetamist, samuti ka ühtlustamiskursusi kõigi väeliikide rügemendiülemaile.

2. Jalaväe laskeväljaõppe kese Torunis, kus koolitatakse laskeväljaõppe instruktoreid, ning ohvitseri ja allohvitseri, õpetatakse käsitama igasuguseid jalaväe relvu.

3. Ratsaväe väljaõppe kese Grudziadzis, kus korraldatakse kursusi staabi ohvitseridele ning ratsaväe nooremaile ohvitseridele, loomaarstidele, instruktoritele, ratsasõidu õpetajaile ja sisseratsutajaile.

4. Kahurväe väljaõppe kese Torunis, kus kahurväe ohvitseri koolitatakse patrei-, grupi- ja rügemendiülemateks ja treeneritakse kahurväe allohvitseri.

Modlinis pioneervägede allohvitseridele ja reservohvitseride-aspirantidele.

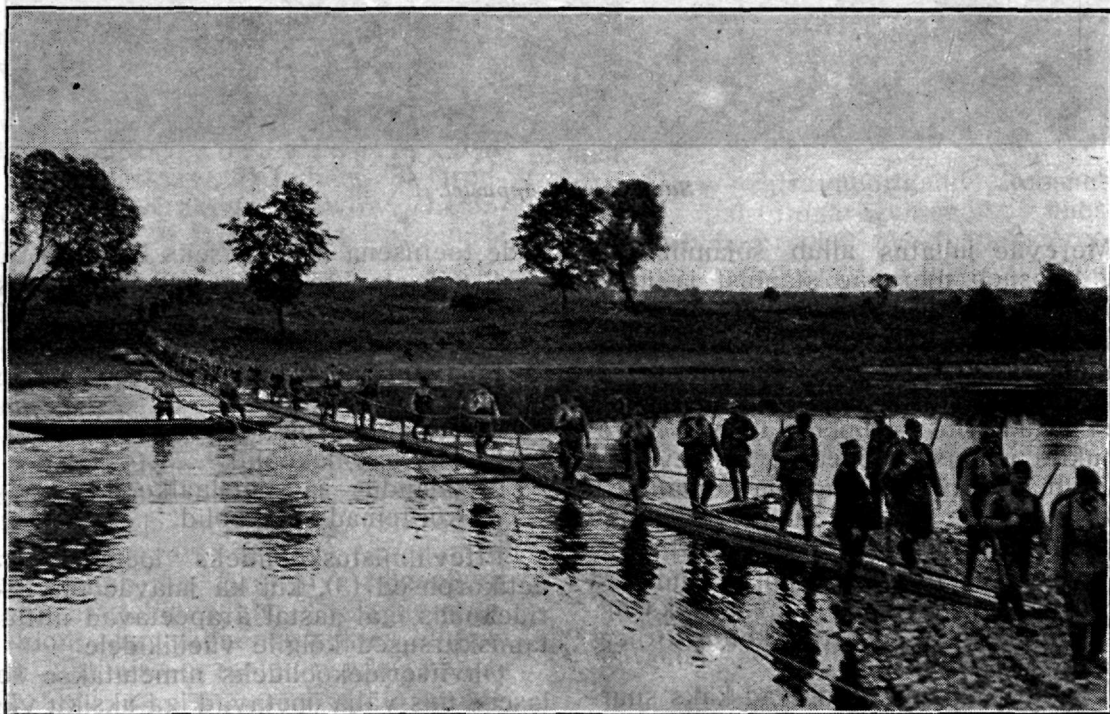
8. Soomusrongide väeosade väljaõppe kese Jablonnas soomusrongide ohvitseridele ja reservohvitseride-aspirantidele.

9. Šandarmivägede kese šandarmi-ohvitseridele ja šandarmi-allohvitseridele.

10. Mõned allohvitseride koolid: jalaväe (Grudziadz'is) ja ratsaväe (Jaworow'is); püssimeistrite kool (Warssawis), lendurite kool (Bydgoszcz'is), lennuki mehaanikute kool (Bydgoszcz'is), mereväe spetside kool (Gdynias), rautajate kool (Warssawis).

Kõrgemateks sõjakoolideks on:

1. Kõrgema sõjateaduse kese kindralite ja kolonelidele, keda nähakse ette kõrgematele juhtivamatele kohtadele määramiseks.

Jalavägi jõge forseerimas. (Jal. rüg. pioneeride poolt ehitatud sild.)

5. Sideteenistuse väljaõppe kese Zegrze's, kus koolitatakse ohvitseri ja allohvitseri sideteenistuseks, kuid ka kõigi teiste väeliikide jaoks.

6. Auto-tankide ja jõuvankrite käsitamise väljaõppe kese Warssawis, kus ohvitseridele ja allohvitseridele korraldatakse kursusi tankide, soomusautode ja jõuvankrite käsitamiseks.

7. Pioneervägede väljaõppe kese

2. Kõrgem sõjakool kaheaastase kursusega kindralstaabi ohvitseride ettevalmistamiseks.

3. Kõrgem intendantidekool kaheaastase kursusega intendantidele.

Peale selle on kõrgema sõjakooli juures korraldatud kursused kahur-, pioneer-, lennu- ja sidevägede staabiohvitseride jaoks.

Sõjaväe õppeasutused tegutsevad pea-

miselt alaliste ohvitseride ja allohvitseride väljaõpetamiseks ja teadmiste täiendamiseks.

Tagavaraväe ohvitseride ja allohvitseride väljaõpe sünnib seevastu peamiselt rügementides, erilistes tagavaraväe junkrute pataljonides ja allohvitseride kompaniides.

6. Sõjaväeline eelharidus.

Kuna eelarve raamides puudub võimalus kõiki sõjaväekõlbulisi Poola kodanikke sõjaväeliselt välja õpetada, siis on sõjaväelisel eelharidusel ja noorsoo kehalisel kasvatusel Poola suhtes määratu suur tähtsus.

Sõjaväelisel eelharidusel on ülesanded:

1. Noorsugu ettevalmistada sõjaväelisele tegevteenistusele.

2. Väljaõpetada lisatagavaraväkke kuuluvaid väekohustuslisi noormehi.

3. Koolitada tagavaraväelasi, mistõttu võib piirata tagavaraväelaste kordamisõppusi ehk neid isegi hoopis ära jätta.

Ülalmainitud põhjustel organiseeriti kehalise kasvatus ja sõjaväelise eelhariduse riigiamet (Panstwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przynosobienia Wajskowego), mis juhib kogu tegevust sel alal. Kehalise kasvatus ja sõjaväelise eelhariduse riigiamet allub küll sõjaministrile, kuid ta töötab ühtlasi kooskõlas haridus- ja siseministeeriumiga, täites kehalise kasvatus teadusliku nõukogu ülesandeid.

Kehalise kasvatus ja sõjaväelise eelhariduse riigiameti organiteks on kehalise kasvatus ja sõjaväelise eelhariduse maakonnaametid. Need alluvad kohalikele korpuse komandantidele.

Peale selle asuvad veel diviiside ja rügementide juures sõjaväelise ettevalmistuse ja kehalise kasvatus komandandid, kes juhivad noorsoo sõjaväelist ettevalmistust ja kehalist kasvatust.

Sõjaväelise ettevalmistuse ja kehalise kasvatus komandandid juhivad kõikide nende organisatsioonide tööd, kes tegelevad sõjaväelise eelhariduse andmise alal. Sarnased organisatsioonid asuvad keskkoolide juures või neid moodustavad erilised sõjaväelise ettevalmistuse ja kehalise kasvatus ühingud.

Tegevus sõjaväelise ettevalmistuse ja kehalise kasvatus alal, mis Poola iseseisvuse esimestel aastatel edenes õige visalt, on viimasel ajal arenenud väga jõudsasti, eriti kehalise kasvatus ja spordi alal, mille parimaks tõenduseks on Poola laiematele ringkondadele hoopis üllatavad — Poola spordimeeste saavutised Amsterdami olümpiaadil.

Poola, kellel pole vähematki põhjust mingi sõja tekitamiseks, peab siiski geograafilistel ja poliitilistel põhjustel pidama kuigi mitte just suurt, siis ometigi hästi väljaõpetatud sõjaväge, kes suudab kindlustada ta piiride vajalist kaitset ja sellega ta hiljuti suurte raskustega uuesti saavutatud iseseisvuse püsivat alalhoidmist.

V. N.

Poola mereväe sünd ja tänapäeva seisukord.

Poola Vabariigi Presidendi külaskäigu puhul 10.—12. aug. s. a.

KAESAEGNE Poola sõjalaevastik ei vasta oma jõu poolest riigi huvidele ja poliitikale, kuigi peab arvestama seda, et isegi väga soodsatel tingimustel kulub laevastiku loomiseks aastaid ning nõuab riigilt suurt rahalist jõupingutust. Milline oli Poola majandusline konjunktuur? Kohe pärast Maailmasõja lõppu algas poolaenamine sõda, mis pidurdas rahuaegset tööd kaheks aastaks, võrreldes L.-Euroopa riikidega. Sellele järgnenud töö on kulu- nud riigi sisemise korra kindlustamisele, piiride kindlaksmääramisele, oma valuuta loomisele ja võõraste vägede sissetungi-

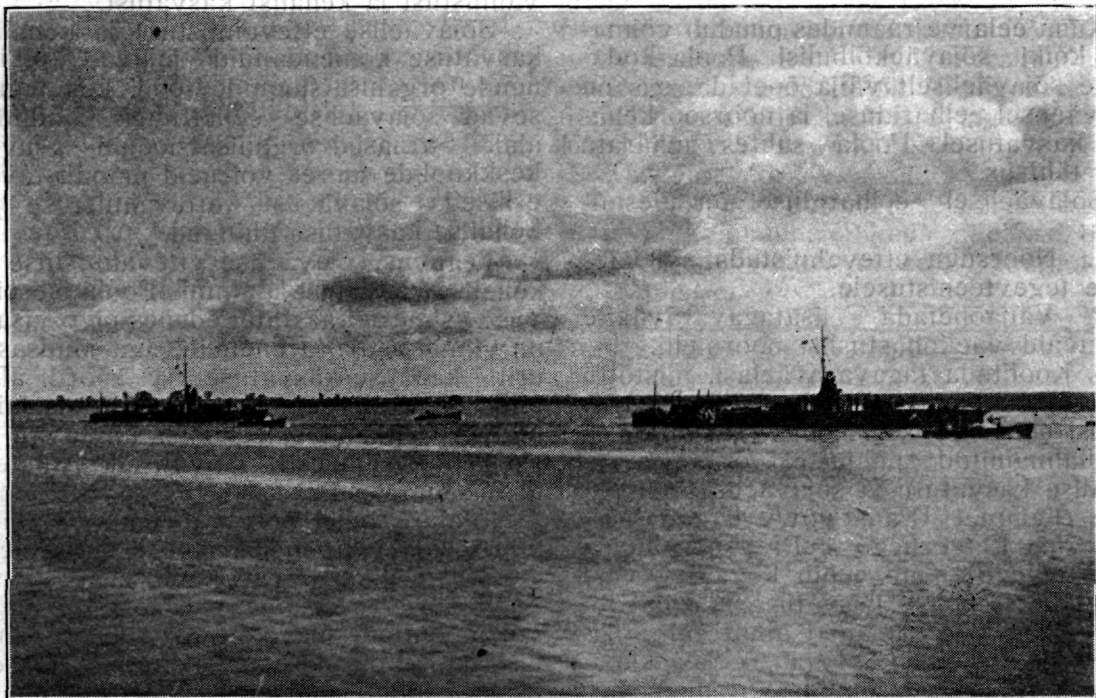
mist tugevasti kannatanud maa ülesehitamisele.

Kuid ka pärast sõdade lõppu ei kujunenud Poola olukord merel kuigi roosiliseks. Ameerika Ühendriigi kadunud presidendi Wilson'i rahutingimuste artikkel 13. väljendas selgelt, et Poola peab omandama juurepääsu merele. Rahulepingu põhjal ainuke Poola looduslik sadam — Gdansk omandas aga seesuguse õigusliku vormi, et isegi Saksa sadamate kasutamine osutus soodsamaks, kui Poola huvide rahuldamiseks määratud sadam seda pakkus. Poolale kuuluv muu rannik oli liivane, madal ning väikse sügavusega, ilma mingisuguse sa-

damata. Vaatamata sellele, 30-miljonilise rahva tung merele ning riikliku toetamise tahe oli niivõrt suur, et tänapäevaks on endine vaene ja elanikkudeta rannik muutunud õitsevaks ja eluküllaseks. Poola meri on nii tugevasti kokku kasvanud terve maaga ja nii lähedaseks saanud, et pole ühtegi nurgakest terves riigis, kus sellest ei räägitaks.

väe pataljoni ning Visla jõe laevastikku, mis koosnes paarist jõe-aurikust ja mootorpaa-dist. Et tähelepanu pöörata ka kaubalaevastikule, kutsuti ellu sektsioon Kaubandus-Tööstus ministeeriumi juures. 1919. a. reorganiseeriti mõlemad sektsioonid ning moodustati Mereasjanduse Departament.

Varsti pärast seda moodustati Pina ja Priipet'i jõgedel Pinski laevastik, mille tee-

Poola sõjalaevastik merel.

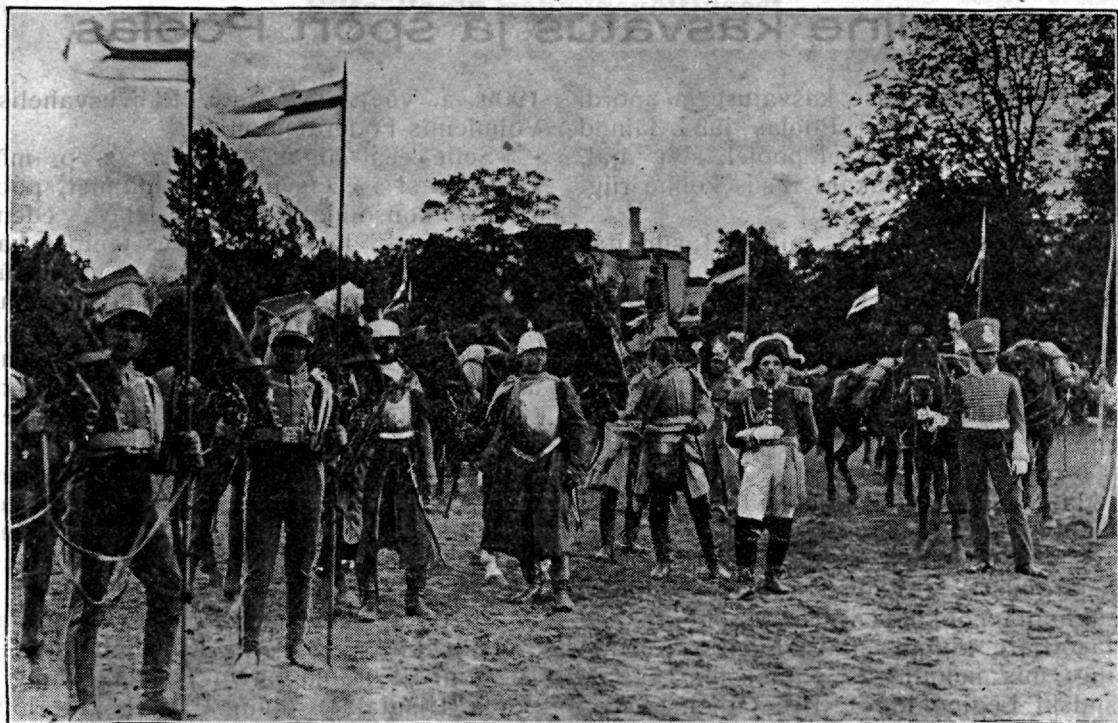
Poola ranniku elustamine ja tema kasutamine on kestnud vaevalt 5 aastat. Tänapäev on Gdynia kujunenud juba suureks sadamaks, — tuntud tervel maakeral, tänapäev Poola laevade lipud ei lehvi ainult Baltimerel, vaid ka ookeanidel. On saanud aeg merega seotud huvide edasi arendamiseks.

Poola sõjalaevastik sündis novembris 1918. a. Tolleaegne riigipea ja ülemjuhataja marssal Jozef Pilsudski nähes ette sõjalise jõu arengut merel, annab dekreediga mereväe sektsiooni moodustamiseks Sõjaministeeriumi juures. See oli esimene samm mereväe loomiseks Uuestisündinud Poolas. Jõudu peaaegu ei olnud, kuid ülesanded olid suured ja rasked: tarvidus luua aluseid tuleviku sõjalaevastiku moodustamiseks. Eestkätt sektsioon kutsus teenistusse mereväe ohvitseri ja eriteadlasi. Kogumispunktiks määrati Modlini sadam, kus hakati organiseerima I mere-

ned Poola-enamlises sõjas on toonud au mereväele.

1920. a. alul pärast Pomorze ja Poolale tunnustatud mere ranniku omandamist, Mereasjanduse Departament asub sõjalaevastiku muretsemisele, esialul õppe otstarbeks; samuti ehitatakse Gdanski dokis neli monitori Pinski laevastiku jaoks. Ostetakse laev „Pomarzanin“ ja mootor-vahilaev „Mysliwy“. Suvel lõpetati järgmiste monitorite ehitus: „Warszawa“, „Pinsk“, „Horodyszczce“ ja „Mozyrz“ (praegu nimetatakse „Torun“). Ühtlasi Valitsus astub samme, et Poolale tunnustataks osa Saksa-maa sõjalaevadest.

Samal ajal asutatakse Tczewi's merekool kaubalaeva kaptenitele. Mereväe ohvitseride puudus sunnib korraldama rutulisi instruktorige kursusi, millised hiljem kujunesid ohvitseride kooliks, kandes praegu nimetust „Mereväe kadettide kool Torunis“. Samuti pööratakse tähelepanu mere-

Poola Varssavi kuningriigi napoleoniaegsed sõjaväe mundrid.

väe spetsialistide ja allohvitseride ettevalmistamisele.

1920. a. sügisel, tingitud olukorrast rindel, formeeritakse mereväe rügement, kes alul teotseb jalaväena, kuid pärastpoole Visla laevastikul.

Vaenlase tagasi lüües ning pärast rahu sõlmimist, Mereasjanduse departament jätkab merejõudude ülesehitamist. Juba 1921. aasta kevadel ilmuvad Poola vetel suurtükilaevad: „Komendant Pilsudski“ ja „General Haller“ — mis ostetud Soomest, ja kolmemastiline purjelaev „Lwow“ — kaubalaevastiku õppelaevana. Varsti ilmuvad Puck'isse sakslastelt ostetud neli traalerit „Czajka“, „Jaskolka“, „Mewa“ ja „Rybitwa“. Samal ajal asuti organiseerima merelennuväge ja ranna-suurtükiväge. Kõik need Mereväe üksused asusid tol ajal Puck'is, kusjuures laevade remont sündis Gdanskis.

1921. a. saabusid Poola torpedolaevad „Mazur“, „Kaszub“, „Krakowiak“, „Kujawiak“, „Slazak“ ja „Podhalanin“ — millised omandati Saksamaa sõjalaevade jao-tuse tulemusena.

Aru saades oma sadama tarvidusest, Poola Seim 1922. a. kiitis heaks sadama ehituse Gdynia'sse, kus ka töö varsti algas.

Poola Valitsus teeb pingutusi nii sõjakuu ka kaubalaevastiku ülesehitamiseks.

Laevastiku kasvamisega tekkis tarvidus eraldada Mereasjanduse Departamendis sõja- ja kaubalaevastiku alad. Sel põhjusel Ministrite Nõukogu otsustab anda kaubalaevandust Tööstus-Kaubandus ministeeriumi valdkonda, kuna merevägi allutati Merejõudude Juhatajale.

Nüüd suureneb ka merevägi uute üksustega: Prantsusmaalt ostetakse ristleja „Baltik“, Krakovis ehitatakse kaks monitori „Krakov“ ja „Wilno“ ja peale nende veel rida jõelaevu ja mootorpaate.

1925. a. ehitatakse kasarmud Gdynia'sse, kuhu ka Merejõudude Juhatus asub. 1926. a. alul alatakse ehitama Prantsusmaalt kahte destroyerit „Wicher“ ja „Burza“ à 1500 tonni.

Nüüd Poola sõjalaevastik on saanud auosaliseks eskorteerida esmakordselt härra Presidenti Tema reisil sõbralikku Eesti riiki. Härra Presidenti reis mereteel tunnistab seda, et sidemed Eesti ja Poola vahel ühinevad merel ja et sõjalaevastik eesti-poola sõpruses mängib mitte viimast osa.

Poola sõjalaevad ei saabu esmakordselt Eesti vetesse, kus neile alati on osaks saanud südamlük vastuvõtt ja saadetud parimate soovidega.

Käesolev külaskäik on uueks sümpaatia kõvendamiseks ja mõlema laevastiku personaali lähendamiseks.

Kehaline kasvatus ja sport Poolas.

TÕõ kehalise kasvatuse ja spordi alal algas Poolas juba läinud sajandi teisel poolel, s. t. ajal, mil poolakaid rusus kolme riigi ülevõim.

Hoolimata raskusist, milliseid sünnitajad need kolm jaotajat riiki, eriti aga vene- lased ja sakslased, kes alalises kartuses poolakate võimalikkude relvastuste ja mäsude ees katsusid takistada igasuguseid organisatsioone — hoolimata neist raskusist tekkisid kõigis kolmes Poola osas ja edenesid võimlemisühingud ja spordiklubid.

Alates 1867. a. tekkisid kõigepealt Väikepoolas (Galiitsias), s. t. Poola austria osas ning pärast ka teistes Poola osades järgmised organisatsioonid: võimlemisühingu „Sokól'i“ pesad, sõudjate ja rattasõitjate klubid ning lõpuks Küttide Ühing, mis moodustas pärast ühe osa J. Pilsudski Legioonide 1. Brigaadist.

Ülalnimetatud klubid ja seltsid ei suutnud siiski moodustada mingit ühist organisatsiooni, väljaarvatud Sokól, mis võrdlemisi häis tingimuses Väikepoola pinnal, moodustas võimlemisühingu „Sokól'i“, mis ühendas kõiki pesasid end. austria pinnal.

1909. a. võeti ta vastu Rahvusvahelisse Võimlemis-Föderatsiooni.

Selle eest algas 1919. a., s. o. mõni kuu pärast iseseisvuse saavutamist, poola spordi konsolidsiooni ja elava edene- mise ajajärk. Kuulmatu kiires tempos kasvab klubide arv. Algab otse võistlus üksikute, seni tundmatute spordialade edus.

1919. a. tekkisid peale Küttide ühingu ja riiklise võimlemisühingu „Sokól'i“ (mis ühendas kõiki pesasid), järgmised riik- lised spordiühingud? Poola Sõudjate Seltside ühing, Poola Jalgpallimängijate ühing ning Poola Suusatajate ühing. Peale selle tekkis Olympiamängude Poola Komitee, mis Poola Spordiühingute Liidu tekkimisest peale oli poola spordi representeer- jaks.

1920. a. tekkisid: Poola rattasõitjate Seltside Liit ning Poola Küti-Seltside Liit; 1921. a. — Poola Lawn-Tennis'i ühing ja Poola Uisutajate ühing. 1921. a. lõpul asutati Poola Spordiühingute Liit, mis 1925. aastani tegutses iseseisvalt Poola Olympiamängude Komitee kõrval. 1922. a. asutati Poola Atleetika Selts, Poola Uju- jate Selts, Poola Vehklemise Selts; 1923. aastal — Poola Poksijate Selts. Samal

1830—1831-aegsed Poola sõjaväe mundrid.

Pilte Poola vabadusvõitlusest.

Kindral Dwernicki adjutantidiga.

Grupp Poola sõjamehi 1848/9. ja 1863. a.

aastal astub Poola Olympiamängude Komitee esindaja esimest korda Rahvusvahelise Olympiamängude Komiteesse kui Poola ametlik esindaja.

Sellega pole veel ühingute juurdetulek lõppenud. 1924. aastal asutatakse: Poola Purjetajate Selts ja Poola Liikuvate Mängude Selts (pärast ümbernimetatud Poola Spordimängude Seltsiks) ning Poola Spordi-ajakirjanikkude ja publitsistide ühing.

1925. a. ühineb Poola Spordiühingute Liit Poola Olympiamängude Komiteega, millel sest ajast peale on ühine esindus. 1925.—1929. a. tekivad: Poola Hokey-ühing (jääl), Poola Mototsüklistide ühing, Poola Muruhokey-ühing, Poola ratsutajate ühing, Poola Vibutajate ühing, Poola Bobsleigh-ühing ning Poola Väiksekalibriiliste Relvade ühing.

Selle aja jooksul peeti kolm spordikongressi: 1923. a. I spordi kongress,

ühes väikese näitusega, 1927. a. II. spordi kongress ja 1928. a. I Naiste spordi kongress. Peale selle organiseeriti suuremad spordinäitused: 1927. a. Lvovi Ida-Messi ajal Lvovis, ning 1929. a. ülemaalisel näitusel Poznanis. Lõpuks märtsis s. a. pühitseti Varssavis Poola spordi 10-aastast juubelit. Sel puhul korraldatud piduliku aktuse ajal jagati välja sadakakskümmend audiploomi kõigeväarikamaile institutsioonidele ja isikutele, kel olid spordi alal suuremad teened.

Nii palju spordi arenemisest.

Läheme üle küsimusele, kuidas suhtub valitsus Poolas kehalisele kasvatusesele ja spordile. Peab tähendama, et riik on oma algusest peale spordi suhtes olnud jaataval seisukohal. Kahjuks kolmeaastased vabadusvõitlused ning neile järgnevad majanduslised raskused ei lubanud pühendada sellele küsimusele suurt tähelepanu ja spordi juhtimist tarviliselt tsentraliseerida.

Tervishoiu ministeeriumi spordi osakond, mis tegutses juba 1921. aastast peale, ei suutnud ühes tolleaegse Riikliku Kehalise Kasvatuse Nõukogu ja Vojevódstvo'te Kehalise Kasvatuse Nõukogudega täiel määral rahuldada ülesseatud nõudeid.

Alles 1927. a. asutati marssal J. Pilsudski initsiatiivil Kehalise Kasvatuse riiklik sõjaväeline ettevalmistuse asutus, mis üle võttis kogu riigi, omavalitsuste ja ühiskonna töö juhtimise kehalise kasvatusese ja spordi alal.

K. K. Riiklik Asutus („Panstvovy Urzad Wychowania Tizycznego“) on kolme ministri, nimelt sõjaministri, haridusministri ja siseministri täidesaatvaks organiks. Juhtiv osa on sõjaministri käes. Sõjaministri asjatundjaks nõuandjaks organiks on: Kehalise Kasvatuse Teaduslik Nõukogu, mis ellu kutsuti ühes K. K. Riikliku Asutusega ning mis koosneb kolmest ministeeriumi esindajast, 25 teadusmehest, kes on tegevad kehalise kasvatusese ja spordi alal. Nõukogu istungeid on kolm olnud, kusjuures kahel korral juhtis koosolekuid isiklikult marssal Pilsudski.

Tähtsamateks küsimusteks, mis olid ülalnimetatud K. K. Teadusliku Nõukogu istungitel harutamisel, olid: 1) kehalise kasvatusese üldise kohustuse määrus; 2) kehalise arenemise riiklik aumärk, 3) arstlik hoolekanne kehalise kasvatusese ja spordi üle, 4) Kehalise Kasvatuse Kesk-Instituudi organisatsioon ning 5) kehalise kasvatusese alal tehtud töö hindamise ja kontrollimise

viisid. Ülalnimetatud postulaadid moodustasid pärast K. K. Riikliku Asutuse juhtnõõrid.

Asutuse ja Nõukoguga ühel ajal asutati üle kogu riigi vojevódstvo'te, maakondade ja linnade K. K. Komiteed, milledesse kuuluvad: riigi ja omavalitsuste ametlikud esindajad ning ühiskonna väljapaistvamad esindajad, nagu: teadlased, kehalise kasvatusese asjatundjad ja selle ala tegelased. Komiteede esindajateks on Vojevoodad, Starostad ehk Linnapead, vastavalt komiteede iseloomule. Komiteede ülesandeks on: hoolekanne kehalise kasvatusese ja spordi üle, kui ka spordiorganisatsioonide rahaline ja tehniline toetamine. Tarvilisi summasid saavad komiteed peajasjalikult krediitidest omavalitsustelt, korjandustest, komitee ettevõtetest (pidud jne.), lõpuks riigi toetusrahadest.

K. K. Riikliku Asutuse organiteks on K. K. Ringkondade Asutised (Instantsid). Neid on kokku 10. Nimetatud asutis on igas ringkonnas ning ta ülesandeks on peamiselt kasvatusese instruktorite väljaõpetamine kehalise kasvatusese organisatsioonidele ja spordiühingutele. Üldse on kuni k. a. alguni riigi iseseisvuse kestel ringkondade instruktorite kursust, kust osa võtnud 12.787 kandes korraldatud 325 keh. kasv. inkuulajat.

Kahes ringkonnas on nende erakorraliste olude tõttu mitte üks vaid kaks kehalise kasvatusese asutist. Iga asutise juures on arstlik-kehakasvatuseline nõuandekoht.

Diplomeeritud instruktorite ja kehalise kasvatusese juhtide õpetamine sünnib Kehalise Kasvatuse Kesk-Instituudis, mis asub Bielany's, Varssavi all. Instituudi ehitused ja spordisisesed eadad on korraldatud tehnika viimsete nõuetele vastavalt. Ehitused võtavad oma alla üle 70 ha.

Oma modernsuse ja ruumide suuruse poolest võib Kehalise Kasvatuse Instituut võistelda kõige suuremate vastavate instituutidega nii Euroopas kui ka Ameerikas. Instituut algas oma tegevust 1. a. sügisel, hoolimata asjaolust, et kõik ruumid polnud veel lõpetatud. Instituudi ruumide üldine kubatuur on 119.000 m³ suur ja tema ehitus läks maksma ligi 8 miljonit zł. (3½ milj. kr.).

Instituudis peetakse korraka kolme kursust:

1) Kahe-aastane kehalise kasvatusese kursus meestele, 60 kuulaja jaoks.

2) Kahe-aastane kehalise kasvatusese kursus naistele, 60 kuulaja jaoks.

Pilte Poola vabadusvõitlusest.

Pilte tolleaegsest taktikast.

Ohvitseride ja sõdurite vormid. Paremalt juutidest miilits.

3) Aastane kehalise kasvatus kursuse ohvitseridele, kes enne lõpetasid 3½-kuulise kehalise kasvatus kursuse ning olid mõni kuu praktikal.

Kõik kuulajad, neid võib instituut ära mahutada 240, elavad instituudis, kuid igal kursusel on oma internaat, omad eraldi loengud ja eraldi praktilised harjutused. Kuni 1. a. (s. o. Bielany Kehalise Kasvatuse Tsentraal Instituudi asutamiseni) valmistavad spordiinstruktoreid Poolas ette järgmised asutused: Riiklik kehalise kasvatus instituut Varssavis, sõjav. gümnaastika spordi keskkool Poznanis, Krakovi ja Poznani ülikoolide juures asutatud keha-

lise kasvatus õppetoolid (stuumiumid). Üldiselt on kuni 1929. a. nende asutuste kaudu ette valmistatud 1423 diplomeeritud instruktorit.

K. K. R. Instituudi kõrval on olemas veel kaks Kehalise Kasvatuse Stuumiumi Krakovi ja Poznani ülikoolide juures, millete kursus kestab kaks ja kolm aastat. Peale selle on Lvovi ülikooli antropoloogia õpetooli juures olemas kehalise kasvatus dotsentuur, kuna Varssavi ülikooli kliinikute juures (sisehaiguste ja füsioloogia) on olemas kaks arstlik-kehalskasvatuslist nõuandekohta ja töötoad, mis pühendatud kehalsele kasvatusel. Ülnimetatud stuu-

diumite sihiks on võimaldada tulevastele arstidele, kasvatajatele ja pedagoogidele, kes nendes ülikoolides õpivad, praktilist ja teoreetilist kehalise kasvatuse teaduse tundmaõppimist. Sel viisil astuvad tuleviku tööle kehalise kasvatuse instruktorite ja juhtide kõrval ka ettevalmistatud arstid ning noorsoo õpetajad ja kasvatajad.

Suvekuude jooksul korraldab K. K. Riiklik Asutus oma täidesaatvate organite kaudu kehaliskasvatustelise suvelaagrid nais- ja mees-noorsoole ning aitab neid korraldada k. k. ja spordi-organisatsioonidele. Tänu sellele saadab mööda iga aasta paar-kümmend tuhat noort 4—6 nädalat värskes õhus telkide all, pühendades kogu oma aja kehalistele harjutustele ja spordile, õpetatud instruktorite juhatusel ja arstide ja kasvatajate hoolet ning järelvalvel. K. K. Riikliku Asutuse poolt korraldatud suvelaagritel on instruktorite kursuste iseloom. Nad täiendavad seega k. k. ringkondade asutuste tööd k. k. instruktorite ettevalmistamise alal. 1929. a. käis suvelaagrites läbi 38.385 noort.

Samal ajal töötab K. K. Riiklik Asutus sportlisteks tarveteks minevate ehituste elustuse alal. Nõuannete kõrval, milliseid K. K. Riiklik Asutus jagas paljudele asutistele, omavalitsustele ja organisatsioonidele spordisisseseadete projekteerimisel ja ehitamisel, toetas sama asutus aineliselt sisseseadeid, mis kandsid eeskujulikkude ehk esinduslikku iseloomu.

K. K. R. Asutuse tegevuse kohta annab pildi spordisisseseadete suur juurekasv:

	1918.	1926.	1928.
Spordimängude platsid	87	389	706
Kergeatleetika staadionid ja spordiplatsid	72	345	631
Jäädavad ja ajutised ujumississeseaded	25	52	82
Sõudjate ja purjetajate sadamad	19	47	70
Rattasõitjate teed	1	5	12
Tennise platsid	96	342	557
Hippodroomid	8	13	26
Jordani aiad (lastele)	2	7	18
Kelgumäed	2	9	24
Suusamäed	—	—	9
Võimlemissaalid ja hall'id	173	217	269

Võistlustest osavõtjate sportlaste hulk oli 1919. a. kokku 43.228, 1926. a. — 172.184, 1928. a. — 223.931 isikut.

Vastavalt spordisisseseadete ja sportlaste arvu kasvule suurenesid märksalt ka poola sportlaste saavutised, mille tõenduseks on ikka sagedamad ja suuremad poola spordi võidud rahvusvahelisel pinnal, eriti aga viimasel olympiaadil.

Võidud ning aukohad, mille saavutasid Amsterdumis diskuse viskaja Halina Konopacka-Matuszevska, poola vehklejad, sõudjad ja ratsasõitjad ühes poeedi Kazimierz Vierzyński ja maaliija Vladyslav Skoczylas'i auhindadega tunnistavad poola spordi saavutuste kõrgest väärtusest nii kehalisel kui ka vaimisel alal.

Peale selle jõudis poola sport kõrgete saavutustele rahvusvahelisel pinnal kerge atleetika, suusasõidu, sõudmise, jäähokey, poksi ja vehklemise alal.

Käesoleva artikli alguses nimetatud postulaadid, millised seadis üles K. K. Teaduslik Nõukogu, leidsid peaaegu täielise realiseerimise või on vähemalt realiseerimise teel.

Ka Riiklise Spordi-Auhinna põhikiri kinnitati ja käesoleva aasta kevadel algavad võistlused auhinna omamiseks.

Tervishoidlik hoolekanne kehalise kasvatuse ja spordi alal lahendati sel viisil, et iga keh. kasv. keskkoha (asutuse) juures asub arstlikkehaliskasvatusteline nõuandekoht k. k. ja spordiseltside liigetele. Peale selle organiseerib rida linne linna- k. k. keskkohiti, mida toetab K. K. Riiklik Asutus. Nende keskkohade juure asutatakse arstlikkehaliskasvat. nõuandekohad. Sportlased kasutavad veel suurel määral sõjaväe ja omavalitsuste arstide abi ja nõuandeid.

K. K. Kesk-Instituut Varssavi läheduses töötab suure energiaga. Peab tähendama, et need rohked spordisisseseaded ja suured ehitused valmisid Euroopas tundmatu kiirusega, vähem kui pooleteise aasta jooksul.

Keהלise kasvatuse alal tehtud töö kontrollimise ja hindamise viiside leidmine on veel harutamisel. Selleks K. K. Teadusliku Nõukogu poolt valiti eriline komisjon.

Ainult kehalise kasvatuse üldise kohustuse määrust pole veel realiseeritud, nimelt tehniliste ja majandusliste raskuste tõttu, kuna riigil ei ole veel ega tarvilist arvu õpetajaid-instruktooreid, ega spordisisseseadeid. Samuti puuduvad ka tarvilikud summad, et määrust ellu viia. Sellepärast on küsimus lükatud edasi.

Mis puutub kehalise kasvatuse ja spordi aladesse sõjaväes, siis juhib seda samuti Keh. Kasvat. ja Sõjaväelise ettevalmistuse Riiklik Asutus. Peale selle tsentraal-organ on iga Sõjaväe Korpuse Ringkonna Staabi ja iga üksiku väeosa (rügemendile vastav) juhatus juures kehalise kasvatuse referaadid olemas. Iseseisvates

väetksustes on suuremalt jaolt omad üksused kas sõjaväe spordiklubid või rügemendi spordiringid, mis enese ümber koondavad spordiharrastajaid. Paljud sõjav. spordiklubid ja -ringid kuuluvad tsiviil-spordi ühingutesse ja võtavad osa viimaste poolt korraldatud võistlustest.

Väeosade õppeprogrammis on iga päev ettenähtud 45 minutit kehalist kasvatust. Peale selle sundusliku kehalise kasvatuse harjutustest osavõtu, harrastatakse sõjaväes kergematleetikat ja nimelt: jooksu, rännakut, hüppeid, granaatvisket, mängusid, ujumist, vehklemist, ratsasõitu, suusatamist jne.

Sõjaväes kehalise kasvatuse ja spordi võimiste katsetamiseks korraldatakse iga aasta sõjaväe spordivõistlused, mis jagunevad väeosade, korpuste, üleriikliste ja sõjakoolide võistlusteks. Korpuste võistluste programmi kuulub: 1) sõjaspordi viievõistlus, millest iga rügemendi meeskond (6 sv.) osa võtab, 2) meeskondade võistlusrännak laskmisega 10 km peale, 3) täägivõistlus, 4) viievõistlus ohvitseridele, 5) ujumisevõistlused, 6) jalgpall, 7) laskevõistlused eraldi ohvitseride ja sõdurite, 8) ratsavõistlused ainult ratsaväe üksustele.

Üleriikliste sõjaväe spordivõistluste programmi kuuluvad kõik eelpool loetletud spordialad ja peale nende veel võistlused: a) vehklemine, b) poksis, c) suusatamine.

Allpool mõned kergeatletika rekordid Poola sõjaväes (1929. a. andmed):

100 m jooks — 11 sek., 200 m jooks — 23,2 sek., 800 m jooks — 51 sek., 1500 m jooks — 4 m. 11,2 sek.; kõrgushüpe — 175 sm, kaugushüpe — 642 sm, kuulitõuge — 12 m 66 sm, kettaheide — 40 m 98 sm, odaviske — 51 m 46 sm.

Nagu juba eelpool tähendatud, valmistas kuni 1929. a. sõjaväele instruktoreid Poznanis asuv Sõjav. Võimlemise ja Spordi Keskkool (nüüd toimib seda Kehalise Kasvatuse Instituut Bilalanys). 1921.—1929. a. on see kool sõjaväele ja sõjav. ettevalmistusalal tegutsevatele seltsidele annud 1956 instruktorit. Selle aja kestel on koolis organiseeritud üldse 49 mitme-

sugust kursust. Õppeaasta kestel tegutsesid koolis järgnevad kursused: 1) kehal. kasvatuse kursused ohvitseridele aastase kestvusega; programmis 365 tundi loenguid ja 528 tundi praktilisi harjutusi; kursusi on üldse lõpetanud 189 ohvitseri, 12 politsei ohvitseri ja 42 kooliõpetajat, 2) võimlemis-spordi kursused ohvitseridele 3—4-kuulise kestvusega; neid on lõpetanud 458 ohv. Kursuse programmis — loenguid 100 tundi, praktil. harjutusi — 260 tundi; 3) vehklemiskursused ohvits. ja allohvits. aastase kestvusega. Kursusi lõpetanud: 22 ohv. ja 151 allohv.; 4) spordikursus allohvits. ohvitseridele, 5—6-kuulise kestvusega; lõpetanud 398 allohv., 10 politseinikku; 5) ohvits. informatsiooni kursused, 3-nädalise kestvusega; lõpetanud 322 ohvits.; 6) sõjav. ettevalmist. kursus noorsoole 4—6-nädaline; lõpetanud 268 noormeest; 7) olympia kursus, 6-nädal. — 39 eraisikule ja 17 naisele. (Instruktoriks olnud meie Klumberg). L. J.

Idüll. V. Kossaki maali järel.

Kiri Soolast.**Zakopanest.****A. Pessor.**

I.

POOOLA Vabariigi Sõjaministeerium võimaldab Zakopanest Marssal Pilsudski nimelises kopsuhaigete sanatooriumis ravimist Eesti kaitseväelastele, tingimusega, et saadetavatel poleks juba varem avalikuks tulnud inimkonna suurimat vaenlast — tiisikuse vastu.

Lühikene peatus piirijaamas, tollirevisjon ja olemegi Latvia pinnal ning mõnetunnilise sõidu järele jõuame hommikukoidikul Riiga.

Õhtuks on läbistatud Latvia ja Semgall'is tuleb juba koduseks muutunud vagonist lahkuda, et ümber istuda Poola kiirrongile, mis kõrvalroobastel ootab.

Semgallist lahkume kell 2000, mõni kilomeeter sõltu ja jõuame Poola piiril.

Marssal J. Pilsudski nimeline sanatoorium Zakopanest.

Selle teadmisega, saadetud Poola sõjaväe esindaja abi lahke kapten K. nõuanetega, varustatud arstlike komisjoni otsuse ärakirja ja tarviltse maise varaga, astus nende ridade kirjutaja maikuu viimasel õhtul Tallinn-Zemgalli otseühenduse vagnisse, et Poola Tatri mägede õredas, puhtas ja tervendavas õhus ähvardava tiisikuga tõsiselt võitluse astuda.

Laupäeva õhtune suvitajatest täiskiilutud rong tõttab läbi tuttavate maastikkude Eesti-Läti piiri poole. Pea igas jaamas väheneb kaasreisijate arv ja üle piiri sõites on vagonikaaslasteks ainult kaks Läti jalgpalliliidu tegelast, kes siis veel eeloleva Läti-Eesti maavõistluse eel Tallinnas Eesti meeskondade edurikast kohtamist Pariisi meistriga jälgimas käinud.

na Turmonte'i, kus jaama kell näitab rahuga 1900. Tähendab, oleme jõudnud Kesk-Euroopasse.

Poola piirijaamas ametnik piletit komposteerides on äärmiselt lahke, vastutulelik ja viisakas, tollirevident — piirivalve ohvitser ja rongijuht, samuti äärmiselt vastutulelikud.

Rongi liikudes tunned, et viibid suurriigis. Vedurijuht, arendades ikka suurimat ja suurimat kiirust, näib peatamise hoopis ülearuseks lugevat, olgugi et nii tihti vilksatuvad mööda asulad mitmekordsete kivimajade ja prügitatud tänavatega. Õhendust otsides leiad, et need kohad küll tihti tagasihoidliku alevi, harva linna nimetust kannavad. Tee ääres uusi puuehitusi ei näe, küllalt silmad aga punaseid

telliskiviehitusi. Väga paljud neist on praegu alles ehitusel.

Vilnost möödume ööpimeduses ja hommikul kell 0700 jõuame Varssavi eeslinnadeni. Juba kilomeetrit 50 siinpool Varssavi moodustab iga väikene metsatükk endast sirvituskohakese; raudteele paistab väga palju sildikesi pealkirjaga „pansioon“, metsarohelises vilksatavad mööda suvillad.

Varssavi suuremaid linnu uutest riigis, oma elanikkude arvu, suuruse ja välimuse poolest, on selleks liig mõõtmatu, et temast mõnetunnilise peatuse järele õiget kirjeldust pakkuda. See aeg võimaldab koguda ainult muljete haossi, kuid kuidagi ei anna meeleolurikast ja selget pilti. Sellestki ajast kulub teatav osa saatkonnas tarviliste õienduste saamiseks, kuna ülejäänud osa piinav kõha rahulikult kasutada ei luba.

Saanud kaitseväge esindajalt tarvilised juhtnöörid, astun kell 1520 uuesti vagunisse, et sõita Krakovini, kus tuleb ümberistuda mägiraudteele, kuna otseühenduse rong Varssavi-Zakopane läheb sõiduplaani kohaselt käiku alles 6. VI; tänane datum on aga 3. VI.

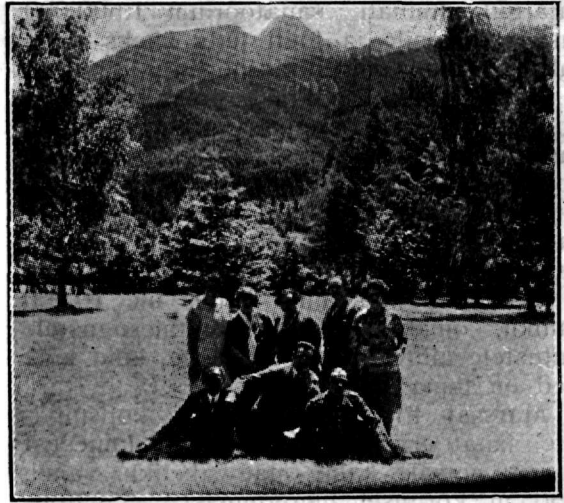
Poola kuningate endise pealinna vaatlemisest tuleb öise aja tõttu loobuda. Kell 2350 väljub mägiraudteerong, sihtkohaks Zakopane. Kiirus ei ole aega enam see, millega viimase 24 tunni jooksul harjunud. Õige tublisti tuletab meele meie kodumaal auga teenivat kitsarööplist.

Juba 10-minutilise sõidu järele peatume, vedur sõidab rongi eesotsast kõrvalroopaid mööda tagasi ja viimane vagun muutub esimeseks. Sõidusuund tagasi Krakovini. 10 minuti pärast jällegi analoogiline manööver ja nüüd hakkab taima, tõuseme mägedesse. Pilkane pimedus keelab aga kadedalt vähematki maastiku vaatlemiskatset ja võidetult otsustan järelejäänud osa ööst kasutada puhkuseks.

Esimesed koidukiired meelitavad aga kohe akna juure ja tõesti, väljavaade on enam kui kena. Maastik, mis Tallinnast Krakovini pea muutmatult ühetasane püsis, on maad annud toredatele graniithiiglastele ja suurepäraselt tasub eelmiste päevade üksluisust.

Mõlemil pool teed, tihti suurte kallakutega mäeküljed moodustavad põlde, heinamaid, metsi. Veidi kõrgemal näeme ainult madala taimestikuga kaetud karjamaid ja edasi kõrgemal näeme ainult graniidist mäetippe, kus kohati säilunud lumi.

Unustades piinava kõha ja reisiväsimuse, jälgid ikka uusi ja uusi meeleolu-

Vaade sanatooriumist „Gievouti“ mäele.

rikkaid pilte, nii et peaaegu ei märkagi, et oled jõudnud sihtjaama.

Rongist väljudes selgub, et reis veel pole lõppenud. Veel 6-kilomeetriline sõit hobusteel ja pea 3-öö-päevase rännaku järgi, oledki sihtpunktis, Poola sõjaväe Marssal Pilsudski nimelises kopsuhaigete sanatooriumis. Vastuvõtt on lahke ja südamlük. Mõnekümne minuti pärast ootab vann, kohendab end veidi reisiväsimusest ja tolmust, kell 1100 esined komandandile (ülemarstile) ja pea märkamatult leiad, et oled sanatooriumi haigete peres täieõigusline liige.

II.

Poola sõjaväe arvurikka kaadri tervise eest hoolitsemiseks on Poola sõjamineeriumi käsutada terve rida mitmesuguseid tervishoidlikke asutisi. Kopsuhaigete sanatoorium Zakopanes on määratud puhkekoduks ja ravilaks neile kaadri ohvitseridele, allohvitseridele ja nende perekondadele, kes on tiisikuskahtlased, kuid kelle rõgas ei leidu veel tiisikusbatsille. Tiisikushaigeid, kelle rõgas batsillused kindlaks tehtud, mahutatakse teistesse sanatooriumidesse Zakopanes või mujal. Kui batsilluste tegevusele vastavas ravitsusasutuses juba piir pandud, tuuakse haige teistega ühisel alusel lõpulikuks kosumiseks Marssal Pilsudski nimelisse sanatooriumi.

Nimetatud sanatoorium ehitati aastatel 1899—1902 Poola rahameeste grupi poolt, kuhu kuulusid doktor Dluski, tema abikaasa (tuntud naisõpetlase Curie-Skłodovska õde), kuulus klaveri-

kunstnik Paderevski j. t. Valmissaamise ajajärgul hinnati sanatoorium 1.500.000 Austria kroonile ja loeti teda üheks parimaks sanatooriumiks Euroopas.

Hiljem, aastate pärast, omandas sanatooriumi Poola sõjamineisterium, kes teemas põhjaliku remondi tegi, nii et sanatoorium praegu ka kõige nõudlikumat isikut rahuldada suudab ja kõigi tehnika ja teaduse viimaste nõuete kohaselt on varustatud.

Zakopane linnakene, milles üle 10.000 elaniku, omab terve rea mitmesuguste asutustele alluvaid sanatooriume, kuid kõik need on linna südames.

Marssal Pilsudski nimeline kopsuhaigete sanatoorium asub aga 6 kilomeetrit linnast eemal, kahe mäe ahelikku vahel, 1050 m kõrgusel merepinnast. Sanatooriumi hoonete grupp on väga suur, sest siin asuvad peale 5-kordse sanatooriumi hoone terve rida elamuid sanatooriumi sanitaar-personaalile, administratsioonile ja meeskonnale; elektri jaam, veevõrk, keskkütte sisseseade, autogaraažid, tallid ja ladud. Sanatooriumi maa-alasse kuulub muuseum korrashoitud 35 morgi (ligi 20 ha) suurune park, milles asub uus kahekordne hästi möbleeritud elamu, mis määratud kasutamiseks Poola Vabariigi Presidendi, kes innuka talvespordlasena käib tihti Zakopanes tervist kosutamas ja sportimas. Sanatooriumil on oma tarvitajateühisuse kauplus, mitu autot, autobus ja hulk hobuseid. Sanatooriumi tarvitajateühisuse kauplus omab oma metallvahetusraha (metallkuponid), mille maksupiirkond piirdub muidugi ainult sama kauplusega.

Sanatooriumi tegevust juhivad komandant (ülemaarst), kelle abiks vanemad ja nooremad ordinaatorid ning tarviline sanitaar- ja majanduspersonal. Komandandil on haigete suhtes väeosa ülema õigused.

Sanatooriumi hoone on poolkaares 5-kordne ehitus. Hoone on asetatud nii, et kõik haigete toad on akendega lõunasse. Põhjapoolne osa on koridoride jne. all.

Alumisel korral asuvad arstide ja administratsiooni töökabinetid, apteek, laboratoorium, kõrgustikpäike, fotokabinett, salongid, jalutusruumid, ping-pongi ja piljardi toad ning habemeajamisäri.

Teine ja neljas kord on haigetele ohvitseridele, kolmas kord daamidele ja viies üleajateenijatele ning nende perekondadele.

Iga majakord sisaldab üle 20 üksiku haigetoa, vannitoa, klosettide, administ-

ratsiooni toa ja jalutusruumi. Teisel korral on peale selle veel söögituba ohvitseridele ja nende perekondadele, neljandal röntgeni kabinett ja kirik, viiendal — üleajateenijate söögituba.

Üleajateenijatel kes elavad maja ülal, on kasutada kaks lifti.

Kõigile haigetele on kasutada salongid, ping-pong, piljard, raamatukogu, kus leidub peale poolakeelsete, veel prantsuse-, saksa- ja venekeelseid raamatuid, lugemistube kõigi tähtsamate Poola ajalehtede ja ajakirjadega ja täieliku sisseseadega fotokabinett. Salongid ja ping-pongi tuba moodustavad endist peosaali näitelavaga, milline varustatud mitme dekoratsiooni komplekti ja tarvilise valgustussisseseadega, kuna ohvitseride söögisaal moodustab endast hea kinosala, väga hea kino-aparaadiga, milline kindlasti kohale asetatult lubab kõige parimaid saavutusi filmi näitamisel.

Sisekord sanatooriumis on täppis. Komandandi ja ordinaatori loata sanatooriumi piirkonnast lahkumine, eriti linna või mägedesse, on valjusti keelatud. Päevakava on kindel. — Kolmekordne määrustest üleastumine toob kaasa ühel või teisel teel sanatooriumist lahkumise. Üleastumisi muidugi ette ei tule, kuna Poola ohvitserkond on väga distsiplineeritud ja korraarmastaja.

Ülespidamistasu sanatooriumis on väga mitmesugune. Vanemohvitserid ja väljamaalased maksavad 4*) zl. 92 gr., Poola kaitseväge nooremad ohvitserid 2 zl. 92 gr. ja üleajateenijad 2 zl. 46 gr.

Selle raha eest antakse sanatooriumis 5 korda päeva jooksul süüa ja ööks klaas piima. Võrdlusena võiksin tuua, et Varsavi jaamas kolmeroaline lõuna maksis 5 zl. 80 gr., kuna sanatooriumi lõuna on kindlasti maitavam.

Vanim kaitsevaelane haigete hulgast on „Senior“. Tema valvab omalt poolt sisekorra reeglite ja ettekirjutuste täitmise järgi, teatab komandandile haigete soovid jne. Temale abiks on haigete hulgast määratud „junior“. Tema ülesanne on haigetele lõunalaual üldsusesse puutuvate komandandi ja seniiori märkuste edasiandmine, uute haigete esitamine jne.

Toad sanatooriumis on väga mugavad, õhurikkad ja valgud. Igaüks neist on varustatud peale tarvilise mugava mööbli, keskkütte, 2—3 elektrilambi, elektrikella, jooksva sooja külma vee, peegli ja muu

*) 1 zlott — 43 senti.

tarvilise inventaariga. Normaalselt mahutatakse tuppa, vastavalt suurusele 1—3 inimest. Kaitsevälased, kes koos abikaasadega ravitsusel, omavad toa perekonnale.

Sanatooriumis kasutatakse kõige moodsamaid ravitsusvahendeid. Kuid pearõhk on pandud puhkusele, lamamisele verandal, heale toitmisele ja täpsele päeva jaotusele.

Verandal lamamine on sunduslik kõigile haigetele kella 1400—1600, missugusel ajal on n.n. „cicha veranda“, mil on keelatud rääkimine, kirjutamine jne., suitsetamisest rääkimata. Raskematel haigetel on lamamist 4—6 tundi. Ka talvel lamatakse välisverandal, selleks otstarbeks valmistatud kasukkottides.

Haigetele meelelahutuse muretsemiseks teeb sanatooriumi administratsioon kõik võimaliku ja temast oleneva. Nagu juba varem tähendasin, kasutavad haiged mitmetuhandeköitelist raamatukogu, hästi möbleeritud salonge, ping-pongi, piljardit, lugemistuba. Kord nädalas on kinoetendus, vahetevahel annavad võõrusetendusi läbisõitvad teatritrupid. Nii pühapäeval, 13. juulil esines siin kuulus nukuteater „Szopka Polityczna“, kus peene huumoriga olid esile toodud kõik tähtsamad Poola avaliku elu tegelased, riigimehed, kirjanikud ja ka tuntuimad kaitsevälased.

Muidugi ei ole sanatooriumi administratsioonil nendeks ülesanneteks kasutada riigisummasid ja kulud, muidugi küll väga tagasihoidlikud, jäävad haigete kanda.

Ravitsusaluste isetegevus ei ole loomulikult nii paralüeeritud, et nemad ise midagi ajaviiteks ette ei võtaks. Nii korraldatakse pea iga nädal üks kord „tombola“, midagi loto-taolist õnnemängu, kus võiduesemetena figureerivad kohaliku maakoha erikäsitööd — puust asjakesed, mitmesuguste eriväljalõigetega.

Samuti korraldatakse (loomulikult ainult igakordsel administratsiooni eriloal), väljasõite mägestikku, näiteks, kuulsa „Morskie Oko“ juure Tšehhoslovakkia piiri lähedale. „Morskie Oko“ on suurepärase kraateritaolises mäelehtris asuv mägestiku järvekene, mis vana legendi järele olevat maa-aluseid teid mööda ühenduses Balti merega. Temast paarsada meetrit kõrgemal, samuti mäelehtris, asub teine järvekene „Tsornõi Stav“. Mõlemad on imeilusad ja mägedelt vaadeldes annavad unustamatu pildi. Tee sanatooriumist „Morskie Okoni“ on suurepärase mägestiku tee. 35 kilomeetrit autobussil sõites jälgid kogu aeg äärmiselt

suurepäraseid, ükssteisest erinevaid, värvirikkaid mäekülgi ja tippe. Eriti kena on tõus mägestikku serpantiinitaolisel teosal. Siin juhtuvad küll väga tihti õnnetused. Nii näiteks pen-klubilaste tagasisõidul „Morskie Oko“ kallastelt Zakopanesse tormas üks auto teelt kõrvale. Õnnetuse juures sai surma Poola noorimaid ja andekamaid kirjanikke Eismond.

Mägilased Zakopanes.

Haigete kõige rohkem harrastatavam meelelahutus on aga jalutamine sanatooriumi ümbruses ja suurepärase, igapäev midagi uut pakkuva maastiku ilu vaatlemine.

Kohalikud mägestikuelanikud, kõige puhtaverelisemad poolakad ja väga suured patrioodid, on turismi arenemisega palju võitnud. Zakopanes on pea vahetpidamata ligi 20.000 turisti, haiget jne., millest elanikkond enda elu-järje tõstmiseks tarvilist teenistust hangib.

Turism on arendatud kõrgele mägestiku elanikkude puutöö oskuse, eriti mitmesuguste mälestusesemete valmistamises. Viimased kaunistatakse puulõigetega, mil-

lede motiivideks peajasjalikult kohapeal looduskaitse all olev okaspuu „Limba“ ja mägestikutaim „Šarotka“.

Mehed on suurimalt osalt teenistuses linnas hobusemeestena, autojuhtidena, mägestiku teejuhtidena jne. Põllul töötavad pea eranditult naised; harva näed mõnda meest põllu- või heinatööl.

Mägestiku elanikkude elamud on puhtad, tihti nagu vaatluseks valmistatud. Rahvariided on suures lugupidamises, eriti meespere juures, kelledest pea ühtegi pole näinud rahvariideteta ka kõige suurima töögi juures. Rahvariie meestel koosneb valgest vildist, mägestiku õite motiividel kaunistatud tikandustega pükstest, erilisest käiksteta, jällegi tikandustega kasukvestist,

mille all värviline pluus, ja mustast kaabust.

Naispere kostüüm on kaunis kirju, kuid naised kannavad seda ainult pühapäiviti. Mehed selle vastu eranditult kannavad rahvariideid alati.

Nagu kõigis katolikuusu maades, on ka siin pea igal teeristil, metsas puude küljes, mäe tippudes ja mujal ristid ning Jumalaema kujud.

Kui siia juure lisada, et vaimulikud on suures lugupidamises ja näiteks ka sanatooriumi kirikukese ruumid pühapäeva hommikul messil kõiki palvetajaid ära ei mahuta, siis iseloomustab see teataval määral poolakate usutunnet.

Zakopane, 19. juulil 1930.

Tagavaraväelaste kordamisõppuste kava.

Käesolevas kasutan 11.—22. juunini s. a. korraldatud tagavaraväelaste kordamisõppustel töö juures kogutud tähelepanekuid. Nende põhjal püüan koostada kava, mis käesolevale olukorrale minu arvates peaks kõigiti vastama. Kava kõrval toon rõõbiti lahknevused teostatud kavast ja põhjendused teisiti arvamustele.

Nagu arvata võis ja ka selgus, etendasid kaadri ohvitserid ja allohvitserid õppuste teostamisel väga suurt osa. Üksikõppuste, rivi- ja lahingdrillide, laskeasjanduse ja sisekorra õpetamise aladel oli neil kahtlematult metoodikaline ettevalmistus olemas. Neil tuli aga teetseda peale loetletud alade veel tagavaraväe ohvitseride ja üksuste taktikalise väljaõppe aladel. Nemad olid määratud pataljoni, kompaniide ja komandode ülemateks, kus võtsid osa kõigi taktikaliste harjutuste lahendamisest. Pataljoni ülemad pidid aja säästmiseks tagavaraväelaste õppuste kasuks aegsasti enne õppuste algust ülesanded lahendama ja oma käsud ning korraldused valmis kirjutama tagavaraväelastele väljajagamiseks. Kuid see oli üldise askelduse keskel jäänud tegemata või jälle jättis mõningaid soove. Selle tagant järele tegemine ja kontrollimine viitis asjatult kallist aega. Tähtsam aga on asjaolu, et kaadri ohvitserid pataljoni ja kompanii ülematena ilmusid väga suurel määral õpetajate osades. Kõige pealt olid tagavaraväelased õigustatud neid taktikaliste ülesannete lahendamisel võtma

eeskujuks nii ülesande lahendamisele asumisel, olukorra hindamisel, otsuse võtmisel ja ka korralduste tegemisel. Seepärast pidi kaader oma ülesanded lahendama eeskujulikult. Peale selle olid kaadri ohvitserid vahetpidamatult taktikaliste ülesannete lahendamise juures ja nende poole võidi pöörduda alati nõuandmiseks igasugustes küsimustes. Õppuste kordaminek kindlasti võidab, kui kaadri ohvitseri valmistada ette taktikaliste ülesannete lahendamiseks — kontrolleerida aegsasti nende lahendused ja anda neile mõningaid meetoodikalisi näpunäiteid õpetamiseks ülesannete lahendamises. See peaks sündima enne õppuseid ja tagavaraväelaste taktika gruppide juhtide või üldjuhi juhatusel. Võiks see sündida varakult enne õppuste algust, et mitte kaadri ohvitseri segada viimasel momendil väga intensiivsetes õppustele ettevalmistustöödes. Selleks kulaks vast paar päeva.

Tagavaraväe ohvitseride õppuste kestvust tuleks paari päeva võrt pikendada, et võimalduks põhjalikum ja süstemaatilisem töö ja praktiliste tööde kõrval ka väikese sõjateadusliku bagaaži omandamine. Samuti tuleks kõiki kolme liiki õppusi ohvitseridega, allohvitseridega ja sõduritega tihedamalt omavahel siduda ja seda peajasjalikult ohvitseride õppehuvides.

Neile üldistele põhimõtetele rajatult võiks kordamisõppuste päev-päevaline kava olla alljärgnev:

1. päev. Enne lõunat kuni kella 1200. Tagavaraväe ohvitseride kogunemine, korritesse paigutamine, nende varustamine kaartide, määrustikkude ja muude õppevahenditega ja kaartide kleepimine.

Kella 1200—1500. Lõunavaheaeg. Esimesel päeval peab tema olema pikem, et anda võimalust reisiväsimuse puhkamiseks ja värsketena pärastlõunaste loengute kuulamiseks. Tänavune esimene päeva pärastlõunane auditooriumi töö osutus suurelt osalt mahavisatuks kuulajaskonna suure väsimuse tõttu.

Kella 1500—1600. Õppuste avasõnad ja tutvunemine õppuste kavaga.

Kella 1600—1700. Sissejuhatav loeng taktikast. See loeng käesoleval aastal puudus. Kuid tema hädatarvilikkus ilmnes järgnevate loengute ja eriti praktiliste tööde juures, kus tuli palju aega kulutada üldistele taktikalistele mõistetele. Loeng peaks värskendama üldised mõisted taktikast, võitlusvahenditest ja nende mõjust ja kasutamisest ning andma pildi üldisest taktika arengust kuni käesoleva ajani.

Kella 1700—1900. Sissejuhatav loeng kaitse alal. Ette nähtud 1½ tunnist oli selleks väga vähe. Lektor ei jõudnud palju kaugemale üldistest põhimõtetest. Nagu hiljem harjutustel selgus, olid, näiteks, tulirelvade kasutamine ja nende paigutamine kaitsealal, maastiku kasutamine. kaitsekorra sügavuse saavutamine ja rida teisi tähtsaid küsimusi jäänud täiesti tumedateks. Kõik see omakord mõjus halvavalt õppuste edaspidisele käigule. Siin peab ka märkima, et loengute juure oleksid vajalikud head suure mõõtkavalised skeemid ja tabelid. Lektorid õppustel olid ja on ka arvatavasti tulevikus juhuslikud ega ei saa selle eest erilist tasu. Neilt nõuda skeemide valmistamist ei saaks. Vastavad skeemid peaks valmistama ja lektorile kätte toimetama õppuste väljaõppelise ala juhtiv keskasutus.

Kella 1900—2000. Kaardi lugemine ja kasutamine, orienteerumine maastikul, leppemärgid ja skeemide ning krokiide valmistamine. Õppuste kestel selgus, et loetletud aladel olid tagavaraväelaste oskused ununenud. Töö takistus selle tõttu mitmes kohas. Eriline ettevalmistus neil aladel on hädatarvilik. Ühest tunnist on selleks küllalt. Õppus teostuks taktika gruppide kaupa. Soovitav maastikul asukoha läheduses.

2. päev. Kella 0700—1200. Taktikaline harjutus kaardil kaitse alal.

Harjutus kaardil on kindlasti tarvilik ettevalmistusena harjutuseks maastikul. Siin süvenetakse kaitselahingu taktika üksikasjadesse, omandatakse taktikaliste ülesannete lahendamise meetod, harjutakse olukorda hindama, otsust võtma ja käsk ning korraldusi kirjalikult andma. Harjutuseks kaardil peab olema harjutusest maastikul erinev olukord. Soovitav seda teha suure mõõtkavalisel plaanil (Kadrina ümbruse plaan) kompanii ja rühma piires. Töö lõpeks käskude ja korralduste redigeerimisega, milleks tuleks jätta ajast viimane tund.

Olukord harjutuseks kaardil peaks olema võimalikult lihtis. Aja kokkuhoiu kui ka taktikalise mälu harjutamise mõttes võiks anda tema suusõnaliselt harjutuse alul kaardile märkimisega.

Käesoleval aastal oli harjutus kaardil ettenähtud. Kuid tema läbiviimiseks anti aega kõigest 1—1½ tundi, mis kulus pea-aegu tervelt kaartide kleepimiseks ja olukorraga tutvunemiseks. Ei olnud selleks ettenähtud eriülesannet, vaid tuli seda kombineerida järgmise päeva harjutusest maastikul. Sel harjutusel ei saavutatud soovitud eesmärki. Esitatud aja vältusel aga on see täiesti saavutatav.

Töö lõpul jagatakse välja olukorrad kaitse ülesanneteks maastikul, et nendega aega olles võiks tutvuneda.

Kella 1400—1600. Pataljoni ülemad annavad kompanii ülematele ülesanded maastikul kätte. Kompanii ülemad lahendavad ülesande (võtavad otsuse). Samal ajal on rühma ülemad laskeharjutustel.

Kella 1600—1900. Kompanii ülemad annavad rühmaülematele maastikul ülesanded. Rühmaülemad lahendavad ülesande. Samal ajal kompaniiülemad jätkavad ülesande lahendamist ja redigeerivad käsud ja valmistavad vastavad skeemid.

Harjutusteks maastikul kaugematesse raioonidesse tuleks võimaluse korral grupid viia autodel. Sellega võidetaks aega ja hoitaks kokku õpilaste energiat. 3—5 km kaugusele käimine kulutaks väga palju aega asjatult, mis tuli võtta õppuste ja puhkuse arvelt. Need mõlemad olid ebasoovitavad — töö jäi poolikuks ja iseseisvate tööde lõpetamiseks pidid õpilased õiset puhkuse aega kulutama.

3. päev. Kella 0700—1100. Kaitse ülesande lahenduse kontrollimine maastikul.

Kella 1100—1200 ja 1400—1500. Sissejuhatav loeng pealetungi alal.

Kella 1500—1900 harjutus kaardil (plaanil) pealetungi alal.

Lõpuks olukordade väljajagamine harjutuseks maastikul.

4. päev. Kella 0700—1000. Pataljoni ülemad annavad maastikul kompanii ülematele ülesanded lähenemiseks ja kallaletungiks ja kompanii ülemad lahendavad neid ülesandeid. Samal ajal on rühma-ülematele laskeharjutus.

Kella 1000—1230. Kompanii ülemad annavad maastikul ülesanded rühmaülematele, kes neid lahendavad. Samal ajal kompanii ülemad jätkavad oma ülesannete lahendamist, redigeerivad käsud ja valmistavad skeemid.

Kella 1500—1930. Sama ülesande kontrollimine maastikul.

Sel päeval ilmuvad õppustele tagavaraväe allohvitserid; neid varustatakse, organiseeritakse ja alatakse üksikõppuseid.

5. päev. Kella 0700—1200. Eelmise päeva olukorra alusel ülesanne rünnaku ettevalmistamiseks ja läbiviimiseks, selle lahendamine maastikul ja lahenduse kontrollimine.

Lahendamine sünnib ilma kirjalikkude käskudeta. Eesmärk — harjutamine kiireks olukorra hindamiseks, otsustamiseks ja korralduste tegemiseks.

Kella 1400—1500. Õppuste esimese perioodi kokkuvõte.

Kella 1500—1600. Loeng mobilisatsioonist ja organisatsioonist. Mobilisatsiooni alal antaks pilt meie mobilisatsiooni teostamise olukorrast, rõhutatakse alla tagavaraväelaste juhtide osa mobilisatsiooni teostamisel ja üldjoontes tutvustaks nende töödega, mida tuleb meil täita väeüksuse vormeerimisel tagavaraväelaste sõdurite kohalejõudmisel. Organisatsiooni üle vajanevad mõningad teadmised väeüksuse vormeerimise tööde teadlikuks täitmiseks kui ka taktikaliste ülesannete lahendamise juures.

Kella 1600—1900. Rivi- ja lahingdrill kõigile ja laskmine kompanii ülematele. (Laskmine kompülidele oli kavas ettenähtud. Autor polnud nähtavasti kavasse põhjalikult süvenenud. Toim.) Käesoleva aasta kavas puudusid kõik need alad (ka laskmine rühmaülematele). Tegelikult aga võeti nad täiendavalt kavasse. See kavast kõrvalekaldumine mõjus taktikaliste harjutuste läbivõtmisele halvavalt. Kõik nad on hädatarvilikud. Tegelikult kaitsevää õppetööst kauemat aega eemalviibimise tõttu on need alad kahtlematult ununenud ehk ei olda neis

enam kindlad niivõrt, et üksuste juhtimisele võiks asuda. Sellepärast tuleb tahtmatult nende kordamiseks enne tegelikule üksuste juhtimisele asumist aega ette näha.

Allohvitseridega on sel päeval rivi- ja lahingdrill ja laskmised.

6. päev. Tagavaraväe ohvitseride ja allohvitseride ühine taktikaline õppus maastikul kompanii ja rühma piirides — enne lõunat kaitse ja pärast lõunat pealetung. Õppuse eesmärk — ohvitseride ja allohvitseride vastastikune tutvustamine, võimaluse andmine harjutamiseks rivilises ja lahingjuhtimises; õppus on ohvitseridele üleminekuks senistelt harjutustelt tegelikule juhtimisele rügemendi koosseisus maastikul. Allohvitseridest moodustatakse kompaniid ja komandod. Ohvitserid kui ka allohvitserid juhivad vastavaid üksuseid kordamööda; teine osa ohvitseri tegeleb vahekohtunikudena. Õppust juhivad taktika gruppide juhid kaadri instruktore-ohvitseride kui ka allohvitseride kaasabil. Õppus peab kujunema näitlikuks.

Käesoleval aastal pidasid neid õppuseid allohvitserid omaette. Väga tähtis aga on, et tagavaraväe ohvitserid ka allohvitseride õpetamisest osa võtaksid — tutvuneksid allohvitseridega ja süveneksid ise rohkem asjasse, olles selleks õpetajana paratamatult sunnitud. Peatähtsus on aga selles, et õppuseid väiksemate üksustega, nagu seda on allohvitseridest moodustatud kompaniid ja rühmad, on võimalik rohkem õpetlikkudena organiseerida ja teostada.

7. päev. Kella 0700—0900. Tagavaraväelaste vastuvõtmise ja üksuste vormeerimise ettevalmistamine.

Edasi läheks töö ja õppused 24. 4. 30. kinnitatud õppekava kohaselt.

Õppekava kohaselt oleksid olnud tänavu 18. ja 19. juuni ette nähtud tervelt taktikalisteks harjutusteks — esimene kaitse ja teine pealetungi alal. Tegelikult aga kasutati kummagil päeval enne lõunane aeg lahingdrilliks. Järelduseks oli aja nappus harjutuste reeglipäraseks läbiviimiseks. Pealetungi läbiviimiseks kulub kindlasti terve päev, kusjuures lõunasöök tuleks maastikule järele tuua — kauge maa tagant söömas käimine oleks asjatuks jõu ja aja kulutuseks. Lõuna söömine ja puhkus sünniks siis koha peal. Ka kaitselahingu organiseerimiseks ja läbiviimiseks oli poolst päevast vähe. Peaks ka algama hommikul. Ülejäävat aega tuleks kasutada õppuse läbiarutamiseks ohvitseridega ja ka allohvitseride ja sõduri-

tega. Arutamist ohvitseridega juhiksid taktika gruppide juhid, meeskonnale annaksid seletusi kaadri ohvitserid — instruktorid ja allohvitserid.

20. juunil oli ette nähtud veel pool päeva pealetungi harjutuse jätkamiseks. Tegelikult seda ei olnud. Selles pole ka tarvidust. Seda aega tuleks kuidagi teisiti kasutada, vast käesoleva aasta eeskujul — gaasi kaitse organiseerimiseks, rivi- ja lahingdrilliks.

Viimast õppuste päeva, kus ohvitserid üksinda jäävad (tänavu 22. juuni) tuleks kasutada viljakamalt kui see tänavu oli ette nähtud ja tegelikult ka kasutati. Esimesena peaks selle päeva kavas olema kokkuvõtte õppustest ja nende arutamine, (Oli ka käesoleva aasta kavas. Toim.) millest osa võtaksid tagavara-, kaadri- ja kõik juure komandeeritud ohvitserid. Selleks kulub vast 2 tundi.

Lõpuks oleksin näinud tagavaraväe ohvitseridele üht referaati mõnelt vanemalt

kaitseväe juhilt päevakohasel riigikaitse- lisel, sõjateaduslisel või väeüksuse Vaba- dussõja ajaloolisel teemil, mis oleks oma teaduslikkuse või propagandalikkusega ol- nud määratud tagavaraväe juhtide riigi- kaitse huvidele lõpulikult võitmiseks (kindlasti tarvilik ja huvipakkuv oleks ol- nud referaat võimaliku vastase üle); see oleks olnud nagu punktiks tehtud õppetöö lõpul. Tänavu viimaste 1½ päeva jooksul ilma kindla eesmärgita koosolemine nagu lahendas õppustel saadud muljeid.

Referaadile järgneks ohvitseride kogu koosolek tagavaraväe ohvitseride organi- seerimiseks, mis lõpeks koosviibimisega.

Kokkuvõttes esitatud kava järele pike- neksid ohvitseride kordamisõppused kahe päeva võrt. See võimaldaks põhjalikuma töö. Esitatud kava järele korraldatud õp- pused oleksid küllalised tagavaraväe tead- miste värskendamiseks ja väeüksusteks liitmiseks. M. T.

Ratsaväe tähtsusest tulevikusõjas.

V. TIII.

Maailmasõja järele, nagu varemaltki sõjatehnika kiire arengu tõttu, tõsis ratsaväe tähtsuse küsimus uuesti teravalt päevakorda. Et ratsavägi kõikjal ei ole suutnud temale antud ülesandeid täita, siis on see esile kutsunud pessimistlikke vaateid ratsaväe vajaduse kohta, ilma et selle põhjusi oleks lähemalt uuritud ja analüüsitud. Kuid asjasse süvenedes saame olukorrast hoopis teistsuguse pildi.

Enne maailmasõda valitses suurrii- ges, nagu Venes, Saksamaal, Prantsus- maal Austrias vaade, et ratsavägi oma kiire liikuvuse tõttu on määratud teotse- miseks ratsarivis, kuna jalastult teotse- mise peale vähe tähelepanu pöörati.

Arvati, et ratsaväe peamine ülesanne seisab luureteenistuses, mille tagajärjel mõõdapäisematud ka ratsalahingud. Selle tõttu jäi ratsaväe ülesandeks vastase rat- saväe hävitamine. Vastavalt nendele põ- himõtetele kasvatati ja varustati enne- maailmasõjaaegset ratsaväge.

Maailmasõda ei tõestanud neid rahu- aegseid teoreetilisi kaalutlusi. Juba sõja alul tuli ratsaväel nii ida- kui läänerindel kokku puutuda, mitte ainult vastase rat-

saväega, vaid ka jalaväega, kelle võimas tuli külvas hävitust ratsaväe ridadesse.

Vaatamata ratsaväe julgetele püüetele ja vankumata tahtele atakeerida kaitsele asunud jalaväge ratsarivis, ei annud need oodatud tagajärgi. Kombineeritud lahin- guks oli ratsavägi vähe ettevalmistatud.

Positsioonisõja alates muutus ratsa- väe tegevus veel ebasoodsamaks.

Sel perioodil, mil tuli ja raud hakkasid avaldama otsustavat mõju lahingkäigu peale, tekkis kahtlus ratsaväe otstarbe- kohase kasutamise võimalustes. Tulirel- va kiire ja kaugeleulatav mõju tuli esile juba käesoleva sajandi esimesil aastail Inglise-Buuri sõjas, mille tagajärjel prant- suse kindral Negrier kirjutas rea ar- tikleid ratsaväe tegevuse kohta, kus rat- saväe jalastult teotsemise tähtsust alla kriipsutas.

Ka Vene-Jaapani sõda, mis venelaste kaotusega lõppes, põhjustas vaadet rat- saväe tähtsuse vähenemise kohta.

Muutunud vaated ratsaväe kohta tin- gisid evolutsiooni, mis sammus alul kahte rada: 1) vähendati ratsaväe arvulist koosseisu, 2) suurendati tule jõudu.

Ratsaväele anti tääk püssi juure, suurendati püssi padrunit arvu, anti juure kuulipildujaid, soomusmasinaid ja lennukeid, suurendati ka ratsa kahurväge.

Alates 1916. a. vähendavad Lääne-Euroopa riigid oma ratsaväge, milline olukord sõjalõpul ratsaväge tähtsust ja teotsemise võimalusi märksa vähendas.

Ratsavägi, kes sõja alul oli liikuvaks jõuks ja määratud teotsemiseks peamiselt külma relvaga, oli sõja lõpuks kokku tõmmatud ja muudetud ratsasõitvaks jalaväeks.

Selle tõttu oli ratsavägi kaotanud osa oma liikuvusest ja võimest anda otsustavaid lööke vajalikkudel juhtudel. 1918. a. kasutati ratsaväge vähe löökide andmiseks ratsarivis. Saksa ratsavägi oli suurelt kokku kuivanud, prantslased ja inglased ei saanud oma ratsaväge täielikult ära kasutada sellepärast, et neil korda ei läinud sakslaste rinnet läbi murda, kuigi oleks võinud ratsaväge paisata edu arenamiseks.

Positsioonisõda, mis tol ajajärgul paljudele näis loomuliku sõjapidamise viisina, kütkestas meeli ja surus ratsaväge tahaplaanile. Kuid positsioonisõda on ajutine nähe ja sõdivate poolte teatav nõrkuse tundemärk, sest sõda algab ja lõpeb pea eranditult manöövri ja tule kombinatsiooniga. Maailmasõja lõpul kerkis teravalt esile küsimus ratsaväge kui iseseisva väeliigi olemasolu kohta. Siinjuures tuleb tähele panna, et mitte ainult maailmasõda ei ole seda küsimust esile toonud, vaid ka varemalt on selle juures peatatud. Iga tulirelva täiendus on välja kutsunud kahtluse ratsaväge võime kohta. Selle asemel, et tehnika arenemisega kohaneda, on satunud ratsaväge suhtes sageli äärmusse.

Praegusaja sõda, mille iseloomulikuks jooneks on võimas tehnika, mõjutab suurelt ka jalaväge, suurtükiväge taktika, rivi-kordade ja lahingtegevuse muutmist, vastavalt tule mõju nõuetele.

Seda rohkem puudutab tule tehnika areng ratsaväge tegevust ja evolutsiooni. Vaadeldes näiteid sõjaajaloost paistab silma, et ratsavägi kõigis sõdades, kus ta ajakohaselt organiseerituna, ettevalmistatuna ja otstarbekohaselt kasutatuna, tegu võimsal juhtimisel, on suuri ja otsustavaid ülesandeid korda saatnud, nagu seda tõendavad maailmasõja üksikud lahingud manöövrisõja ajajärkudes läänerindel 1914. a., idarindel 1914—1915. a., Rumeenias 1916. a., Serbias ja Palestiinas, prantsuse ratsaväge tegevust läänerindel 1918. a., punaarmee ratsaväge tegevust kodusõdades, Vene-Poola sõjas 1920. a., Türgi ratsaväge tegevust Kreeka-Türgi sõjas 1921—1922. a. Üldtoodust näeme, et ratsavägi suudab edukalt tema peale pandud ülesandeid täita ja võitu kindlustada. See kõik on viimastel aastatel toonud esile uue hooga mõtteid ratsaväge vajaduse ja tähtsuse suhtes. Kahtlused, mis positsioonisõja mõjul ratsaväge kohta olid tekkinud, kaovad. Riigid asuvad ratsaväge reorganiseerimisele vastavalt tehnika ja modernsõja nõuetele.

Alljärgnevast tabelist näeme, kui suure osa kogu sõjaväest võtab oma alla ratsavägi juba 1926. a.

Hannibal, Friedrich Suur ja Napoleon kasutasid eeskujulikult oma ratsaväge, mis nende kui väejuhtide kuulsust suurelt tõstis.

Ka Saksa väejuhid Moltke ja Schlieffen hindasid õieti ratsaväge tegevust. Kui saksa ratsavägi 1866. ja 1870. a. sõdades oodatud tagajärgi ei annud, siis ei olnud see ratsaväge süü, vaid see oli rohkem tingitud armeejuhtide ebakohasest ratsaväge kasutamisest.

Saksa ratsavägi võib küll maailmasõjast lugeda vähe suurtegevusi, kuid siiski ei saa mainimata jätta tema tegevust „Võidujooksul merele“ — Cour à la mer, kus ratsaväel läks korda armeed nii mõnestki kriitilisest olukorrast päästa ja rinnet stabiliseerida, samuti tegevust lahing-

Riigi nimetus	Ratsaväge üldine arv	Sõjaväge üldine arv	Ratsaväge arv %/o	Ratsa rügementide arv
Poola	44.000	320.000	13,6	40
Saksamaa	16.300	100.000	16,3	18
Rumeeni	14.300	162.130	8,1	21
Prantsusemaa	5.780	685.000	7,6	59
Inglismaa	26.000	502.500	14,7	59
P.-A. Ühendriigid	20.600	308.000	13,3	36
Itaalia	3400	175.000	2,0	12
Türgi	7500	120.000	6,25	13

gutes Lodzi all, Leedus, Kuramaal, Vilno all ja Rumeenias. Sündmused sõja ajal on selgeks näiteks, et oleks suurem mass Saksa ratsaväge paigutatud rinde paremale tiivale, nagu sõjaplaanis varemalt ette oli nähtud, siis oleks tema ka suuremaid tulemusi võinud anda. Sama võib öelda ka Vene ratsaväe tegevuse kohta idarindel, kus ratsaväe ebaedu ei olnud niivõrt tingitud praegusaja tulirelva suurest mõjust, kui ebakohasest kasutamisest.

Iga sõda toob kaasa ettenägematuid üllatusi, mis rahuajal valitsevaid vaateid võib ümber lükata. Selliseid üllatusi on kõik väeliigid, jala-, ratsa- ja suurtükivägi üleelanud.

Juba maailmasõja ajal tuleb nähtavale et Seidlit'zi — Zitteni ajad, mil ratsavägi julge rünnakuga lahingkäiku otsustas, on minevikku kuuluvad. Jalavõitlus oli esiplaanile kerkinud; automaatrelvade tule mõju sundis muutma ratsaväe taktikat. Kahjuks võeti nendest tõsiasiadest liig pealiskaudselt ja aeglaselt õppust. Ratsaväelane jalastud lahingus oli paljude silmis vaevalt sõjatarvis kõlbulik objekt.

Milleks on kasulik halvasti laskja ratsanik, kellel veel ballastina hobune kaasas. Sellest ka arvamine, et ratsaväe ajad on möödas, ratsavägi ära, jalavägi ja suurtükivägi on tarvilikud väeliigid. Kui jalaväel on tarvis suuri kaugusi ületada, siis võib teda jõuvankritele paigutada ja kohale toimetada. Seda vaadet suurendas veel hobuste ja toidumoonu puudus, mille järelduseks oli ratsaväe vähendamine ja jalastamine. Sõja lõpul oli saksa ratsavägi niivõrt kokkutõmmatud, et läänerindel, kus neil korda läks läbimurdeid teha, ei olnud enam ratsaväge, mis neisse paisata, et suuremaid tulemusi saavutada. Prantsuse ratsavägi, kõvendatud kohale toodud inglise ratsaväe osadega, suutis rohkem edukamalt teotseda.

Maailmasõja kogemused näitasid, et ratsaväeta siiski läbi ei saa.

Kahtlemata tulevikusõjas ükski kõrgem väejuht ei saa teotseda kiiret liikuvat tulejõuta; võib öelda, et tema olemasolust ripub ära edu või kaotus.

Et kiiremaid ja pikemaid liikumisi on kergem teostada jõumasinatele, siis on maad võtnud tendents ratsaväe asendada motoriseeritud üksustega. Kahtlemata võivad motoriseeritud üksused läbistada pikemaid maa-alasid kui ratsavägi, kuid ainult siis, kui neil on kasutada

vastavad teed. Kuid tihti tuleb lahingus ka sellisel maastikul teotseda, kus teedevõrk on puudulik. Peale selle tarvitatakse teid ka teiste väeliikide poolt, vaenlane võib neid sulgeda, ära lõhkuda, — suured liikumise teed on demaskeeritud! Kõik see mõjutab halvavalt motoriseeritud üksuste tegevust. Suureks paheks on veel see, et motoriseeritud üksused oma kiiret liikuvust vaenlase tulepiirkonnas kasutada ei saa, vaid väljajaladimine peab sündima enne vaenlasega kokkupuutumist, väljaspool suurtükiväe tule mõju. Motoriseeritud üksustel luure teostamine on palju raskem kui ratsaväel. Soomusvankrid, mootorrattad ja jalgratturid ei saa maastikul kunagi nii põhjalikult luure toimetada kui üksikud ratsanikud. Puudulik luure teostamine toob esile üllatusi ja ebaõnnetust lahingutegevuses. Kõik need raskused langevad ratsaväe juures ära. Ratsavägi on teedest rippumatu, võib peaaegu igasugusel maastikul liikuda mitmes kolonnis üksteise kõrval ja oma kiire liikuvuse tõttu vaenlasega kokkupuutudes aegakaotamata lahingut alata.

Motoriseeritud üksuste kolonnid, mis teedega seotud, on pikaks venitatud; harva on juhtum, kus nad paralleelseid teid kasutada saavad, et soovitud suunas teotseda. Sellepärast on nad lahingurenemisel palju aeglasemad ja raskepärased kui ratsavägi. (Eriti maksab see väikeste territooriumitega riikide kohta). Ka õhuhou vastu on motoriseeritud üksused tundelikumad, kui ratsavägi. Seda selgitasid ka maailmasõja kogemused. Prantslased, kellel ei olnud sellist hobuste ja toidumoonu puudust, kui sakslastel, ei vähendanud nii suurel määral oma ratsaväge, vaid täiendasid teda sõjakogemuste põhjal. Kui 1918. a. sakslased lääne rindel liitlaste rinde mitmel korral läbimurdsid, siis tekkis viimastel kartus, et sakslased oma edu arendamiseks ja läbimurde laiendamiseks kasutavad rohkel määral ratsaväge. Kuid liitlastele õnneks ei olnud sakslastel enam ratsaväge varus. See andis liitlastele aega ja võimalusi läbimurrete likvideerimiseks ja seda tänu ratsaväe kiire liikumisele.

Näiteks, lähenedes Kemmelile kattis prantsuse II. ratsaväe korpus kahe päeva jooksul 200 km, samane II korpus kattis 28. mai õhtust kuni 31. mai keskööni 250 klm., et „Chemin des dames“ juures lõhet sulgeda. Sarnaseid liikumisi teostas ka prantsuse I. ratsaväe korpus,

kes 20 tunni jooksul üle 100 km edasi jõudis. Mainitud korpustele oli olukord ainult umbkaudselt teada, mille tõttu nad alul oma luuret toimetasid ja selle järele teotsesid. Kõigi nende ülesannetega sai ratsavägi eeskujulikult hakkama. Vaatamata pikale ja väsitavale rännakule jõudis prantsuse ratsavägi sulgeda läbimurde koha, kuni kohale jõudsid jalaväe varud ja rinne stabiliseeriti. Õpetlikum selle sõjaajaloolise näite juures on see, et ratsaväel õnnestus läbimurde kohale jõuda enne jõuvankritele asetatud jalaväe osi, sest et ratsavägi sai kasutada otsemaid teid. Toon siin marssal Pétain'i sõnad: „Kui see õige on, et armee Prantsusemaale on päästnud, siis oli ratsavägi, kes prantsuse armee päästis.“ Tõesti suuremat kiitust ei oleks võinud enam ratsaväele osaks saada ja tabavamad näidet ei ole vaja ratsaväe tähtsuse allakriipsutamiseks. Väärrib tähelepanu ka marssal Foch'i staabiülema, kindral Veigand'i väljendus ratsaväe kohta: „Võttes osa positsioonisõjast, ratsavägi tõi kaasa õige ettekujutuse tule võimsast mõjust ja 1918 a. ilmus juba oma tulirelvaga, uute lahingupidamise viisidega, mis Saksa jalaväele niisama kardetavad olid, kui 1914 a. oma mõõkadega vastase ratsaväele. Ratsavägi saavutas uuesti lugupidatud koha lahingväljal. Tema tõi kaasa ühes alalhoidunud kiire liikumisega ka kasvava tule jõu.“ Vaatamata sellele, et just Prantsusmaal motoriseerimine suurimaid edusamme tegi ja et just prantsuse sõjaväes positsioonisõja mõjul ratsaväge maailmasõjale otse järgnevatel aastatel mõned püüdest alalhinnata ei suutnud — ega jõumasinate üksused ega kumardamine kõikvõimsa tule ees ei ole jõudnud ratsaväe tähtsust vähendada. Motoriseerimise alal on küll suuri edusamme tehtud, kuid seni kuni kõik sõidabinõud igasugusel maastikul liikumisvõimelised ei ole, võib ratsaväge ainult motoriseeritud üksustega täiendada, mitte aga asendada. Siin võiks tõmmata paralleeli jalaväe ja suurtükiväe vahel: suurtükivägi oma tulevõimsusega ei asenda vaid täiendab jalaväge. Tekib küsimus, kuidas peab siis organiseerima ja varustama praegusaja ratsaväge? Ratsaväe põhiomadused on tuli ja liikumine. Ratsaväe üksuse tulejõud peab tulevikusõjas jalaväe üksuse tulejõule lähenema. Seda saavutatakse eskadronides automaatrelvade arvu suu-

rendamisega. Ratsanügemendile peaks juure antama jõuvankritele asetatud jalaväeüksused, ratturid, ratsa kahurväe patari ja õhukaitse kahurid, soomusmasinad, lennukid ja vastavad side abinõud. Iseäranis tähtsad on ratsaväes nii raske kui ka kerge kuulipildujate üksused, et ratsaväe tulejõudu maksimumini tõsta, kuid sealjuures ei tohi ratsavägi oma kiiret liikumisvõimet kaotada. Kõik vajalikud tehnika saavutised tulevad esimeses järjekorras vastavalt nende omadustele ratsaväele anda, nagu parimad ja modernimad automaad ja käsituli relvad, kiirelt ja mõjuvalt tulistavad kahurid. Selliselt varustatuna kujutab ratsavägi kõrgema juhi käes eliit- ehk parimat lahingjõudu, mis võimas on igasuguseid lahingülesandeid ja luuret toimetama.

Kuigi kaugemaaluure viimasel ajal lennuväe poolt teostatakse, peab ratsavägi ikkagi kindlaks tegema need üksikasjad, mis õhuluurele nägematuks jäävad. Nii peab ratsavägi jääma sõjaväe silmaks, kuna lennuväge võiks nimetada pikksilmaks. Pääle luure saab ratsavägi teostama ka peajõudude lahendamise katet. Nii luure kui ka katteteenistus saab tulevikus ratsaväele ainult kõrvalülesandeks olema. Tema pealülesandeks on teiste väeliikidega koostöötagamine otsustavates lahingutes.

Kõikides ajajärkudes, kus ratsaväe pealülesanne kahesilma vahele jäeti, oli märgata ratsaväe langust. Need ajajärgud kuuluvad loodetavasti minevikku. Paljud põhjused näitavad, et tulevikus saab tarvitatud väiksemaid, kuid tehniliselt viimistletud üksusi, mis lahtistel tiivadel kiirelt ja edukalt tegutseda suudavad. Siin on ratsaväel riikkam tegevusväli.

Igasugused haaramised saavad tulevastes sõnades kiiremat tegutsemist nõudma, vastasel korral saab vaenlane oma õhuluuret hoiatatuna vastuabinõusid tarvitusele võtma. Ainult ratsavägi saab soodsaid olukordi kiirelt kasutada; tema kiire liikumise võime annab võimaluse nii enne kui ka lahingu kestel väejuhile laialdasi opereerimise võimalusi.

Ratsavägi saab juhtide käes väärtuslikuks varuks olema, et parajal momendil vastasele nõrgemasse kohta otsustavat hoopit anda.

Laiemates olukordades saab ratsavägi suurematesse lahingüksustesse koonda-

tud ja algusest peale otsustavatesse koh-tadesse suunatud, peamiselt lahingukorra tiivadele, et laiemal kujul haaramist läbi viia, nagu see oli ettenähtud maailmasõja alul Saksa sõjaplaanis.

Selline suur ratsaväe mass pühib vastase nõrgemaid jõude kiirelt eest ära, kuna tugevama vastase puhul võib ratsavägi oma liikuvuse tõttu vastase nõrgemaid kohti tabada ja soodsas pealetungisuunas mõjuva hoobi anda. Kui aga haaramine tiivadelt on läbiviimata, siis peab rinde läbimurre ettevõetama nagu see sündis 1918 a. lääne rindel; sel juhul on ratsaväel suured võimalused edu arendamiseks. Edu arendamine ja purustatud vastase jälitamine on üheks tähtsamaks ratsaväe tegevusalaks. Kahurväe tulega purustatud ja tundmata maa-alal saavad jõuvankrite kolonnid vaevalt tegevusvälja leidma. Ratsavägi aga suudab iga olukorraga kiiremini kohaneda, löödud vastase kannule jääda ja võimalikke vastulööke tagasitõrjuda.

Ratsaväel on veel palju teisi ülesandeid täita, mida siinkohal üksikasjalikult enam ei käsita, kuid lühidalt öeldud — moodsale ratsaväele ei tohi ükski ülesanne lahendamatu olla. Ratsavägi peab hästi ratsutama, hästi laskma ja jalastud lahingut pidama sama püsivalt nagu jalavägi.

Et küll jalastatud võitlusel on suur tähtsus, ei tohi ratsavägi muutuda siiski ratsasõitvaks jalaväeks. Ratsaväelane peab olema hästi laskja ratsanik, mitte halvasti ratsutav laskur. Halb ratsanik on teedega seotud. Tänapäeva ratsaväe kasutamine, nii luurpatrullide teenistus, kui ka suuremate ratsaväe koondiste liikumine, sünnib enamalt jaolt väljaspool teid. Teed on lenduritest valvatud, gaasitatud ja vastase soomusvankrite teotsemise suunad. Ratsaväelane peab väljaspool teid igasugusest maastikust üle saama, nii üksikult, kui ka suuremates koondistes, ületama veekogusid ja läbistama metsi; sealjuures, pingutustele vaatamata, peab hobune osava ratsutamise ja korraliku hoolitsemise juures lahingvõimeliseks ja värskeks jääma. Seda suudab ainult hästi õpetatud ratsanik.

Käesolev ajajärk ei ole veel niikaugele jõudnud, et kõiki väeosi motoriseerida; see nõuab esiteks lõpmata suuri kulusid ja teiseks peitub ka väeosade koormami-

ses surnud ballastiga teatav oht. Elusolevus, inimene, ja masin peavad vastavas vahekorras üksteisega olema. Siin õiget mõõtu leida on tulevikku väejuhtide raskemaid probleeme. Niikaua kui masin täielikku võitu maastiku üle ei ole saavutanud, nii kaua kui ta ei suuda hobust asendada, niikaua jääb püsima ka ratsavägi. Maailmasõja kogemused näitasid, et ükski riik, alates suurriikidest ja lõpetades väikeriikidega, ei ole veel ilma ratsaväeta läbisaanud ja ei näe sellist võimalust ka tulevikus, vaid ümberpöörduvalt, ratsaväele pööratakse suurt tähelepanu, et teda ajanõuetele vastavalt reorganiseerida. Sama rada lähevad ka meie naabrid. Iseäranis Nõukogude Venemaal, kes arvestades võimaliku sõjavälja maastiku oludega, on kodusõdade kogemustel ratsaväele peaaegu esimesejärgu tähtsus antud, mitte ainult lahingülesannete täitmisel, vaid ka propaganda vastase seljaguses teostamises.

Ka meie peaks ratsaväele rohkem tähelepanu pöörama. Kas ei oleks riigikaitse huvides kasulikum selle asemel, et ratsaväge vähendada ja kokkutõmmata (nii kui nii on ta juba miinimumini vähendatud) teda ajakohaselt täiendada ja reorganiseerida teiste riikide eeskujul. Kui meie vastastel on ratsavägi olemas, siis ei saa ka meie ilma selleta läbi, juba väeosade väljaõppe ja koostöötamise mõttes.

On arvamusi, et ratsavägi on riigile kallis väeliik. Kuid see on väga vaieldav küsimus. Tõsi on, et ratsaväe ülevalpidamine läheb riigile kallimaks maksma kui jalaväe, kuid tehniliste väeliikidega võrreldes on ratsavägi siiski odavam.

Ühe ratsarügemendi ülevalpidamine ei tohiks riigile siiski ülepääsematuid raskusi tekitada. See raha, mis ratsaväe peale välja antakse, jääb kodumaale; ei ole meil tarvis hobuseid importeerida ega ka hobusemoona, sellest jätkub meil omal. Samuti ei ole ka ratsaväe tallide ja kasarmute ehitamiseks suuri kulusid olnud, vaid palju rohkem on kulutatud jalaväe kasarmute ja laagrite ehitamiseks. Ma ei taha sellega öelda, et need ei oleks vajalikud olnud või oma otstarvet täitnud, kuid ka ratsaväe peale kulutatud raha ei ole asjata olnud. Kas ratsavägi meie oludes oma ülesannet suudab täita, siis sellejuures ei või meil kahtlust olla. Seda näitas meile vabadussõda, kus ratsavägi oma osava juhiga ja otstarbekohasel kasutamisel hiilgavaid lehekülgi va-

badussõja ajalukku jäädvustas. Arvan kindlasti, et ratsavägi saab ka tulevikus vastava organisatsiooni, ajakohase väljaõppe ja otstarbekohasel kasutamisel tema peale pandud ülesandeid täitma. Selleks, et ratsaväge otstarbekohaselt kasutada, peavad jalaväe juhid ka ratsaväe omadusi ja taktikat sama hästi tundma kui jalaväe taktikat ja omadusi. Sama peab ütlema ka ratsaväe juhtide kohta, sest ratsaväe ajalugu ei ole mitte ainult tema juhtide, vaid ka tema kasutamise ajalugu.

Allikad.

- 1) Kavallerieverwendung nach den aus der Kriegsgeschichte zu ziehenden Lehren. W. Brenken. Major und Lehrer an der Kavallerie-Schule.
- 2) Konnitsa. S. K. Segerkrants i A. Pevnev.
- 3) Konnitsa po opotu mirovoi i grazdanskoi voimo. Pevnev.
- 4) Studien über neuzeitliche Kavallerie an der Hand der Kriegserfahrungen. G. Brandt, Oberstleutnant.
- 5) Konnitsa inostrannoh armiei. W. Popof.
- 6) Konnitsa. W. Gatovski.
- 7) Die letzte Reiterschlacht der Weltgeschichte. Feldmarschalleutnant Max v. Hoen.

Eestlaste ülivõim Baltimerel 12. sajandil.

Juhan Vasar.

Baltimere saatatus on alati ühenduses olnud meie rahva saatusega, eriti aga muistsel eestlaste iseseisvuse ajal, kus meri oli kaugelt paremaks ühendusteeks, kui maa. Maa poolt olid me esivanemate piirid suurelt osalt kindlustatud looduse poolt soode, metsade ja muude looduslike tõketega. Mere poolt aga oli piir lahti võõrale sissetungile ja mõjuavaldistele. Merel avanes aga ka lai tegevusväli eestlastele enestele. „Politiline konjunktuur“ Läänemerel määras ära, kas eestlased pidid asuma kaitseseisukorras meretaguste naabrite suhtes, või vastupidi.

800-nda aasta ümber, kui Baltimere ümber asuvatele rahvastele esmakordselt langeb ajaloo valgus, oli Baltimere skandinaavia rahvaste tallermaaks. Kuni umbes 1050. aastani leidis aset võimas tõusajajärk nende rahvaste elus. Samal ajal kui Taani ja Norra vikingid rüüstasid Ingliise ja Prantsusmaa randa ja seal riike asutasid, domineerisid Läänemerel rootslased osalt võisteldes taanlastega. Rootsi varjaagide ekspansioon suundus peamiselt suurele kaubateele, mis Balti merest läbi Venemaa viis Konstantinoopolisse. Kuid ei unustatud ka oma lähemat naabrust. Vikingite rüüsteretkete all kannatasid ka teised baltimereäärsed rahvad, kes siis veel küllaldasel määral ei harrastanud meresõitu. Taanlastel olid oma asundused slaavi rahvaste maksustamiseks Läänemere lõunarannal; ajuti võtsid nad ette retki ka Leedusse. Rootslased tegutsesid rohkem põhjapool. 9. sajandil olid nad vallutanud osa Kuramaast, kus nad oma kindlustatud „Seeborgi“ linnusest valitse-

sid maad, mida nad omas keeles nimetasid Adalsijssla'ks. Samasugune linnus „Aldeigjuborg“ oli rootslastel kusagil Neeva jõe ja Laadoga järve läheduses.

Ei tohiks olla kahtlust, et oleks puudunud kokkupuuted vikingite ja eestlaste vahelgi. Geograafiliselt asusid eestlased rootslastel risti jalus ja on väga võimalik, et see või teine eesti maakond mõnda aega neile makse maksis. Tõenäoline on see Saaremaa kohta, kelle saksakeelne nimi Ösel on lühendus vana-skandinaavia Ösyyssel'ist, mis tähendab „Saare maksupiirkonda“. Siiski näib, et eestlaste vastupanu vikingitele on olnud tugevam, kui mõnel teisel naabril. Kui Saaremaa rootslaste poolt maksustatud oligi, siis oli see vallutus küll pealiskaudne ja lühidaajaline. Arheoloogilised leiud eestlaste maa-alalt tõendavad küll seda, et vanadel eestlastel oli tihe läbikäimine skandinaavlastega, kuid ei luba oletada, et siin oleks asunud mõni Seeborgi või Aldeigjuborgi taoline rootsi sunnilinnus.

Kuni 11. sajandi keskpaigani oli skandinaavia rahvaste ülivõim Balti merel vastuvaidlematu. Siis aga tuleb murrang. Tegudeküllasele vikingiajale järgneb nende rahvaste elus loiduse ja nõrkuse ajastu, mis iseloomustub alaliste troonitülide, sisesõdade ja omavaheliste võitlustega. Vikingitekäigud katkevad.

Ühes ristiusu ja ristiusu kultuuri levimisega Põhjamaadel hakkab seal omi esimesi samme tegema ka kroonikakirjutamine. Esialgu on küll kroonikate arv kui ka sisu väga kehv, kuid küllaldane tõestama ühes juhuslikult kaugematesse Saksa kro-

nistide kõrvu puutunud teadetega, et skandinaavia rahvaste osa oma ülemere naabrite suhtes oli põhjalikult muutunud. Seni olid rootslased ja taanlased oma naabritele hirmuks ja nuhtluseks. Nüüd aga on Rootsi ja Taani ise võimetus tagasi lööma pealetunge mere poolt. Eriti Taani kohta, kes varemini sattus kristliku kultuuri mõjupiirkonda ja kellest rohkem kirjalikke teateid, teame, et siin pahatihti kättesaamatuks ideaaliks jäi kuningas, kes taani vetest oleks ärakihutanud „mereröövliid“, kes takistasid kaubandust ja rüüstasid mereäärseid asulaid.

On selge — võimu raskuspunkt Balti merel oli skandinaavlaste reast väljajäämisega nihkunud mujale. Kuid kuhu? Kes olid need rahvad, kelle laevad nüüd liikusid Baltimerel ja ähvardasid selle endiseid valitsejaid? Taani allikad nimetavad niisuguste „meriröövliitena“, kolme: vendid, kuralasi ja eestlasi.

Slaavisugu vendid asudes praegusel idasaksa rannikul alates Holsteini ja lõpetades Pommeriga, olid taanlaste lähemad naabrid. Nendega tuli ka taanlastel kõige pealt arvestada. Kaua ei suutnud taanlased nende retketele lõppu teha, kuni viimaks Valdemar I ajal (1157—1182) need oma taktika muutsid ja ise pealetungile asusid. Uue taktika tagajärjeks oli see, et pikema võitluse järele vendide maa taanlaste poolt vallutati, nende rüüsteretked likvideeriti ja vendide laevastik nüüdsest peale Taani kuningate teenistuses seisis.

Vendide äravõitmiseks oli Taani jälle tõusnud suurvõimuks. Kuid hoolimata oma võimu suurenemisest ei suutnud Taani kuningad lõpetada teiste merirahvaste kallal tunge oma maale. Eestlaste ja kuralaste retked Taani rannikule jätkusid. Hoolimata oma suurusest ei suutnud Taani kuningad end Läänemerel maksma panna. Knut VI katse 1197. a. ristikäigu läbi eestlaste retki samuti likvideerida, kui vendide omi, nurjus. Eestlaste omal maal mereröövliite taltsutamiseks puudus Taanil jõud.

Eestlaste ja kuralaste vastu pidid taanlased oma randa, nagu ennegi kaitsma omis vetes. Mõnikord võis niisugune rannakaitse süsteem ka tagajärgi anda. Nii teame, et 1170. a. Taani kuningapoeg Kristoffer oma laevastikuga kallale tungis Lõuna-Rootsis Ölandi saarel rüüstanud eestlaste ja kuralaste jõugule. „Mereröövliid“, kes arvuliselt vähemuses olles, omad laevad maale tõmbasid ja neist kindluse

tegid, hävitati kahepäevalises võitluses, millest taanlasedki ei pääsenud väikeste kaotustega.

Kuid niisugune rannakaitse süsteem jättis lahtise mere täiesti „piraatide“ voli alla. „Mereröövliid“ võisid nagu ennegi varitseda parajat kohta ja aega, ja sellepärast ütles see rannakaitse end enamail juhusel üles. Eestlased ja kuralased jätkasid endiselt, ja muidugi tagajärjekalt retki, missuguseid nad, nagu Läti Hendrik ütleb, „on harjunud toimetama Taani ja Rootsi kuningriikides“.

Juhulise asjaolule, et Riia piiskop Albert 1203. a. merel kohtas saarlaste laevastikku, võlgne teate, et need saarlased 16 laevaga olid retke teinud sel ajal Taani alla kuulvasse Listeri maakonda.*) Seal olid „mereröövliid“ ühe kiriku ära põletanud, kiriku kellad ja väärtasjad ära riisunud, maad laastanud, inimesi maha löönud ja orjadeks vangistanud ning sõitsid nüüd oma saagiga Ojamaa kaudu koju.

Veel kardetavamad, kui Taanile, mis oli saanud võrdlemisi hästiorganiseeritud suurvõimuks, pidi olema eestlaste retked Rootsile, kus riik oli ikkagi veel nõrk ja kannatas sisemiste segaduste all. Kuigi Rootsi oli sel ajal vaesem maa, kui Taani, pidi ta just oma nõrkuse tõttu „mereröövliitele“ erilist külgetõmbe jõudu avaldama. Kahjuks aga puuduvad just Rootsi kohta sellest ajast pea täiesti ajaloolised allikad, et me pikemini võiks kuulda sealsetest eestlaste tegudest. Ainult niisugune esmajärgulise tähtsusega sündmus, kui suurema ja tähtsama Rootsi kaubalinna Sigturna vallutamine ja hävitamine eestlaste poolt (võib olla kuralaste kaasabil) 1187. aastal leiab kroonikates vastukaja.

Täiesti hätta jätavad meid ajaloo allikad küsimuse eel, kas eestlaste ja kuralaste retked puudutasid ka teisi Baltimere rannikul elavaid rahvaid — soomlasi, äsjanimetatud vendisid, preislasi ja leedulasi. Need rahvad ei olnud kirjaoskajad, ja kuigi eestlaste retked oleks puudutanud ka neid, ei saanud neist retketest säilida kirjalikke teateid**). Üks aga näib olevat päris kindel: võistlejat merel neist rah-

*) Lister on praegu osa Lõunarootsi Blekinge maakonnast ja asub peaaegu Skandinaavia poolsaare lõunatipus.

**) Võib olla seletub siiski leedulaste viha-vaen eestlaste vastu, mis nii tihti peegeldub Läti Hendrikust sellega, et nad mere poolt eestlaste retkete all kannatasid. Muidu ei puutunud eestlaste piirid leedulastega kokku, ja naabri naabrid on harilikult ikkagi sõbrad.

vastest eestlastel ja kuralastel polnud, kes omavahel alati kõige paremas sõpruses näisid viibivat. Ülivõim Baltimerel püsis 12. sajandi teisel poolel kindlasti eestlaste ja kuralaste kätes.

*

Eestlased kasutasid oma ülivõimu merel selleks, et ette võtta rüüsteretkeid võõrastesse rikkamatesse mereäärsetesse asulatesse. Võis ju ette tulla, et mõnikord retke ettevõtjaks oli juhuslikult kokkutulnud salkkond seiklusotsijaid, kelle juhiks oli jõukam mees, kes omas laeva; ühesõnaga — et retk oli ette võetud „eraalgatusel“. Kuid suuremat osa, mis meile tuntud juhuseid, ei saa selletada ainult „eraalgatusega“. Nägime, et Listeris 1203. aastal rüüstav saarlaste laevastik koosnes 16 laevast. Oletades, et saarlaste laevadel oli, nagu hilisematel vikingilaevadel igaühes 40 meest, võttis sellest retkest osa 640 Saare sõdurit. „Eraalgatuse“ jaoks on see arv pisut suur.

Sigtuna all 1187. a. võitlenud sõdurite hulk pidi olema veel palju suurem.

Sigtuna varemed, mis eestlaste retke järele varemeteks jäidki, on tänase päevani säilinud. Need varemed tunnistavad, et peale hariliku mullavalli, mis arvatavasti kogu linna piiras, linnakodanikud enesele ja oma varandustele võisid kindlat kaitset leida veel kümnekonnast kivikirikust. Kirikud on võrdlemisi mahukad ja selle aja kombe järele lossidena ehitatud — väikeste ukseavaustega ja samuti väikeste ning kõrgete akendega. Sigtuna äravõtmine eeldab suurt piirajate hulka ja pikka piiramise aega. Juhuslikult kokku tulnud, kindla organisatsioonita mereröövlite kari niisuguse teoga hakkama ei oleks saanud.

Eestlaste mereretkete organisatsiooni kohta ei ole meil mingisuguseid teateid. Kuid vaevalt erines see organisatsioon oluliselt hilisema vikingi aja Taani ja Rootsi organisatsioonidest. Vististi olid eestlastegi retked midagi „riiklisel alusel korraldatud mereröövimise“ taolist. Nagu Skandinaavia maades olid vist Eesti mereäärseid maakonnad *) jagatud teatud piirkondadesse, millest igaüks pidi pidama ühe laeva ning selle varustama tarvilise meeskonna ja toiduainetega. Vanema käsul või rahvakoosoleku otsusel kogus siis end laevastik kokku ja läks retkele. Muidugi oli

vaenulise maa suhtes ka üksikute laeva-piirkondadel ja eraisikute tegevusvabadus, niipalju, kui see ei seganud teisi riiklisi ettevõtteid.

Need kasinad ajaloolised andmed, mis meil on eestlaste retketest Rootsi ja Taani, nimetavad ainult ühte retke eesmärki — saagi peale väljaminekut. Otseleid teateid selle kohta ei ole, et eestlased oleks mõnda võõrast ülemere asuvat maakonda enese alla heitnud ja maksustanud. Iseenesest aga ei ole see sugugi võimata. „Riiklisel alusel“ röövimisest maksustamiseni on ainult üks samm. Üldiselt oli Taani ja Rootsi rannik eestlaste vastu peaaegu kaitsetu. Kui juba Sigtuna müürid elanikke „mereröövlite“ eest varjata ei suutnud, oli lagedal maal seisukord kümme korda hullem. Mis ime siis, kui mõni maakond omal algatusel pakkus eestlastele kindlat maksu, et edaspidi olla kaitstud röövimise ja põletamise eest?

Et eesti „mereröövlid“ teatud tingimistel teatud maadega rahu võisid pidada, näitab nende vahekorid Ojamaa saarega. Ojamaa asus keset Baltimere ja oli tähtsaks mereteede sõlmpunktiks, oli jalus ees igale selleaegselle väiksele laevale, kes tahtis kompassita ja pikemale ülesõituda, kus maa kaugaks sõitmist kadus, ülemere pääseda. Eestlaste huvides seisis selle Saare elanikkudega rahu elada. Ei olnud ju kuigi mugav tunne tunda oma seljataga vaenlast, ise olles rüüsteretkel kusagil Lõuna-Rootsi või Taani rannikul. Ojamaalased omakorda katsusid eestlaste (ja kuralastega) olla heal jalal, et suure kaubitsemisega omandatud jõukust segamatalt nautida. Vastastikkused kaubanduslised huvid tegid vahekorra veel sojemaks. — Kui 1203. a. Listeris retkel käinud saarlaste laevastik saagi ja orjadega Visby'ist mööda purjetas, püüdis vahepeal Visby sadamasse jõudnud piiskop Albert linna elanikke ja kaupmehi „ristiusu vastaste“ kallale hässitada. Sellega polnud Ojamaalased sugugi nõus. Nad kartsid ja seletasid, et nad meelsamini eestlastega kindlat rahu alalhoida tahavad. — Ja hoidsidki. Veel siis, kui eestlased sakslastega oma iseseisvuse pärast võitluses olid, toetasid Ojamaa kaupmehed eestlasi, varustades neid relvadega.

*

*) Eesti „mereröövlite“ tuuma moodustasid saarlased. Kuid Läti Hendrikust paistab, et teisedki mereäärseid maakonnad harrastasid meresõitu.

12. sajandi lõpupool oli eestlastele võimsaks tõusuajajärguks. Maal olid eestlased oma lähemate naabrite — liivlaste ja lätlaste suhtes kindlas ülekaalus. See

aeg oli ammugi möödas, kus venelased, kuigi möödamines piiriäärseid Eesti maakondi suutsid maksustada, nagu nad seda mitmete Läti maakondadega tegid. Merel aga avanesid eestlastele kõige soodsamad ekspansioonivõimalused, võimalused oma ülivõimu veel rohkem süvendada.

Võib olla oleks see sündinudki, kuid sakslaste väljatung Baltimerelle muutis

tähtsal määral endise jõuvahekorra Lääne-mere ümbritsevate rahvaste hulgas. Maal ei olnud eestlastel tegemist mitte enam ainult liivlaste ja lätlaste kallaletungiga, vaid Liivi-Läti-Saksa kombineeritud rünnakuga. Mere poolt aga ähvardasid Eesti iseseisvust omavahel võistlevad, kuid eestlaste vastu ühiselt talitavad taanlased ja sakslased.

Kaitseväe elu.

Õiste õppuste algus lennuväs.

Õöl 31. VII/1.VIII s. a. algas lennuvägi teostama õiste lendude õppekava. Senised harjutused õistes lendudes olid olnud juhuslikku laadi.

31. VII hiliõhtul, selle meie lennuväe tähtsa sündmuse puhul, oli ilmunud Lasnamäele õppusi jälgima ka kaitseminister hra O. K ö s t e r. Õhukaitse ülem kol.-ltn. R. T o m b e r g tegi õiste õppuste esimesed harjutused kaasa. Lendurite perest, eriti vanematest juhtidest, oli suurem osa kohal, kuigi õppeharjutused olid määratud vaid ühele divisjonile. Aerodroom elas. Märkfeegid, valgustades aerodroomi, määrasid piirid startimiseks ja maandumiseks. Suurejuline prožektor heitis kiiri osale aerodroomist. Õppuse kavast ettenähtud harjutused täideti paremini kui ülemuselt nõuti, mis tõenduseks lendurite suurest vilumusest. Õiste lendude, eriti Lasnamäel, suur vaenlane udu hiilis ettevaatlikult ümberringi, nagu hirmunult silmitsedes muistsetele urituledele sarnanevaid märkleeke...

Õppelennud lõpetati vastu koitu.

Meie lennuväe arengule 1928. a. antud tõuge eelarve suurendamise ja juhtimise

ning õppetöö reorganiseerimise näol on teinud suure kasuliku töö. Käesoleval suvel läbi viidud õhukaitse organisatsioon, noorte energiliste ja suurte teadmiste ning oskustega juhtide etteotsa määramisega, laseb kindlasti loota, et meie lennuvägi sammub (õigemini — lendab) vastu hiilgavale tulevikule

Kolonel Parv'e lahkumine.

28. juuli öösis rongiga lahkus Pärnust 9. üksiku jalaväepataljoni ülem kolonel Aleksander Parv ühes abikaasaga, et asuda meele teenistuskohale Tallinna. Lahkujaid oli jaama saatma tulnud garnisoni ohvitser- ja üleajateenijaskond, seltskonna ja omavalitsuse tegelasi. Proua Parv'ele annetati rohkesti lilli. Kiirelt ligines ärasõidu aeg. Veel viimased sõnad, käepigistused ja õnnesoovid ning rong hakkas pikkamisi liikuma.

Saatmine kujunes ilusaks sündmuseks, mis kinnitas, kui suure lugupidamise ja poolehoidu oli kolonel Parv Pärnus viibimisel võitnud. Enne ärasõitu korraldati lahkujale auõhtu ning annetati väärtuslik kink Pärnu garnisoni ohvitseride ja üleajateenijate kogudelt. E—dt.

Sõjakirjandust.

POOLA.

„Bellona“ — märts-aprill 1930. a.

„Juhtimise organisatsioon Maailmasõjas“ (dipl. kol.-ltn. Dr. Stanislaw Rostvorovski). Autor annab piltliku ülevaate juhtimise probleemist, käsitledes artikli esimeses osas juhtimise organisatsiooni üksikutes sõjast osavõtnud riikides. Juhtimise organisatsiooni skeemidest märgib järgmisi:

— esimene tüüp, kus riigipea on tegelikult

ülemjuhataja. Seesugune nähe leidis aset Belgias, Montenegros ja osaliselt Serbias;

— teine tüüp, kus nominaalselt ülemjuhatast teostab valitsus, usaldades võimu staabiülemale (näiteks Saksamaa, Itaalia, Rumeenia ja osaliselt Venemaa) või sõjaministrile (ajutiselt Saksamaa);

— kolmas tüüp, kus võim monarhilt antakse isikule valitsevast soost (Venemaa, Austria) või peaministrile (Inglismaa);

— neljas tüüp, ülemvõimu juhivad sõjas pea-

minister (Inglismaa ja Prantsusmaa), kusjuures ülemjuhataja võim jääb kas ministrile (Inglismaa ja teatud ajajärkudel ka Prantsusmaa) või läheb üle kindralstaabi ülemale, välivägede juhatajale kindralile ehk tehnilisele nõuandjale (Prantsusmaa);

— viienda tüüpi oleks moodustanud organisatsioon, milles poliitiline mõjutis levineb ka operatsioonidele täidesaatsva võima kaudu, nagu revolutsioonilistes sõjavägedes (Vene);

— kuuenda tüüpi kujutaks sõja juhtimine „Sõjanõukogult“. See tüüp ilmnes Maailmasõjas ajutiselt Inglismaal.

Sõja kogemustest järeldub, et paremaid tagajärgi andis esimene ja neljas tüüp.

Artikli II osas analüüsitakse juhtimise organisatsiooni nii keskriikides kui ka koalitsiooni riikides mitmekesistel sõjajärkudel. Ülevaatest järeldub autor kokkuvõetult, et sõjas peab juhtima üks isik; selle põhimõtte hülgamine viib kaotustele. Üksiku riigi huvid ei oma siin tähtsust. Peasi on — võita sõda, kuid seda võib teha ainult ülemjuhataja.

Maailmasõja nelja aasta jooksul sõlmiti lugemata hulk kokkuleppeid, saadeti sideohvitser, kutsuti kokku sõjanõukogusid, korraldati koosolekuid, viidi peakorterid üksteise lähedusse, kasutati diplomaatide silmapaistvaid aneid ja kindralite isiklikke kogemusi — kuid kõik need katsed äpardusid. Alles 14. aprillil 1918. a. oli selge otsus koalitsioonilt (Marssal Foch kuulutati Prantsuse ja Inglise armeede ülemjuhatajaks) kindlustas võidu.

Keskriikide, olgugi ajas varem, kokkulepe, mille järele tunnustati Saksamaa keiser ülemjuhatajaks, — ei omanud seesugust tähtsust. Sümbol ei või juhtida, juhiks peab olema elav inimene.

Autor arvab, et Maailmasõda kestis just sellepärast nii kaua, et mõlemil poolel puudus kauemat aega kokkukõlastatud juhtimine.

„Sõjalise ettevalmistuse ja kehalise kasvatuse eesmärgid ja ülesanded“ (Brigaadi kindral Dr. Jozef Zajac). Autor analüüsib pärast sõjaaegseid vaateid sõjalisele ettevalmistusele. Neist märgib ära, kui teoreetilisi aluseid, peamiselt kahte:

— esiteks, miilitsa süsteemi jumaldajad ja

— teiseks, need kes tahavad vähendada väljaminekuid sõjaväe peale, püüdes selleks lühendada sunduslikku teenistust.

Peale selle mainib autor ka neid ühinguid või isikuid, kes kuidagi viisi tahavad kaasa aidata riigikaitsele ning oma koondistest moodustavad organisatsioonid, kes teotsevad sõjalise ettevalmistuse alal, võttes eeskujuks õppusi sõjaväes.

Edasi peatub autor pikemalt „relvastatud rahva“ mõiste juures ning vaatab sõjalise ettevalmistuse ja rahuaegse sõjaväe probleemi, kriipsutades alla üldiselt järgmisi põhimõtteid:

— praeguses olukorras peab tuleviku sõjaks püüdma realiseerida „relvastatud rahva“ mõistet, mis personaal-alal tugineb mobilisatsiooni ettevalmistusele, moodustades koondisi kodanikkudest, kes on võimalised täitma sõjapidamisega seotud funktsioone. Seesugune ettevalmistus mobilisatsiooniks peab teostuma rahuajal ning seda ei tohi segada sõjalise ettevalmistusega;

— rahuaegne sõjavägi tugineb veel kauemat aega kaadri süsteemile sundusliku teenistusega;

— sõjalise ettevalmistuse ülesannetes on esiplaanil kehaline kasvatus, mis valmistab ette kodanikke teenistuseks sõjaväes ning soodustab „relvastatud rahva“ organisatsiooni teostamist.

„Suurtükiväe vastu võitlemine“ (dipl. mjr. Vaclav Popiel). Artikkel on vastuseks „Bellona“ 1929. a. juuli-augusti numbris ilmunud dipl. mjr. O' Nacevici'i artiklile ning kannab seega diskussiooni iseloomu.

„N. Liidu Valgevenemaa. Sõjageograafiline ja statistiline ülevaade“ (dipl. kpt. V. Splava-Neyman).

„Slaavlaste vastastikune suhtumine“ (Dr. Henryk Batovski). Artikkel kannab informatsiooni iseloomu ühelt parimalt asjatundjalt sel alal.

Kroonika.
Bibliograafia.

„Bellona“ — mai-juuni 1930. a.

„Põhijooni lahingust Gorlice all“ (dipl. kolonel J. Kleberg). Artikkel annab ülevaatliku pildi Gorlice lahingu ettevalmistusest Austria ja Saksamaa poolt.

„Sõjalise ettevalmistuse ja kehalise kasvatuse organisatsiooni vormid“ (Brigaadi kindral dr. J. Zajac). Autor on kirjutanud põhjaliku töö. Käesagsete sõjalise ettevalmistuse ja kehalise kasvatuse organisatsiooni vormide ülevaates märgib ära, et kõikides neis on iseloomustavaks omaduseks rippuvus ning kontroll sõjaväe võimudelt. Autorilt soovitatud organisatsiooni alusteks on järgmised põhimõtted:

— kehaline kasvatus peab kandma riiklist iseloomu ja tuginema üldistele kohustele kõikide kodanikkude jaoks, alates varasest noorest eest;

— kehaline kasvatus on kõige ökonoomilisem ja otstarbekohasem kodanikkude ettevalmistus sõjaväeteenistuseks mitte ainult sellepärast, et arendab üldist kehalist seisukorda ja moraali, vaid selle tagajärjel suureneb teenistuskõlblikkude kodanikkude arv;

— sõjalise kasvatuse jaotus kaheks osaks: esiteks, üksikõppus, mida teostatakse sõjalise ettevalmistuse ajal ja teiseks, väljaõpe üksuste koosseisus, mis sünnib sõjaväe ridades, ei ole ratsionaalne praeguse kaadrisüsteemi juures;

— teenistusaja lühendamist tuleb pidada kehalise ja sõjalise ettevalmistuse tagajärjeks, vaid mitte põhjustama sõjalise ettevalmistuse sisseviimist;

— kehaline kasvatus peab kõigile kodanikkudele algama kooli astumise momendist ja vältima kuni sõjaväkke astumiseni. Pärast seda sünnib sportilistes ja teistes organisatsioonides;

— kehalise kasvatuse täiendamine laskesporti kujul ja maastikuga kohanemine sünnib kolme viimase aasta jooksul enne sundteenistust;

— sõjaline ettevalmistus tulevaste ohvitseridele erialaliste teadmiste omandamiseks

side, maastikuteaduse, kaarditeaduse jne. aladel viiakse läbi kesk- ja kõrgemates koolides.

Nende põhimõtete realiseerimiseks loob autor ka vastava organisatsiooni.

„Sõjaväe auto-transport ja selle kasutamine Poolas“ (dipl. kol.-lt. S. Sosabovski).

„Raudtee raskesuurtükivägi“ (prantsuse kolonel André).

„Ida-Preisimaa teedevõrgu areng ning selle tähtsus“ (Stanislav Skorovski).

„Saksamaa mäetööstuse produktiivsus Maailmasõjas“ (ins. tehnl. Gustav Sippko).

„Przeglad piechoty“ (jalaväe ülevaade) nr. 12 — detsember 1929. a.

„Meie taktika lihtsustamine“ (dipl. kpt. Pstrokonki).

Väljudes seisukohast, et sõjakirjanduses aset leidnud mõttevahetusest väiksete üksuste organisatsiooni üle on tähtsamaks küsimuseks osutunud taktika lihtsustamine, toob autor küsimuse illustreerimiseks kolm momenti jalaväe taktikast, nimelt — tuli kaitsel, kaudne tulistamine r. kuulipildujatest ning tule ja liikumise kokkukõlastamine. Neid üksikult analüüsid tuleb järeldusele, et taktika on muutunud keerukaks omas lihtsates ning elementaarsetes vormides.

Autor leiab, et mõningates küsimustes, nagu relvliikide koostöös, tuleb leppida keerukusega. Peatudes pataljoni tulesüsteemil, järeldab, et patüil tulede kombinatsiooniks peab kasutama ainult piiratud arvul tule elemente, nimelt r. klp. ja jalaväe saaterelvi. Kerged kuulipildujad aga osutuvad rühmade individuaalrelvadeks, mille kasutamine varakult ettenähtud kava järele on mõeldav ainult harukorral.

Taktika keerukamaks muutmise allikana tuleb eeskätt mainida tehnika saavutisi, mis avavad taktikeride silmi ees uued võimalused ning väljavaated. Küsimus muutub siin keerukamaks, kui vaatleme seda psüühilisest ja organisatsiooni seisukohast. Psüühilisest vaatepunktist ei tohi unustada sõdurit, kes enne lahingut on sageli sunnitud läbi tegema pikki rännakuid, veetma unetuid öid ja kannatama ilmastiku muutusi. Selle tagajärjel tema mõtlemisvõime nõrgeneb, eriti nürineb mälu ja arusaamine. Teadvuse asemele tulevad tunded ning instinkt, — need algelemendid, mis osutuvad tähtsamateks alusteks inimese tegevusele. Järelikult, kõige kahjulikumalt mõjuvad seesugused komplikatsioonid taktikalistes elementides, milles on tarvidus objektiivse arusaamise järele, sest väsimus ning moraalne surve mõjutavad kõigepealt sõduri objektiivset mõtlemisvõimet. Kuna aga taktika, mis tugineb tunnetele ja loomulikudele instinktidele ning refleksidele, mis kokkukõlastatud mehaaniliselt, ei nõrgene lahingus.

Tähendab, reflekside sissekasvatamine vajab vastavat väljaõpet. Siin osutub põhimõtteks, mida keerukam taktika, seda paremini peab sündima sõduri ettevalmistus. Sellest järgneb, et ainult elukutseline sõjavägi (Inglise või Saksa) võib ilma suurema hädaohuta tarvitada keerukamaid taktikalisi vorme. Mobiliseeritud „relvastatud rahvas“ peab aga omama taktika,

mis rajatud lihtsusele, vaatamata sellele, et vahest teised viisid pakuvad paremusi.

Organisatsiooni seisukohast pakub huvi koostöö, mis on üks tähtsam tegur taktika keerukamaks muutmiseks. Käesaja lahingurustus loob suurepäraseid tingimusi igasuguste koostöö vormide projekteerimiseks. Lahingus aga kerkivad esile palju lihtsamad, primitiivsed koostöö viisid. Sellest autor järeldab, et parem oleks juba otseselt käsitada lihtsamaid vorme koostööks ning õppida tundma algelisi koostöö tingimusi.

Lõpeks soovib autor mõningaid parandusi välimäärustikus läbi viia taktikalise tegevuse lihtsustamiseks. Põhimõtteks jääks siin:

— anda inimesele õige koht taktikas;

— korraldada väljaõpet seesuguselt, et koostöö muutuks automaatseks harjumuseks.

„Jalaväe piilkonnad“ (dipl. kpt. Rzepecki). Artiklis toob autor üldiseid mõisteid piilkondadest. Nende kasutamisel peab luure, julgestuse ja lahingu piilkondade tegevusel.

„Jalaväe ja suurtükiväe koostöö probleemist“ (dipl. kpt. Viesiolovski). Artiklis käsitletakse suurtükiväe organisatsiooni koostööks jalaväega. Autor jõuab otsusele, et kõige parem lahendus oleks siin järgmine:

1) rügemendi suurtükivägi — milline ei kuulu diviisiülema käsutusse, vaid osutub jalaväe rügemendi relvaks, nagu näiteks kuulipildujate kompanii;

2) diviisi suurtükivägi, milline põhimõttelikt peab kuuluma diviili käsutusse, kuid teatud juhtudel võib antud saada osaliselt rüglide käsutusse. Varustamine jääks ka viimasel juhul diviisi hooleks.

„Side suurtükiväe ja jalaväe vahel“ (dipl. kol.-leitn. Lunkievicz). Suurtükiväe ja jalaväe side eesmärgiks näeb autor suurtükiväe kordineerimist jalaväe liikumisega.

Side viiside kirjeldamisel on võetud näitena otsetoetuse suurtükivägi. Side viise jaotatakse kolme põhigruppi:

— Side põhiviisid: juhtide isiklik side (kokkusaamised) ja suurtükiväe sideüksused jalaväe juures.

— Side abiviisid: ettenihutatud suurtükiväe vaatlejad, jalaväelennukid, tulekavad, maastiku või kaardi märkimine.

— Ühekülgsed sideviisid: kokkulepitud tuled, optilised signaalid, üksikud mürsud j. t.

Igas olukorras peab kasutama kõiki sideviise rööbiti ja võimalikult suuremal arvul, et saavutada eesmärki.

Artikkel annab ülevaatliku pildi kõigist eelnimetatud viisidest.

„Sihingu muutmise praegusel vintpüssil“ (dipl. leitn. Podoski). Artikkel on vastuseks kapten Sokolovski samanimelisele artiklile, kes soovib muuta praegust sihingut (400—2000-ni) 100 kuni 800-ni. Autor analüüsib sihingu läbiviimise võimalusi 0—800-ni.

„Käesaegsed sõjaväe pistoletid“ (kpt. ins. Mikolajski). Artiklis leidub üldiseid nõudeid kaitseväs tarvitavatele pistolettidele ja antakse ülevaade üksikuist süsteemidest.

„Przeglad Lotniczy“ (lennuväe ülevaade) — Poola lennuväe häälkandja-dekuukiri, mis antakse välja õhuasjanduse departamendi ja Sõjateaduse Seltsi lennuväe sektiiooni poolt.

Ajakirja toimetusse kuuluvad rida vanemaid ning silmapaistvamaid lennuväelasi ja lennuasjanduse tehnilisi eriteadlasi. Sisult on ajakiri mitmekesine ühes laialdase kroonikaga ja välisriikide lennuväe ülevaatega.

Nr. 6 — juuni 1930. a.

„Niitev lend“ (dipl. erukolonel lendur Abzoltovski). Niitva lennu all mõistetakse lendu minimaalsel kõrgusel, mida antud maastik lubab. Artiklis autor vaatleb seesuguse lennu teostamise võimalusi, tuues esile puudusi ja hüvesid.

„Õine hävituslennuvägi“ (lendurvaatleja kpt. Kitkievicz Czeslav). Artikkel on järguks eelmises numbris ilmunud samanimelisele artiklile. Käsitlemist leiab siinkohal tähtsama punkti kaitsmine ööside hävitajate poolt ning koostöö teiste õhukaitsevahenditega.

„Aerodroomide ehitamine“ (lendur-kpt. Karpinski Stanislaw). Autor toob teoreetilisi aluseid aerodroomide ehitamiseks. Üldiselt kavatab ta avaldada rea artikleid selle küsimuse valgustamiseks (artiklil on järg).

„Märkused lennuki joodetud konstruktsioonide valmistamisest“ (ins. Skarbinski Michal).

Mitmesuguse all leiduvad järgmised artiklid:

„Maandusväljade valgustamise põhimõtteid“ (ins. elektr. J. Pavlovski) — referaat koosolekul Berliinis 28.—30. aprillil, 1930. a., mis pühendatud aerodroomide ja õhuliinide valgustamise küsimusele.

„Raadio-side organisatsioon inglise õhuliinidel“ — Marconi-Review nr. 12 — 1929. a. järele.

„Suurtükile korrigeerimine lennuki evolutsioonide abil“ (S. Abzoltovski).

„Neljamootoriline Junkersi lennuki tüüp G. 38“.

„Hapniku aparaat tüüp Naszogen“.

„Lennuki pneumaatiline pidurdaja Knorr süsteem“.

„Lennuk Comte A. C. 3“.

„Lennuki mootor Packard-Diesel“.

Välisriikide lennuväe ülevaade. Kroonika.

Bibliograafia.

A. J.

ITAALIA.

Esercito e Nazione. Juuni 1930. a.

1. V. Franchini. Itaalia tööstuslik mobilisatsioon sõjaajal. Hulga diagramide ja statistiliste andmetega varustatud artikkel, milles autor annab kujuka pildi Itaalia tööstuse mobilisatsiooni kohta maailmasõja ajal.

2. L. A. Maggiorotti. Romagna lossid. Pilk Itaalia ajalukku. Autor kirjeldab vanu keskajal ehitatud aadlipesasid, milledest hulk on varemetes, kuid paljud on hoidunud meie päevini, andes tunnistust tolleaaja arhitektuurist.

3. C. Prepositi. Itaalia lennuvägi Piave lahingus. Pärast taandumist Isonzo jõelt Piavele oktoobris ja novembris 1917, mis kujunes itaallastele nende oma sõnade järgi „uueks Ienaks“ („rinnovata Iena“), sattus ka lennuvägi korratusse. Kuid pärast stabiliseerumist Peavel organiseeris ta uuesti ja edaspidistes lahingutes mängib tähtsat osa, mille

kohta autor püüab seletust anda käesolevas artiklis.

4. G. Chialvo. Majanduspolitiika mõeldunud sõjas. Kõikide maailmasõjast osavõtnud riikide püüdeks oli saavutada võitu vastase üle, maksu mis maksab. Tähtsamaks abinõuks selle eesmärgi saavutamisel oli majanduse organiseerimine. Missugusi pingutusi üksikud riigid sealjuures tegid, seda näitab autor lugejale oma suure hulga statistiliste andmetega varustatud kirjutises.

5. D. Barbato. Tankide kompanii kallaletungil koostöötades jalaväe bataljoniga. Lahendanud küsimuse konkreetse üksikasjalikult läbitöötatud taktikalise ülesande peal jõuab autor otsusele, mis on järgmine:

a) Tankid ei suuda omal jõul kõrvaldada neile kallaletungil ettetulevaid takistusi; seepärast jalavägi peab alati valmis olema tarbekorral jätkama kallaletungi ilma tankide toetuseta.

b) Väheha jalaväe üksuse juure antud tankid moodustavad selle üksuse orgaanilise, lahutamatu osa, kusjuures jalaväe ülem annab ülesande, mille täitmise jätab täielikult tankiüksuse ülema hooleks.

d) Maastik võib kallaletungil valmistada tankidele ebasoovitavaid üllatusi, mispärast tuleb pöörata erilist tähelepanu maastiku luurele vaatlusega maapealt ja õhust.

e) Tankide kallaletung peab sündima ootamatult vastasele, ning seepärast tuleb viia läbi kiiresti ja otsustavalt; seda tagab üksikasjaline kallaletungi kava, mis töötatakse välja jalaväe ja tankiüksuse ülemalt üheskoos.

g) Tank on kurt ja pime; kord suunitul teatava märgi pihta, on raske muuta temale antud ülesannet; see asjaolu nõuab tankidele antavate ülesannete põhjalikku kaalumist ning detailset läbitöötamist ajas ja ruumis.

h) Traattökte purustamine tankidelt on delikaatne ülesanne ning ei õnnestu alati kas vastase reaktsiooni tõttu või mõne rikke pärast tanki keerukas mehanismis; seepärast tuleb alati pidada varus teatud arv tanke — nende asendamiseks, mis ei suuda enam edasi liikuda.

i) Kallaletungi lähtealus tankidele peab olema võimalikult lähedal vastasele; see lubab neid vastasele ootamatult tegevusse astuda, lühendab maad ning aega, mis neil tuleb liikuda vastase tule all ning raskendab märkilaskmist tankivastastelt suurtükidelt; vallutanud märgi, ei tohi tank peatuda, kuna paigalseisvat märki on hõlpsam tulistada; tankide koondamiseks tuleb alati valida koht, mis on varjatud vastase vaatluse ja tule eest.

k) Koostöötades tankidega liigub jalavägi tankide taga, kaugusel, mis lubaks võimalikult kiiresti ja täielikult ära kasutada ja arendada tankidelt saavutatud materjalset ja moraalselt edu vastase üle.

l) Tanke tuleb kasutada üksuste kaupa; kallaletungil nad tavaliselt järgutakse sügavusse, kusjuures intervallid üksikute tankide vahel on 50—60 m.

m) Lõpuks tuleb kallaletungil tanke toetada suurtükiväega, sest jalavägi üksi ei suuda võidelda vaenlase tankidevastaste relvadega.

6. S. Pelligra. 75/13 grupi kasutamine edu arendamisel. Küsimus lahendada detailsest läbitöötatud taktikalise ülesande abil.

7. R. Righi. Alpinide väljaõppe teostamine talvel. Huvitavaid andmeid väljaõppe läbiviimise kohta talvel suuskadel.

8. U. Ademello. Uue Euroopa poliitilised piirid. IV Bulgaaria kuningriigi poliitilised piirid. Poliitilise ja geograafilise sisuga kirjutis.

9. C. Cesari. India küsimus. Teinud lühida tagasivaate India ajalukku, peatub autor tänapäeva sündmustel; ta arvab, et Inglismaa leiab paraja silmapilgu India küsimuse lahendamiseks rahulikul teel ja vastuvõetaval kujul pärismaalastele.

10. V. Curato. Toiduainete alalhoidmisest. Huvitavaid praktilisi näpunäiteid, kuidas tuleb hoida alal toitusladudes teravilja, jahu ja leiba.

11. Reservohvitseride lehekülg. Reservohvitseride (Itaalia) kohta käivad seadusi; ühingu sisemine elu; väljaõppe küsimus.

12. Ühest kuust teise. Mitmesugust. Teateid välisriikide sõjavägedest. Spordi kroonika. Sõjakirjandust. Bibliograafilised märkmed. V. K—ts.

INGLISMAA.

„The Army Quarterly“. Juuli 1930. a.

1. Toimetuse poolt. Sõjapolitilise sündmuste ülevaade möödunud kolme kuu eest.

2. Major B. C. Dening. Maa-, mere- ja lennukaitse tegevusest sadamate kaitseal. Kapten Bertrand Stewarti nimelise auhinnaga kroonitud kirjatöö. Autor arvab, et sadamate kaitset tuleb teostada maa-, mere- ja lennukaitse ühendatud jõududega, mõne vanema maaväejuhi üldise juhatuse all. Kaitse läbiviimisel tuleb pöörata erilist tähelepanu luure, side ja gaasikaitse teenistuste organiseerimisele. Edukama koostöö saavutamiseks sõjaajal tuleb rahuajal korraldada taktikalisi õppusi, kus iga väelikk täidaks neid ülesandeid, mis talle on ette nähtud kaitsekavas sõja ajal.

3. Kolonel G. R. Cordington. Territoriaalarmee. Artiklis näidatakse, millist tähtsat osa etendab territoriaalarmee praeguses Briti riigikaitse süsteemis. Vastavalt sellele nõutakse territoriaalarmee ohvitseridele samauguseid õigusi teenistuse alal, kui nad on ettenähtud tegevuses. Autor teeb ettepaneku kuidas seda praktiliselt teostada.

4. Kindral von Seeckt. Uued põhimõtted kodukaitse teostamisel. Kindraloberst von Seeckti raamatu „Landesverteidigung“ (Verlag für Kulturpolitik, Berlin, 1930) tõlge ingliskeele. Järgneb.

5. Kungaste taga (VIII) Cambrai. Kirjeldatakse 107. saksa diviisi tegevust Cambrai juures 19.—23. novembrini 1917. a.

6. Kapten E. Glasbrook Richards. Majanduse tundmine kui tähtis aru sõjalise kasvatuse teostamisel. Nüüdisaja sõda nõuab mitte ainult sõjaväe vaid kogu rahva elavjõu mobiliseerimist. On seepärast loomulik, et need, kelle ülesandeks on juhtidena rakendada tööle nimetatud jõude võitluseks vaenlase vastu, peavad suutma hästi orienteeruda mitmesugustes rahvamajanduslikes küsimustes. Autor soovib ohvitseridele asutada garnisonides erilised ringid („study circle“) kus tähtsamad ja huvitavamad majan-

duklised küsimused saaksid mõne eriteadlase juhatusel läbiarutatud, sest — ütleb autor — üks diskussiooni tund toob rohkem kasu kui mitu tundi üksildast uurimist. See võiks sündida perioodiliselt, olenevalt muust õppetööst, 1—2 korda nädalas à üks või kaks tundi. Peale selle, kui on omandatud elementaarsed teadmised ja ohvitserid oskavad orienteeruda kirjanduses, võib üle minna töötamisele üksinda. Selleks autor soovib terve rea raamatuid majandusteaduse (üldise), etnograafia, tööstuse, rahanduse, sotsiaalküsimuste, rahvusvahelise kaubanduse, transpordi ja sõjamajanduse alalt.

7. Kindr.-major W. D. Bird. Briti maa- ja strateegia neljas suures sõjas 1702—1802. (II). Briti sõjakaademies (Staff College) 1929. a. sügisel peetud loengud. Artikkel järgneb.

8. Chemin des Dames, 1918. Saksa ametlik aruanne. Refereeritakse raamatut: „Deutsche Siege, 1918. Das Vordringen der 7. Armee über Ailette, Aisne, Vesle und Ourque bis zur Marne: 27. Mai bis 13. Juni“. (Oldenburg, Stalling), kus käsitletakse sakslaste viimast pealetungi, millel oli teatav edu; kuigi see ei suutnud muuta üldist olukorda, mis paratamatult kujunes liitlaste kasuks.

9. Kolonel A. P. Wavel. Öised operatsioonid enne ja nüüd. Huvitavaid näiteid sõjaajaloost öiste operatsioonide organiseerimise ja läbiviimise kohta.

10. Parun de Marbot'i memuaarid (II). Huvitavaid sõjaajaloolisi andmeid kindral Masséna operatsioonide kohta Itaalias 1800. a. Artikkel järgneb.

11. Leitnant G. V. Micklam. Mehaneeritud jõudude kaart. Brigaadikindral J. F. C. Fuller, keda loetakse inglise sõjaväes üheks paremaks mehaneerimise küsimuse tundjaks, on ühes oma seda küsimust käsitlevas kirjutises („One Hundred Problems on Mechanization“, „The Army Quarterly“, oktoober 1929. a.) avaldanud arvamust, et mehaneeritud jõududel peaks olema kasutada oma kaart, mis näitaks juhtidele, kus nende tankid võivad liikuda vabalt, kust nad peavad läbi minema tasase käiguga ja missugustest maadest nad üldse läbi ei pääse: peale selle peaks kaart andma ettekujutise liikumisel ette tulevate takistuste iseloomust. Käesolevas artiklis autor võtab kaalumisele, kuidas sarnast kaarti koostada. Harilikule kaardile asetatud hästi läbipaistval paberil tuleb värvidega ära märkida maastiku iseloom tankidele läbipääsemise suhtes, kusjuures, näiteks, punane näitab läbipääsmatut maa-ala, kollane — kus võib liikuda aeglaselt ja valge — kus võib liikuda vabalt; liikumisel ette tulevate takistuste iseloom tähendatakse ära vastavate leppemärkidega. Niiviisi valmistatud mehaneeritud jõudude kaart kujutab endast orienteerimisesemete või koordinaatide süsteemiga varustatud paberi, mis on kaetud punaste ja kollaste laikudega; asetatud harilikule kaardile näitavad laiud tankiüksuse juhile. milline on maastik, kus tal tuleb tegutseda. Arvesse võttes, et tanke on mitmet tüüpi, tuleks igaühe tarvis neist koostada oma kaart, kus maastik oleks ära märgitud antud tüübi liikumisvõimete kohaselt. Mõistagi, et need kaardid vajavad võrdlemisi tihti uuendamist selle järele, kuidas muutub tankide liikumist takistavate looduslike või kunstlike esemete iseloom.

12. Major L. Dimmock. Mehaniseerimine ja kõrb. Selgitatakse sõjaväe mehaniseerimise küsimusi Iragi elude kohaselt.

13. Sõjamaalid. Muljeid sõjamaalide näituse puhul Keiserlikus Sõjamuuseumis. Sõjamälestused on veel liig elavad, et meie võiksimine neist piltidest naerataval näol ja rahuliku südamega mööda minna. Astudes ühe eest teise ette, vaatlevad silmad lahingstseene, kuid mõtted rändavad minevikku ja vaimus elame uuesti üle noid raskeid päivi... Kuid aeg on parim kohtumõistja, ja võib olla, ükskord kui meie — suurekurbmängu tegelased, variseme maamulda ning isiklikud tunded vaikivad, noorsugu suudab neid maale hinnata paremini. Meile aga nad on kahvatuks kujutiseks mõõdunud rasketest heitlustest, mille sügavat traagikat ei saa kujutada värvidega, siis kui meie seda nägime... Nii autori mõtisklused sõjamaalide näituse puhul Keiserlikus Sõjamuuseumis.

14. Austria ametlik sõja ajalugu. Lühikene kokkuvõte raamatust: „Österreich-Ungarns Letzter Krieg: 1914—1918, Teil I (Wien, Verlag der „Militärwissenschaftlichen Mitteilungen“), kus käsitletakse sõjategevust Serbia ja Montenegro vastu ja venelastega Galitsias, Lembergi all, Sani jõel, Karpatides ja Limanov-Lapanovi raioonis sügisel 1914. a. Raamatu silmapaistvamaks omaduseks on avameelne faktide kujutamine ja otsekohesus, kuigi see mõnikord laseb paista halvas valguses austrelasi ja ungarlasi — ütleb kokkuvõttes autor. Igatahes olevat raamat paremini kirjutatud kui need lahingud löödud, milledest raamatus jutustatakse.

15. Austraallane. Märkmeid sõja ilukirjanduse kohta. Autor suhtub sõja ilukirjandusse eitavalt, kuna ta leiab, et see mõjub lugejatele demoraliseerivalt. Mis ütlevad lapsed, kui nad sõjaromaanidest ja jutustustest teada saavad, et nende isad olid histerilised neurasteenikud ja joodikud, kes enne lahingusse minemist viinapudelid julgust võtsid. Vististi mitte head. Pealegi polnud asi sugugi nii halb, kui seda armastatakse kujutada sõja ilukirjanduses, kus tuuakse esile peamiselt üksikuid eitavaid tüüpe.

16. Väljamaa sõjakirjandus. Kokkuvõtteid ja märmeid uue ma sõjakirjanduse kohta. Parlamendi teateid. Kirjavahetus lugejaskonnaga.

17. Võistluskirjatöö teem 1931. a. Bertrond Stewarti auhinna peale; võistluse tingimused.

V. K—ts.

BELGIA.

Bulletin Belge des Sciences Militaires. Juuli 1930. a.

1. Belgia armee operatsioonid 1914.—1918. a. sõjas. I. diviisi tegevuse kirjeldus Hautem-Sainte-Marguerite ja Grimde'i juures 18. aug. 1914. a. Skeemid. Artiklil on järg. (Vt. „Bulletin Belge des Sciences Militaires“, juuni 1930. a.).

2 D. S. J. Jalaväe kroonika (VI). Kuulipildniate kasutamine. Autor refereerib selle küsimuse kohta „Militär Wochenblatt'is“ 11. sept. 1929. a. ilmunud kol. leitnant von Schobert'i artiklit, milles väljendatud vaated väärivad just seepärast tähelepanu, et von Schobert'i loe-

takse üheks paremaks kuulipildurasjanduse tundjaks Saksa sõjaväes.

Mitmesugust. I. Autor võrdleb omavahel itaalia, saksa ja belgia lahingeeskirjade nõuteid vasturünnakute soovitamiseks, ta leiab, et tähendatud kolmes riigis on ühesugune vaade sellele küsimusele ja nimelt: vasturünnak tuleb suunda vastase tiirva pihta ja tuleb läbi viia võimalikult kiiresti; sealjuures lausub itaalia eeskiri, et kui mitte igakord pole küllalt aega soodsa vasturünnaku suuna valimiseks, siis kiirust peab saavutama igal tingimisel, sest et see on tähtsaimaks edu tingimuseks vasturünnaku teostamisel.

II. Kokkuvõte „Militär Wochenblatt'is“ 18. juun. 1929. a. ilmunud major Regele artiklist, kus käsitletakse liiteosade ülesandeid ja tegevust (Nahtreserve, réserves de coutore).

III. Autor refereerib „Revue d'Infanterie“ 1929. a. detsembrikuu nr. 5 ilmunud kirjutist Prantsusmaal, Maailmasõja ajal toime pandud katsete kohta gaasitorbinute kasutamise alal ja annab praktilisi näpunäiteid sõdurite väljaõppe teostamise kohta gaasitorbinute.

3. Kolonel Denayer. Öised operatsioonid. Liège'i garnisoni ohvitseridele 5. veebr. 1930. a. peetud ettekande kokkuvõte. Autor selgitab alul vastavate lahingeeskirjade paragrahvide abil öiste operatsioonide aluseid, toob siis nende illustreerimiseks rea huvitavaid näiteid Maailmasõjast ja lõpuks teeb järgmise kokkuvõtte.

A. Pealetungil.

a) Operatsioon öösel õnnestus siis, kui ta on päeval hoolikalt ettevalmistatud vaenlase ja maastiku luurega ning marsikava äratähistamisega. Igauks peab täpsalt teadma oma ülesannet ning märki. Kui selleks on aega, tuleb öine operatsioon varem läbi mängida.

b) Kuna öösi sidet on raske pidada, siis tuleb distantseid ja intervallid vähendada.

d) Rünnak tuleb läbi viia väikestes kolonnides, kelledest igauks suunitakse otse temale antud märgi pihta; suured kolonnid on heaks märgiks vastasele, sattuvad kergesti segadusse, sünnitavad liikumisel kära ja on raskepärased mitmesuguste rünnakul ettetulevate takistuste vallutamisel. Kolonnide eel liiguvad tarbekorral luurajad.

e) Ootamatuse saavutamise eesmärgil tuleb liinliku hoolsusega vältida igasugust kärategemist liikumisel; ei tohi tulistada; relvade magasinid on täislaetud, kuid ilma erikäsuta ei tohi padrunit saata rauda.

g) Tuleb alati kasutada väeosi, kes on välja-puhanud ja kelle moraal on kõrge; koosseisu tuleb võimalikult vähendada.

B. Kaitsel.

Tuleb kõik abimõud käsile võtta, et moodustada pider tulitõke, mis ei lubaks vastasele võitluskorda sisse imbuda. Tuleb alati olla valvel, et vaenlane ei saaks rünnata ootamatult; erilist tähelepanu tuleb pöörata patrulliteenistuse organiseerimisele ja side pidamisele, eriti jala- ja suurtükiväe vahel.

4. Major Delvaux. Antverpeni tsitadeli piiramine 1832. a. (IV). Artiklil on järg.

5. Kapten Wanty. 1930. a. revolutsiooni tulemused sõjalisest vaatepunktist (IV). Artiklil on järg.

6. Aktiivväe ohvitseride nimetised, määrämised ja ülendämised.

7. D. S. J. F. M. 15—27 süsteemi vintpüss. Autor kirjeldab selle relva saamislugu ja tehnilisi omadusi.

8. D. Sup. A. Tankivastase suurtüki 75 T. R laskemoonast. Autor arutab küsimust missugust laengut oleks kõige kasulikum tarvitada tulistamisel sellest suurtükist; jõuab otsusele, et keskmist, n. n. normaalset.

A. J. N. Bingen. Ühekülgse vaatlusega tulistamise meetodi kriitiline analüüs. Autor, ballistika ja suurtükiväe tehnika professor kasutluskoolis (l'École d'Application) esineb üksikasjalikult läbitöötatud ja hulga diagrammide ning joonistega illustreeritud uurimusega küsimuse kohta. Oma väiteid — kui need peaksid lugejal kahtlust tekitama — paneb autor ette proovida süstemaatiliste katsetega.

10. Väljavõtteid san. kindr.-major Demolder'i ettekandest Genfi konventsiooni revideerimise asjus, juulis 1929. a. Artiklil on järg.

11. Sõjabibliograafiline ülevaade. V. K.—ts.

SAKSAMAA.

Militär-Wochenblatt nr. 3. — 18. 7. 930.

Mõtteid Villers-Cotterêts juuli 1918. a. lahingute puhul. Saksa suur pealetung juulis oli alguses edukas. Liitlaste rindesse murti umbes 50 km laiuse ja sügavusega auk. Jõuti välja ka 12 km läänepoole Soissons'i, Villers-Cotterêts metsa ida servani, Château-Thierry'ni osa Marne jõe põhja (parema) kaldani, Dormans'ist ca 5 km üle Marne (vasak kallas), Reims. See „suur kott“ ripus vähestel teedel. Sissemurdnud 35 saksa diviisi (kuigi gripi ja lahingutega kokku kuivanud — pataljonis ca 250 tääki) nõudsid igapäev ca 8000 tonni varustust (umbes 20 rongi raudteel). Seda ei suudetud anda. Liitlaste ülemjuhatus oli aegsasti taibanud sakslaste tegevuse suuna ja vastulöögiks koondanud Villers-Cotterêts raiooni 24 jalaväe diviisi, 3 ratsa diviisi, 2133 suurtükki, 493 tanki, 1143 lennukit. Vastulöögi rinne umbes 50 km. Liitlaste poolt ei olnud ainult suured materjaalsed jõud vaid ka kõige paremini teostatud ootamatus Villers-Cotterêts'i metsade kattel. Eriti õpetlik olevat Villers-Cotterêts'i lahing tankide kasutamises. Siin pääsesid tankid täiesti maksvusele. Siin ei olnud ta enam jalaväe abivahend, vaid ümberpöörduvalt. 18. juulil 1918 (mitte 8. augusti 1918) tulevat lugeda Maailmasõjas sakslaste „mustaks päevaks“. Kuigi autori arvates Liitlaste ülemjuhatus 18. juuli vastupealetungis teinud vigu jõudude jaotamisel ja suundumisel, tulevast Villers-Cotterêts vastulööki vaadelda kui Maailmasõja suurteost...

Gaasitamistest ja udutamistest lennukelt. Vaidlus enne avaldatud seisukohtade puhul.

Kolonel Blümner: Tehnika ülevaade. Edukalt areneb raadiotelefon. On peetud otsekõnet 12.000 km distantstil. Olevat leitud mehaaniline kõnele shifreerimine lainte moonutamise teel saatejaamast ja õiendamisega vastu võtte jaamas.

Katsed autosaanidega. Autol edasilükkuv aeroostaat. Gaaspildurid tankis. Automaatpüss (Petersen-Selbstladegewehr). Ranitsadujukid: kandvat mehe koos relva ja varustusega üle vähemate veekogude.

Õppeplatsist. Reichswehris püütavat ikka veel vanade tasaste paraadi-platside poole. Meie ajal olgu aga õppeplats lahingu õppekeskmes paraadimarsside jaoks. See nõue tingib teist pinnareljeefi ja pinnakatet, samuti teisi dimensioone.

Ratsaväe kindral v. Bernhardi j. Meil oma teose „Vom Kriege der Zukunft“ (Tuleviku sõjast) tuntud kindral von Bernhardi suri 10. VII s. a. 81 aasta vanuses. v. B. sündis Peterburis. Ta isa oli kuulus sõjakirjanik ja poliitik.

Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandust. Mitmesugust. K.

N.-VENE.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 19. 5. 7. 930.

A. Bulin: Lenini partei XVI konverentsi puhul. Konverents olevat andnud selged direktiivid punaarmee tehnilise ja moraalse jõu suurendamiseks.

Z. Shirinski: Noorsoo sõjalisest ettevalmistusest üldkoolides. Töö sellel alal soovitakse anda Osoaviahimi organisatsiooni kätte.

V. Stepanov: Staabitöö katseid pataljoni staapides.

B. Verhovski: Ohukaitsest rännakul.

M. Arefjev: Koostööst patareid ja jalaväe teise järgu vahel pealetungil.

Mozolin: Rügement jõe forsseerimisel.

N. Ovsänikov: Kaevik tankivastase peidikuga. Andmed joonises ja sõnas. Sarnase kaeviku ehitamine nõuab 57,5 töötundi, või laskurjaolt umbes 6 töötundi.

Rühmaülem pealelaadimisel. Juhitakse tähelepanu nooremate juhtide saamatusele tööde korraldamises laadimisel.

Politruki osas avaldatud artiklite üldtoon näitab, et seniste saavutistega poliitilises kasvatuses ei ole ülemus rahul. Seepärast soovitatakse reforme ja uute suunade võtmist sellel alal.

Sõjaväelisi teateid. K.

SOOME.

Suomen Sotilas (Soome Sõdur). 1930. a. Nr. 28/29. Gustav Adolf II taktika põhimõte. Kirj. maj. E. Virkki. — Gustav Adolffi taktikast 30-aastasest sõjas.

Hakkapeliitta. 1930. Nr. 28. Maast, kus hinnatakse oma iseseisvust. Ekströmi mehed külalistena Eestis. Hakkapeliittale kirjutanud J. Renvall. — Muljeid külaskäigust Eestis. Piltidega.

Hakkapeliitta. 1930. Nr. 29. Suur osa selle numbril kirjutistest on pühendatud Lapua liikumisele.

Hakkapeliitta. 1930. Nr. 30. Lennukid tuleviku sõjas. Kirj. Itaalia lennuasjanduse minister Italo Balbo. — Artikkel esitab Itaalia sihte ja püüdmisi lennuasjanduse alal.

Krg.

Mitmesugust.

Eesti Vabadussõja bataillistid.

Tosin aastaid on möödunud sellest, kui Eesti sai tule ja mõõgaga iseseisvaks vabariigiks.

Rahvastest, nii suurtest kui väikestest, kes on taplusi pidanud oma rahva vabaduse ja iseseisvuse kaitseks ning võidurikkaid lahinguid löönud, jutustab ajalugu.

Kunstnikud on teoseid loonud ja jäädvustanud oma isamaa vabadusvõitlusi lõuendile ja on püstitatud ausambaid rah-

Teiseks parimaks eesti bataillistiks, kelle tööd ei tarvitse häbeneda Maksolly suurteoste kõrval, on noor kunstnik B. Koreljev. Ka tema töödes „Kehra lahing“, „Soomusrongi nr. 1. dessant“ j. t. leidub rohkesti elu, liikumist ja meeolu ja selles noorest meistrist (kes isiklikult on vabadussõjast osa võtnud) tohime loota tulevikus ja nimelt sõjamaalide suhtes seda kõige paremat.

Kolmandaks nimetaksin kunstnik A.

Kunstnik M. Maksolly maal Eesti Vabadussõjast.

„Eesti kuperjanovlased-partisaanid ühes soomusronglastega vallutavad Tartu linna, kihutades sealt välja vene enamlaste vägesid.“

vaste priiusvõitluste- ning kangelaste mälestuseks. Kes ei tunne nii tähtsaid nimesid, nagu Vereštšagin, Mentzel, David, Vernet, Kossak'id j.t. suurmeistrid, kellele sõjamaalid ja kujud on võitnud ilmakuulsuse.

Ka meie, Eesti Vabadussõda, on püütud jäädvustada lõuendile ja monumentaalsesse teostesse, kuigi on tehtud vaid esimesi katseid sel alal. Siiski on eesti kuulsam kujur, kadunud prof. A. Adamson loonud ka meile rida väärtuslikke ausambaid, missuguseid on püstitatud Eestisse Vabadussõja sümbolidenä. Mainida tuleks veel kujurid Melnik, Edler, Starkoph ja Sannamees, kes on loonud väiksemaid monumente Vabadussõja kangelastele.

Maalikunsti alal on esimesena loonud nimetamisväärt sõjamaale kunstnik M. Maksolly. Maksolly teosed on sel alal paremaid, mida seni loonud meie kunstnikud, sest neis leidub nii palju elu, liikumist ja meeolu ning virtuooslist pintli käsitamist. Tema „Paju lahing“ ja teised teosed on väärtuslikumad eesti vabadussõjamaalid.

Koulikoffi, kelle kõrge kunstiline võime lubab temal käsitada nii rasket ala, nagu seda on bataille — maalide loomine. Seni on ta väiksemaid katseid teinud, aga juba tema „Episood kahuri vallutamisest“ ja „Hommikune pealetung“ näitavad, et temal ei tarvitse loobuda sõjamaalide loomisest.

Neljandaks tuleb mainida kunstnik A. Vihvelini. Suure huvi ja tahtejõuga on tema loonud oma esimesi lahingmaale võitlustest Landesvehriga. Tema töödes on rohkesti värviküllust ja meeolu, soovida jääks vaid rohkem liikumist. Vihvelin jätkaku julgesti sel alal oma tööd.

Järgmine oleks kunstnik R. Nyman, kes on loonud ühe maali „Skaugali lahing“ ja mis mõjub dekoratiivselt hästi. Haritud kunstnikuna võib Nyman julgesti jatkata ja teha paremaid katseid sel alal.

Edasi tuletaksin meele üht kunstnik E. Mässa suuremat maali „Admiral J. Pitka kuulab üle kahte vangilandesvehrlast eesti sõjal.“ „Lennukil“. Mässa, kes tol ajal ise teenis nimetatud sõjalaval ja vangistamise momenti on pealt

näinud, on suutnud pildil tabada momentaalset meeleolu.

Landesvehri sõjamaale on loonud veel kunstnik P. Sepp. Kuigi Sepp oskab maalida ja käsitada meeldivald maastikke, ei väeri tema sõjamaalid suuremat tähelepanu, sest neis puudub elu ja figuurid on puised nagu elavatel piltidel ning ta jäägu truuks vaid oma maastikmaalidele. Paremaks maaliks on ausammas Läti-maal.

Veel on loonud väiksemaid katseid kunstnik A. Siivard. Tema töödes on

vaid teatraalsust, nagu seda näha võib ta teosest „Rünnak“, kuna eesti sõja meeleolu puudub täiesti ja maaliliselt kui ka joonistuslikult on tööd nõrgad.

Mis puutub lõpuks kunstnik E. Oie maalisse „Ratsanikud“, siis ei puutu see maal oma vigaste hobuste ja fantastiliste ratsanikkudega Vabadussõtta üldse. On veel tehtud teistelt katseid, kuid need tööd ei väeri tähelepanu.

Nii palju Eesti Vabadussõja senistest bataillistidest. N. —

Muljeid külaskäigult kindral J. Laidoneri juurde.

Juulikuul ühes Võnnu polgu kooliõpilaste roodu veteranidega kindral Laidoneri külastanud K. Dzirkalis on avaldanud Latvija loetavamasa päevalehes „Jaunakas Sinas“ huvitavaid isiklikke tähelepanekuid ja andmeid kindralist, millest toome kokkuvõttes järgmist.

Mööda siledat, asfalteeritud maanteed veereb auto, viies mind ära Tallinnast, kohale, kus elab Latvija sõber, Eesti vägede ülemjuhataja kindral Laidoner. Midagi erinevat peegeldub tema näos, kogu ta kujus, ta liigutustis. Tervikuna ta's kehastuvad soome-ugri tõujooned. Ta on sümpaatne, viisakas ja tähelepanelik, kuid siiski on märgata tugevat sisemist distsipliini. Üleni ta's peegeldub loomusunniline valjus ja selge mõistus. Need ise-loomujooned on suurel määral omased ka eesti rahvale.

Kindral meelsasti näitab külalistele oma ilusat Viimsi mõisat, mille kinkinud talle, kui vägede juhile, kui isamaa vabastajale tänulik Eesti vabariik.

Vaikselt ja üksildaselt möödub kindrali kodune elu. Järgneb kindrali üldiselt tuntud sõjaväelise karjeeri kirjeldus. Olles junkruna Vilna sõjakoolis ühelajal Latvija praeguste kindralite Berkise, Gopperi ja teistega, ta juba tollal loonud nendega lähemaid sõprusidemeid.

Rahuaegses töös mainitakse kindrali laialist tegevust poliitilisel ja majanduslikel väljal. Olles Rahvasteliidus Eesti esindajaks, ta kätte usaldati tollalajal ülitähtsa Mossuli tüli küsimuse lahendamine. Uurimiskomisjoni esimehena ta täitis selle ülesande edukalt.

Kindral Laidoner on parimas meheas, täis jõudu ja energiat. Kui isamaale ehk juhtuvad tulema rasked ajad — ta kindlalt saab juhtima rahva saatust, kaitstes eesti rahva vabadust.

Kindral Laidoneri nimi on populaarne ka Latvijas. Tema isikus näeme ühte nendest, kes aidanud Latvijal saavutada vabaduse. E. T.

Sport.

2. diviisi esivõistluste tulemusi.

Kuna lähenemas kaitseväge üleriiklikud võistlused, siis on asunud diviisid oma esivõistlusi korraldama, et välja valida mehi, kelle kätte väeosa sportlase au kaitsmist kõige kindlam on usaldada. 2. diviis pidas omad esivõistlused 24.—27. juulini Tartus. Üksik- ja meeskondadesse kuuluvaid võistlejaid oli ümmarguselt 300. Nende hulgas terve rida mehi, kelle nimed üldspordi liikumiseski väga tuntud. Arusaadav, et sarnase olukorra juures mitmed senised rekordid pidid lõpetama oma elupäevad ja uutele tusedamatele maad andma.

Võistluste tehnilised tulemused olid:

A klass (ohvitserid ja üleajateenijad).

100 m jooks: 1) n-ltn. V. Paide, ratsa rüg. — 11,6; 2) n-ltn. R. Mägi, 8. üks. pat. — 12,1; 3) n. a. o. P. Puna, suurt. 4. gr. — 12,4; 4) n-ltn. V. Tentson, ratsa rüg.; 5) n-ltn. K. Neubauer, 7. rüg. 1. komp.

400 m jooks: 1) v. a. o. A. Koidu, suurt. 4. gr. — 55,1; 2) n-ltn. V. Paide — 55,5; 3) n-ltn. R. Mägi — 57,2; 4) n-ltn. Kärnsna, 3. üks. pat. — 57,8; 5) v. a. o. J. Veinglas, 2. soomusr. rüg. — 58; 6) n. a. o. J. Ennok, 2. soomusr. rüg. — 58,2.

1500 m jooks: 1) v. a. o. A. Koidu — 4,22; 2) n. a. o. A. Massa, 7. rüg. 2. pat. — 4,30,3; 3) n. a. o. A. Piir, 7. rüg. 3. pat. — 4,33,4; 4) n. a. o. Kirbits, 7. rüg. 1. pat.; 5) kapr. J. Värnik, suurt. 3. gr.; 6) v. a. o. Trill, 7. rüg. 1. komp.

3000 m jooks: 1) v. a. o. A. Koidu — 9,23,6, uus 2. diviisi rek.; 2) n. a. o. A. Pilv, 7. rüg. 3. pat. — 9,36,8; 3) n. a. o. A. Massa — 9,47,4; 4) n. a. o. Kirbits — 9,49,7; 5) kapr. J. Värnik; 6) v. a. o. Suhanov, 7. rüg. 1. pat.

10.000 m jooks (üldklassile): 1) v. a. o. A. Koidu — 34,44,6, uus 2. diviisi rek.; 2) n. a. o. A. Pilv — 36,08; 3) kpr. A. Jaagoman — 36,34,2; 4) rms. S. Habarov, 7. rüg. 3. pat.; 5) kpr. J. Värnik; 6) rms. A. Torrop, suurt. 3 gr.

110 m tõkkejooks: 1) n-ltn. R. Mägi — 17,5; 2) v. a. o. J. Veinglas — 19, uus 2. div. rek.; 3) n-ltn. K. Neubauer — 20; 4) n-ltn. J. Eddor, ratsa rüg. — 20,2; 5) n-ltn. V. Tentson — 20,6; 6) n-ltn. M. Uudelt, 2. üks. pat. — 23,2.

Kaugushüpe: 1) n-ltn. R. Mägi — 6,25; 2) n. a. o. P. Puna — 6,20; 3) n-ltn. E. Leber, 3. üks. pat. — 6,18; 4) n-ltn. K. Neubauer — 5,89; 5) n-ltn. V. Paide — 5,89; 6) n-ltn. J. Eddor — 5,82.

Kõrgushüpe: 1) n-ltn. R. Mägi — 1,60; 2) n-ltn. E. Leber — 1,55; 3) veltv. J. Illak, suurt. 4. gr. — 1,55; 4) n. a. o. J. Ennok, 2. soomusr. rüg. — 1,45; 5) n-ltn. K. Neubauer — 1,45.

Kuulitõuge: 1) n. a. o. P. Puna — 12,56; 2) n-ltn. E. Leber — 11,55,5; 3) n-ltn. J. Eddor — 11,34; 4) n. a. o. Pehka, suurt. 4. gr. — 10,68; 5) n. a. o. Kalanüp, 7. rüg. 2. pat. —

10,29; 6) v. a. o. Grünberg, 3. üks. pat. — 10,20.

Kettaheide: 1) n. a. o. P. Puna — 35,49; 2) n-ltn. E. Leber — 34,59; 3) v. a. o. Tõnnis, 7. rüg. 2. pat. — 32,74; 4) n. a. o. Pehka — 31,14; 5) veltv. J. Illak — 29,80.

Odaheide: 1) n-ltn. E. Leber — 46,45; 2) v. a. o. F. Luiv, 7. rüg. 2. pat. — 44,02; 3) n. a. o. Kalanüp — 43,07; 4) v. a. o. Grünberg — 39,55; 5) n-ltn. M. Uudelt — 34,66.

B klass (sundaega teenijad):

100 m jooks: 1) n. E. Labent, 2. üks. pat. — 11,1; 2) rms K. Schüts, suurt. 4. gr. — rinnaajaga taga; 3) n. F. Ütt, suurt. 4. gr. — 11,7; 4) n. A. Jakobson, 2. üks. pat.; 5) rms. J. Roosson, ratsa rüg.; 6) kpr. Pauska, ratsa rüg.

400 m jooks: 1) n. F. Ütt — 53,3; 2) rms. A. Reisner, ratsa rüg. — 55,0; 3) rms. K. Schüts — 56,0; 4) rms. Kreevs, 7. rüg. 3. pat. — 56,2; 5) n. O. Pärn, 3. üks. pat. — 56,8; 6) n. E. Piir — 57.

1500 m jooks: 1) n. O. Pärn — 4,26,9; 2) n. Kittus, 2. üks. pat. — 4,32,6; 3) rms. V. Pulk, ratsa rüg. — 4,35,3; 4) n. Vedler, 2. üks. pat. — 4,35,5; 5) kpr. Mägi, 7. rüg. 1. pat. — 4,33; 6) rms. Kikas, 7. rüg. 3. pat. — 4,38,6.

3000 m jooks: 1) n. O. Pärn — 9,49,8; 2) n. Kittus — 9,51,6; 3) kpr. A. Jaagoman; 4) rms. Habarov; 5) n. Ehrmann, Kuperj. üks. pat.; 6) kpr. Mägi, 7. rüg. 1. komp.

110 m tõkkejooks: 1) n. E. Labent — 16,8; 2) rms. A. Reisner — 17; 3) n. A. Jakobson — 20; 4) rms. Mikheim, 2. soomusr. rüg. — 20,8; 5) n. E. Lepik, 3. üks. pat. — 20,9; 6) rms. A. Müller, ratsa rüg. — 21,4.

Nõudke igalpool!

Magasin:
V. Roosikrantsi 8-a,
telef. (20)6-96

Loode

Kaugushüpe: 1) n. A. Jakobson — 6,33, uus 2. diviisi rek.; 2) n. E. Labent — 6,15; 3) rms. J. Roosson — 6,14; 4) kpr. Prems, 7. rüg. 1. komp. — 6,11; 5) rms. Lilleman, suurt. 3. gr. — 5,97; 6) rms. K. Stackelberg, suurt. 4. gr. — 5,91.

Kõrgushüpe: 1) rms. G. Sule, 2. soomusr. rüg. — 1,70; 2) n. U. Silbergleich, suurt. 4. gr. — 1,65; 3) rms. J. Roosson — 1,60; 4) rms. K. Stackelberg — 1,60; 5) n. A. Jakobson — 1,55; 6) rms. P. Määrits, suurt. 3. gr. — 1,55.

Kuulitõuge: 1) rms. G. Sule — 12,68; 2) rms. P. Määrits — 12,24,5; 3) asp. Kirp, ratsa rüg. — 12,20; 4) rms. Lilienthal, 7. rüg. 1. komp. — 11,81; 5) rms. Paju, 8. üks. pat. — 11,72; 6) rms. Nõu, 2. soomusr. rüg. — 11,61.

Kettaheide: 1) rms. P. Määrits — 37,02; 2) rms. Lilienthal — 36,62; 3) n. K. Kask, 2. üks. pat. — 36,41; 4) rms. Nõu — 36,31; 5) asp. Kirp — 34,54; 6) n. A. Jakobson — 33,87.

Odaheide: 1) rms. G. Sule — 56,11, rekordheites 59,20, mis uus 2. diviisi rekord; 2) rms. Lilienthal — 50,80; 3) rms. Määrits — 45,35; 4) rms. Paju — 44,36; 5) rms. Hermann, soomusr. rüg. — 42,76; 6) n. A. Jakobson — 41,86.

5×500 m teatejooksu rakmetes võitis ratsa rügement — 7,22; 2) 7. jalgv. rüg. — 7,30,2; 3) 3. üks. pat. — 7,50; 4) 2. soomusr. rüg. — 8,10,8; 5) 2. üks. pat. — 8,14,2.

5×1000 m teatejooksu võitis 7. rügement — 15,02,2; 2) suurtükivägi — 15,17,6; 3) ratsa rügement — 15,21,1; 4) 8. üks. pat. — 15,28,9; 5) 2. soomusr. rüg. — 15,43,4.

Sõjaväe seitsmevõistluses tuli esimeseks n-ltn. V. Tentson 17 punktiga, teiseks n-ltn. R. Mägi 21 punktiga, kolmandaks n. F. Ütt 21,5 punktiga, neljandaks n-ltn. J. Eddor 31,5 punktiga, viiendaks n. a. o. P. Puna 36 punktiga.

Üksikalade tagajärjed olid:

60 m. jooks rakmetes: 1) n-ltn. Tentson — 7,9; 2) n-ltn. R. Mägi — 8,2; 3—4) n. F. Ütt ja n-ltn. J. Eddor — 8,6.

Kaugushüpe: 1) n-ltn. R. Mägi — 5,23; 2) rms. Paju — 5,10; 3) n. F. Ütt — 5,05.

1000 m rännak rakmetes: 1) n. F. Ütt — 3,27,4; 2) n-ltn. R. Mägi — 3,33,6; 3) kpr. A. Osol — 3,37,5.

100 m jooks: 1) n-ltn. V. Tentson — 19,4; 2) n. F. Ütt — 20,6; 3) n. a. o. P. Puna — 22,0.

Granaadi tabavuses: 1) n-ltn. V. Tentson 46 punkti; 2) kpr. A. Osol 45 punkti; 3) n. a. o. P. Puna 44 punkti. Laskmises: 1) n-ltn. R. Mägi 38 silma; 2) n-ltn. V. Tentson 33 silma; 3) kpr. A. Osol 30 silma.

50 m vabalt ujumises: 1) n-ltn. J. Eddor — 38,6; 2) noor F. Ütt — 43,0; 3) n-ltn. V. Tentson — 47,0.

Sõjaväe viievõistluses tuli esimeseks 7. rügemendi meeskond, teiseks 3. üks. pat. ja kolmandaks 2. üks. pat.

Orienteerumisjooksus tuli esimeseks Kuperjanovi üksik pataljon — 49,10,2, koosseisus: n-ltn. Steinpick, n-ltn. Unt, v. a. o. Siimus, n. a. o. Lepp, n. a. o. Ilves, n. a. o.

Lepik, n. a. o. Neumanskraft, n. a. o. Mättik, n. Altosaar ja noor Koppel; 2) 2. diviisi suurtükivägi — 49,45,5; 3) 2. üksik pataljon — 56,21,0; 4) 8. üksik pat. — 59,30,2; 5) 7. rügement — 67,04.

25 km jalgrattasõit rakmetes: 1) rms. K. Kuhlberg, 7. rüg. 3. pat. — 55,18,1; 2) v. a. o. O. Kadaja, 7. rüg. 1. komp. — 57,00,0; 3) rms. E. Mikkel, suurt. 3. gr. — 57,52,9.

10 km sõit jalgratastel: 1) rms. K. Kuhlberg — 17,12,9; 2) v. a. o. A. Kadaja — 17,43,0; 3) v. a. o. J. Tammissaar, 2. soomusr. rüg. — 17,53,2; 4) n. K. Sukk, suurt. 4. gr. — 17,55,9; 5) kpr. F. Vaher, 8. üks. pat. — 18,22,6; 6) n. a. o. G. Elias, 7. rüg. 3. pat. — 18,25,4.

Ujumine üldklassile:

50 m vabalt: 1) n. U. Silbergleich — 32,6; 2) n. Toppi, 2. üks. pat. — 34,5; 3) n-ltn. Liiv, 2. soomusr. rüg. — 34,7; 4) n. a. o. Lepp, Kuperjanovi üks. pat. — 35; 5) n. Saks, suurt. 4. gr. — 35,2; 6) rms. Kutovski — 36,2.

200 m vabalt: 1) n-ltn. Liiv — 3,30,6, parem kaitseväge rekordist; 2) n. a. o. Kõva, 7. rüg. — 3,49,4; 3) rms. Bergman, ratsa rüg. — 3,51,4; 4) n. Toppi — 3,52; 5) n. U. Silbergleich — 3,52,2; 6) rms. Leimann, 7. rüg. — 3,52,4.

500 m vabalt: 1) n. a. o. Kõva — 9,37,4; 2) n-ltn. Liiv — 9,46,2; 3) n. Toppi — 9,58,2; 4) n-ltn. Semme, 2. üks. pat.; 5) n. Kadakas, suurt. 4. gr.; 6) rms. Muchel, suurt. 3. gr.

Vehklemine Espadroonidel ohvitseridele: 1) n-ltn. F. Kull, ratsa rüg. — 5 võitu, ühtki kaotust; 2) n-ltn. V. Paide — 4 võitu, 1 kaotus; 3) n-ltn. J. Eddor — 3 võitu, 2 kaotust. Allohvitseridele: 1) veltv. Root, ratsa rüg.; 2) veltv. Kippel, 2. üksik pat.; 3) v. a. o. Tõnnis, 7. rüg.

Tääckidel ohvitseridele: 1) n-ltn. R. Steinpick, Kuperjan. üks. pat.; 2) n-ltn. Kitt, 2. üks. pat.; 3) n-ltn. Uudelt, 2. üks. pat. Allohvitseridele: 1) v. a. o. Luiv, 7. rüg. 2. pat.; 2) v. a. o. Leevald, 7. rüg. 1. komp.; 3) v. a. o. Suhanov, 7. rüg. 1. komp.

Jalgpallivõistlused.

Osa võtsid neli meeskonda. Mängiti kahe miinuse süsteemis. 7. rügement võitis suurtükiväge 4:1; ratsa rügement 2. üksikut pataljoni 4:0; ratsa rügement 7. rügementi 1:0; 2. üksik pataljon suurtükiväge 2:1 ja 7. rügementi sama tagajärjega. Finaalis kohtasid ratsa rügement ja 2. üksik pataljon. Võitis ratsa rügement 5:1 tulles sellega 2. diviisi meistriks.

Punkte said individuaal-aladel: suurt. 4. gr. — 112; ratsa rügement — 102; 2. üks. pat. — 88; 2. soomusrongide rügement — 57; 7. rüg. 1. komp. — 54; 7. rüg. 2. pat. — 51; 3. üksik ja 8. üksik pataljon kumbki — 48; 7. rüg. 3. pat. — 38; suurtükiv. 3. gr. — 32; Kuperjanovi üks. pat. — 14 ja 7. rüg. 1. pat. — 9. Üldkokkuvõttes said väeosad punkte: 7. rügement 210; 2. diviisi suurtükivägi 170; ratsa rügement 142; 2. üksik pataljon 128; 2. soomusr. rügement 79; 3. üksik pataljon 78; 8. üksik pataljon 66 ja Kuperjanovi üksik pataljon 26.

(Żolnierz Polski nr. 10 — 1930).

Veltveebel märkab *sülge* (tõeliselt putukas) kasarmu esisel ja saadab sülitajad kaptenile esinema nuhtluse saamiseks (do raportu!). Karrikatuuride rida selgitab edaspidist asjakäiku, mis lõpeb sellega, et tubli sõdur neelab putuka ja raporteerib siis kohusetruult: „sülitada kasarmu esisele ei ole lubatud.“

Toimetusele saadetud kirjandus.

1) O. Käbala: Juhendid laskuritele oma relva puuduste ja vigade leidmiseks ja nende kõrvaldamiseks. I vihk. J. Koorti kirjastus Tallinnas 1930.

Raamat sisaldab 55 lehekülge teksti ja jooniseid. Saadaval „Sõduri“ toimetuses, Tallinna, Toomkooli 7, hind 60 senti.

2) Eesti Rahvusväeosade Loomine 1917—1918. I. Eesti Polk. Ikõide. Seltsi „1. Eesti Polk“ ülesandel Major Oskar Kurvits.

Seltsi „1. Eesti Polk“ kirjastus 1930 aastal. Raamat sisaldab 259 lehekülge teksti ja pilte ning 196 lehekülge nimekirju. Kuni üldmüügile tulekuks on raamat saadaval seltsi laekahoidja juures, Tallinna, Raekoja plats 14.

3) Eesti IV Kehakultuuri Aastaraamat. Toimetanud A. Luht. Eesti Spordi Kesklüü Kirjastus Tallinna, 1930. Raamat sisaldab 194 lehek. teksti ja jooniseid.

Uusi raamatuid kaitsevägede staabi raamatukogus.

19.293. Krieg und Krieger. Herausgegeben von Ernst Jünger. Berlin, 1930.

19.292. Propper, S. m. v. Was nicht in die Zeitung kam. Erinnerungen des Chefredakteurs der „Birschewija Wedomosti.“ Frankfurt am Main, 1929.

19.290. Топо-һүдһограаһа ааһтаһааһат 1928/29. Tallinnas, 1930.

19.289. Петражицкий, Л. I. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. Т. I, II С.-Пб., 1909/1910.

18.779. Петров, М. и Г. Оленев оружие и боевая деятельность флота. Москва/Ленинград, 1929.

18.778. Позняк, М. Учебник законовещения для военных школ Р К К А Москва/Ленинград, 1930.

18.777. Кретценко, С. Памятка стрелка охраны путей сообщения. Москва, 1928.

18.776. Гервиц, Я М. Листовка — орудие атаки в военное время. Москва/Ленинград, 1930.

18.775. Ворошилов, К. Сталин и Красная армия. Москва/Ленинград 1929.

18.774. Верховской, Б. Оборонительные действия конницы. Москва/Ленинград, 1930.

SISUSTIK: Poola Vabariigi Presidendi külaskäigu puhul Eestisse 10. VIII 30. — Esimene kodanik ja suur õpetlane. Jooni Poola vabariigi presidendist Ignacy Moscickist. — N. O. Poola sõjateaduse seltsi organisatsioonist ja tegevusest. — v/r. k. Poola sõjaajakirjanduse aremine ja tänapäev. — O. Vares. Poola suhted Eestiga XVI sajandi lõpul. — Poola ohvitseride võitlustest rahva vabaduse eest ja ohvitserkonna traditsioonidest minevikus ja tänapäev. — Poola ohvitseride palgaoludest. — Poola sõjatööstus. — V. N. Üldjooni Poola riigikaitse korraldusest ja sõjaväe organisatsioonist. — Poola mereväe sünd ja tänapäev. — L. J. Kehaline kasvatus ja sport Poolas. — A. Pessor. Zakopanest. — M. T. Tagavaraväelaste kordamisõppuste kavast. — V. Till. Ratsaväe tähtsusest tulevikusõjas. — Juhan Vasar. Eestlaste ülivõim Baltimerel 12. sajandil. — Kaitseväge elu. — Sõjakirjandust. — Mitmesugust. — Sport. — Toimetusele saadetud kirjandus.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. A. KASEKAMP. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7.

Esimene Eesti Kinnitus Aktsia-Selts

EESTI LLOYD

Asutatud 1919. a.

Tallinnas, Pikk 11.

::

Telef. 6-24, 430-08.

**Elu-,
Tule-,
Õnnetusjuhuste-,**

**Murdvarguste-,
Klaasi- ja
Veokinnitused.**

Seltsi poolt seni väljamakstud kahjude kogusumma ulatab üle saja-
kaheksakümne miljoni sendi, mis on parimaks tõenduseks kinni-
tamise määratust kasust,

seepärast kinnitage oma elu ja varandus

kuni veel on aeg.

*Pacimad
pabecossid
Eestis*

„Aino“

20 tk. — 35 snt.

A.-S. „Astoria“

**Kõik suitsetavad lemmik-
paberosse**

PALM

25 tk. 15 snt.

KAVALER

25 tk. 15 snt.

TALLINN

20 tk. 25 snt.

A.-S. „REGINA“

Kõige soodsam rasva
ja odava liha ostu-
koht sõjaväeosadele

on

Ühisus

„ESTONIA EKSPORTTAPAMAJAD“

Tallinn, S. Tartu m. 79, postk. 33, tel. 309-53 ja 305-51

Mehaaniline paberossikestade ja papptööde vabrik

„GEORGI“

(Asutatud 1897).

TALLINN, VAKSALI PUIESTEE 3. KÕNETR. 4-27.

Valmistab ja soovitab oma
saadusi kõrgemas headuses.

Suures valikus

igasugu Inglise kalevikaubad
naiste- ja meesterahvastele.

Alati saadaval:

Naisterahvastele

plüüsi, mantli-, kleidi-, ja pesu-
riideid. Kõiksugu siid, poolsiid,
ja puuvillas. voodriideid, crepe
de chine'i ja crepe georgette'i.

Meesterahvastele

igaks hooajaks ülikonna-, palitu,
püksi-, pesu- ja igasugu voodri-
riideid.

**Müük suurel ja
väiksel arvul.**

Soovitab suures väljavalikus

Inglise magasin

H. Gutkin

Tallinn, Viru 4.
Kõnetraat 9-46.

A.-S.

Ühend. Manufaktuur Kauplused

end. J. Jegorov.

Raekojaplats 18.

Riide- ja pudukauplus.

Siidid, sametid ja villased
kleidi riided igas seltsis ja
värvides. Kõiksugu riide- ja
pudukauba alaline juuretulek

Hinnad odavad.

A.-S.

„E. M. USVANSKY ja POJAD“

Nahavabrik, toores- ja karusnahkade eksport.

Vabrik: Kaluri tän. 45.
Telefon 1-22. Postkast 9.

TARTUS

Ladu: Kaubahoov nr. 24.
Telef. 6-91. Eratelef. 2-88

Valmistab:

Talla-, pinsoli-, pastla-, syromett-,
platt- ja sandaali nahku, juhid, sää-
red ja päälisnahku, ka summadani-,
portfelli- ja mööbli nahku.

Ostab toores- ja karusnahku.

Sallinna ladu: Veneturg 3. telef. 14-49.

TARTUS

KAUBA PANK A.-S. TARTUS

SUURTURG NR. 12, OMA MAJAS.

Asutatud 1905. aastal.

Telefonid nr.: 9 ja 209.

Kinnitusosak. nr. 183.

Põhikapital Kr 200.000.—
eri- ja tagavarakapitalid üle „ 148.000.—

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Kinnitus A.-S. EESTI LLOYDI peaagentuur.

Juhatus.

K.-M.
JOACH^M CHRIST^N KOCH

Asut. 1747.

Vene tän. 12. TALLINN, Telef. 14-67.

Veiniladu „Uus Bodega“

Kõik ostjad saavad maksuta preemia.

Müük vabriku hindadega väiksel ja suurel arvul.

Puukivipõrandad „F A M A“

on kõige otstarbekohasemad
 vastupidavuse poolest kui
 ka tervishoiuliselt.

Eriti soovitatavad

äri ja kantselei ruumi-
 dele, koolidele, haige-
 majadele jne.

Tellimisi võtab vastu ja annab
 seletusi

**Puukivitööstus
 „FAMA“**

Tallinn, Lai tän. 38.
 Telef. 13-79.

K/m.

JOH. TUSTI

Tallinn, S. Karja 17. Kõnetr. 908.

Soovitab suures valikus

veine, napse, likööre.

KODUMAA: Alko, Rosen, Luscher-
 Matiesen, Calorica, Viktoria,
 Valga, Emlo ja Tartu Aiavilja.

VÄLJAMAA: Bisquit Dubouché,
 Martell, Ed. Dupuy Co,
 Hennessy ja uudisena

Inglise Whisky White Horse.

P. S. Värskelt praetud
oakohvi

ja rikkalik valik
koloniaal kaupadest.

Kõik kaubad saadud otse kodu- ja välja-
 maa vabrikutest.

Hinnad väljaspool võistlust!

ZERASE-ZEHASED JA TÖÖRIISTADE-VABRIKUD

Thos. Firth & Sons, Ltd.

Sheffield.

Konstruksioon-
Tööriistade-
Rooste- ja happeskindlad-
igasugu eri-

terased

igas mõõdus ja profiilis.

Spiraalpuurid, kiirlõike terasest, villid, saed, frääserid jne.
alati ladust saadaval peaesindaja juures

V. Greker,

TALLINN, Lai t. 32.

Kõnetr. (2)16-82 ja (2)23-48.

N. S. U. L.

NAFTASÜNDIKAAT

OSAKOND EESTIS: TALLINN, Estonia pst. 13, telefon 13-83.

Petrooleum

Bensiin

Määrdeõlid

Nafta

Masuut

Sündikaadi naftasaadused müügil kõigis Tarvitajateühisustes ja mujal.

BENSIINI JAAMAD:

Tallinnas, Tartus, Pärnus, Rakveres, Paides ja Võrus.

PÕHJA KONZERN

Tallinn, Rataskaevu 9-5, tel. 434-43

Ainuesindaja Eestis

A/B. KONE O/Y. Helsinki, töstetoolide eritehas

Finska Elektriska A/B. Helsinki, generaatorid, transformaatorid, mootorid
Finska Kabelfabriken Helsinki, elektri kaablid ja juhed

Alfred Gutmann, Altona, malmivalamise sisseseaded

Tungsräm Ujpest elektri lambid

A. Ott, Kempton-Algäu, füüsikalised mõõduriistad.

Ehitusmaterjalide ladu G. Väeden

V. Tartu mnt. № 14. Telefon 8-68.

Alaline ladu:

Sordiraud, raudtalad, raudteeroodad, mustja stingitud katuseplekk, lukusepa-, katla- ja riffelplekk, mustad ja tsingitud torud.

Veevärgi tarbed:

klosetid, malmist pesu kausid, emailleeritud vannid ühes ahjudega.

Ehitustarbed:

tõrv, asfalt, gudroon, ehitustakud, naelad, lukud, kremoonid, hinged, pliivid. Igatseltsi vana raua, malmi ja teiste metallide segu.

Müük en gros ja en detail.

Viimaseaja uuem leidus

painduvad, mitte purunevad, vastupidavad, värvilised, helipuhtad

**grammofoni
plaadid**

„PHONYCORD-FLEXIBLE“

missugused 5 korda õhemad ja 7 korda kergemad kui harilikud kõvad mustad plaadid. Vastupidavus imestust äratav — peale 600 korra läbimängimist häälepuhtus muutmata. Mängupuhtus väljaspool võistlust — ilma kahinata. — Saadaval kõik lükk-palad. — Suur valik grammofone, nõelu, jae.

Esindaja Eestis, Tallinnas,

K.-M.

„AKORD“

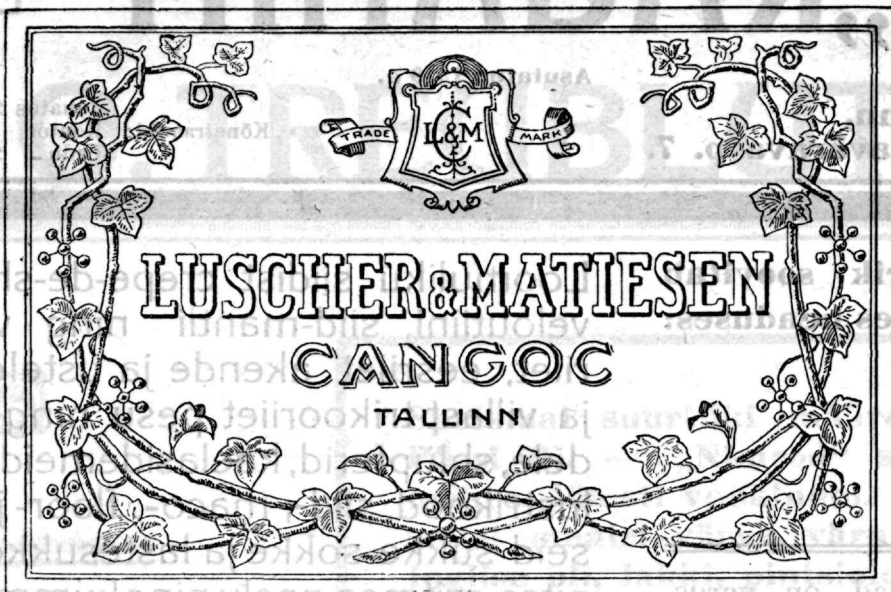
Harju, 34, tel. 29-05.

PFLUG & KRANTZ

Tallinn, Suur Tartu mnt. 61-a, kõnetraat 307-44

Alaliselt ladus: Keskkütte-, veevarustuse-, supelus-, kloseti-, soojavee-, kanalisatsiooni jne. sisseseaded. — Müüme suurel ja väiksel arvul ladust, võistlemata hindadega: Keskkütte, ning veevarustuse armatuurid, pumbad, leek-, gaasi- ja malm-toru ja nende ühendusosad jne.

Autogeeniline keetmine. Hinnad mõõdukad.

Parimaks ajaviiteks vabal ajal on hea raamat

Häid raamatuid on palju, kuid kõigi nende omandamine käib üle jõu. Oma odavuse tõttu kõigile kättesaadavad on ainult Kirjastus O/Ü. „LOODUSE“ väljaandel ilmuvad raamat-ajakirjad

Looduse Universaal Biblioteek

ilmub igal reedel, 52 numbrit aastas. Tellimishind aastas 12 krooni; $\frac{1}{2}$ aastas 6 kr. 25 senti; $\frac{1}{4}$ aastas 3 kr. 25 senti. Üksiknumber — 64 lhk. — maksab 25 senti.

Looduse Kroonine Romaan

ilmub igal 15. kuupäeval, 12 numbrit aastas. Tellimishind aastas 10 kr.; $\frac{1}{2}$ aastas 5 kr. 50 s.; $\frac{1}{4}$ aastas 3 kr. Üksiknumber — umbes 240 lhk. — maksab 1 kroon.

LKRI ja LUBi üksiknumbrid on müügil raamatukauplustes, jaamaraamatukappides ja ajalehemüüjatel.

K. O/Ü. „Loodus“, Tartus.

AKTSIASELTS

„RAUANIIT“

Asutatud 1919 a.

Tallinn,
Rannavärava p. 7.

Juhatus 23-06
Kõnetraadid: Kontor 15-24
Ladu 22-78

**Vabrik soovitab
kõrges headuses:**

Loomuliku siidist crepe-de-shiini ja veloutiini, siid-mantli ning voodriiet, eesriiet akende ja ustele, siid- ja villast trikooriidet pesu ning kleitidele, shlüpferid, kaelasidemeid, superlustrikood, siid-, maco-, floor- ja villa-seid sukke sokke ja lastesukke, kõlapitse, mitmes. paelu ning kummipaelu

Kõik kaubad on varustatud kaubamärgiga. —

Saada üle Eesti.

Bemberg siidisukke „Bella“

MOODSAD MÖÖBLID

mis rahuldavad.

Magamistoad, söögitoad, vöörastetoad, nahkkabinettmööblid.

Soodus järelmaks!

Palume külastada meie mööbliladu!

Vabriku juures

S. Tartu mnt. 61-d, telef. 308-96.

A.-S.

„MASSOPRODUKT“

MÖÖBLITEHAS — TALLINNAS.

Hamburg-Ameerika liinil

Kesk- ja Lõuna-Ameerikasse kui ka kõigisse maailmajagudesse iga-aastased

kosutus- ja lõbureisid.

Lähemalt

Carl F. Gahlnbäcki juures

V. Viru 11, tel. 81 ja 704.

Rohu- ja värvi kaubandus

F. O. TREUBLÜT A.-S.

Tallinn, Pikk t. 18
Osakond Nõmmel.

Spetsiaal suurtüki määre. —
Püssi õli. — „Nimrod“ saapa
määre, täiesti veekindel. Igat
seltsi maalri värve, värnitsat,
Inglise õli, lakki, pintsleid jne.
alati kõrges headuses saadaval.

J. KOPF O.-Ü.

Asut. 1891. a.

Tallinn, Pikk tän. 27, Tel. 22-21.

Suurim kullasepaäri Eestis.

Eriala: Lauahõbe — oma suurtööstus. Märk: Munk.

Kaitsevæele: ordenid ja aumärgid, spordiauhinnad, hõbe ja kuld
kaunistused. — Kasinodele ja klubidele tarbeasjad kristallist,
hõbedast ja uus-hõbedast. — Aukingitused.

Kalasoolumisäri ja konservitööstus

J. Baumann

Võrgu 14/23.

Telefon 29-96.

Firma Olga Tubenthal.

Sprotid õlis ja tomaadis. Kilud toosides, ämbrites à 1,3 ja 9 kg. Kuivatatud räimed. Kuivatatud ja soolatud lestad. Soolatud tursad. Soolatud kilud $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ ja $\frac{1}{1}$ tünnides. Soolatud silgud $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ ja $\frac{1}{1}$ tünnides ja mitmesuguseid teisi soola kalakakaupu.

Võrgu 14/23, telefon 29-96.

Kauplus: Kalarand, Kalaturg nr. 10 ja 11.

„AKWA“

alkohoolita likööri ekstrak-
tid ja karastavad joogid,
samuti kui ka algupärane

SIDRONISOODA

on oma tuntud häduse
tõttu võistluseta!

„AKWA“

TALLINN,
VAIMU 1.
TEL. 6-19.

EDG. NEGGO

Ehituse kontor
ja betoonsaa-
duste tööstus.

**Tallinn, Veerenni 31,
telefonid 20-08 ja 9-56**

Kohvik ja kondiitriäri

H. Laas

Tallinn, Posti t. 7, tel. 26-57

Soovitan igal ajal värskaid ja
väga maitsevaid torte, kooke,
küpsiseid, viini ja igasug. saiu.

**Kompvekid, šokolaad ja
igasugused maiustused. —**

Alati saadaval tee, kohvi ja
karastavad joogid.

Metallikaubanduse A.-S.

Vennad Popov

Tallinna kontor: Lai tän. 34.

Kõnetraat 21-03. :: Telegrammid „Popovmetal“.

LADU: Rannavärava puiest. 17. (Kniep & Verner'i uues hoovis).

RAUD lame, ümmargune ja kandiline; igasugune nurkraud, vitsraud, betoonraud, universaalraud, ümmargune raud transmissiooni völliide jaoks, talad ja U-raud.

TERAS reetallateras, vedruteras, völliiteras, adratiisliteras, adrahõlmateras.

PLEKID mustad katuseplekid 0,45—0,7 mm paksud, raudplekid 0,75—20 mm paksud tsingitud katuseplekid — inglisis määrgiga „Öökull“ ja „Emulind“, katlaplekid, katlavalveseltsi määruste järele, rihvelplekid, plekid

punasest ja kollasest vasest, plekid puhtast tsingist.

TRAAT harilik, põletatud ja galvaniseeritud raudtraat, tsingitud traat, traat punasest ja kollasest vasest, lattides: punane ja kollane vask, ümmargune, kandiline ja 6-kandiline.

MALMIST pliivid, õhukindlad ahjuksed, pliidiiretid, kriskad, (peldid), siibrid ja mustad pajad.

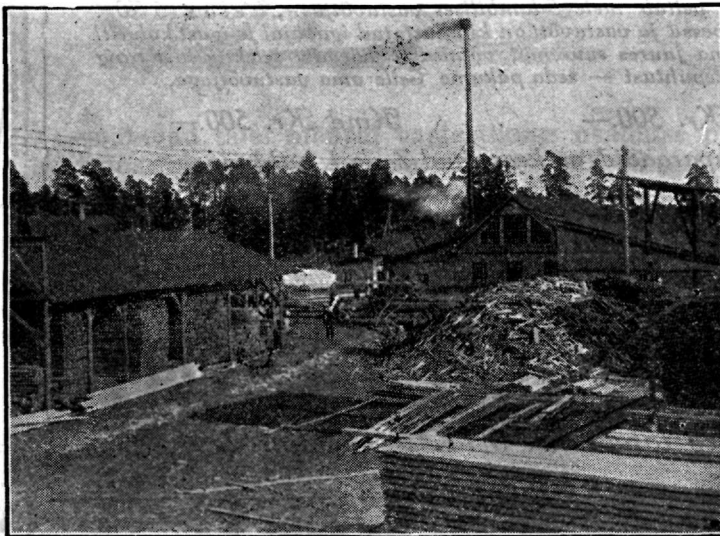
PLEKIST praeahjud, pliidiuksed, ahjuksed, auruklapid, kriskauksed ja puhastuseuksed.

Adrad, vedruäkked ja sik-sak äkked nende osadega: adraninad, adratallad, adrahõlmad, vedruäkke plide otsad. Malm põllurulli rõngad. Vankri assid ja pussid. Kabjanaelad ja traatnaelad. Inglise viilid: Thos. Firth & Sons. Balatarihmad: A/B. Finska Remfabrikerna — Tammerfors

A. OIT ja M. MÄE, metsaäri

Nõmme, Õie t. 5. Tel. 14. Ladu: Pääskülas, Suvila t. 8. Tel. 27.

Suurim Nõmme ehitusmaterjali tööstus ja ladu.

**Salgid,
naelad,
takud,
ahjutarbed,
värvid,
lauad,
fubi,
tsement,
teffiskivid,
tõrv,
papp.**

Oma tiseritöökoda
valmistab
uksi, aknaid, treppe, jne.

Kohale jõudnud viimased

moeuudised

soliidses ja fantastilises maitstes
kodumaa ja inglise

meesterahva ülikonna-, palitu- ja püksiriietest.

Suurem partii minevasest hooajast järele jäänud meesterahva
ülikonnariideid müüakse **40—50** protsenti hinnaalandusega.

Hinnad ja valik võistluseta.

Oma eesõigustatud mustrid.

M. Jänes'e suuräri

Asutatud 1899. a.

TARTUS, Kaubahoov 10-11-12. Telef. 5-91.

Nii nagu päike...

nii valgustab hea raadioaparaat Teie igapäevast elu!

*Kogu maailm peitub meie 5-lambilises vastuvõtjas „Telux 5 W“.
Üks lüke voolupessa ja vastuvõtt on kindlustatud igal ajal ja igast kohast!
Normaalse hinna juures suuremat võimsust, äärmist selektiivsust ning
ületamatut häälepuhtust — seda pakume Teile oma vastuvõtjaga.*

Hind Kr. 500.—

Hind Kr. 500.—

Meie aparaadid on kroonitud 7-me I. auhinnaga.

Soodsad ostutingimused.

Järelmaks 1 aastani.

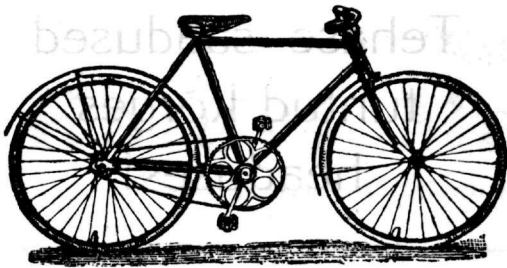
*Ilmus rikkalikult illustreeritud hinnakiri, mis soovijatele
maksuta koju saadetakse.*

A/s. Tartu Telefoni Vabrik

Tartus, Puiestee tänav nr. 9/11. Telefon 2-34.

Isis freem

**on see näo freem, mis teeb Teie
naha siledaks ja sametpehmeks**

Naumann, Suhl, Juno,

Royal, National ja Primus

jalgrattad

võidavad täiel määral vastastikuse usalduse ostja — müüja vahel, oma vastutusrikka, tõesti tugeva ehituse, kergeimast kerge käigu ja välisilu tõttu.
Igalpool ostjaskonnalt kiitus, mis ületab kõik.

Müük väiksel ja suurel viisil, kuuviisi maksuga.

Kõige vanem ja suurem jalgrattaäri Eestis

KR. SAAR & Ko., Tallinnas,

ESTONIA PUIESTEE 27.

KÕNETRAAT 26-69.

OSAKONNAD: Tartus, Raekoja 2, kõnetraat 6-94, Rakveres ja Jõhvis.

KARL SAAR, Haapsalus, Karja 18.

Tartu Eesti Majanduse Ühisus

TARTUS, Holmi tän. nr. 12-18. Telef. 10, 2-61 ja 10-70.

OSAKONNAD: Tartus, Võru tän. 4, tel. 10-30 ja Räpinas, tel. 33.

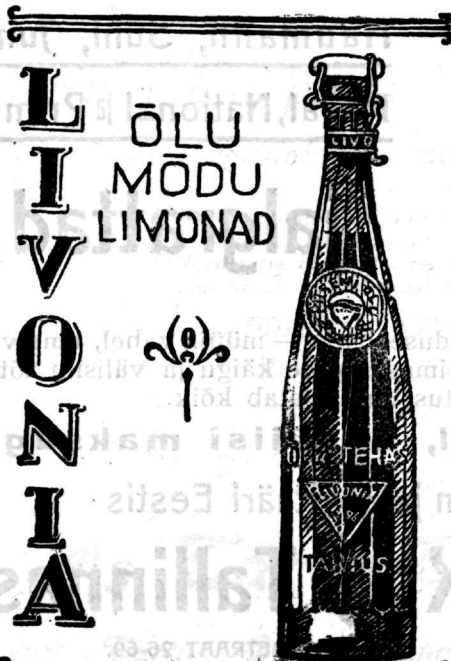

Suurem ühistegeline ostu- müügi ühisus Eestis.

Kauba läbimüük aastas Kr. 270.000.—

Omakapital „ 2.725.000.—

Laos: põllumajanduslikud-, raua-, naha- ja koloniaalkaubad.

Tehase saadused
tuntud kõrges
headuses!

Iga kaitsevaelane
nõuab ainult

TARTUS, KALDA 5/6 TEL. 2-38

Eesti õlut.

Narva**Linaketramise Manufaktuuri Ühisus**

end. linaketramise vabrik parun A. L. Stieglitz

Vabrik: NARVAS.

Kõnetraat 77 ja 47.

Valmistab :

purjeriieid, veekindlaid presentideid igas laiuses ja jämeduses, valmispresente ja muid linadest ümbertöötatud saadusi, jute kottisid mitmesuguseks tarvituseks.

Tallinna kontor:

S. Brokumägi nr. 10.

Kõnetr. 9-13.

Telegr. aadr. „PARUS“

Narva Kalevi Manufaktuur

end. parun A. L. Stieglitzi kalevivabrik asut. 1847. a.

Suures valikus: **daamide- ja härrade** moodsad **palitu- ja ülikonnariided**, **kaitseväelaste mantli- ja ülikonnariided** ja **koollaste palitu- ülikonnariided.**

Ladu en gros:

Tallinn, Jaani 11, tel. 13-84, 24-58

Kauplus:

Narva Kalevivabriku juures avatud äripäevil kella 9 - 17 ja laupäeval kella 9—16, telefon 26.

Peale selle müügil paremates riidekauplustes üle riigi.

Eesti Rahvapank

Asutatud 1920. a.

ühistegeliste Asutuste Keskpank

Toimetab kõiki panga operatsioone. Oma laialdase korrespondentide võrgu kaudu otsekohene ühendus kõigi kodumaa linnade, alevite — ja rahvarikaste kohtadega. — 1. juulil 1930 a. oli Keskpanga liikmeiks 249 ühistegelist ja omavalitsuslist asutust. — Arvete seis 1 juulil 1930. a. Kr. 4.968.452,21.

TALLINNAS,
S. Karja 19,
oma majas

Telefonid: 2-22,
24-13 ja 28-28.
Telegr. adress:
RAHVAPANK,
Tallinn.

Eestimaa kinnitus

A/S „EKA”

Tallinnas, Pikk t. 6, oma majas
Kõnetraadid: 12-29 ja 22-14.

Toimetab:

tulekinnitusi, elukinnitusi, veo-
kinnitusi, õnnetusjuhu kinnitusi
Kapital ja vastutussummad
on üle 1.000.000.— krooni.

Agendid igas linnas ja maal.

ÜHISUS

„Estonia Eksporttapamajad“ Tartus

ostab

peekon- ja rasvasigu

ning müüb odavalt tapamaja saadusi:

seapäid, jalgu, südameid, neerusid,
keelesid, maksa, fileed, peekoni
lõikeid, lihaga konte ning ploomi- ja
∴ sulatatud rasva ∴

Suuremal arvul müük on tapamajas, Teguri tänav, telef. nr. 11-24 ja 11-64.

Detail müüki toimetab tapamajade kauplus, Jaani tänav nr. 1, telefon 12-59.

Ühisus „Estonia Eksporttapamajad“
Tartus.

Kuldauraha Tartus 1913. a. Esimesed Tallinnas, 1922. a.
auhinna
arstiteaduslisel näitusel
Tartus 1921. ja 1926. a.

G. Saks**Tartus, Riia t. 39.****Kõnetraat 612.**

**Vanem ja täielikum ortopee-
diline ja arstiriistade tööstus
Eestis.**

(Asutatud 1907. a.)

(Asutatud 1907. a.)

Valmistame otstarbekohaseid ja vastupidavaid proteese, nagu: kunstjalgu, -käsi, tugiaparaate vigastele jalgadele, korsette selgrookõverduste ravitsemiseks, kubemeriimu, kehasidemeid jne. Tehniliselt hästi passiv töö. Hinnad võrdlemata odavad.

Tallinnas võtab tellimisi vastu ja annab seletusi Dr. **Julius Prisko**, Niguliste 16.

Hiiu-Kärdla Kalevivabriku Osäühisus

„K. & E. UNGERN-STERNBERG“.

ASUT. 1829. a.

VABRIK: Kärdla alev, Hiiumaal. — Telegr aadress: „Tuchfabrik“.
Kärdla, telefon 13.

JUHATUS JA LADU: Tallinn, Tatari tän. 21-b, krt. 3.
Telegr. aadress: „Dagotuch“ — Tallinn.
Telefon (2)28-33. RUDOLF-MOSSE CODE.

Meeste- ja naisterahva palitu-, mantli- ja ülikonnariided.

Voodivaibad. Suurrätikud.

Sõjaväelaste, kaitseliitlaste ja tsiviilametnikkude palitu- ja
ülikonnariided.

Plekitööstus G. LINHOLM

Tallinn, V. Kalamaja tänav 32.

Kõnetraat 26-83.

Täielist rahuldust saavutab iga tööstur, kes laseb omale plekkartikleid valmistada trükitud-värvilisest või valgest plekist meie töökojas, kus valmistatakse karpe ja nõusid kalakonservitööstustele, kompveki- ja biskviiditehastele, laki, värvi, saapakreemi vabrikutele — kõigile laboratooriumidele ja apteekidele. Peale selle silte reklaamiks kui ka kinnitusseltsidele.

Saadaval Riigi proovikoja poolt erifitseeritud tüüpseks tunnustatud fittri moodud.

Töö headuse eest täielik vastutus. Hinnad väljaspool võistlust.

*Meie jahud
kõige paremad!*

SUURVESKI

J. PUHK & POJAD

TALLINNAS.

KONTORID: Tartus, Narvas, Pärnus, Viljandis, Petseris,
Valgas, Rakveres, Tapal, Nõmmel ja Türil.

Suvejalanõud kummitaldadega

kaubamärgiga

„Savio-Treugolnik”

Soomes

ja kodumaa tööstuse „Põhjala”

kaubamärgiga

alati suurel arvul saadaval laost.

Ainuesindaja

Tallinna Manufaktuur ja Kaubanduse A.-S.

Tallinn, Kinga 6/8.

Telef. 10-59, 6-90, 26-89.

A.-S. Tartu Pärmivabriku vesiravila

Dir. prof. dr. med. L. PUUSEPP.
Tartus, Pikk tän. 60-62. Telefon 24.

Ambulatoorne ja statsionaarne (kliiniku) ravimine.

Ravitakse

Närvihäigusi: närvinõrkus kõiksugu närvipõletikud iäias jne.

Ainetevahetuse häigusi: podagra, liigrasvad.

Reumatismi: lihaste reumatism, liigete põletik ja selle kroonilised vormid.

Teraeutiline osakond: pärmivedeliku-, süsihappe-, vahu- ja teised arstlikud vanid, rabamähised, dušid-charcot ja teised, ravimine elektriga, valgusega ja massaažiga.

Asutis on avatud kella 12—20. Arsti vastuvõtmine kella 12—17.

J u h a t u s.

PÖLLUMAJANDUSLINE
OSAUHISUS

„OVO”

Asutatud 1924.

Munaeksportäri.

Telefonid: Kontor 8-71, keskladu 34-25.

Telegrammide adress: „OVO“, Tallinn.

Keskladu:

Tallinn, Estonia puiestee 27.

Kontor:

Tallinn, S. Karja nr. 19-D.

Ostab piiramata arvul
väljaveoks kanamune
ja maksab kõige kõr-
gemat päevahinda. —

Vastuvõtmise kohad igas
maakonna linnas ja alevis.

Kilu, sprotte, skumbriaid

ja muid kala- ning aia-
vilja konserve soovitab

Konservitööstus

A. M. Anderson.

Tallinn.

**Šhokolaadi-,
kompveki- ja
biskviiditehas**

A. Brandmann

Tallinn,

**V. Tartu mnt. 46,
telef. 15-84.**

Piiritusepuhastamise vabrikute o.-ü.

(Rosen & Ko.)

„Tallinna viinavabrik“

ühes parfümeeria ja kosmeetika osakonnaga.

Kuldauraha Pariisi näitus. 1924,
Grand Prix Tallinna 1925.

- I Eriala: Crème de Mandarine, Küm-
mel, Pomerants, Vene vodka, Brandi
V.S.O., ***, **, Standart Extra jne.
- II Eriala: Eau de Cologne — triple,
double, aux fleurs, hambapasta
„Sanadont“, puuder jne.

**Tallinn,
Meripuiestee nr. 15.
Kõnetraat 304-26.**

**Kõiksugu napsid, liköörid ja nalivkad on saadaval
kõikides suuremates kauplustes, restoraanides
ja suurel arvul vabriku laos.**

A.-S.

„Rotermann'i tehased“

end. Chr. Rotermann, asut. 1829. a.

Tallinn Jaama nr. 1.

Oma telefoni keskjaam.

Kõige suuremad ja moodsamad toidu-
ainete valmistamise tehased Eestis.

Või eksport osakond.

Esitatud kõikides tähtsamates kohtades Eestis.

A.-S. „SILVA“ Administratsioon müüb

väga soodsate hindadega ja tingimustega: igasugu

ehitusmaterjali, nagu laudu, prusse, latte, krohvimate, lupja, tsementi, shamott- ja katusekiva, naelu, sordirauda, tsing, katuseplekki, isoleer- ja katusepappi, katusetõrva, värve jne.

Igasugu tööriistu parimatest vabrikutest.

Igasugu põllutöömehhanismide ja põllutööriistu, nagu „Arvika“ peksumehhanismide, sahkude vedruakkeid, Inglise ja Ameerika mootoreid, rohu- ja viljaniitjaid, vikatid, luiske, Gotlandi käiasid jne.

Inglis nahk- ja balata-rihma mehhanismide mootoriõlisid jne.

Kauplus Estonia pst. 19. Telef. (20)4-01, (20)4-02.

Metsamaterjalide ladu Jaama 10. Telef. 213-20.

Head suitsu- ja mitmesugust keeduvorsti

Sinki, rull ja kondiga

Võid, Pariisi ja eksport

Juustu — Edamer, Schveitsi ja Bakstein

Mune, kõrges väärtuses

Vahu- ja kohvi koort

Konserve — liha, kala, puu- ja aiavilja

Konserveeritud kurke

soovitavad en-gros ja en-detail

P. K. 'ESTONIA' kauplused

Turu ääres — Jaani tän. nr. 3.
Telefon 8-45.

Laenupangamajas Müürivahe tän.
Telefon 23-09.

Jakobsoni tän. 4. Telefon 305-18.

G. HEINMANN

Kondiitriäri ja kohvik

S. Karja tän. 4. Telef. 20-47.

Oma tööstuses valmistatud

shokolad

tahvlites, shokoladikomplekid liht- ja maitserikastes ilukarpides alati suures valikus saadaval. . . .

ALATI SAADAVAL:

tordid, koogid, küpsised, Viini- ja kollane sai.

Tellimiste vastuvõtmine kõiksugu kondiitri maiustuste peale.

Hinnad mõõdukad. Hinnad mõõdukad.

RIIGI METSATÖÖSTUS

Tallinn, Falkpargi tän. nr. 4.

Kõnetr.: 33-13, 18-73, 26-09 ja 70.

Riigi metsatööstuse poolt valmistatakse pea üle riigi

mitmesuguseid metsamaterjale

nõudmiste kohaselt.

Oma majapidamise jaoks metsamaterjalide saamiseks tuleb kohalistel elanikkudel ja asutistel pöörata kohalise metsaametkonna poole, teistel asutustel aga Riigi metsatööstuse keskasutuse poole.

Materjalide valmistamine oleneb ära peamiselt nõudmise suurusest, mispärast need tingimata ette registreerida tuleks iga aasta 15. juuniks, nagu R. T. Nr. 17 — 1929. a. ettenähtud.

EESTI LAENU PANK

Vanemaid Eesti rahaasutisi (asut. 1909. a.)

Tallinn, S. Karja 18, oma majas.

Diskonteerib vekslaid.

Võtab raha hoiule.

Toimetab kõiki pangatalitusi.

A.-S. „Eesti-Aga“

Juhatus ja ladu: Lai tänav 41, ETK majas. Kõnetraat 21-59.

Vabrikud: Põhja tänav 5. Kõnetraat 24-06.

Erilata:

Õhuhapniku ja atsetileengaasi valmistamine. Tuletorude, lennuplatside, vedurite, vagunite, hoonete, morse ja igasuguste signaalaparaatide sisseseaded atsetileengaasi valgustusega.

Autogeenifise sveisimise ja lõikamise sisseseaded ja üksikosad.

Priima Rootsi karbiit mark „Ljunga Stjern“

igasugustes suurustes.

„POLARIS”

EESTI KINNITUS-AKTSIA-SELTS

Võtab vastu järgmisi kinnitusi:

*Tule-, murdvarguse-, veo-, väärtsaa-
dete-, kasko (laevakerede) ja klaasikinnitusi.*

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad **Kr. 740.000.—** Seltsi asutamise peale on kahjude eest väljamakstud üldkokku **Kr. 3.099.022,01.**
Soliidne edasikinnitus. Kahjud likvideeritakse viivitamata.

Juhatus asub Tallinnas, V. Viru. t. nr. 12.

Kõnetraadid: 14-41, 7-38. Telegr.-aadress: „POLARIS“.

Osakond asub Tartus, Lihaturg 7. Kõnetr. 6-75. Agendid kõigis linnades ja maakohtades.

JÄRVUKANDI KLAASIVABRIK

Valmistab moodsa mehaanilise tööstusviisi juures

kõrgeväärtuslikku heledat

tahvelklaasi

igas suuruses ja paksuses.

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis.

**Nõudke vastavatest äridest Järvakandi klaasivabriku
tahvelklaasi.**

SAKU ÕLLETENAS A-S.

Asut. 1876.

Põhikapital Kr. 1.500.000.—

JUHATUS — TALLINNAS

PEALADU — Tallinnas, S. Kloostri 10|12.

Telef.: 17-48, 32-86.

Thomas Clayhills & Son

TALLINN

Speditsoon — Laevaagentuurid — Lastimised

Oma aidad raudteetehendusega

Oma vedurlaevad ja praamid

Korrapärane laevaühendus:

TALLINN — STOKHOLM ja TALLINN — STETTIN

AGENDID:

Bergenske Baltic Transport Ltd.	Danzig
Saksa Ida-Liin	Stettin-Hamburg
Pärnu Laevaühisuse A-S.	Pärnu
Ernst Russ	Hamburg
Stettini Aurulaeva-Komp. A-S.	Stettin
Stokholmi Laevaühisus A-S „Svea“	Stokholm
Worms & Ko.	Le Havre

Telegrammide aadress: **Clayhills — Tallinn.** * Telef. 1-18, 26-76.

KODUMAA VABRIKUTE RIIDEKAUPLUS

KÖNET. 18-03

HEINRICH TOFER

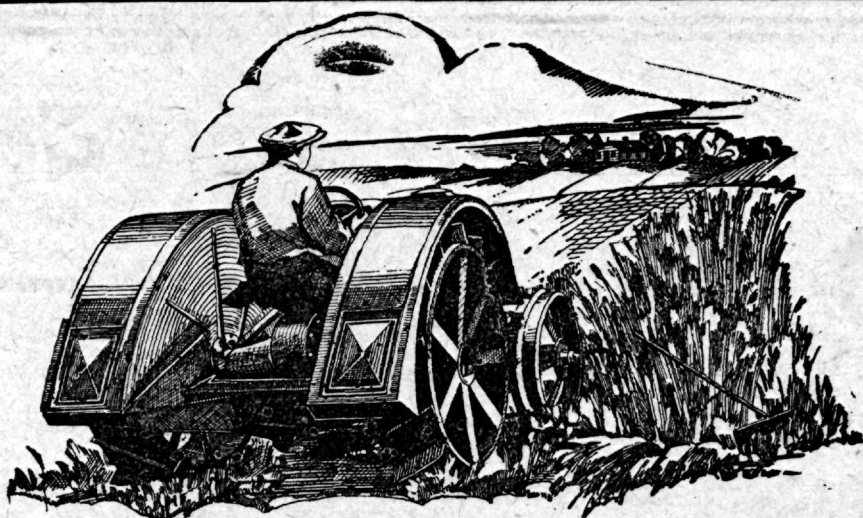
TALLINN. S. KARJA T. 15

MÜÜRIVAHE TÄN. NURGAL

*Iga kodanik saagu
kodumaa riide tarvitajaks.*

Puuvillase- ja villase riide jaoskonnad rahuldavad oma suure väljavalikuga iga nais- ja meeskodaniku tarvidused.

Uus FORDSON 18-30 h. j.

KOHANE TRAKTOR TEIE MAJANDUSELE!

Andke melle Teie aadress teada, meie saadame Teile kohe kataloogi, mille seest Teie leiate kõik lähemad andmed uue FORDSON'i üle.

EESTIMAA POLLUMAJANDUSE & TÖÖSTUSE A/S.

ESTAKLAND

RAKVERE, Vaksali 32.

TALLINN, Kloostri 11.

PÄRNU, Munga 2.

OSCAR STUDE

Raudtee ametline speditsoon.

TALLINN, S. Brokumägi 14. Tel. 7-05.
PÄRNU, Pühavaimu tän. 8. Tel. 2-31.
TARTU, Jaani tän. 24. Tel. 8-15.
VALK, Maleva tän. 1. Tel. 1-39.

NARVA, Kiriku tän. 22. Telefon 2-70.
VILJANDI, Suurturg 9. Tel. 1-04.
VÖRU, Kreutzvaldi tän. 57. Tel. 1-11.
PÖLTSAMAA, Lossi tän. 15. Tel. 32.

Igasuguste raudteesaadetiste kojutoimetamine

igast Eesti raudteejaamast eelpool-nimetatud linnades, ja ümberpöörduvalt. Saatjatelt kodunt ära toomine ja veodokumentide muretsemine. Järelmaksude inkasso raudteevalitsuse vastutusel. — Pöörduda kirjalikult või telefoni teel mainitud aadressidel ehk jaamaülemate poole.

A/s. A. Le Coq'i

LONDON

TARTU

õllefabriku

õlu ja porter,

ning keedetud mõdu, limonad, sooda, selters tuntud headuses.